

საქართველო

გაუგარჯოს სამგზის
ლენინის ორდენოსან
საბჭოთა საქართველოს!

12

1984

სსსს

329

გაგონების ოცდამეექვსე წელი

12

დეკემბერი

1984

თბილისი

სამ. კვ ცა-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მუხრანთა ქაფშირის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

3. სამომავლო ამოცანები

კოეზია და კროზა

5. ტარიელ ჭანტურია — ლექსები
10. ავთანდილ შურაშვილი — ცთომილთა დღესასწაული. რომანი. დასასრული
68. მურმან ჯგუზურია — ლექსები
70. ირაკლი გაზაძე — ლექსები
72. გოდერძი ზეიშვილი — სიუჟეტური, ანუ წყნარ პარსკვლავიან ღამეს. მოთხრობა
84. ჯაალ ებანოშიძე — ოცნა, პოემა
91. დიმიტრი გოგუაძე — ლექსები
92. ჯაბურ კალანდია — ზეპრაპი, რომანი. დასაწყისი
113. თენგიზ სვანაძე — ლექსები
114. ზურაბ სამადაშვილი — ლექსები

ახალი თარგმანები

116. ჰენრი უოდსუორთ ლონგფელსი, ემილი დიკინსონი, ჯეიმზ რასელ ლოუელი, ბაირონ ვაზაპასი, პიტერ ვირეკი, ტომდორ როტაე, რობერტ კრილი — ლექსები. ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი ნიშნიანძემ
121. ლეონარდო და ვინჩი — იტალიელი. თარგმნა ქუმბერ თითქერაძე

კოეზიის არქივიდან

128. შოთა ჩანტლაძე — სქოლიო

გურამ რჩაულიშვილი — 50

130. ნუგზარ წამათელი — დიდ მწერლად დაბადებული
132. ბადრი ზონონელიძე — „ვირგოლად წყნარ ვნებით“
133. ნანა რჩაულიშვილი — „ბადრი ჩამის მოკვრისა...“
136. გამოსათხრობარი

წერილები

138. კობა იმედაშვილი — ახალი სიგაღი
144. გერონტი გახვიაძე — საქართველოს მთიანეთის ისტორიის არქაიზების ნიშნები

ახალგაზრდა მწერლები „ცისკარში“

152. დალილ ბადიანიძე — XVIII საუკუნის რუსული პასტორალი და ღვთისმეტყველების „მაცნის“ მუშაობა
157. ჟურნალ „ცისკარის“ 1984 წლის ნომერების შენაარსი

შთავარი რედაქტორი ჯანსუღ ღვინჯილია

სარედაქციო კოლეგია:
გივი ალხაიშვილი
თაქო გეგეშვილი
(შთავარი რედაქტორის
შთაბეჭდილი)
გურამ გეგეშვილი
გივი გეგეშვილი
გიორგი გუგულია
თეიმურაზ დოიშვილი
მერაბ ელიშვილი
მედიკ ქანიძე
ჯემალ მარგველიძე
შოთა ნიშნიანძე
გურამ შანჭიძე
მურის ფოცხიშვილი
ნუგზარ შატაძე
ავთანდილ
ჩხიკიშვილი
(პასუხისმგებელი მდივანი)
სოსო ცინცაძე
გოგი წყნათელი
ტარიელ ჭანტურია
ბადრი ზონონელიძე
მედიკ ჯონსაძე

სამოგავერო ამოხანაუბი

ჩვენი მწერლობის, ხელოვნების, ზოგადად ჩვენი კულტურის შემდგომი წინსვლისა და აღმავლობისათვის ზრუნვითაა გამსჭვალული ამხ. კ. უ. ჩერნეკოს სიტყვა წარმოთქმული სსრკ მწერალთა კავშირის გამგეობის საიუბილეო პლენუმზე, რომელიც ამა წლის 25 სექტემბერს გაიმართა მოსკოვში. თავის ღრმად შინაარსიან სიტყვაში ამხანაგმა კ. უ. ჩერნეკომ აღნიშნა მწერლობის მაღალი დანიშნულება, ის დიდი როლი და მნიშვნელობა, რაც საბჭოთა ლიტერატურას მიუძღვის ჩვენი ხალხის, ახალი, სოციალისტური საზოგადოების მშენებელი ხალხის, სულიერი ფორმირების საქმეში. მწერლობის მაღალი მისია — ხალხის წმინდათაწმინდა იდეალებისადმი სამსახური — საბჭოთა ლიტერატურას, მთელ ჩვენს მრავალეროვნულ მწერლობას, მთელი საბჭოთა სახელმწიფოს არსებობის მანძილზე, ყოველთვის მიაჩნდა თავის უმთავრეს მოვალეობად, ყოველთვის მხარში ედგა პარტიასა და ხელისუფლებას იმ ძნელ ბრძოლაში, რასაც ახალი ადამიანის სულიერი ფორმირება ჰქვია.

ამხ. კ. უ. ჩერნეკომ გააანალიზა რა საბჭოთა ლიტერატურის განვლილი პერიოდი, ყურადღება გაამახვილა იმ უმთავრეს მომენტებზე, რასაც სადღეისოდ, თანამედროვე ეტაპზე უსახავს კომუნისტური პარტიის პოლიტიკა მწერლობასა და ხელოვნებას. სწორედ კ. უ. ჩერნეკოს სიტყვის უმთავრეს მომენტებზე იყო საუბარი ამასწინათ გამართულ საქართველოს მწერალთა კავშირის პლენუმზე. აქ საუბარი იყო იმის შესახებ, თუ რა ამოცანებს გვისახავს პარტია, როგორ წარვმართოთ ჩვენი ზვალინდელი საქმიანობა ისე, რომ მწერლის სიტყვა უფრო ქმედითი და მოქნილი გასდეს, როგორ მივიღეთ ხალხის მასებთან, მათს ფიქრებსა და ოცნებებთან უფრო ახლოს, როგორ წარმოვაჩინოთ მათი სულიერი ცხოვრება, ის წინააღმდეგობანი და პრობლემები, რაც დღეს ჩვენს საზოგადოებას აღელვებს. ამ წინააღმდეგობების შესახებ მომხსენებლის სიტყვაში განსაკუთრებით საზგასმითაა ნათქვამი: „ახლა ლიტერატურა, კინო, თეატრი, ხშირად მიმართავენ რთულ, წინააღმდეგობებით აღსავსე მოვლენებს. აქ არაფერია გასაკვირი. წინააღმდეგობანი ბუნებრივი და გარდაუვალია სოციალისტური საზოგადოების განვითარების პროცესში. და, რაღა თქმა უნდა, ისინი ყოველთვის ასე თუ ისე გავლენას ახდენენ ადამიანების ბედზე, ზნეობრივი კოლიზიების წყაროდ გვევლინებიან, მით უმეტეს, რომ ამ წინააღმდეგობათა დაძლევა, თუმცა ისინი ჩვენში ანტაგონისტური ხასიათისა არ არის, მნიშვნელოვან მეცადინეობას, დიდ მოქალაქეობრივ გამბედაობას და პრინციპულობას მოითხოვს. ეს უხვად ასაზრდოებს მწერლის ფიქრებს, რათა შესრულოს ლიტერატურის მარადიული მისია: საზოგადოებას, თითოეულ ადამიანს გაუღვიოს ის სურვილი მეტი ყურადღებით, უფრო მკაცრად შეხედოს საკუთარ თავს. იგი ყველგან და ყველაფერში უნდა ეხმარებოდეს მას, დაადგეს ჩვენი საერთო საქმისათვის შედგარი მებრძოლის აქტიური პოზიციას“.

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. სახ. ბიბლ.
ბიბლ. თბილისი

პარტია მოგვიწოდებს სოციალისტური იდეალების ერთგულად, პრინციპულობისაკენ, ცხოვრების ღრმად წვდომისაკენ და კიდევ ერთხელ ხმამაღლა შეგვახსენებს, რომ „ღრმა იდეურობა, მოქალაქეობრიობა და მხატვრული ოსტატობის მაღალი დონე — ასეთია პარტიის, ხალხის მთავარი მოთხოვნა ხელოვნების მოღვაწეებისადმი“. პარტია კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს იმასაც, რომ „ჩვენს დიდ საქმეს, ჩვენს პუშკინისტურ მიზნებს არა სჭირდება განუსჯელი სოტბა-დიდება ლექსად და პროზად...“ რომ „ცუდად დაწერილი წიგნები და ოპერები, პრიმიტიულად გადაღებული ტელე და კინოფილმები, უღაზათოდ შექმნილი ქანდაკებები და სურათები მარტო გემოვნებას როდი უფუჭებს მილიონობით ადამიანს, სახელს უტეხს თემებსა და იდეებს, რომლებსაც ხელს ჰკიდებენ მათი შემქმნელები. ასე რომ, ხელოვნებაში უღიმღამოებისა და უსახურობის წინააღმდეგ მტკიცედ და პრინციპულად უნდა ვიბრძოდეთ და, რა თქმა უნდა, არავითარი შეღავათი არ ექნება უიდეობისა და მსოფლმხედველური განურჩევლობის გამოვლინებებს...“

ამოცანა ნათლად და გარკვევითაა დასახული. და ჩვენ, ლიტერატურისა და ხელოვნების ყველა დარგის მოღვაწენი მოვალენი ვართ ყური მივაპყროთ ამ ბრძნულ რჩევა-დარიგებებს, საჭიროა პრაქტიკულად შევასხათ ხორცი ამ თეორიულ საპროგრამო მოსაზრებებს.

ამს. კ. უ. ჩერნენკოს სიტყვაში კონდენსირებულია ყველა ის კარდინალური საკითხი, რასაც მწერლობამ უნდა შეასხას ხორცი: ესაა სამხედრო-პატრიოტული თემა, საბჭოთა ხალხის იდეალებისადმი ერთგულება, ხალხთა შორის ინტერნაციონალიზმისა და ძმობის გაღვივება, ისტორიზმის მძაფრი შეგრძნება, ჩვენი იდეური მოწინააღმდეგეებისადმი, მათი ძირგამომთხრელი საქმიანობისადმი ფსიზელი დახვედრა, კრიტიკული ჟანრის შემდგომი ამაღლება და სხვა მრავალი საკითხი, რაც ამ მოხსენებაში ამომწურავადაა გაშუქებული, კიდევ ერთხელ განგვაწყობს საერთო ფიქრისა და განსჯისათვის, იგი აძლევს გვს ჩვენს მომავალ შემოქმედებით საქმიანობას, ჩვენს სვალინდელ სამწერლო-კულტურულ მოღვაწეობას.

ტარიელ ჭანტურია

(უპანოხო უვილის კება)

ნასვრეტი გაუდიდა საწოვარას — ბავშვი არ ჭამდა თუ ვერ ჭამდა... გვერ-
დით ციცქნა გოგო თავის ციცქნა დედის სპეტაკ, ციცქნა ძუძუს ღეჭავდა.

იწვა, ნალვლიანი. უქმრო. უდედმამო. უცხო ბიჭუკელას აშარა. საბანს
იხურავდა, თითქო მესაფლავებ მიწა მიაყარა სამარენ...

ძუძუ არ შექნოდა მაინც გასაჭრელი! — იმედს ძუძუ მაინც ეჭამა! (თუძ-
ცა კარგია, რომ ასე დაიტანჯა, ასე უსაშველოდ ეწამა...).

„ჩემი თვალისჩინი!“

„ჩემი სიხარული!“

„ჩემი ტყვილი და ნალვდი!“

მართლა, რა დაარქვას! — საწყალ ბიჭუკელას გვარი ხომ უნდა და
სახელი!

„მე რომ ჰყუა მქონდეს — თავი მოსაკლავი ანდა კედელზე მაქვს სა-
ხალი!“

მაგრამ რა დაარქვას! — საწყალ ამ ანგელოსს გვარი ხომ უნდა და სახელი!
ან ვინ დაბატიუა! ან ვინ შეეგებუ ზემით მის თვალის ახელას!

იყოს დედის გვარზე! სახელი? — ბიჭია: თვითონ იშოვოს სახელი!

...

ბიჭი იზმორება. კრუტუნებს. ინაბება. მერე გემრიელად ამოქნარებს.

ასეთ ბავშვ ბავშვობა ან არ აქვს საერთოდ, ან... ძალზე ადრე ამოთავრებს!

...დედის ჩურჩულზე უცებ ეღვიძება და თვალებს დიდივით ახელს!

იყოს დედის გვარზე! სახელი? — ბიჭია: თვითონ იშოვოს სახელი!

ბარენტი გრანელი

ყველაფერი, რაც ხდება, ხდება ჩემს საწინააღმდეგოდ:

ღარიბია ყველა, ვინც მდიდარი მინდა იყოს!

ავადა ყველა, ვინც ჭანმრთელი მინდა იყოს!

უნიჭოა ყველა, ვინც ნიჭიერი მინდა იყოს!

უახლოა ყველა, ვინც სახელიანი მინდა იყოს!

წვიმს, როცა ღარი მინდა იყოს!

კვდება, ვინც ცოცხალი მინდა იყოს!

უშნოა, ვინც ლამაზი მინდა იყოს...

იყოს ლამაზი, ვინც ლამაზია!

იყოს მდიდარი, ვინც მდიდარია!

იყოს ჯანმრთელი, ვინც ჯანმრთელია!
იყოს ნიჭიერი, ვინც ნიჭიერია!
იყოს სახელოვანი, ვინც სახელოვანია!
მაგრამ რა დააშავა ჩემმა სიყვარულმა!
რა დაეშავე მე...

სისხლი და სიტყვა

ფეხისგულებსა და ტვინს შუა
გიჟივით გარბის! —
ხან — ზევითაა, ხანაც — ქვევით!
ზევით: და ქვევით!
გადმომაბარეს საიდუმლოდ
თითქმის ორმოცდათორმეტი წლის წინ,
როგორც სიცოცხლის და სიყვარულის
გამო შეთხზული პროკლამაცია,
რომ საუკუნეებში გავავრცელო!
ხან — ზევით, ხანაც — ქვევით! —
მელიფტესავით!
ის, ვინც ზევითაა...
ის, ვინც ქვევითაა...
სიცივეშიც — ცხელი,
სიცხეშიც — ცხელი!
ფეხისგულებსა და ტვინს შუა
მიმოღის იგი!
მოვა თუ არა „ცეზოს“ ყვითელ ფეხსაცმელებთან,
მაშინვე ფრანგულ ბერეტისკენ გარბის გიჟივით!
არ ჩერდება არასოდეს!
მაშინაც კი, როცა ჩერდება,
რადგანაც მაშინ, როცა ჩერდება,
არ ჩერდება მისი ნაწილი,
სიყვარულისა და სიცოცხლის პროკლამაციად
აღმა-დაღმა რომ მოუფენია!
ყავს წინაპარი:
დედა; მამა; პაპა; პეპერა...
და, ჩვენგან განსხვავებით, სუყველა ახსოვს —
ყველას სურათი გადიდებული შინ უკიდია!
იცის, ვის რა ტკივბია ოდესმე,
ვის რა სიკეთით უცემს გული,
და თუ ვინმე კაცთმოძულე ერია მათში,
მის სახესაც კარგად ინახავს!
ფეხისგულებსა და ტვინს შუა
გარბი-გამორბის!
სისხლი — მოხეტიალე ფორვარდი.
სისხლი — დაუღალავი მოგზაური
(კაციდან კაცში, წარსულიდან მომავალში, ქვეყნიდან ქვეყანაში...).

სისხლი. — ისტორიის ყველაზე გამძლე საღებავი.

სისხლი — ყველაზე დიდი სიყვარულის საგანი.
სისხლი — ყველაზე დიდი სიძულვილის ობიექტი.
სისხლი — ღმერთების მიერ ჩასხმული საწვავი.
აი, დედა სისხლი ქალბატონ სისხლის აივანთან და
გულამოსკენილი მღერის (ტირის სინამდვილეში).
მოგვიანებით ფანჯრებიდან მიძვრება სისხლი
ქალბატონ სისხლის საძინებელში!
დაჩხვლეტილია საცოდავი არათითი —
ანალიზისთვის დღეს მესამედ აიღეს სისხლი!
— რაღა მაინცა და მაინც მე უნდა მიჩხვლიტონ! —
ბუზღუნებს არათითი.
მინის თერთმეტ ფირფიტაზეა
აღბეჭდილი წინაპრის კვალი! —
ლაბორატორიებიდანაც ისმის
პეპერას ომახიანი შეძახილი!
— სისხლი ვნახე შენი გამშრალი! —
წყველის ბიჭს დედა, მაგრამ ლოცავს
ბიჭს დედის ძუძუ,
და ბიჭის ლოცვებს, ლოცვის წყალობით,
ახლაც დაჯდა გაუდის ისევ —
ლუის, ბრიალებს წინაპრის ფიქრი!
სისხლი — ქალად ქცევის პირველი შიში.
სისხლი — ქალწულობასთან გამოთხოვების სინანული.
სისხლი — მუდმივი შიშის საგანი.
„შე უსისხლო!“ — ყველაზე დიდი ლანძღვა მანამდე,
სანამ ჩვენში,
მონღოლეთის გზით,
დედის გინება შემოაღწევდა!
ბროწეულებით ებრძვის დედა სისხლნაკლულობას,
მაგრამ ბუხრების ლამაზ ყელიდან
ასჯერ შექებულ ბუხრის ყელიდან
კანცეროგენული ამოდის კვამლი,
და სტრონციუმ—90
ლეიკემიითა და კიბოთი ემუქრება ბიჭებს,
ბუხრის პირას რომანტიკულად
პურს რომ ჰამენ და ადღეგრძელებენ
სისხლს წინაპრისას,
და წინაპრის ერთგულებას!
„შენ, სისხლო ჩემო, სად არ დაღვრილო!“
ამბობს პოეტი, და იგონებს დიდგორს და შამქორს,
მაგრამ არსად ახსენებს საოპერაციო მაგიდას,
სადაც არანაკლები სისხლია დაღვრილი;
არ ახსენებს ლაბორატორიებს,
დონორებს,
მკვლელებს... —
სად გინდა, არ ღვრიდნენ სისხლს!
ვინ გინდა, არ ღვრიდეს სისხლს!

დგანან არ ყოფნის დაუსაბამო ქვეყანაში
ცარიელი სხეულებით
და ელოდებიან, როდის გადაუსხამენ სისხლს:
ღმერთი — დონორი!
შემთხვევა — დონორი!
წინაპარი — დონორი!
— მოიტათ თქვენი თითი!
...შენ კი მუხლებში გაურიალებს —
ათჯერ ნემსის გაკეთება გირჩევნია
ერთხელ ამ უსიამო ჩხვლეტას!
ბევრია შენსავით —
ბევრი ჩივის, ვერ ვიტანთო ამ ჩხვლეტას!

— მოიტათ თითი! — იმეორებს ჭალარა ქალბატონი!

...

— ცოდვაა! — იქნებ ანალიზისთვის
თვითონ სისხლსაც აუღოთ სისხლი!
— მოიტათ თითი! —
ბრძანებს ჭალარა ქალბატონი!

...

ვიბრძოლებ ასე —
უკანასკნელ სიტყვის წვეთამდე...
ვიბრძოლებ ასე —
თბილისიდან ვივლი მცხეთამდე!
(მეფეო დავით! ნეტა შენს ჯარს
დაუსრულებელს
ბოროტებაზე შემოწყობილს —
ისევ ვხედავდე!).
დონორი სიტყვის უმაღლესის —
რუსთაველია!
ახლა — აკაკი?
ახლა — ვაჟა?
ახლა — ილია?
სხვა ყველა — მათი მხოლოდ ლანდი,
ოდენ ჩრდილია!
(და სიტყვაც ჩემი — მათი სიტყვის
შვილის შვილია...).

არ ვიცი, ვის და კონკრეტულად არ ვიცი, ვისი —
ბევრს გადაუსხეს სისხლი სხვისი და სიტყვა სხვისი!
მიჭირს, ცხადია, მაგრამ რა ვქნა, მაინც არა ვარ
უკმაყოფილო ჩემი ბედის და ჩემი სვესი!
შოთა! აკაკი! —
ჩემო სიტყვით ნათესაებო!
ჩვენც ვიძიებთ შურს! —
ვალად გვაძევს სიტყვის აღება!

ვინ დაგინგრიოთ უმძლავრესი სიტყვის სამეფო!
ვინ, ვინ შეიძლოს ამოდენა კოშკის აგება!
აუღეთ სიტყვის ანალიზი! —
კაცი ჩამოდნა!
დანა რომ დაერთა, საწყალს სიტყვა არ გამოუვა!
ვითარცა ღვინო —
ქვევრიდან ხაპში,
ხაპიდან ღოჭში,
ღოჭიდან ჯამში —
ულამაზესი ქართული სიტყვა
გადადიოდა კაციდან კაცში!

გზადაგზა ჰრყენიდნენ,
ამღვრევდნენ, ჰყრიდნენ,
და,
მიღზედავად ამისა, მაინც —
გამოიარა რუსთველის ბაგე,
სულხანის ბაგე,
(გამოიარა მუხრანის ბაგეც...),
და ღღეს, რუსთველის ნაფერებ სიტყვით,
და ღღეს, აკაკის ნაფერებ სიტყვით
თბილისის ფართო ქუჩებში დადის
სამა მლიონ ასიათას ასი ქართველი!

...
მე რა მეთქმის სისხლის თეთრ და
წითელ ბურთულეებზე!
მე რა გითხრა ფენომენზე —
მართლაც ურთულესზე!
მესმის: ბრუნავს წითელი და
თეთრი კარუსელი!
ჩვენც ათასი ტკივილი და
საზრუნავი გველის!

მაინც ბრუნავს! — ძველის-ძველის —
ძველი კარუსელი!

ისევე ბრუნავს სისხლისა და
სიტყვის კარუსელი!

ბრუნავს კარუსელი!
ბრუნავს კარუსელი...

ნოტიო ღვინო

რომანი

„გასულელდა ეს საცოდავი!“ — აჩუ-
რჩულდა სოფელი. ოსანა შედგა, ხელე-
ბი ჩამოუცვივდა, თვალებიდან კი
ცრემლები სდიოდა, შეკრებილ მეზობ-
ლებს მიუბრუნდა და თქვა: არ გავსუ-
ლელვებულვარ, ხალხო, მკვდარი შვი-
ლის წილი გული კვნესის და მიტირის,
ცოცხალი შვილის კუთვნილი გული
ხელებს ბაშლივინებს და მაცეკვებო...

ერთი ამბავიც გაიხსენა ლევანამ,
ჯუმბერას დედას, თებრო გიორგობიანს
(ბარაბა და თებრო მომიჯნავე მეზობ-
ლები არიან, მათი ეზო-გარემო იელის
ლობით არის გადატისრული) ფრთა-
ნაღრძობი ფრინველივით გვერდზე
გადახრილი, საცოდავი ფაქტა ედგა,
თეთრი თხაც ჰყავდა ერთი. ეს იყო
მთელი მისი ავლა-დიდება. ჯუმბერას
ბამამ პირი შეირცხვინა, სოფელში აღ-
არ დაედგომებოდა, წავიდა და წავიდა;
მისი არც ავი ისმოდა, არც კარგი და-
ტოვა ბიჭი ობლად, მშვენიერი თებრო
კი უქმროდ და უპატრონოდ. სირც-
ხვილ-ნამუსიანი ქალი გამოდგა თებრო,
ზრდიდა ჯუმბერას და ოჯახიც თანდა-
თან იმართებოდა წელში...

საზღვარზე გლაპარაკობდით... თებ-
როს კუთხე-მეზობელი წახეხმარა, სარი
მოუტრეს, წკნელი დაუმზადეს, ერთ
დღეს ჩამოუზიდეს კიდეც და საკავე-
ბელიც ბარაბას მხარეზე სულ თავი-
დან ბოლომდე გადალობეს.

ბარაბა მაშინ არც სოფსაბჭოს თავ-
მჯდომარე იყო და.. ერთი რიგითი გლე-

ხი გახლდათ. იგი მზის ჩასვლისას დაბ-
რუნდა შინ. ელნოსის მწარე ენის ამ-
ბავი მთელმა სოფელმა იცოდა, მაგრამ
იმ საღამოს ისეთი რა უთხრა ნაღვინევე
კაცს, ლევანამაც არ იცის, თორემ, მი-
საიდან უნდა გაიგებოთ. ერთი კი ცხა-
დად დაინახა, ხელში ნაჯახმართული
ბარაბა უშვერი ლანძღვა-გინებითა და
მუქარა-ქადილით გარბოდა თებროს
ქოხისაკენ: „მოვკლავ მე მაგის... ჩემი
მიწა როგორ გადაიღობა!..“ შეშინე-
ბული თებრო-ქალი ფიცრულიდან
გულგახეთქილი გამოვარდა და ლევა-
ნას ეზოკარისაკენ მისცა თავი. დედას
პატარა ჯუმბერა მისდევდა უკან; თებ-
რო და ჯუმბერა გარბისო?! თეთრი
თხაც კიკინ-კიკინით გამოუდგათ...
მირბის თებრო, მისდევს ჯუმბერა, სულ
უკან კი თხა ნიკუნტრუშობს... ამ სუ-
რათს თითქოს ახლაც ხედავსო, უნე-
ბურად გაეღიმა ლევანას. მაშინ კი
ისეთი დაიქუხა: „რას სჩადი შე ჩიჩია,
შე გლახა!“ — შეშინებულ ბარაბას
ნაჯახი ხელიდან გაუვარდა, ადგილზევე
გაქვავდა, მერე მოწყვეტილი ხელ-
მხარი ძლივს აითრია, ნაჯახი აიღო და
შინისაკენ ცოცხალ-მკვდარი წალას-
ლასდა...

ლევანამ ხარები ურმის ხელნაზე გა-
მოაბა. გზის პირას დაგდებულ ბრტყელ
ლოდზე ჩამოჯდა, იდაყვებით მუხლებს
დაეყრდნო და თავქვე შხუილით დაქა-
ნებულ მდინარეს გადააჩერდა. ბარაბა
ლიხაურის თეთრი ლანდი პირშედმა
მისდევდა ზვირთებს, — მთვარით მო-

დასასრული. დასაწყისი იხ. „ცისკარი“, № 8,
9, 10, 11.

ფენილ წყლის ზედაპირზე ცეცხლის
ენასავით თრთოდა და კანკალებდა იგი.

ოცდაათიანი წლების მიწურული
იყო..

უდაბურ ტყეში დღე ისე შემოგად-
ნება, ღალამებას ვერც კი გაიგებ ხეი-
რიანად. ბარაბასაც ასე დემართა. თა-
ვი აიღო და ბინდატანილ ცას რომ
თვალი ჰკიდა, შეშის ჰრას უმაღლეს
დაეხსნა, უღრანიდან გამოსასვლელ გზას
დაადგა. სოფლამდე ჯერ კიდევ შორი
იყო, არადა, ღამის მაცნე პირველი ვარ-
სკვლავი ფეხე წამოსკუბდა ცაზე და
არხეინად დაჰყურებს ტყისმკრელი კა-
ცის საღამურ გზას...

ახლოს, წიფლნარის გადამიდან,
მგლის ყმუილი ამოიჭრა; აქეთა ხევი-
დანაც შეებასუხა ერთი, უკანა მხარი-
დანაც ბანი მისცა მეორემ, გზის მიმარ-
თულებით — წინიდანაც აჰყვა მესამე..
„მთელი ზროვა ყოფილა!“ — ბარაბას
სისხლი გაეყინა, მიხვდა, მგლებს ალ-
ყაში მოემწყვდიათ, სულ მალე წრეს
უფრო დაავიწროებენ, შორს გასვლას
ალარ დაანებებენ, მიიხედ-მოიხედა, შო-
რიახლო ხეს მოჰკრა თვალი. ალარ და-
უხანებია, პინდორი სწრაფად გადაი-
ბინა და ზედ აცოცდა. ბოჯლოტსა და
ბოჯლოტს შუა ჩამოჯდა. ბაწარი გაამ-
ზადა. გაგონილი ჰქონდა, ხეზე თუ არ
მიეგმები, ჰაერს ისე ააყროლებენ, უსა-
თუოდ ძირს ჩამოგადებდნენ. ცოტა სუ-
ლი მოითქვა და მგლებიც ნელ-ნელა
შემოეწყვენენ, ყოველი მხრიდან მოკ-
ვეცეს და მოკვეცეს სალტე...

ბარაბა წამოდგა, უფრო უშიშო ად-
გილზე ავიწაცვლებ და იქ მივემებო. ხე-
ლები ზედა მსხვილი ტოტისაკენ ას-
წია, არადა რბილზე მოუხვდა. იმ წუთ-
ში ვერაფერი იგულისხმა, მაგრამ, რო-
გორც კი ტანი აზიდა და ტოტზე ჩა-
მოჯდა, ღამის რეტი დაესხა — ძირს
მგლები იყვნენ, მაღლა კი უშველებე-
ლი დათვი დახვდა.

დანიხა თუ არა კაცი, დათვი განზე
გაჩოჩდა, ადგილი გაუთავისუფლა,
თითქოს ეუბნებოდა, ნუ გეშინია, ორი-

ვე დავეტევით, ორივე მოვთავსდებო-
თო.

ბარაბა მალე მიხვდა, ნადირი რომ
არას ერჩოდა, მაგრამ გვერდითა ტოტ-
ზე გადასვლა ამჯობინა მაინც. თოკი
წელზე შემოიჭირა, მეორე წვერი კი
ხეზე გამოწასკვა. ჰამრიდან ნაჯახი გა-
მოიძრო. ისე გულცივად და გამეტებით
შემოჰკრა იმ ტოტს, შეშინებული ტყი-
ური რომ იჯდა, რკინა ხელიდან გაუ-
ვარდა, მაგრამ ტოტი მაინც გადაჰრა და
დათვიც თავდაყირა გადაეშვა ხიდან...

გათენებულზე, ბარაბა ძირს რომ
ჩამოვიდა, ხის ახლომახლო იმ დათვის
გასვლებილი ძვლებიდა ლაპალაპებდა
თეთრად...

ბარაბა ისე აუღელვებლად, ისე შე-
უნანებლად ჰყვებოდა ამ ამბავს, ლე-
ვანა ღამის მივარდნოდა და წაეხრჩო
ეს.. ეს... სიტყვა ვერ მოსძებნა მაშინ
სულ-ხორციანად შეძრულმა კაცმა. ახ-
ლა კი ალარ ღირს ჩემი გულის ნადე-
ბის სააშკარაოზე გამოტანაო და ბარა-
ბას იმ საქციელის შეფასება მე და
თქვენ შეგვატოვა ხელში...

36. ომის მესამე წელიწადი მიილია,
ბატასი კი არაფერი ისმოდა. ენაცვიმა-
ტი და ყოველთვის საოხუნჯოდ გამზა-
ლებული ჯუმბერა თანდათანობით ჩაცხ-
რა, გული ჩაიხურა, პირისახე ჰმუნვის
დაღმა წაართვა. არ ელოდა ჯუმბერა,
ომი ამდენ ხანს თუ გასტანდა. არც იმ-
ას ფიქრობდა. სოფელში შეიძლება ვე-
ლარასოდეს მობრუნდესო ბატა, მაგრამ
დღე დღეს მისდევდა, წელიწადი — წე-
ლიწადს. მხოლოდ ახლად შეებარა ეჭ-
ვი, „ბატა იქნებ, ცოცხლებში აღარც
წერია!“.. და უბედურებამაც აქედან
დაიწყო ჟონვა.

ცოცხალ კაცის საქმეს რა გამოუღევს,
დღისით არც ჯუმბერას ეცალა ფიქრი-
სათვის და არც თუთიას... ღამით კი ერ-
თი თავის საწოლში იწვა და ბორგავდა,
მეორე თავის რკინის საწოლში ებრძოდა

ავთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა დღეასაწაულნი

უძილობას. სანამ ბატას წერილები მოდიოდა, მანამ არა უჭირდათ, სალაპარაკო ბევრი ჰქონდათ და ნაირ-ნაირ გეგმებსაც აწყობ-ალაგებდნენ. შეწყდა ბატას წერილები და თანდათან იწყო მღუმარე ღამეებმა მათ საწოლებს შორის დარჩენილ გასასვლელ-გამოსასვლელში ჩამოდგომა. რაც უფრო მეტი დრო გადიოდა, მით უფრო სქელდებოდა და პირქუშდებოდა ბატასა და თუთიას საწოლებს შორის ამოზრდილი მღუმარე ღამის კედელი. ბოლოს და ბოლოს ეს უენო და უსიტყვო ბნელი კედელი ახლა ჭერამდე ამაღლდა და მათი საწოლი ოთახი საგულდაგულოდ გადატბი-რა.

ოთახის ერთ მხარეს მიდგმულ საწოლზე ჯუმბერა იწვა, მეორე მხარეს — თუთია. უკვე ხმის ამოღებისა ეშინოდათ, არადა, აღარც ძილი მოდიოდა... ქალი ერთს გადაბრუნდებოდა კედლისაკენ, თვალებს დახუჭავდა, ვითომ მძინავსო და მერე მთელი ღამე თავის თავში ბრუნავდა. იქით ჯუმბერას საწოლი გაიჭრიალებდა საცოდავად და ხვდებოდა თუთია, რა სატანჯველიც შეჰყარა ბიჭს, მაგრამ ხმის გაღება არ შეეძლო, ენის მობრუნებას ვერ ბედავდა. სანამ ბავშვი თან ჰყავდათ, კიდევ არა უჭირდათ რა, მაგრამ ერთი წლის რომ შეიქნა ლევანა, თებრო ბებიამ თავის ოთახში გადაიყვანა, ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი უფრო თავისუფლად იქნებოდა. წრიალებდა ჯუმბერა. თუთია ხვდებოდა, უკვე საკუთარ თავს რომ ებრძოდა ბიჭი. კედლისკენ გადაბრუნებულ ქალს რამდენჯერ ასწვია ზურგი, თითქოს ვილაცამ უჩინარი ცეცხლი შეუკიდაო, თუმცა, რაღა ვილაცამ, განა ვერ გრძნობდა, ჯუმბერას თვალები რომ ბურღავდნენ მათ შორის ჩაწოლილ ბნელის კედელს? დღეც არაერთხელ შეუსწრია ჯუმბერას მოშტერებული მზე-რა; სანუგეშოსაც ხომ აღარაფერს ეუბნებოდა ქალს... ბიჭის აქამდე სინათლით სავსე თვალები, ნელ-ნელა ჩაბნელდნენ. მწუხარებისა და კავშანის ნა-

კადები აბრუნდნენ და დატრიალდნენ შიგ...
გაბრუნდნენ და დატრიალდნენ შიგ...

რა ქნას ოუთიამ, ხმა ხომ არ ამოი-
ღოდა მოუხმოს ბიჭს?!

რამდენჯერაც დააპირა სიტყვის თქმა და მკლავების გაშლა, „მოდი ჯუმბერა, როგორ მოგკალი და გატანა, შე უბედურო!“ იმდენჯერ ყელს ვერ ამოაშორა ხმა, ფიქრში იცოდედა ქალი, ფიქრში უთმობდა თავის ლოგინში ადგილს... ხმის ამოღება კი ვერა ჰქნა. იცოდა, ერთი უბრალო სიტყვა და მათ შორის აღმართული ის ბნელი ზღუდე სამუდამოდ გადასწორდებოდა მიწასთან... ერთი იყო კიდევ, რატომაც სულ ასე ეგონა ქალს, უკუნის კედელში ჩაკირული ბატას ლანდიც მთელი ღამის განმავლობაში მათთან ერთად ფხიზლობდა და აქეთ თუთიას აფარებდა პირზე ხელს, იქით — ჯუმბერას, არაფერი ისეთი წამოსცდეთო... და მაინც ფიქრობდა ქალი, აგერ ახლა გადმოვა ჯუმბერა და აგერ ახლა ჩამომიწვებოა ლოგინში... ამიტომაც უფრო იყო, თვალზე რული რომ არ ეკარებოდა, იწვა თავისთვის გასუსული, ერთს არ შეინძნებოდა. ჯუმბერას კი ეგონა თუთიას არხენიად სძინავსო, მთლად რომ ჩამოხმა და გამოილია ქალი, ეს ამბავიც არაფერს ეუბნებოდა საბოლოოდ იმედგადაწურულ და სასოწარკვეთილ ბიჭს.

იმ ღამესაც ვერაფრით შეაკავა სხეულის თახთახი, მთელი ნახშიანი სულ ერთიანად წაართვა რაღაც შეუგრძნობელმა ძალამ. რომ მოგენდომებინა, ხორცის ერთ უჩრდელს ვერ უზოგიდი, კანკალს რომ არ აეცანა. თითქოს კანქვეშ უხილავ პატარა ზამბარები ჩაუღრავს და ის ახტუნავებოდა ამოდენა ბიჭს... ხმა რომ ამოეღო, იქნებ რაიმე საშველი დასდგომოდა, მაგრამ ყელიც რომ გადაეკეტა, ნერწყვი აღარ გადასდიოდა...

არა, მეტის მოთმენა აღარ შეეძლო.

— მეტის მოთმენა მართლა აღარ შეიძლებოდა ცოცხალი კაცისაგან და იგი ლოგინიდან წამოვარდა...

თითქოს თუთიასაც გადასდებოდა ვაჟის ეს გაუნელებელი ცეცხლისკიდება.

ქალის მთელი ტან-ხორცი ისეთსავე ცახცახს და ჭრჭოლას აეტანა, სხეული ოფლს გადაენამა; თუთიას არსებაში ქალმა გამოიღვიძა და ახლა მთელი მისი ქალობა ფიქრსა და განსჯას ჯიუტად უარყოფდა... იგი ამ წუთში გაზაფხულის პირზე გამოღვიძებული საყანე მიწა იყო, მსუყე გულისპირიდან ავარდნილ საკუთარ ოხშივარში იგუდებოდა და სუნთქვაშეკრული მკერდის გადახსნას მიელოდა...

ჯუმბერა წამოდგაო, ქალი ფურცელივით ათრთოლდა და აცახცახდა, თიქოს აშორდა კიდევ საწოლს და, სადაც იყო, ჯუმბერას გამოწვდილ მკლავებში ჩავარდებოდა, რომ ოთახის კარი გაიღო. ჯუმბერა გარეთ გავიდა. ქალმა თვალები უცებ დახუჭა, კედლისაკენ გადაბრუნდა, საბანი თავზე წაიფარა და მოულოდნელობისაგან ხმადაბლა, მწარედ აქვითინდა. ამ ღვირღვილში ჩაეძინა კიდევ თუთიას...

ესიზმრა, გამთენიისას დაიბადა, როცა მზემ მთის ყელ-წვერი მიხატ-მოხატა. დაიბადა და ეგრევე გაბაჯბაჯდა მწვანეზე; ცოტაც და, ტანი აიყარა, ცოტაც და, თმა-მკერდი დაიმშვენა, ყველასთვის სასურველი და სანატრელი სარძლო შეიქმნა. თუთია კი არა, აშდარხანი ერქვა. არც ალმასის წვერ-ყელიანი მთების შვილი ჯარაშდუყი იყო ხელწამოსაკრავი ბიჭი. მისი ნისლისფერა ბედაური მთას ტორით მონაგრევედა, მისი ნაკრავი ისარი ციდან ვარსკვლავს ჩამოიღებდა, გაიცინებდა, მისი ბროლი პირ-ბაგე ნათელს აფენდა არემარეს. იმ კუთხე-კუნჭულში გოგო არ იყო ჯარაშდუყის მკლავზე გადაგორება ერთხელ მაინც რომ არ ენატრა; აშდარხანიც ჩუმ-ჩუმად შესტრფოდა ვაჟს. დადგა ნანატრი წუთიც, ჯარაშდუყმა მოსაქმელები მიუთხავეს აშდარხანის მშობლებს... ცივი უბარი შეუთვალეს ქაბუქს. ვერ მოითმინა აშდარხანმა, გული გადაუხსნა მშობლებს და უთხრა: „მე მიყვარს იგი, ჩემს გულს ჯარაშდუყი აურჩევია, ნუ დამიშლით, ნულარ უბრობთ...“

მშობლებს როდილა დაუჯერეს. ქორწილის ღამე დააჩქარეს, აშდარხანი ბედაურზე შემოსვა ჯარაშდუყმა და შინ მიიყვანა, ჯარაშდუყი ქვეყანას შეჰხარის, ნანატრი სასძლო სახლში ჰყავს უკვე. ქორწილის ღამეც მიილია, მოქეიფენი დაიშალნენ, ერთად დაწოლას ესწრაფება ქალი და ვაჟი. ჯარაშდუყი ადგა, საწოლისაკენ წავიდა, დათვის ტყავებით მოფენილი იატაკი გადაიარა, გაფუმფულებულ ლოგინში ჩაწვა. სულ მალე აშდარხანი შევიდა ოთახში, ტანთ გაიხადა, პერანგიღა დაიტოვა, საბანს ყური აუწია, ლოგინზე ცალი ფეხი შედგა, თვალთ დაუბნელდა, შეჰკივლა და ხელი ხელს შემოჰკრა, ჯარაშდუყი კი არა, წითელი ქაჯი იწვა ლოგინში, გარეთ გამოხტა, პერანგის ამარა ტყეში გავარდა აშდარხანი...

დიდხანს ეძია ჯარაშდუყმა, ტყე და მინდორი, მთა და ღრე არ დაუტოვებია, მაგრამ ვერსად იპოვა... შინ ჩამორღვეულ-ჩამოფლეთილი, გულმოკლული და შეწუხებული დაბრუნდა ჯარაშდუყი. გარეთ აღარ გამოდიოდა, ლოგინში ჩაწვა და მოსთქვამდა:

„ო, საბრალო აშდარხან, ტყეს და ველებს ედები, მგელ-ნადირსაც ეცოდები, — სადაც შენ ხარ, არ ჩერდება, სადაც შენ ხარ, იქ არ იცდის... უმგულსა და ლახმალს შუა ხე-ბუჩქი არ იპოვება, სადაც შენ არ ჩაეცილიხარ, სადაც შენ არ მიკუნჩხულხარ! სამი წელი ტყე-ტყე დახვალ, კაციშვილი არ გინახავს, აღამიანის კანი წაგრთმევია, ნადირის ბალანი წამოგზრდია, რა ბალახი არ გიქამია, რა დოყი და ნეკერი არ გიტკვერია, რა ეკალს არ დაუაწორიხარ, რა ყინვას არ მოუსალტიხარ, საბრალო, საბრალო აშდარხან!“

აშდარხანი ტყე-ტყე მოთქვამს:

„ოი, წყეული ტყის ნადირნო, რატომ არსად შემეყრებით, რატომ არსად წამაწყდებით, რომ ამ ტანჯვას მომაშოროთ, მკვდარ-ცოცხლად არ დამტოვოთ!“

ავთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა დღესასწაული

ერთ დღეს ეცერის მახლობლად თხილის კრეფას გაჰყვა, სოფლიდან გამოსული სამი ქალიშვილიც თხილს აგროვებდა. უმცროსმა გოგომ თვალი მოჰკრა ბუჩქთან ჩატუტულ აშდარხანს და უფროს დებს მიუთითა:

— პა, შეხედეთ, გოგოებო! იმ, ჩვენს ზემოთ, ბუჩქის ძირას რა მოჩანს?

გოგონებს შეეშინდათ, უკან-უკან ილტვოდნენ, თანაც ეკითხებოდნენ:

— სადაური ხარ და საიდან მოდიხარ, რა გინდა შენ აქ?

— მე აშდარხანი ვარ, საწყალი აშდარხანი! — უპასუხა ქალმა.

— მაშინ ჩვენთან, სახლში წაგიყვანთ! — დაუძახეს გოგონებმა.

— მე განა სადმე წასასვლელად ვარ გივარ?! — ტან-ფეხზე დაიხედა აშდარხანმა.

..მაშინ გოგონებიდან ყველაზე უმცროსი და სოფელში გაიქცა, ტანისამოსი და საკმელი ამოუტანა. აშდარხანი არ ენდო, ბუჩქებს მოეფარა, თვალი გაქცევაზე ეჭირა. უმცროსმა გოგომ ტანისამოსი და საკმელი იქვე დაუტოვა. დებს დაუძახა და კარგა მოშორებით მინდორში დასხდნენ. აშდარხანი მივიდა, საკმელი გემრიელად შეჭამა, ტანსაცმელში ხელები გაუყარა, გულში მოულოდნელი სითბო ჩაედვარა, გონებაში ნათელი გაუკრთა და ადამიანი კვლავ შეუყვარდა:

— გოგონებო, გოგონებო! ვერ მოგშორდებით, მე თქვენ მიყვარხართ!..

— გულწრფელად წამოიძახა აშდარხანმა და გოგონებს სოფლისაკენ წაჰყვა. ეთვის დანახვას ვერ იტანდა, ცალკე სადგომში დააყენეს, კაციშვილს არ ანახებდნენ. აჰმევდნენ და აცემდნენ, სამი თვის თავზე ნადირის ბალანი ჩამოცივდა. აქამდე რაც იყო, სამჯერ უკეთესი გახდა. ვინც კი ნახავდა, ყველას ნდომის ცეცხლი ედებოდა, მისი სიყვარულით თვალი უდგებოდა. გოგონების მამამ, ფუთამ უთხრა აშდარხანს:

— გახსოვს რამე, აშდარხან?

— მახსოვს, მახსოვს! ყველაფერი

მომავლად კარგიცა და ავიც, ~~გამოცემის~~ ყის ცოდვა-ბრალით გული მიკვდება.

— თუ გირჩევნია, უკან დაგაბრუნებ, ჯარაშლუყს გაჩვენებ!

— ნეტამც, მართლა იქმოდე, მამაც ფუთა!

ერთი ლაფშა აშდარხანს შეუჯანმეს, ერთზეც ფუთა შეჯდა. ჯარაშლუყს კარზე მიადგნენ, სიხარულით მთელი ჯალაბი აქეთ-იქით ეფინებოდა, როდის-როდის გონზე მოსულ მასპინძლებს ეკითხება აშდარხანი:

— ჯარაშლუყი სადლა არის?!

— შენ რომ ვერსად მოგნახა, ჩაწვდა მას შემდეგ აღარ ამდგარა!

აშდარხანი ქმრის ოთახში შეეარდა. ჯარაშლუყს ეძინა, საბანი გადახდა, გამოაღვიძა, ჩაეხუტა. ჯარაშლუყს აშდარხანის ჯავრზე წვერი მოეშვა, საწოლს გარეთ გადმოეფინა, მიწაზე ეთრეოდა. აშდარხანმა გაპარსა, მკლავები შემოკხვია... მთელი ერთი კვირა ლხინი და ქორწილი არ დამცხრალა, ქეიფი არ შეუწყვეტია ხალხს... ქვეყნის გასაკვირველად კი აშდარხანი და ჯარაშლუყი თავიანთ ტანჯვას მოსთქვამდნენ, ქვებსაც კი ატირებდა მათი ცოდვა-ბრალი... გუგუნებდა ზარი და ამ გუგუნში თითქოს ღრუბლებიდან ელვის პირი გამოკრთათო, ისე გამოიჭრებოდა აშდარხანის წკრიალა ზარკილო...

ამ ზარის ხმამ გამოაღვიძა თუთია-აშდარხანი, ეზოდან საშინელი კივილის ხმა ამოდიოდა. შიშავარდნილი თუთია ჩაუცმელად წამოფეთდა ლოგინიდან, იეზანზე გავარდა და მუხლმოკვეთილი იქვე ჩაიყვცა...

გონს რომ მოვიდა და თვალეები გაახილა, თავსასთუმალთან შავებში ჩაცმული თებრო უჯდა, ხოლო მოპირდაპირე კედელზე, საწოლის ზემოთ, ჯუმბერას გადიდებული სურათი ეკიდა. იგი გადიდებული გადმოსცქეროდა კედლიდან. თუთიამ თვალეებზე საბანი წაიფარა და საცოდავად აზლოუქუნდა...

37. ბატამ გვერდი იცვალა. ნარმა ოდნავ გაიჭრიალა. გვერდის შეცვლამაც

ვერ უშველა, არც ახლა მოუვიდა ძი-
ლი. ისევ ზურგზე დაწვა, პირი აღმა
ჰქნა და თვალი სახელდახელოდ შეჰქე-
დილ ფიცრულის პერს მიაბჯინა. აქეთ-
იქიდან ყრუ კენესა ისმოდა. გარედან კი
გუშაგის კანტიკუნტად წამოსროლილი,
გამაფრთხილებელი შეძახილი მოდიო-
და...

იმ დილას თითქოს ყველაფერი მზად
იყო საიერიშოდ. ჯარისკაცები ტანკე-
ბის წინ იდგნენ და ბრძანებასა ელოდ-
ნენ. ცოტა მოშორებით, ტყეგადავლილ
სერზე ფეხოსანთა ქვეგანაყოფს შეეფა-
რებინა თავი, როგორც კი ტანკები და-
იძვროდნენ, ისინიც კვალში ჩაუდგებო-
დნენ შეტევაზე გადასულ საბრძოლო
მანქანებს. წინ გრძელი ხევი ჩაწოლი-
ლიყო. ხევიდან ამოვარდნილი წყლის
შხუილი წინასაიერიშო გარინდებას კი-
დევე უფრო მკვდრულსა და ნერვულად
მომქანცველს ხდიდა. დაღმა, ხევის
წყალმდე, ორივე მხრიდან, გვირილებით
გადათეთრებული ფერდობები ექანე-
ზოდა. იმ ხევის გაღმა ნაპირი, ასევე
ტყეგადავლილ თხემით რომ მთავრდე-
ბოდა, წუხელ დაესწრო და, მტერს სა-
განგებოდ გაემავრებინა. ეს ამბავი,
ზუსტად ბრძოლის დაწყების წინ რომ
მოიტანა დაზვერვამ, გახდა შეტევის
გადადების მიზეზი... მეომრებმა თავი-
სუფლად ამოისუნთქეს. წელანდლი
მკვდრული სიჩუმე სადღაც გამქრალი-
ყო, ჯარისკაცები ჯგუფ-ჯგუფად შეგრო-
ვილიყვნენ, ხუმრობდნენ, ანეკდოტებს
ყვებოდნენ, ანცობდნენ და ხარხარებდ-
ნენ...

დაზვერვიდან ახლახან მობრუნებულ
ბატას იარაღი არც შემოუხსნია, პირსა-
ხოცს წამოავლო ხელი და ფერდობზე
ხევის წყლისაკენ დაეშვა. გამოღმა ნა-
პირს ისევ ჩრდილი ეფინა. გაღმა ნაპი-
რი კი ახლახან წამომართულ მზეს ერ-
თიანად მოევარაყებინა და ისედაც პი-
რსპეტაკი გვირილები მზის შუქზე ერ-
თიორად თეთრი და ქათქათანი ჩანდნენ.
ხევისწყალთან ნაპირი უფრო შევაკე-
ბული იყო. ფეხდაუდგმელი ბალახი აბ-
რეშუმის მწვანე ქსოვილივით ოდნავ

ირხეოდა. აღარც ჯარისკაცების ხეობა
ცი ისმოდა, აღარც სხვა რაიმე გარეშე
ხმა, ყველაფერს წყლის გამაღებელი
შხუილი გადამხოზოდა. ბატას ხალათის
საყელო შეეხსნა, მკერდი მოეღელა, ჯა-
რისკაცური სამკუთხა ქუდი ქამარში გა-
ერტო, თეთრი პირსახოცი მხარზე გა-
დაფენინა, უკან გადაყრილ წაბლისფერ
თმას ოდნავ უტოკებდა ნიავი. წელში
გამართული, ისე ლალად და თამამად მი-
აბიჯებდა მდინარისაკენ, თითქოს ომისა
და სიკვდილის საფრთხე ამ ხეობაში კი
არა, საერთოდ დედამიწის ზურგზე
არ არსებულებო... იმ წუთში, მართ-
ლაც, აღარ ახსოვდა ბატას ომი. იმ წუთ-
ში მდინარის გაღმა ფერდობზე თუთია
დაინახა ბატამ. თუთიას კრაგები მოჰ-
ყავდა, საცა იყო, ღელეზე ჩამოლაღე-
და... და გოგოს მოსახვევნად ხელზე-
გაშლილი ბატა ღელისაკენ გაეჩქარა...
უცებ ადგილზე გაქვავდა. ხევის წყლის
მეორე მხრიდან ბექზე პირსახოც-
გადაფენილი, იარაღსამულო, მაგ-
რამ მთელი პირისახით გაღიმებული
მტრის ჯარისკაცი მოდიოდა. ბატა რომ
შეეყვნდა, მტრის ჯარისკაცმაც ოდნავ
შეანელა ბიჯი, თუმცა ისევ ღიმილგად-
ფენილი მოიწვედა წინ. ბატამ ნათლად
დაინახა, მაღალი, მხრებში გაშლილი,
თხელი პირისახის მქონე ჯარისკაცი
უზოროტოდ, ხელის შეუქანებლად მო-
დიოდა ღელისკენ. ბატამაც გამართა ნა-
ბიჯი. ის წელანდელი შუქნათელი, თუ-
თიას რომ უმზერდა და პირისახეზე და-
სთამაშებდა, ახლაც ეგრევე შერჩენოდა.
მიდიოდა აქედან ეს, მოდიოდა იქიდან
ის — მოწინააღმდეგე ბანაკების ორი
ჯარისკაცი მონუსხულებით ერთმანეთი-
საკენ მიიჩქაროდა... სულ ცოტაღა დარ-
ჩა, საცაა ორივენი თითქმის ერთდროუ-
ლად ჩამოვლენ ხევის წყალში, რომ
მტრის ჯარისკაცი უცებ მიწაზე დაეარ-
და. ბატაც ელვისებურად დააკვდა მი-
წას. რევოლვერი იძრო და მოწინააღმ-
დეგეს დაახალა... გაღმა ნაპირიდან ჩა-

ავთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა დღისასწავლი

მი-ჩუმი არ ისმოდა. ბატა ფეხზე წამოდგა, ხევის წყალი გადაირბინა და მტრის ჯარისკაცთან მიიჭრა. მტრის ჯარისკაცი ხელებს დაეყრდნო, როგორც იქნა, წამოჭდა, ორივე ლაწვის თავზე, აქეთ-იქით, ცრემლები გამოსხდომოდა, ღიმილი კი ისევ უნათებდა პირისახეს. ბატა შეჩქევიდა. მტრის ჯარისკაცმა წელზე შემორტყმული იარაღი მხოლოდ ახალა შემოიხსნა, ძალა მოიკრიბა, ხელი გაიქნია და განზე მოისროლა, ცოტა ხანს, თითქოს რაღაცას ფიქრობსო, ევრე გარინდული იყო, მერე საჩვენებელი თითი საკუთარი მარჯვენა ფეხისაკენ გაიშვია, ბატამ თვალი გააყოლა თითს, ფეხსაცმლის ჰვინტზე ჯერ კიდევ ცვარშეუმშრალი მიწა შემოჰკვროდა. მიხვდა ბატა, რა გამოუსწორებელი შეცდომა მოსვლოდა...

მომაკვდავ ჯარისკაცს პირიდან სისხლის ზორტი გადმოეკიდა, აშკარად ეტყობოდა, ასე ჯდომა რომ აღარ შეეძლო და ვიდრე ბატა რაიმეს მოიფიქრებდა, ჯარისკაცმა ბატას თავისი მარჯვენა ხელი გამოუწოდა. „ჩამომართვი ხელი“, — ივედრებოდნენ მისი თვალები. ბატა სულ ახლოს მივიდა, ჩაიჩოქა და ისე გაუწოდა მარჯვენა ხელი, მარცხენა კი მხრებზე შემოხვია და ფრთხილად მიაწვინა მინდორზე. მტრის ჯარისკაცის ხელი ბატას მარჯვენა ხელში გაიყინა. ბატამ ჯარისკაცს ღიად დარჩენილი ცისფერი თვალები დაუხუტა. მისი ფინური დანა აიღო და საფლავის გაჭრას შეუდგა. მიწა მსუბუქი გამოდგა, ადვილად ემორჩილებოდა, წელამდე რომ გაჭრა სამარე, კარგად ახსოვს, მის შემდეგ რა მოხდა, ის კი აღარ იცის... გონზე რომ მოვიდა, მტრის ბანაკში იყო და თავის საშინელი ტკივილი ჰკლავდა. ახლა კი, აგერ ტყვეთა ბანაკში წევს და თვალწინ კვლავ ის პირისახე აღიმგებოდა, ცისფერთვალება მტრის ჯარისკაცი უდგას, კი არ უდგას, გვერდში უწევს და ისევ ისე გაღიმებული შესცქერის. დღისით, როცა ქვის უზარმაზარ ლოდებს მიათრევს და ძალა აღარ შესწევს, სადაც არის უნდა წაიქცეს, ლო-

დის ქვეშ უნდა მოჰყვეს, საიდანაც ისევ ის ჯარისკაცი გაჩნდება, ერთს გაუღიმებს, ხელს წამოუტარავს და წელში სწორდება ბატა; ბუმბულივით მსუბუქი ხდება ლოდი, ძირს ეშვება მოთვალთვალის შემართული იარაღის ლულა...

ამ ხნის მანძილზე ბატას ტყვეისა და ყუმბარის სროლის მეტი რა უკეთებია, მაგრამ თავისი ხელით მოკლული მტრის ჯარისკაცი პირველად იმ დღეს ნახა.

„განა ის მტერი იყო? განა ის გაღიმებული ჯარისკაცი მტერი იყო?! — ეს კითხვა არ ასვენებდა ბატას. — ხომ შეეძლო, ტყვია დაეხალა ჩემთვის, მაგრამ არა, იარაღი აიღო და გვერდზე მოისროლა, ხელი გამომიწოდა, შემინდოდა მაპატია, ბედისწერაა ყველაფერი, რაღა მაინცდამაინც მაშინ წამოჰკრა ფეხი და წაიქცა... რა ვიცოდი მე, — ებლაუტებოდა მეორე ფიქრს ბატა, — იქნებ ამ წაქცევისათვის თავსაც იდანაშაულებდა და იმიტომაც მომიტევაო, — ამგვარადაც კი ფიქრობდა იგი, — ასეა თუ ისე, მაინც მაჯობა, კაცობაში მაჯობა!“ — ეს წუხილი არ შორდებოდა ბატას და ხმამაღლა ვერ ამხელდა, თორემ, მისთვის ომიც და სიცოცხლის წყურვილიც იმ მზიან დილას დამთავრდა.

რა ხანია, ამ ნარებზე ტრიალებს ბატა. ფიქრისა ეშინია, რაც უნდა იფიქროს, ყველა ფიქრი და მოგონება მაინც იმ ქერა ჯარისკაცის ცისფერი თვალებით სრულდება. მოიქანცა, მეტი აღარ შეუძლია, აიშვერს ფეხს და გადაეშვება იმ ქვის სამტეხლოდ და დამთავრდება ყველაფერი, მაგრამ მონობაში ვერ მოკვდება ბატა! აღარ ახსოვს, ეს აზრი თვითონ გაუჩნდა თუ მართლა თავის მოკვლას რომ აპირებდა, ისევ იმ ჯარისკაცმა შეაშველა ხელი და ჩააგონა... ყოველ შემთხვევაში, მარტო რომ არ იყო, კარგად ახსოვს, ის ჯარისკაცი უდგა გვერდში, იმის ზურგს უკან ამოფარებული გაუსხლტა იმდენ იარაღმომარჯვენებულ ესეხელს და ქვეით დატვირთული ავტომობილის ძარაზე შეიპა-

რა, მაგრამ სამტეხლოს გაცილებული არც კი იყო, მანქანის ბორბალი რომ გასკდა და დატვირთული მანქანა ჩამოსაცლელი შეიქნა. მძღოლი ტყვეების მოსაყვანად გაიქცა... ბატა ტყვეებში შეერია და ამჯერად იოლად გადაჩა... თუმცა დიდი-დიდი ორი დღე და, მეტს ბატა ველარ გაუძლებდა, მხრები სულ გადაეყვლიდა, მუშტისოდენა ქვის შემოდგმას ველარ აიტანდა და გავარდებოდა მოყურადის ტყვიაც...

მეორე დღეს, ვიდრე სამტეხლოში წაიყვანდნენ, კედელთან ჩამწყრივებულ ტყვეებს გამოუცხადეს, ვინც ხატვა იცის, წინ გამოვიდესო. კაციშვილი არ იმძროდა... „სულ ერთია, დღეს იქ მაინც ამომადგობენ სულს, უარესი რა უნდა მომელოდეს,“ — მესამე დაძახებაზე იგი მწყრივიდან გამოვიდა. ძონძებით შემოსილ, ძვალტყავა, ვაბურძენილ ადამიანებს შორის ძლივს გამოლასლასდა, ჩამოფლეთილი სამოსი აქეთ-იქიდან ეფართხუნებოდა. მწყრივს შუამდე რომ ჩასცილდა, მარცხნივ მოუხვია, ათი მეტრით მაინც გამოშორდა ტყვეებს და შემალღებულ ადგილას მოწყობილ იმ ფიცარანგთან მივიდა, საიდანაც ზედამხედველი მოუხმობდა:

„ას ცამეტი ნომერი, გიორგობიანი“, — ჩაიწერა ფურცელზე ზედამხედველმა. მერე ბატას აღარ გაუგონია. რა ბრძანებებს იძლეოდა ზედამხედველი. რას თარგმნიდა თარჯიმანი რუსულად, პოლონურად, ფრანგულად, ინგლისურად... ცის დასალიერზე მზე ამოდიოდა. ხოლო იმ მზის ქვეშ სლავური მიწა-წყლიდან შორს, ძალიან შორს, ამ წუთას ცაზე რომ გადადიოდა, იმ ღრუბლის ფთილასავით პატარა კუთხე-კუთხულში ნამდვილი შემოდგომა იდგა...

გიორგობიანების უბანში ჭურებს რეცხავენ, ხორგოვში წყალს აყენებენ. მეზობლები ერთიმეორესთან გადად-გადმოდიან, ზოგს სარცხი სჭირდება, ზოგს ჩაფი, ერთმა ჩარჭილა ინათხოვრა, მეორეს ჩელტი უნდა. ლევანა ჯუმბერას ეძახის: „გადმოდი, ხელი წამიკარი, თორემ იმ შენს ძმაცაც

რა პირით დახვდებიო“. აგერ, ღერესთან თუთია მოდგა, — ლევანა ბაბუ, მაჩემმა ერთი კვანჩხი გოგირდი გეჩემბაო. „კი შეილო, კი, ჩემო ჩიტუნია“, — ჩურჩულებს და ესიყვარულება ლევანა სარძლოს. გოგირდს გამოუტანს და ყურში ეუბნება: „არც შენთვის შემოუთვლია რამე ამბავი იმ ოხრახინას?!“ ამ სიტყვაზე ელიმება თუთიას, მერე თავს გაიქნევს, „არა, ლეო ბაბუ“, — ხმადაბლა ჩაილაპარაკებს და მოწყენილი ისევ შინისაკენ გაბრუნდება...

გზო-ყანა გადაიკრია, სიმინდის ტეხა-ჭრა მოითავეს, ნასიმინდარში დასუქებულ-დაზულუქებული საქონელი გადი-გამოდის, ბულრაობენ მოზვრები, კენტრუშობენ და ტლინკაობენ უშადები, იჩუჩქნებიან ტყიდან გადმოვრეკილი ჭრელ-ჭრელი ღორები...

— ას ცანეტი ნომერი კომენდანტთან, დანარჩენები ქვის სამტეხლოში! — ზედამხედველს ჩარკინული ფეხები განზე გაეყარა. ისე თამამად და გამომწვევად იდგა, თითქოს მიწიდან ყოფილ-ყოს ამოზრდილი. იმ თუჯის კისერზე ტილოს სქელი ღვედით ავტომატი ჰქონდა ჩამოკიდებული და შემაშინებლად წამოვარდნილი მეკრდის გარდმოვარდმო ოდნავ ქანაობდა. ცალ ხელში ხმის გამაძლიერებელი ეჭირა, მეორე კონდახზე ედო და ისე იძლეოდა განკარგულებას. გრანიტის მხრები, გრანიტისავე ოთხკუთხა თავი და ცოშში რომ მუჭი ჰქრა, იმ ნამუჭარივით ჩაჰყლებილი, სიბი ნიკაბი ჰქონდა; ფართო ნესტოებში ქსიტინ-ქსიტინით შედიოდა და გამოდიოდა ჰაერი, რქებიც რომ გამოეყოლებინა დამბადებელს, ნამდვილი ხვადავი იყო, ქვეყნის ასაწიოკებლად საჩეხედან გადმოვარდნილი ცოფიანი ბუღა ხარი, ბუღა...

ისევ მოგონების ბურუსი გადაეფარა სინამდვილეს.

„კურო სჭირდება, შეილო!“ — უთხრა ბაბილომ და საჩეხეს სარზე გამო-

ავთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა აღმასწავლებელი

ბმული სამაგინო დეკეული დაანახვა. გაღუღუნებულ ნაკვერჩხალს რომ ფერი გადასდის, მთელ ტანზე იმდაგვარად შემოსტკეოდა ნალისი; უცოდველი თვალები და შავი, შეუღარებლად შავი, ოდნავ გრილ-ნოტიო ტუტური შვენოდა, ქარვავამდგარი ციდა რქები ლამაზად აღდა კოხტად ამართულ შუბლზე, ალბათ, იმ ცხოველური გუმანით თვითონაც კარგად გრძნობდა ამას და ამიტომაც იყო, მედიდურად რომ ეკირა თავი, — თეთრად ამოტყევილ გავაბარკალზე სწორედ ჩაშვებული გასისინებული კუდი, ქვემოთ ხშირგრძელი ღვინისფერი ბალანით რომ გასრულებულიყო, ოდნავაც არ უტოცავდა. გაურღვეველი მთლიანობის გრძნობა, ამ პატარა, კოხტა ოთხფეხისგან რომ მოიღვრებოდა, უშობლური სიქალწულისა იყო.

ორღობიდან ქიჩავ-ქიჩავით ძლივს გადაიყვანა. ფერმის გზაზე რომ შედგა ფეხი დეკეულმა, დაძაგრული კისერი უცებ გაისწორა, ძველებურად, ამაყად დაიყენა ქედი, ოდნავ მიშვებულ თოკზე გაჰყავა ბატას.

„კურო სჭირდება...“ — მიხვდა ბიჭი, ახლა რომ თოკი შეეხსნა მისთვის და თვითონ განზე გამდგარიყო, იგი ფეხ-შეუშლელად, გზიდან გადაუხვევლად მიადგებოდა ფერმის ჭიშკარს და იმ მუდრეგ ბესარიონას (ფერმის ბუღას) „ჩაუვარდებოდა მკლავებში.“

მკერდწამოვარდნილი, ფეხებგაჩახული, საბერველივით ნესტოებს წამდაუწუმ რომ აქშიტინებდა და მთელი ქვეყნის რქებზე წამოგებას ებირებოდა — ბესარიონა ჭირის ღღესავით ეზარებოდა ბატას.

ბოგირი გადაიარეს. მალე ჩელტის ჭიშკარი გამოჩნდება... დეკეულმა ფეხი ააჩქარა; ახლა გვერდიგვერდ მიჰყვებოდა ბატას. ბიჭი თავის თავში ბრუნავდა: ბესარიონა სიძულვილისათვის სამაგიეროს უხდის — მისი ნაფერები ლამაზა ბესარიონას ანდამატს ვერ ემალება. ამდენ ხანს ზურგს უკან თუ გრძნობდა დეკეულის ცხელ სუნთქვას,

ახლა, თოკი დაჭიმულიყო, თვითონ მიჩანჩალებდა ლამაზას კუდში.

აჰა, ფერმის ჭიშკარი... ლამაზამ მოულოდნელად თავი დაიქნია, კამარა შეპკრა და თოკის ის ბოლო, ბიჭს რომ ეკირა ხელში, ჰაერ-ჰაერ გაედევნა დეკეულს. სულსწრაფად მიაბღავლა ლამაზამ და ჭიშკართან მოწყვეტით შედგა.

ჭიშკართან მიხეილა მოდგა. შუა და საჩვენებელი თითები ცერა თითზე აასარსვალა: „ხელის ჭუჭყი თუ მოგიტანია, ლევანას ბიჭო!“

— ბებიამ თქვა, ლევანა მიაართმევსო.

მიხეილამ ჭიშკარს გვერგვი ახსნა, უშობელი ეზოში ჩაიყვანა, თოკი მოუმოკლა, ორივე ხელი რქებში ჩაავლო და ლამაზას თავი თითქმის მკერდზე მიიხუტა.

დეკეულმა ერთხელ კიდევ დაიზმუვლა.

ბონდის ხიდივით ოდნავ წელში გადრეკილი ბესარიონა არც განძრეულა, თუ არ ჩავთვლით, რომ სფინქსივით ჩამოსხმული და ღონიერი ქედი მეყსეულად, ოდნავ მოღრიჯა, ცალი თვალით ლამაზას გამოხედა, ცისკენ აფშკვერილი დრუნჩით ჰაერი მძლავრად შეისუთნა.

„ველე-ველე ბზიი, ველე-ველე ბზიი!“ — მიხეილამ ვითომ შეულოცაო, ეს უზარმაზარი ბულა კატასავით შეხტა და იქავე შებრუნდა; მარჯვენა ფეხით მიწა მობდღენა, ზურგს უკან გადაიყარა; თითქოს ნემსის ყუნწში გაძრომას აპირებდო, კიდევ უფრო გაიზნიქა და გაიწვართა. ეს ყველაფერი ისე უცხად მოხდა, ის მობლოტლი მიწა ჯერაც ძირს არ იქნებოდა დაცვენილი, რომ ადგილიდან მოწყდა და გრიგალივით ავარდა...

ლამაზამ ერთი საცოდავად ამოიბღავლა და წინა ფეხებზე ჩაიჩქა.

— ჰაიტ, შე მუდრეგო, შენა! — ძირს ჩამოავდო მიხეილამ ბულა, დეკეულს რქებზე დაეკიჩავა და ფეხზე ძლივს წამოაყენა.

უძალოდ გვერდზე გადაღვედილ ლა-

მაზას კულს განაჟვრივით მოჰყვებოდა სისხლის წვრილი ძაფი; ხოლო ზურგი ისე ამოვარდნოდა, თითქოს კონსერვის ქილას ერთდროულად აქეთ-იქიდან ღონივრად შემოჰკრესო.

— მიხეილა ბიძია, კეტი, კეტი მოიტა, კაცო!

— მაგას რა კეტი გაასწორებს, ბიჭო, გამომართვი ბაწარი და წაიყვა სასლში!

ბონდის ხილივით ოდნავ წელში გადრეკილი, საბერველივით ნესტოებს რომ წამდაუწუმ აქშიტინებდა და მთელი ქვეყნის რქებზე წამოგებას ეპირებოდა — ბესარიონა ბრეკზე იდგა და იმ ჩარკინებულ ფოლადისფერ ფეხებზე ეკიდა, სძავდა თუ უყვარდა ამ პატარა ბიჭს, მთელი სოფელი რომ ბატა გიორგობიანად უხმოებდა“.

„ას ცამეტი ნომერი კომენდანტთან, დანარჩენი ქვის სამტეხლოში!“

ტყვეები შებრუნდნენ. იარაღმომარჩევბული ბესარიონა ჭიშკართან იდგა და მთელი ხმით გაჰყვიროდა: „შნეელ, შნეელ, შნეელ!“

ჩამოფლეთილ-ჩამოძეძილ ტყვეთა გაბმული მწყრივი ისე მოჩანდა, თითქოს მიწაზე კიდეებშემოცრეცილი შავი ღრუბელი ჩამოვარდნილა და ქვის სამტეხლოსაკენ იგი მიიზლახნებო.

ბატა აბანოში წაიყვანეს. სუფთა საცვლები, დაქმსილ-დაკერებული ხალათ-შარვალი, რეცხვაში შეთელილი წინდები ჭდა ოდნავ ქუსლებგადაბარჯული ფეხსაცმელი მისცეს.

— ნახევარი საათი გეძლევა, დაიბანე და მოწესრიგდი! — უთხრა ზედამხედველმა...

ერთი აწვა კი აეწვა ქვების თრევისაგან გადაქლეტილი მხრები, მაგრამ თბილმა წყალმა მალე გაუჟრუა და დაუამა ნატკენი ადგილები. რა უბადრუკი და უმწეო ყოფილა ადამიანი, ყველაზე უფრო ახლა იგრძნო თბილი წყლის შხეფის ქვეშ შემდგარმა საკონცენტრაციო ბანაკის ტყვემ — ბატა თამბის ძე გიორგობიანმა. ხოლო, როცა წინდებს იცვამდა, მაშინ გაისხნა:

დღეს ერთადერთი შემთხვევა იყო, თქრთან დარჩენილ ბატას ის ცისფერ-თვალა მტრის ჯარისკაცი რომ არ ამოსდგომია გვერდში. ეს უკანასკნელი მხოლოდ ახლა გაიაზრა ბატამ და ამ აღმოჩენამ გული დასწყვიტა თუ შეაშინა, ჯერ კიდევ ვერ გაერკვია, რომ კარებზე მოაკაუნეს. „ღროა უკვე, ჩაიცვი! და გარეთ გამოდი!“ — ამას ნიშნავდა ეს დაკაუნება...

როცა კარი გაიღო და გერმანელმა ლეიტენანტმა ბატას მოჰკრა თვალი, აშკარად ვერ დამალა განცვიფრება: „არა, ეს სლავული წარმოშობის არ უნდა იყოს!“ — ჩაილაპარაკა და ბატას დაკვირვებულად ახედ-დახედა...

— ბატონო კომენდანტო, აგერ მხატვარი, ას ცამეტი ნომერი, გიორგობიანი, საბჭოთა რუსეთიდან! — წარუდგინა ზედამხედველმა ბატა.

— იცის თუ არა რუსმა მხატვარმა, რის გაკეთებას ევალებთ? — იკითხა კომენდანტმა.

— არა, არაფერი მითქვამს, ბატონო კომენდანტო! — თვალეში შეაჩერდა ზედამხედველი.

კომენდანტმა თარჯიმანი ახმობინა.

— ივანი რასაც საჭიროდ მიიჩნევს, ყოველგვარ მასალას მივაწვდით. თბილ ოთახში დაჯდება, გერმანელი ჯარისკაცის ულუფას მიიღებს, მხოლოდ ისე უნდა გაგვიმშვენდეს ეს საკანცელარო შენობა, რომ ორი თვის შემდეგ, ზუსტად ორი თვის შემდეგ, — დაბეჯითებით გაიმეორა კომენდანტმა, — გენერალი როცა გვეწვევა, არ უნდა შევრცხვით; ერთ დამხმარესაც გამოვუყოფთ, რა თქმა უნდა, თუკი მოისურვებს. რამდენიმე აუცილებელ სალონუნგე ფრაზას ჩვენ თვითონ მივაწოდებთ, სხვა მხრივ, სრულ თავისუფლებას ვაძლევთ, არჩევანი ივანს ეკუთვნის... ოღონდ, — სული ჩაითქვა კომენდანტმა, მერე კი თვალეში ეშმაკურად აუციმციმდა, — კომუნისტების ღმერთებზე არ გაგვეცეს ხელი, თორემ, — ორი

ავთანდილ ჟურაფილი

ათონიელთა დღმასწავლებელი

თითი ოდნავ შემოიჭირა ყელზე და ბატა თარჯიმანის გარეშეც აღვილად მიხვდა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, რა ჯილდოსაც ჰპირდებოდა გერმანელი.

დუმბილი ჩამოვარდა. ბატა ერთხანს თავის გულსა და გონებაში ტრიალებდა: „განა სულ ერთი არ არის, სიკვდილი საღ მომადგება, აქ თუ იქ?!“. ამასობაში კომენდანტმა იკითხა:

— აბა, რატომ სდუმს ივანი?!

ბატას ცეცხლი წაეკიდა პირისახეზე.

— გადაეცით თქვენს კომენდანტს, რომ მე ივანი კი არა, ბატა გიორგობიანი ვარ, მხატვარი ბატა გიორგობიანი! — მიხვდა ბატა, უნებურად წამოცდენილმა სიტყვამ „მხატვარი“, ნამდვილად რომ სულზე მოუსწრო, ამიტომ ღელვა უცებ ჩაუცხრა და ღინჯად გააგრძელა, — თანახმა ვარ, ერთი დამხმარე კი ნამდვილად დამჭირდება. გნებავთ, თქვენ მომეცით ვინმე, გნებავთ, მე თვითონ ამოვირჩევ...

კომენდანტმა ერთხელ კიდევ გაამეორებინა თარჯიმანს ბატას ნათქვამი და სახელისა და გვარის შემდეგ გააწყვეტინა...

— მხატვარმა ბატა გიორგობიანმა თვითონ გამოძებნოს დამხმარე კაცი! — თითქმის საზეიმო ხმით წარმოთქვა და უკან გაბრუნდა.

ბატას ის ოთახიც აჩვენეს, სადაც უნდა ემუშავა. ოთახის ორივე ფანჯარა რკინის გისოსებიანი ღობურით იყო გადაკეტილი, კარსაც რკინის მსხვილი ბაღე შემოსდევდა ორივე მხრიდან.

38. ერთ თვეზე მეტი გავიდა, ბატას აღარ ახსოვს, ზუსტად რომელი დღე იდგა, სახელოსნოში რომ კომენდანტი შემოვიდა.

— აბა, მხატვარი როგორ მუშაობს! — იკითხა კომენდანტმა.

ბატამ რიგრიგობით გადმოუღლა ნახატები...

— „კავკასიური პეიზაჟი“, „ეთნოგრაფიული სურათი“, „შეტევის წინ“, „ქვის სამტეხლო“, „მონათა ბაზარი“... — ხმამალა კითხულობდა კომენდანტი

სურათების ქვემოთ მიმაგრებულ წერებს. დათვალიერებას მორჩა მისწრაფა, უცბად წავიდა, არც ავი უთქვამს, არც კარგი.

დათქმული ორი თვის დამთავრებას ბევრი აღარაფერი უკლდა, კომენდანტი კვლავ მოულოდნელად ეწვია. ბატას კარგა მოზრდილი ტილო გაესრულებინა და დღეს ლაქის გადასმას ეპირებოდა. კომენდანტი სურათს მიუახლოვდა, შემდეგ ორი-სამი ნაბიჯი უკან გადადგა, ხელები გულზე გადაიფარედინა და შეაქებრდა... ბატას ის გერმანელი ჯარისკაცი გამოესახა: დაჭრილი მებრძოლი გვერილებით დაქარგულ მდელოზე წამოძვარა, ხელისგულებით მიწას ებჯინება, ქერა თმა გვერდზე გადაჰქანებია, ზორცის ტკივილი, ასე რომ ითმენდა სურათში გამოკეტილი ჯარისკაცი, შუბლზე ოფლის წვეთებად გამოსხდომოდა, ოდნავ გახსნილ ბაგეზე სისხლის ძაფი ეკიდა და მოლიავებული სამხედრო კიტელის შიგნით, ქათქათა პერანგის გულისპირზე, წასდევდა ზოლად. ჯარისკაცს მომხდარის გამო გაოცება, უსაყვედურო, შემბრალე გაოცება ეწერა პირზე. ეტყობოდა, მისი მზერა, ტილოზე რომ არ ჩანდა, სწორედ იმ ადამიანისაკენ იყო მიმართული...

კომენდანტი ერთხანს მდუმარედ შეჰყურებდა. შემდეგ, უთუოდ, რაღაც გაიანგარომა...

— ეს არ არის საჭირო, წაშაღეთ ახლავე! — ყრუდ, გერმანელი ოფიცრისათვის შეუფერებელი გატეხილი ხმით წარმოსთქვა და თითი ჯარისკაცის ბაგეებიდან გადმოსკდარი სისხლის ზორტისაკენ გაიშვირა.

ბატამ თავი ჩალუნა.

„ეს არ არის საჭირო!“ — ახლა უფრო მტიკედ და გადაწყვეტილად გაიმეორა კომენდანტმა, სწრაფად შებრუნდა და სახელოსნოდან გავიდა.

სურათი ოდნავ შექანდა. ბატამ კი არ დაინახა, იგრძნო, დაზგიდან იმ ჯარისკაცის ლანდი რომ ჩამოვიდა და გვერდში ამოუდგა.

მთელი ღამე თვალი არ მოუხუჭავს:

„ის ჭარისკაცი კვლავ დამიბრუნდა, შე-
პირიგდა! — გაუხარდა, თანაც იმედი
მიეცა: — არ უნდა წავშალო, ეგრე უნ-
და დავტოვო... მერე კომენდანტი? რას
იტყვის კომენდანტი ხვალ!“ — ვითომ
ჭარისკაცის იმ ლანდს ეკითხებოდა, პა-
სუხი მომეო, მაგრამ როდი დაელოდა,
თვითონვე გამოიტანა დასკვნა: „ტყვი-
ას გკრავენ და გათავდებენ... ყველაფე-
რი გათავდებენ... ველარასოდეს დაბრუნ-
დები... ნუთუ ცა და ქვეყანა იმისათ-
ვის აიშალა, ბიჭო, ჩვენ რომ ერთმანე-
თი გამოგვეკლა... სამაგიეროს მიხდა,
შურს იძიებ და იმიტომ მემდღურები,
სიცოცხლე მინდა, გაიგონე, სიცოცხლე
მინდა, სიკვდილი მენანება, არ მსურს
სიკვდილი, შენ კი მაინც იქითგინ მერე-
კები!“ — აუჯანყდა ლანდს.

ბატამ გამოსავალი ნახა, იმ ახალ ნა-
პოვნ აზრს ჩაებღაუჭა, თითქოს ლან-
დი-მოჩვენება შურისძიების მიზნით და-
უბრუნდა... ბატას მოსაკვდინებლად
ამოვიდა სამარიდან.

„თუ ასე არ არის, წავშლი და ნუ და-
მეკარგები, ამოვფხიკავ იმ სისხლის
ძაფს და ნუ დამემდღურები. უსათუოდ
გადავშლი, მტერი ხარ თუ მოკეთე,
ნამდვილს მაინც გავიგებ!“

ლანდი ხმას არ იღებდა. უენოდ ჩა-
ჰყურებდა დახუჭულ თვალებში ბატას
და იგიც თვალბილულზე უფრო თვალ-
ბილულად ხედავდა, რა ნალევლი ტრია-
ლებდა ლანდში გასული ჭარისკაცის
გულში...

„არ შემიძლია, მეტი არ შემიძლია,
წავშლი და გათავდებენ... მაგრამ ამასაც
მოსვენება უნდა, ადამიანია ეგეც!“ —
ახალა მიხვდა ბატა, რომ ჭარისკაცს
საბოლოო სიკვდილის აღიარება სურდა,
დასტურს ეძებდა, საბოლოო სიკვდი-
ლის დასტური სჭირდებოდა. დასტური
კი ბატას უნდა ეთქვა... იტყოდა და, შე-
გნებულად თუ შეუგნებლად, შურის-
ძიების მახვილი იწყებდა მოქმედებას,
გარდაუვალი სიკვდილი მიელოდა ბა-
ტას.

„არა! — ხელი გაიჭნია ბატამ. —
ჩვენ მაინც მტრებად დავრჩენილვართ,

რისთვის უნდა შემოგაკლა თავი. ბო-
ლოს და ბოლოს, რას გადამეკიდე. მშა-
რთებს შენი!“ — ლანდს ტუჩ-ბაგე
შეუტოვდა, ვნით აღწერა, ყოველგ-
ვარი მიწიერი აზრისაგან დაკლილი
უხორცო ღმილი გადაეფინა პირზე,
მიხვდა ბატა, „რა მშართებს შენი!“

ეს სახელი რომ ერჭვა ლანდის ამ ღი-
მის. წამით სირცხვილის ელამ გადა-
უარა და შეაწოლა, მხოლოდ ერთი
წამით, შემდეგ... „სამშობლოსათვის,
სტალინისათვის!“ ღრჭიალებენ ცეცხლ-
მოდებული ტანკები, გრუხუნებენ ქვე-
ნეხები, ილენებთან ხიშტები, ყირაზე
გადადიან ყუდმოწყვეტილი თვითმფრე-
ნავები, ინგრევიან სასახლეები, გიზგი-
ზებენ პურის ყანები, კბლებით გლე-
ჯენ და ფლეთენ ჭარისკაცები ერთიმე-
ორებს... სამშობლოსათვის! აი, ყველაფე-
რის გამართლება. — ფიქრობდა ბატა
— მე უნდა ვიცოცხო, გაიგე?! უნდა
ვიცოცხო... მომეხმარე, თუ შეგიძლია,
რატომ ითხოვ თავგანწირვას, გაშალ-
წვევინე აქედან...”

ის ღამე თეორად გადაათვა. დიის
სინათლეზეც ბევრი იყოყმანა — დაეთ-
მო თუ არ დაეთმო. დათმობა სიცოცხ-
ლეს ნიშნავდა, არ დათმობა სიკვდილი
იყო. საბოლოოდ უნდა გადაეწყვიტა.
ან ერთი უნდა აერჩია, ან — მეორე!
ბატამ ააღებავიანი ფუნჯი ხელში აიღო
და ამჯერად უარი უთხრა სიკვდილს...
სისხლის ძაფი გადაშალა და სამინილი
უძწეობა დაეუფლა, იმ ჭარისკაცის ლან-
დი თვალსა და ხელს შუა გამოუტარა...
ლონემიხდილი და არაფრის შემძლე იგი
კვლავ მარტოდმარტო დარჩა.

გენერალი დიდხანს იდგა სურათთან.

— ძალიან კარგია! — თქვა და ჯი-
ბიდან ცხვირსახოცი ამოიღო; თანჯა-
რასთან მივიდა, თვალები მალულად
ამოიშშარა.

არავინ უწყობდა, რა ცრემლების დე-
ნა აუტყვდა გენერალს. ეს კია, მხატვარი

ახმობინა, სურათის ასლის გადმოღება მოსთხოვა:

— ჩემს ბინაზე იმუშავებ, დილაობით მანქანა მოგაკითხავს, სალამოსაც მანქანა წამოგიყვანს უკან. ერთი თვე ზომ გეყოფა, ხომ ჩაეტევი ერთ თვეში? — დაეკითხა გენერალი.

ბატამ დასტური მისცა.

ხვლიდან იმ ჯარისკაცის სურათის დახატვას შეუდგება ისევ.

„მეონი, თავისი ვაჟი შეიცნო!“ — ნასიამოვნები კომენდანტი საიდუმლოდ გაენდო ბატას...

თუ ასეა, რა გაეწყობა, გენერალი მალე შეხვედბა თავის ვაჟიშვილს...

39. ახლა ბატა მისთვის განკუთვნილ ხმელ ნარზე წევს. თვალები ბნელი ჭერისათვის მიუბჯენია. ირგვლივ ყრუ კენესა და შფოთიანი წამომახილები ჩხვერავენ ღამის სიწყნარეს. მალე ყველაფრისადმი დაყრუვდა და საიდანაც ბავშვობისდროინდელი სურათი ამოუცურდა:

თემშარაზე ფეხტიტველი პოლიაქტორი გამოვიდა. მხარილივ ხამის ნაჭრისაგან გამოკერილი ჩანთა უბტუნავს. დროდადრო მარცხენა ხელს ზედ ჩამოადგმს, თითქოს შიგ სულღიერი რამე უზის და იმას უშინდება, მაღლა არ ამომიხტეს, ყანებში თავი არა ჰკრასო. მერე ის მარცხენა ხელი ჰაერში ააგდო ჭოხივით, მარჯვენა წინ გაიშვირა და ვიღაც უჩინარ მოსაუბრეს დაუტრიალა ცხვირთან. ოდნავ თუ შეეცვნდა, — სული მოითქვა და კვლავ თამამად გაშალა ნაბიჯი. ულოგრეხილი თმა-წვერი, მხრებსა და მკერდზე ჩამოსდევს; სვანური ქუდივით შეღრმავებული ქუთუთოები მძიმედ ეხსნებ-ეხტურება და ზეაყოლილ სუროს ფოთლებს შორის რომ ნეკერჩხლის ტანი გამოკრთება ხოლმე, ნაფლეთ-ნაფლეთა სამოსელიდან ისე გამოაჭყიტებს მზექარადაკრული მისი სხეული.

ორლობეში ფეხი შედგა თუ არა, ღიად ღარჩენილი ჭიშკრიდან გაავებული

ძალი გადმოუვარდა. ერთი შეხვედბა კი შეავლი ღიდრონ-ღიდრონი თვალბი რატომღაც გოაცებულმა პოლიაქტორმა და ნაგაზი მიწაზე განერთხო, თათებს შორის მორჩილად ჩაიგდო თავი და საცოდავად აწკმუტუნდა...

„პოლიაქტორ გიყი!“

„პოლიაქტორ გადარეული!“

როგორც ნაგუბარმა წყალმა, ორლობე გოგო-ბიჭების არეულმა ყიყინამ გამოანგრია და წამოვიდა ქვა-გუნდა...

საწიერს იქით ჩაქანებულმა მზემ იცის თხელი, სევდიანი, ფერნაქცევი ამონათება და მხოლოდ ის თუ შეეძარება ასეთ უღონობაში ჩავარდნილი პოლიაქტორის უმტვერო ღიმის...

„პოლიაქტორ გიყი!“

„პოლიაქტორ გადარეული!“

თითქოს წელზე ფეხი დააჭირესო, იჯარნაბა პირმოხეტოილი ორლობე და შეუჩანებლად მოისვრის, რაც ხელში მოხვედბა — ქვა, ბელტი, ჭოხი, ჩამოცვენილი ვაშლი.

არც ფეხი აუჩქარებია, არც ბიჯი მოუმოკლებია, ეს იყო, სიმწრის ელდამ წამოუარა, გაშლილი შუბლი წამიერად შეუჭმუნხა და ნატკენი ხელის თითი უნებურად პირისაკენ გააქანა. მოულოდნელობისაგან, სადაც იდგა, იქვე გაშეშდა ბატა: „ტკივილი პოლიაქტორსაც აწუხებდა თურმე!“

როგორც უცებ ჩაიგდო დაშავებული თითი პირში, ასევე უცებ გამოიღო; არ შეჩერებულა, ფეხი ოდნავაც არ შეუწელებია, დინჯად, ერთხელ აღებული გეზით მიდის და მიალაჯებს; გაჩეხილი თითიდან წვრილ-წვრილი წვეთები ცვივა და უკან მიწაზე, სისხლით გაღამებული გზა მიჰყვება; ქვების ზუზუნნი და გახელებული გოგო-ბიჭების შემადრწუნებელი ხმა კი ჰაერ-ჰაერ მიაცილებს.

გადაიარა სოფლის თავი, გადაბიჯა სოფლის გადაღმა, გადავიდა სოფლის გარეთ.

რა იყო სოფლის გადაღმა, რა იგულისხმებოდა სოფლის იქით, საითაც პოლიაქტორი ეშურებოდა, მან უკვე აღარ იცოდა.

გათენებამდე ძილი არ მოუვიდა. იმ-ის შეგნებამ. ტკივილი პოლიაქტორსაც აწუხებდა, გული დაუწურა. კარგა ხანს უხმოდ ღვირღვილებდა და ცრემლებს ღვრიდა. აღარ ახსოვს, ცხადი იყო თუ სიზმარი, უფრო სწორად, ვერ გარკვეულიყო, ნამდვილი ნახა თუ მოჩვენა — თავისი განუყრელი ჩანთით ოთახში პოლიაქტორი შემოვიდა, მისი ტანის კაცისათვის შეუფერებელი სიმსუბუქით საწოლთან ახლოს ჩამოუჯდა და ხელი დაადო შუბლზე.

„დაძინე, ბიჭო! ნუ ტირი. აბა, აბა, ცრემლი არ დამანახო“ — ტუჩები ყურთან მიუტანა და ისე ეჩურჩულება.

„აღარ ამოიარო ამ გზაზე, პოლიაქტორ ბიძია! აღარ ამოიარო...“ — სლუკუნებდა ბატა.

„სოფელზე მეორე გზა არ გადის, ბაბა! — ბავშვის შუბლიდან ხელი არ აუღია, მშვიდად განაგრძო პოლიაქტორმა. — ისეთ ბილიკს კი ვერავენ იპოვის, სადაც ერთი ხელკეტიანი კაცი მაინც არ მიგელოდეს, სადაც ნერწყვითა და ფურთხით პირგამოტენილი ბრბო არ გიცდიდეს...“

ამ სიტყვებისა მაშინ ბევრი ვერაფერი გაიგო ბატამ, ეს კია, სამუდამოდ ჩაიბეჭდა და ვერ ამოიღო გონებიდან.

ის ფერნაკტოში სურათი დღესაც ხელუხლებლად ჰკიდია მისი ძილ-ღვიძლის მრუდე კედელზე, ეს სურათი კვლავ თავზე დასკეპრის და ნიაღვარივით მოინთქრევა სოფლის შეუბრალებელი ძახილი:

„პოლიაქტორ გიეი!“

„პოლიაქტორ გადარეული!“

მას შემდეგ ერთხელ კიდევ ჩამოიარა პოლიაქტორმა. სახეღარზე იჯდა და მოაჩქაჩებდა. ცალ ხელში ალვირი ეჭირა, უფრო სწორად, ალვირის მაგიერი, კანაფის წვრილი ბაწარი; მეორე ხელი განზე გამოეგდო — დამწყალობების დროს რომ იცოდნენ — საჩვენებელ და ცერა თითებგაშლილი. ისე მოულოდნელი იყო ამხედრებული პოლიაქტორის გამოჩენა, რომ გაოგნებულმა სოფელმა გონს მოსელა ვერ მოასწრო...

პირდაღებულნი მისჩერებოდნენ პოლიაქტორის ვეებერთელა შიშველ ფეხებს, ქუსლებით სახედრის ფერდებს რომ შესწებებოდა, ხოლო ნიანგის თავივით ბრტყელ და წაგრძელებულ ცერა თითებს ისე ამოძრავებდა, „გეშინოდეთ მეორედ მოსვლისა, ცოდვილნო ამა ქვეყნისანო...“ თითქოს მისი ბავენი კი არა, ეს უჩვეულოდ გამოკოპიტებული ფეხის თითები ემუქრებოდნენ ქვემოდან შემტერებულ დიდ-პატარას.

„გეშინოდეთ ჩემი მეორედ მოსვლისაო, ეს შეჩვენებული, ნამდვილად ზარბაზანს ამოიძლოლებს, ხელახლა რომ დაბრუნდება!“ — უხეიროდ გაიდრიჭა რომელიღაც გონებაშეძლებული სოფლისიანი. ხოლო გოგო-ბიჭებმარომ ქვაგუნდა აიტაცეს, ვირზე ამხედრებული წინასწარმეტყველი მაშინ სოფლის მეორე თავში იყო გასული.

„გეშინოდეთ მეორედ მოსვლისა!“

ნუთუ ცეცხლითა და მახვილით აპირებდა სოფელში მეორედ ამოსვლას?

აი, რა გამოცანა დაუტოვა პოლიაქტორმა პატარა ბიჭს.

მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა. პოლიაქტორი კი სოფელში აღარ გამოჩენილა.

— ბები, ა, ბები, პოლიაქტორი რატომ არ ამოივლის, სად დაიკარგა პოლიაქტორი?! — მერამდენედ ეკითხება ბიჭი, სათვალავი აერია ბაბილოს, ამჯერად ველარ გაუძლო უენობას, სიტყვა გადატება და მკვახე-მკვახედ გადმოყარა:

— რას მიმიწუხე გული, არსადაც არ დაკარგულა, პოლიაქტორი სოფელშია!

— სოფელში თუა, რისთვის არ გვეჩვენება, შიში ჩაუდგა, ხომ?!

— რაო, რა სთქვი? — უცებ მორბილდა ბაბილო, — პოლიაქტორის შიში ვინ გაიგონა ბიჭო! პოლიაქტორი ქვეყნის ქვეყანაზე დადის, სულ ჩვენს სოფელს ხომ არ შემოაჩერდება, თუმცა, — შუბლი მოიჩრდილა, — აგერ, გორაზე

რომ კაცი გადადის, დააკვირდი, იქნება იცნო?!

ბატა დიდხანს აკვირდებოდა აღმართზე ნელი ტაბატი მიმავალ კაცს, უკან ტანმორჩილი სახედარი რომ მისდევდა. მერე ბაბილოსკენ მობრუნდა, იფიქრა, მზერა ატყუილებდა და თვალბეზე ხელი აიფარა, ჩაჯდა, მცირე ჟამს ასე იყო, კვლავ წამოდგა, ხელები ძირს წამოიღო და ლამის შეჰყვირა — მის წინ პოლიაქტორი იდგა, არავითარი ბაბილო, ნამდვილი პოლიაქტორი. ისევე მთისაკენ გაიხედა, კაცოშვილი არ ჰქაჩანებდა, მთის გზა უკაცრიელად მიივლენებოდა აღმართ-აღმართ. ბოლოს, როცა შიში და გაოგნება დასძლია, როცა იფიქრა, ან პოლიაქტორია ქაჯი და ჯადოქარი, ან ბებიაჩემმა დაიწყო ცოცხზე გადასკუპებაო, უცნაურმა პუტუნმა შემოაბრუნა:

— პოლიაქტორი მთაში მიდის, — ბაბილო პუტუნობდა. — მთა ცასთან არის ახლო, მიწა და ცა ერთმანეთის სიახლოვეშია კარგი და ნეტარი, ცალცალკე ერთიც მუდრეგია და მეორეც. ადამიანი ყელს ზევით ცისაა, შვილო, ყელს ქვევით — მიწის. სოფელში ეგ ამბავი ერთმა კაცმა ისაიდუმლა, ეგ ერთი კაცი კი პოლიაქტორია, ერთი კაცი სოფელს არ გამოეღევა, ერთი პოლიაქტორი სოფელში ყოველთვის იბოგინებს!

ბატა უსმენს და უყურებს ბებიას. ხან ნამდვილი პოლიაქტორივით დაუდგება თვალწინ, ხან მართლა ბაბილო ბებიაა, მისი ბებიკო; ხან ცოცხზე გადამჯდარა და ოფოფებს უფრთხობს, ხან ჩეულებრივად, მიწაზე დგას და ნუგეშით ატკბობს...

ეს თამაში ისე მოეწონა, თავი ველარ შეიკავა, ბებიას მუხლებზე შემოესკვანა და გულწრფელად ჰკითხა:

— ბები, რომ გავიზრდები, მეც ხომ პოლიაქტორი ვიქნები, ა, ბები!

ბაბილომ შიშამდგარი თვალები მიაპყრო ბატას, მერე დაიხარა, ორივე ხელი თავზე შემოხვია, შუბლზე აკოცა და, არ ვიცი, მას ევედრებოდა, არ ვი-

ცი, უფალს თხოვა შემწეობა, ეს სიმე-
სიტყვა ამოატანა გულს — „ღმერთმა დაგვიფაროს, შვილო!“

40. ღამე დაღმართზე იდგა, როცა ბაბილომ ხმადაბლა დაუძახა და ლევანა გამოაღვიძა.

— რა იყო, ადამიანო! — ამოიხენწა ლევანამ და გვერდი იცვალა.

— გამიგონე კაცო, არ შეშინდე, ამაღამ უნდა მოგვკვდე და შენ იცი!

აღბათ მომეყურაო, — რას ამბობ, ქალო! — საეგებიოდ შეჰკითხა ლევანამ.

— ეს რკინის ქიციები საცაა პერანგს ამომიფხრეწენ, მეოთხე დღეა, ამოდის და ამოდის, რაღაც ფარცავი არ სჭირს იმ ბიჭს, როგორმე ამაღამ უნდა მოგვკვდე, ეგება ცოცხალს მივუსწრო. ხომ გავიგია, ლევანა! სულისთვის ქვეყანაზე არავფრია დამალული, ლანდი რომ ვიქნები, გზასაც იოლად მოგვკვეცავ. ერთი მინდა, კაცო! მარტომ შემიკერე კუბო, მარტომ ჩამაწვინე, მარხილით წამიღე და შენ თვითონ მომაყარე მიწა. არავინ შემოუშვა, არავის ატირო ჩემი თავი. ქვეყანაზე ის ერთი დიღვი მყავდა და სოფელს არ უნდა წაერთმია. მეტი აღარაფერი მაქვს სათხოვარი, თავს მოუარე, იქნება მოესწრო და კიდეც გაიხარო! მთავარი კი მაგიწყდებოდა, არ მინდა მაგ თქვენი სასაფლაო, მართალი და მრული იქ არ გაირჩევა, სარკინე სერზე დამმარხე, ხანდახან თვალს მაინც გადმოგავლებ!

ბაბილოს წყვილი კურცხალი გადმოუგორდა, ლევანას მარჯვენა ხელს წაეტანა აქეთ-იქიდან თავისი სუსტი ხელები შემოხვია, ლოყაზე მიიხუტა და გაინაბა. ლევანაც ხმას ვერ იღებდა. მერე იფიქრა, ჩაიძინაო და ხელი უნდა გამოერთმია, რომ უეცრად იგრძნო ბაბილოს ლოყა და ხელები ერთდროულად როგორ გაიყინა...

ორი დღის შემდეგ, როცა ლევანამ კუბო შეკრა და მიცვალბუღლს სუღარა გადააძრო, სული კინაღამ გაეპარა — ლოგინზე ცხედარი კი არა, თითქოს

ასი წლის გაუქმავი, ჯანაღადავილი
მიწის ნაჭერი იღო...

41. ბატამ პორტრეტი სინათლისაგან
მიბარუნა, წითელი ფუნჯი ბაგესთან
გაკრა, „სისხლმა“ შეუბრალებლად იფე-
თქა და სურათი მზად იყო... იგი ნახატს
გამოსცილდა, ფანჯარასთან მივიდა. მზე
ხალე საწიერს ჩასცილდებოდა. „გენე-
რალი ამდამ დაბრუნდება, ხვალ ბა-
ტა გიორგობიანი უკვე აღარ იარსე-
ბებს, ხვალ... აღარ იქნება „ხვალ“,
მორჩა და გათავდა...“

იგი კარგა ხანს შტერად იდგა, მერე
დაუძლურებული მნათობი წამოდო
თვალზე და კარგად არც კი იცის, მოე-
ჩვენა თუ მართლა დაინახა: მიქანტუ-
ლი მზის წიაღიდან როგორ აინძრა რა-
ღაც შემზარავი ყურუმი, როგორ ასკ-
და და აიგრავნა, როგორი გულის გამა-
წვრილებელი უხმო სისინ-ხლიჩინი
ამოაგდო სივრცის ჩანმთქმელი პირ-
ბნელოდან და შემადრწუნებლად ჩამო-
ქანდა...

ბატა გამოშორდა სარკმელს და გასას-
ვლელისაგან წავიდა... მანქანა უკვე
ჭიშკართან ელოდა. კარი გამოაღო,
ზღურბლზე გააბიჯა და კვლავ ნახატს
შემოთბრუნდა. სურათი მოულოდნელ-
ად შეტოვდა, ერთი აიწ-დაიწია და ის-
ევ ჩარჩოში გაქვავდა.

ის ჯარისკაცი დაბრუნდა და სამუდა-
მოდ ჩაესახლა ტილოში...

„ყველაფერი ბედისწერაა, ხვალ აღ-
არც მე ვიქნები, ბარიბარსა ვართ!“ —
თითქოს აქაობას ვერ შელევიაო, კა-
რი ზანტად გამოიხურა ბატამ.

„აღიარებული სიკვდილი!..“ ნუთუ
ყველაფერი აღიარებულ სიკვდილს მი-
ელტვის, ნუთუ მართლა არსებობს და-
დასტურებული და დაუდასტურებელი
სიკვდილი?! და თუ ასე არის, რა დაერ-
ქმევა ნეტავ, იმ ჩემ საკუთარ სიკვდილს
ხვალ რომ გადმოფრინდება თოფის
ლულადან?“

ბატამ ირწმუნა, ძნელი არ ყოფილა
სიკვდილის მიღება, მით უმეტეს, მაშინ,
ოდესღაც შენც თუ გაგიცია იგი... ახ-

ლადა მიხვდა, აღამიანი აურაცხელი
წერილ-წვრილი სიკვდილების თავმო-
კრული ბუდე რომ არის თურმე!

„მოკალი“, „დაწვი“, „დაანგრიე“, „გა-
დათელე!“ — ჰკივის ეგ აურაცხელი სი-
კვდილი და ბუდის ყელს აწყდება...

„შეიბრალო, „არ მოკლა“, „წამოაყე-
ნე“, გიყვარდეს!“ — კენესის კაცის არ-
სებაში მოკუნტული ერთადერთი საწ-
ყალი ანგელოზი და სიკვდილის ბუდეს
სუსტ ხელებს აფარებს...

„აი, როგორი დაწყევლილი თიხით
ნაგრები საცოდაობა ხარ, აღამიანო! მე
კიდევ სიცოცხლე მსურდა, რა თავში
ვიხბო ამ თქვენს ცარიელ სიტყვებს
„სიცოცხლე!“ არ არსებობს სიცოცხლე,
სიკვდილისაა ყველაფერი, სიკვდილისა-
თვის არის ყველაფერი — ეს ტილებია-
ნი ხმელი საწოლები, ეს ძვალტყავა მო-
ნები, დამსმენები, მკვლელები და მძარ-
ცველები, ეს იარაღშემართული კაცი-
ჭამია ბესარიონები — ერთმანეთში
ალურთხული კაცობრიობის ტიალი ნამ-
სხვრევები!..“

იგი ლოგინიდან წამოიჭრა, ეგრევე,
საცვლების ამარა და ფეხტიტველი,
კარს მივარდა, გამოღლიტა და მავთულ-
ხლართებიანი ლობისაგან გაქანდა...

— ბატა, შეილო, ბატა! — შუა მოე-
დანზე წამოეწია ბაბილოს ხმა და, კი
არ შედგა, როგორც ძირგამოჭრილმა
ხემ იცის, ერთი შეძაგდა, ფეხებგა-
დაუდგმელად აქეთ-იქით მიაწყდა, ყუ-
რებზე ხელი წაივლო და იქვე ჩაჯდა...

— ბატა, შეილო, რად ფეთავხარ,
ბიჭო, ველარ მიცანი, თუ რა მოგდის,
შე გლახა!

ყურები როცა აცთუნებს, თვალები
მაინც ამბობენ მართალს. ახლა არც
ყურ-სასმენელი ლალატობდა, არც თვა-
ლი ატყუილებდა, ამ წყეული ბანაკის
მოედანზე ნამდვილად ბაბილო იდგა...

— წამოდექი, შეილო! — ბაბილო
უფრო ახლო მივიდა შეილიშვილთან
და, როცა ბატა ფეხზე დადგა, — შეიშ

ავთანდილ ყუარაშვილი
ცთომილთა დღესასწაული

არ გაიტარო, ბიჭო! მივიღივარ და უკან მომდიე, — უთხრა და პირდაპირ ჭიშკრისაყენ გაემართა, მორიგე გერმანელები არც განძრეულან. გადავიდნენ შემოლობილის გარეთ, გადაჭრეს მთავარი გზა. იარეს და იარეს, ენა არ დაუსველებიათ; მუხლი არ ჩაუხრიათ, სანამ უღრან ტყეში არ შევიდნენ... აქ კი შეჩერდა ბაბილო, მიწიდან ამოხეჩქილ ბებერ ფესვზე ჩამოვდა, ზურგით ხეს მიეხვინა, ქანცავცილილი ბატა მის ფეხებთან დავარდა, თავი კალთაში ჩაუღო და მკვდარვით დაეძინა...

ტყის კენწეროებს ზემოთ ვარსკვლავები ერთიმეორის მიყოლებით, თითო-თითოდ ტოვებენ ზეცას. მიხვდა ბაბილო, განთიადის სული მოსდგომოდა უღრანს. ან ახლა უნდა აეკრიფა კალთა და რიბირაბოსათვის გადაესწრო, ან სამუდამოდ დარჩენილიყო მიწაზე. ბერიქალს კრთიმა-კანკალი შეუდგა, — არც შეილიშვილი ემეტებოდა, ვერც ბუნების გარიგება დაერღვია; არც ერთი ეთმობოდა, ვერც მეორე გაებდა. ყოყმანში ღრო გადიოდა, იგი ულმობლად მოიწევდა თავის მარადიულ წრესავალზე; აჰა, იფეთქა კიდევ და ცარგვალი ერთბაშად გადაიწმინდა — მზის პირველი სხივი ფერუშარილივით დაეფინა პირის კანზე...

ბაბილოს ერთი შეაზრიალა ტანში და ქვის ზორცი უკვე ყელთან შემოადგა, პირბაგე წაართვა, თვალ-შუბლზე გადაუარა და, საგულდაგულოდ გამოჭრილი კირქვის თხელი ფურცელივით, თერთად გაფეთქილი მიწაზე დარჩა...

ბატამ თვალები მოიფშვინტა. თოფიარალში ჩამჭდარი სამი წვერგაუპარსავი კაცი დასდგომოდა თავზე. კარგად ვერც კი გაიაზრა, სად იყო და რა მოხდა, რომ წუხანდელი სიზმარ-ცხადი გაიხსენა... თვალთ ბაბილო მოიძია, მის ადგილზე უცნაურად გათლილ-გამოყვანილი ქვა იდო მხოლოდ. მერე ამ „პირმოკერილ ტყისკაცებს“ ახედა. ისინი არც არას ერჩოდნენ, არც არას ამბობდნენ, იდგნენ და უსიტყვოდ დაჰყურებდნენ...

— რა გინდათ, კაცო, ან ავი მოთხარით, ან კარგი! — ბატა მუხლებზე მოიმართა.

— ადექი და გამოგვყვი! — იყო პასუხი.

ბატა წამოდგა. ათი ნაბიჯიც არ ექნებოდა გავლილი, ისევ უკან მიაწყდა, საშრობი ქალაღივით ლანდგამდგარ იმ უცნაურ ქვას ხელი დასტაცა, გულზე მიიკრა და გაოცებულ „ტყის კაცებს“ გაჰყვა.

ასე მოხვდა იგი პოლონეთის მიწაწყალზე მებრძოლ ერთ პარტიზანულ რაზმში.

42. მთავრდებოდა ათას ცხრაას ორმოცდაოთხი. სიკვდილის სუნმა მთელი სამეზობლო ლევანას საწოლ ოთახში შემოყარა. თითქოს სიბი ქვა ედო პირში, ენა აღარ უჭერებდა, ცრემლი გადმოეკიდა თვალზე... „რა მშვენიერი ვაჟკაცი ყოფილა!“ — ლევანამ შავით მოსილი სიკვდილი, სინამდვილეში თავისი ახალგაზრდობის სურათ-ხატი დაინახა და მოეწონა. იგი ქვეყნის ოთხივე მხრიდან შემოვიდა, — ოთახის ყველა კუთხე-კუნჭულიდან ერთი და იგივე პირისახის მქონე ოთხი მხარბეჭიანი ვაჟკაცი ხელთხელჩაკიდებული მოიწეეს, წრე თანდათან ვიწროვდება.

ვიწროვდება;

ვიწროვდება!..

— წყალგარეული ღვინო მოიტათ! — დაიძახა ილიამ. ლევანას თავი წამოუწია, მკერდზე მიინდო, ჭიქა პირთან მიუტანა. გამხმარი პირ-ბაგე ოდნავ შეუღბა, ენამაც აიშვა, ხეშეშა ქერქი გადაიძრო... სიკვდილი ნელი, გამოზომილი ნაბიჯით კედელზე აყუდებულ ხალხს ოდნავ, სულ რაღაც მეტრის მეათედ ნაწილზე გამოსცილდა და ლევანამ ცხადად იგრძნო, როგორ შეუნანებლად მოიკვეცა სივრცე და მკერდთან როგორ აწყობინდა სიკვდილის უხილავი სალტე.

— თუთიას ბიჭი მომიყვანეთ! — ამოთქვა მომაცკდავმა.

პატარა ლევანა ოთახში შემოჩაჩუნ-

და. დიდმა ლევანამ საბნის ქვემოდან ძლივს გამოაღაგა უშველებელი ბებერი ზღაპარი, სალათი ჩაუხსნა, ბროლივით უნისწო გულ-მკერდი ჰქონდა. თუთია მიხვდა, რასაც ეძებდა დიდი ლევანა, ბავშვი ზურგიტ მისკენ შეატრიალა და ხალათის უკანა კალთა ზემოთ ამოუბრუნა. მთელმა სოფელმა დაინახა, პატარა ლევანას ფრჩხილის სიგანე წითელი ზოლი გადასდევდა მთელ ზურგზე — ბექის ფრთის ქვემოთ, ილღობამდე...

„ჩვენი ნატყბია!“ — პირისახეზე კმაყოფილების ღმიილი დაეფინა.

სიკვდილი კი სულ ახლოს მოსულყო, სადაც არის, საწოლზე ავიდოდა. ლევანამ ხელები მკერდზე დაიკრიბა, თვალები დახუჭა, ისედაც კარგად ხედავდა, ოთხივე მხრიდან როგორ შემოადგა; ისედაც კარგად გრძნობდა მარჯვნიდან, მარცხნიდან, ზურგიდან, მკერდის მხრიდან როგორ გოჭი-გოჭი, მაგრამ გადაწყვეტილად იპყრობდა; ცოტაც და აქ, — ლევანას სარეცელზე კვლავ გამოთლიანდებოდა, ერთ არსებად ქცევას იზიებებდა...

თითქოს გაკვესაო, კმაყოფილების წელანდელი ღმიილი ლევანას პირისახიდან მოულოდნელად ასხლტა და სიკვდილის ის მძაფრი სუნი, მთელ სოფელს ამ ოთახში რომ მოუყარა თავი, ახლა ყინულის სიცივით ჩამოწვა, გამთოში უხილავი საცეცები ერთბაშად გამოჰყარა, ოთახში აიბარდნა, კედლებს შორის აბრუნდ-ჩაბრუნდა და ხალხს გარეთ, მზისგულზე ერეკება...

ლევანას დაკრძალვიდან ზუსტად ერთი კვირის თავზე, სოფელში უჩვეულო ფოსტა მოვიდა...

„მე ბატას ბიჭი ვარ, მე ჯუმბერა მქვია, ჩემი მამიკო გერმანელებს ეომება“, — დამტკრეული ქართულით პასუხობდა გარემოხვეულ ცნობისმოყვარე სოფლელებს პატარა ჯუმბერა.

„უყურებ შენ, ამ გაგანია ომში რავარი ბიჭი ურეხვია ჩვენს ბატას!“ — კვირობდა გაღმა-გამოღმა და ზედა-

ქვედა სოფელი. აქა-იქ სინანულთა ხმაც მოგხვდებოდათ ყურში: დაილოცა, ღმერთო, შენი სამართალი, მაგრამ ლევანასთვის რომ ჩამოესწრო, ამით რა დაგიშავდებოდაო!

წერილი, ბიჭს რომ ედო ხალათის ჯიბეში, თუთიამ გახსნა. იმ ვრცელი ამბავის ბოლო, რაც თავს გადახდენოდა ბატას, ასე მთავრდებოდა:

„ჩვენ სამნი ვიყავით. ერთ გაუჟაცრთლებულ სოფლის მოედანზე შევდგით ფეხი, სად იყო და სად არა, თვითმფრინავები ამოზუზუნდნენ, ვიცანით მტრის ბომბდამშენები, მაგრამ არაფრად ჩავვიგდია. ვინ იფიქრებდა, რომ ამ სოფლის თავზეც მოიგუენებდნენ ბომბების ჩამოყრას. არხეინად მივდივართ და უცბად წყწ... გაისმა ჰაერში და წამოვიდა წუთილ-წუთილით. სამივენი ლამის მიწაში ჩავძვებით. ბედად, ის სატიალე, ჩვენს ზურგს უკან, მოშორებით გასცა და ვხედავ, მიწა ცაში აღის...

— ბატა, იმ სახლს შევფაროთ ბიჭო თავი! — ხელი წამკრა ერთმა ჩემმა ამხანაგმა, მოედნის ბოლოს მდგარი ქვიტყირის სახლისაკენ გამახედა და დასტურისათვის არც დაუცდია, გაიქცა. პირველს მეორე მიჰყვა. მეც იმათ გამოვუდგე და ის იყო, სარდაფში უნდა ჩავსულიყავი, რომ ბავშვის ტირილმა გამაქვავა ადგილზე. უკან მივიხედე და რას ვხედავ, — შუაგულ მოედანზე პატარა ბაღი დგას, თვალებს იჭუჭყნის და გულამოსკვნილი ტირის. წელანდელი თვითმფრინავიც უკვე ბრუნდება, ხელმოვრედ აპირებს მოედანზე შემოფრენას. რაღა უნდა მექნა, უკან ამოვბტი, ბავშვისაკენ გავქანდი, ხელი დავსტაცე, გულზე მივიხუტე და თავშესაფრის ძეხნის ღრო საღა იყო, მიწას გავეკარი. თვითმფრინავი მოედნის თავზე შემოგრიოდა...

მიწამ ერთი დაიკვნესა, თითქოს მუცლის ქვემოდან გამომისხლტა და ცაში აიჭრა, რომ გამაყრუებელი ხმაც ჩამო-

ავთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა დღისასწაულთა

ვარდა, როცა ყველაფერი ჩაწყნარდა და მტვერ-ბული გაიფანტა, საღდა იყო ქვეტყირის სახლი, აღარც ის საცოდავები, ჩემი პარტიზანი ამხანაგები ჩანდნენ საღმე... სამარე იმ ნახევრებზე პოვეს.

როცა დავრწმუნდი, თვითმფრინავები უკან აღარ შემობრუნდებოდნენ, ბავშვი საიდანაც ავიყვანე, იქვე დავსვი, იქნებ პატრონი გამოუჩნდეს-მეთქი, მაგრამ ტირილი რომ დაიწყო, ხელები გამოიწოდა და ისე წამოვიდა ჩემკენ, თითქოს დედის კალთას პირველად ახლა მოსწყდა და მამამეგრისკენ გამობაჯბაჯდაო, გულმა ველარ გამოძლო, ავიყვანე და მკერდში ჩავიკარი. ასე მიხსნა სიკვდილისაგან ერთმა ანგელოზმა ბავშვმა. მას შემდეგ, მთელი ორი წელიწადი ყელზე ჩამოკიდებულს დავატარებდი, ჩემი პარტიზანული ცხოვრებით ვაცხოვრებდი. ვაწოწოლე ტყე-ღრეებში, მე მას ჭუმბერა დავარქვე. ახლა საშუალება მომეცა და ბიჭს გიგზავნით. მივდივარ დასავლეთისაკენ, თქვენ იცით და ჩემმა პატარა ჭუმბერამ!”

იმ ღამეს რკინის ორი პატარა საწოლი გვერდიგვერდ მიადგა თუთიამ. ლოგინი გაშალა. ერთი ბიჭი მარცხნიდან მიიწვინა, მეორე — მარჯვნიდან. ბავშვებმა იტიტინეს, იტიტინეს და მალე ჩაედინათ. თუთია ფიქრობდა, ფიქრობდა... ფიქრობდა... თითქოს ყველაფერი გარკვეული და გადაწყვეტილი იყო... ახლა კი წარსული ისევ იწყებდა მობრუნებას, წარსულის დაუნდობელი ნაბიჯები აგერ, კარს უკან იგრძნობოდა, საღაც იყო, მისი ხმა კედელს შემოანგრევდა...

„ბატა დაბრუნდება, მალე გათავდება ომი და ჩამოვა ბატა!“

ოდნავ არ გაკრთომია გული, არც სიხარულის ალით ასტეკცია პირის კანი.

„მთელი სოფელი გაწყდა, რაღა ეს გადარჩა!“ — გაიფიქრა და უმაღლესი შეინანა, ასეთი მკრეხელური აზრი საიდან გამიჩნდაო. თუმცა მაშინვე მიხვდა, ეს სინანული ანგარიშისა იყო, სხვა გრძნობა წილს არ იდებდა ამ სინანულში. თავის უბედურებას ისე შესჩვეოდა,

სხვანაირად ველარც კი წარმოუდგენია იგი ამ უბედურებით ცხოვრობდა და ცოცხლობდა. მოულოდნელად გამოძვრალმა სინათლის სხივმა კი თავის გულში ჩააბრუნა, აიძულა, ეფიქრა და გაენესაჯა...

პირველი მამლის ყვირილი ჩავლილი იყო, ქალმა აჩქარებული ძაბილი გაიგონა:

„თუთია, თუთია, გოგო!“ — ეცნო დიდი ჭუმბერას ხმა, ქართის მხრიდან უხმობდა. რატომღაც დღეს ბალანი არ წამოშლია, შიშის ჟრუოლა არ ავარდნია. ბიჭებს საწოლიდან გადმოეპარა; თალხი სამოსი გადაიცვა; ჭიშკარი გამოალო; ქართაში ჩავიდა... ღობის მეორე მხარეზე დიდი ჭუმბერა იდგა. თუთიამ წყლით სავსე თულუხი, ხელში რომ ეჭირა, მიწაზე დადგა, რაღაც გაუანგარიშებელი მოძრაობით გულისპირი შეისწორა, ორივე ხელის მტევანი არარსებულ ჭუმბერას ჩამოადო მხრებზე და სამუდამო ფიცით უთხრა:

— მიყვარხარ, შე უბედურო!..

44. ნავანიოშის თავკვეთილს ზემოთ, ის შემადლებული თხემი, ლახამილაშის ლელეს რომ გადმოჰყურებდა ღამ-ღამობით, ზოგჯერ ისეთ ცეცხლს ამოგდებდა, მთელი სოფელი პირდაღებული შესცქეროდა. მისვლას და ახლოს მიკარებას ვერავინ ბედავდა, რადგანაც ბევრჯერ ყოფილა, დღისით დაუთვალე-რებიანთ ეს ადგილი და ცეცხლის ნადგომისა ვერაფერი ნიშან-კვალი უპოვიათ.

„ეშმაკის სატყუარაა!“ — გაიძახოდნენ სოფელში. მაგრამ ცეცხლის სატყუარა ვის ვაგეგონა, ანდა, ეშმაკს რა სატყუარა სჭირდებაო! — თავის გულში ამბობდა ილია და ლევარსამასაც გაენდო: „მოდო, რომ აბრიალდება, წავიდეთ და ახლოს ვნახოთ, რა არის ერთი!“ — მაგრამ ლევარსამამ შორს დაიჭირა: „მთელი სოფელი რომ გაიძახის, ეშმაკეულიაო, შენ რატომ არ დაიჯერებ, კაცო!“ მერე, გაწბილებული ილია ჭიშკარს გადაღმა რომ გადააცილა იქნებ

გუნება გამოუკეთო, ქამანდივით ეს-
როლა:

„ე მაგ ხის ფეხზე რომ მოგებრია-
ლოს, იცოდე, მე არ მახსენო, ჩემს „ზა-
კაზს“ ვერ ეღირსები!“

რაკი ლევარსამას იმედიც გადაეწუ-
რა, „ჩემი დრო და წუთისოფელი ქე
მოვიპაემ, ამის დარდი სამარეში რალად
ჩაეიტანო!“ — თქვა ილიამ და აგვის-
ტოს ერთ საღამოს, როცა იმ გრძნეუ-
ლი ცეცხლის ალი ცას შეეტოტა, გეზი
ნავანიოშის გორაკისაკენ აიღო.

სოფელს კარი გამოხურული აქვს.
სოფელი ისე შეეჩვია ბურღო-მაყ-
ლებზე წამომართული კოცონის ბრიალს,
მისი თვალისთვის ის ცეცხლი თითქ-
მის უხილავი გახდა. ერთადერთი ლე-
ვარსამა იჯდა იმ ბებერი მუხის ძირას
სამფეხა ჭოროზე და თვალი რომ მო-
ჰკრა მიწიდან ცისკენ შედგმულ იმ ცე-
ცხლის კონას — „ნამდვილი რქაწითე-
ლის ფერია!“ — ბევრი არ უფიქრია,
ისე გამოიტანა დაბეჯითებული დასკე-
ნა.

ილია ცეცხლის ადგილს მიუახლოვ-
და. ალი გურგურ-გურგურით არბის ზე-
ცისაკენ. კაცი სხვას ველარაფერს ხედავს
— აღარ არსებობს ბუჩქები, ერთმანეთ-
ში ჩასკენილ-ჩაბლართული ეკალბარდი;
აღარ არსებობს ვეება უფსკრული-
ქვემოდან წყვდიადით გამოტენილი ხა-
ხა რომ დაუღია... წინ, სულ ერთი ხე-
ლის გაწვენაზე, იმ ბურღოებს გადა-
ღმა, გრძნეული ცეცხლი გიზგიზებს.
ოტაც, კიდეც ოტაც, ამ ფხეკებს გა-
ლეკს, იმ ბრეკზე შედგება და... ფეხქვეშ
ქვა გაუგორდა, თავი ველარ შეიმაგრა
და თხემიდან გადაფრინდა. რალაცას
რბილად დაეცა, ერთი-ორი გადატრიალ-
და და ტკივილმა აუწვა ხორცი. მიზე-
და, უფსკრულის პირზე ჩაკიდებულ მა-
ყვლის ბუჩქს ეკირა...

ტანსაცემელს წკიპინ-წკიპინ გაუდის.
ფეხისმოსაკიდებელი ადგილი არსად
ჩანს. ძირს ბნელი და ბემბეცო ბრუ-
ნავს, მალა ის ცეცხლის სვეტი იტალ-
ლება.

ცასა და ხმელს შუა გაკიდებული

ილია მაყვლის უღონო ლერწმებს
ვა და გრძნობდა, როგორ თანდათანო-
ბით მობოშდა ეკალნაყარი სუსტი ძა-
ფები; ნუთუ იმისათვის შეაჩერა იმ სი-
მალლიდან გადმოვარდნილი კაცი, რომ
გონზე მოსული თავის მდგომარეობას
ჩაჰკვირებოდა, სიკვდილის მიღების ეს
საშინელი წამი გაეშინაარსებინა?!

„ცხოვრება ყოველ ფეხის ნაბიჯზე
გვისაფრდება და გამოცდას გვიწყობს,
მიფიქრინავდი და ველარც რაიმეს გავი-
გებდი... მაგრამ ვერ მოგართვი, ერთი
სიმღერა კიდეც დამრჩა!“ — ვის დაე-
მუქრა, ვის დაუგდო ეს სიტყვები ილი-
ამ, კაცმა არ იცის. მეორე წუთში „ხვა-
ლე იქინეე!“ — ისეთი ზარ-წყრალი
შეუყენა, ისეთი ხმა ხავერდი გამოაყ-
რა ვარსკვლავიან ცას, რომ გრძნეული
ცეცხლი ახლა იმ მაყვლის ბუჩქიდან
ამოვარდა, საიდანაც ის ხმა შეეფინა
სამყაროს. ხოლო, როცა ილიას ცხედა-
რი გადმოასვენეს ლახამეილაშის ლე-
ლიდან, ლევარსამა ფიცით ირწმუნებო-
და: „ილიას აბულბულება და ნავანიო-
შის გორაზე ცეცხლის მეორე სვეტის
ავარდნა ერთი იყო!“

ლევარსამას ამ სიტყვებს სოფელი
მოწყალე ღიმილით შეხვდა, რაც იმას
უფრო ნიშნავდა, ეს საცოდავი სრულ
ჭკუაზე აღარ არისო.

გამოიარდა დღე. სოფელს საღამო გა-
მოსთხრიდა თვალს. ცალად დარჩენილი
ლევარსამა მუხის ძირში დაიდგამდა
ჭოროს, ჩამოჯდებოდა თუ არა, ნავა-
ნიოშის თავზე დარეკავდა ილია: „ხვა-
ლე იქინეე!“ წამობრიალდებოდა ის
გრძნეული ცეცხლი, კალთებს შემოაფ-
ლეთდა ბნელს და ცისაკენ გაიჭრებო-
და.

„გამოდით, ხალხო, ილია მღერის!“
— მოუხმობდა კუთხე-მეზობელს თვალ-
ზე კურცხალმოკიდებული ლევარსამა.

„ისე ჩვენმა მტერმა და მოძულემ
იმღეროს, როგორც ახლა ილია მღერ-
ის!“ ყოველ ასეთ დროს გულს უკლავ-

დნენ მეზობლები ლევარსამას და იგაც თანდათან დაიწურა. მუშტისოდენა გაბდა და სულ გამოთავდა. ერთ ასეთ სალამოს გარეთ გამოვიდა, აჩემებულ ადგილზე ჩამოჯდა და შინ აღარ შებრუნებულა. მანამდე, უფრო აღრიან, მეზობლები მოადგნენ:

ლევარსამა, სასაფლაო უნდა შემოვრავვით, სოფელში ფულს ვაგროვებთ და შენ რამდენს შეგვეწევით!

ლევარსამამ თვალები წაჭუტა, ცოტა ხანს ეგრე გარინდული იყო, მერე ქუთუთოები ოდნავ შეაღო, გვიანი მზე ოქროსავით ჩაუდგა თვალის წყალში და აღბრწყვილდა. ხელი არ აუფარებია, ეგრევე გაუნძრევლად დარჩა: „ერთი უნდა გითხრათ, მაგაზე კი სულ ბოლოში მოგცემთ პასუხს.“

— როდის იყო აღარ მახსოვს... სანამ მე და თქვენ მოვიდოდით ამ ქვეყანაზე, — ახლა კი აიღო ხელი და მეზობლებს მიათითა. — „მე და თქვენ!“ — მტკიცედ გაიმეორა, — ერთი მოსალამურე კაცი ყოფილა. მოსალამურეს იმიტომ ეძახდნენ, მთაში ფარას რომ აძოვებდა, სალამურიც იქ გაუთლია პირველად თურმე. მარტოკაცს როცა მოსწყინდებოდა, როცა ძალიან ზონტატებოდა ხალხში ყოფნა, აიღებდა და ამ სალამურს დააკვნესებდა; ისე დააკვნესებდა, ცხვარი მაშინვე პირს გაუშვებდა ბალახს, პატრონს ირგვლივ შემოადგებოდა და სულ ერთიანად ცრემლები სდიოდა. მეცხვარეს უფიქრია, სალამურს მე ველარ შეველევი, ამ ცხვრის ცოდვა რაღას დავიდო კისერზე, ცრემლების ღვარად ხომ ვერ დავდნობო და ისინი ახალ მწყემსს გადაუღოცა. თვითონ სალამურს მოჰკიდა ხელი და სოფელ-სოფელ დაიწყო სიარული... ხალხმა ერთხელ მოუსმინა, მეორედ მოუსმინა, მესამედ — რა ცრემლების დენა აგვიტეხე ამ გაღალანებული სოფელ-ქვეყანაშიო და ქვა-გუნდით გამოუდგნენ...

კაცმა დღე იფიქრა, ღამე იფიქრა, კვირა იფიქრა, თვე იფიქრა, ბოლოს: რაც ჩემს ხალხს არ უნდა და არ მოსწონს,

მე რატომ უნდა მიწოდდესო, პირველ სალამური და უფსკრულში გადაუძახა. სალამურმა ერთი კი წამოიკვნესა და ქვა-ლორღში ჩაიმსხვრა. დარჩა კაცი, დაეკარგა სიმღერა. ზის ახლა უფსკრულის პირას, დარეცანებული ჩაჭყურებს თავისი სალამურის პატარა ნამსხვრევებს, ნება-ნება რომ მიაქვს წვეარამის ფსკერზე ჩავარდნილ ნაყადულს.

იფიქრა, იფიქრა კაცმა და გაიხსენა ერთი ყურმოკრული ამბავი: ოდესღაც მთელი ჩვენი ქვეყანა გველეშაპმა ჩაყლაპა და იქიდან მოკიდებული დღესაც მის მუცელში ვბრუნავთო... სალამურას მეტი აღარც დაუცდია, მე რა კაცი ვარ, ჩემს ხალხს თვალი თუ არ ავუხილე, ეს ამბავი არ გავაგებინეო და ბარისკენ დაეშვა.

— ხალხო! — წამოუდგა ერთ თავყრილობაზე შექუჩებულ ადამიანებს. — ხომ ხედავთ, ვეშაპის ფაშვში ვართ გამოხვეული, ცოტა გაინძერ-გამოინძერით, თვალები გაახილეთ, გონებას ძალა დაატანეთ, შევიყაროთ, ვქექოთ და ვეშაპიც ველარ გაგვიძლებს, კუჭიდან ზევით, სინათლეზე აგვისვრის, მერე ჩვენი თავის ბატონ-პატრონებიც ჩვენ ვიქნებით და ყველაფერიო.

ხალხი, ჩამოვარდნილ მუცელს სტაფილოსავით გატიკნილი ხელის თითებით ძლივს რომ იმაგრებდა, გადაბრუნდა და სიცილით კინლამ შენი ჭირი წაიღო...

„მერე და, შე ჩერჩეტო, სალამურა! ვეშაპის მუცელში არ სჯობია, გარეთ თოფ-ზარბაზნის ბათქაბუთქს და ვაი-უშველებელს? აქეთ გაცურავს, აქეთ წაჰყვები; იქით გაცურავს, იქით წაჰყვები; ბედზე, ახალი ვეშაპი თუ სადმე გამოჩნტა, ორი ვეშაპის გულ-მუცელს შიგნით ყოფნას რა სჯობია, — ჰამე და იძინე, იძინე და ჰამე, ხმალი და ზარბაზანი მაგ მამაძაღლებისათვის დაგვიტმიაო.“

ვიძინოთ, სალამურა!

ვქამოთ, სალამურა!

პრასი ხომ არა ვართ, ქვეყანაზე მეორედ მოვიდეთ, სალამურა!...“

მიბრუნდა სალამურა მთებში, დაჯდა უფსკრულის პირზე და თავს ასეთი განაჩენი გამოუტანა, „არა, ნამდვილად, გიყვარვარ და გადარეული ვარ, ხალხს დაწყენარებული ცხოვრება კინადამ ავუტყვი, კინადამ ხიფათს გადავკიდეო. დარდისგან ცრემლები წასკდა. ცრემლები ქვებზე ჩატურდა, შემდეგ თავდადმართში ფეხი გააჩქარეს და წამში წყაროს წყალს შეერივნენ. კაცი კი დნება და დნება, უკვე კაკალივით ჩანს...

— გვეჩქარება, ლევარსამა! რა გვეზღაბრება, ხომ ხედავ, სოფელში ვართ გამოსული, ის გვითხარბი, რამდენს შეგვეწვევი და გავთავოთ, — შეაწყვეტინა იმ სამთავან ერთმა წითურმა კაცმა.

ლევარსამა ხმას არ იღებდა. მერე, როცა შეატყო, სამივე პირში მისჩერებოდა და მის გადაწყვეტილ პასუხს მოელოდა, ერთი ჩაახველა, ხრინწი მოიშორა და ისე ჰკითხა:

— რაო ბიძიებო, კარგად კი ვერ გავიგონე, რისთვის გარჯილხართ?!

— სასაფლაო უნდა შემოვრავოთ, სოფელში ფულს ვაგროვებთ და შენ რამდენს შეგვეწვევი, კაცო!

— არნახულად ბევრს შეგვეწვევით, ძალიან ბევრს შეგვეწვევით, ბიძიებო! — უთხრა ლევარსამამ და საჩვენებელ და შუა თითებს შორის ცერს მონდომებულად გადმოაგდებინა თავი...

— არ მინდა მე შემოვრავულში, ღობეს გადმოღმა დამმარხეთ, ბატონო! ხომ გაიგონეთ, ღობეს გადმოღმა მიჩვენია, ჩემგან კაპიკს ვერ მიიღებთ, — მოულოდნელად გაცხარდა ბერიკაცი და გეზობლები ფაცხაფუცხით გადაცვივნენ ეზოდან...

მეორე დილას, როცა შინაურები გამოლაგდნენ გარეთ, ერთი შეხტომა კი შეხტნენ, ამ დილა-ბნელზე რა დროს სუფრის გაშლა და ქეიფი არისო...

საქმე ის იყო, რომ წალკოტში, ბებერი მუხის ძირას, სადაც ილიას და ლევარსამას ასე უყვარდათ სიმღერა და პურის ჭამა, ლევარსამას, ძველებურად, დაბალი სუფრა გამოეტანა. სუფრის იქეთა თავში, მისი აზრით, ილია რომ

უნდა მჯდარიყო, ერთი თეფში, ერთი ჭიქა, სამარილე, ერთი ბოთლი ღვინო, თხლად დათლილი ყველი, ერთი მუჭი მწვანილი დაელაგებინა. თეფშის ფსკერთან, ხელის შესაწმენდად, სამი-ოთხი ფურცელი სიმინდის თეთრი ფუჩეჩი იდო; სუფრის მეორე მხარეც, სადაც თვითონ ლევარსამა იჯდა, ასეთივე შესაშური სიზუსტით გაეშალა. ლევარსამა თავისი სკამიდან წინ, სუფრის შუა ნაწილისაკენ გადახრილიყო, თითქოს ის ორად გაპოზილი თონის პური ილიასა და ლევარსამას ძმობის სუფრაზე შემთხვევით ჩამოვარდნილი მთვარე ყოფილიყო, ახლა წინ გადახრილი ლევარსამა მკერდით რომ უღობავდა გზას და ცაში აფრენას უგვიანებდა. ბერიკაცს პირი ოდნავ გაეღო, მარჯვენა ხელის მტევანი მოემუჭა, ცერა თითი საჩვენებელ და შუანა თითებზე მჭიდროდ მიედო და ისე გაექვავებინა ყურთან, ვითომ მუჭში ბუღბუღებდა უსხდა და იმათ გალობას ისმენდა...

— ლევარსამა, ბოშო! — დაუძახა ცოლმა.

ხმა რომ არ გაცა, დედაბერი ახლოს მივიდა.

— რამ გამოგაყრუა, არ გესმის ჩემი? — მხარზე უბიძგა.

ლევარსამა მოჭრილივით გადავარდა სკამიდან...

იგი სასაფლაოს ღობის გადაღმა, გარეთ, დასავლეთის მხარეზე დამარხეს.

— უყუროს ახლა „ჩამავალ მზეს, ჩამავალს!“ — თითქოს შური იძია, ისე ჩაილაპარაკა ფულის ამკრებთაგან რონელილამაც.

სამწუხაროდ, სოფელში ახლაც არავის სჯერა, ის ორი გრძნეული ცეცხლის სვეტი ისევ რომ ანთია ნავანიოშის გორაზე და მისი უმტვერო ქარვის ძაფები ღვინოსა გულმოდგინედ რომ აერთებს ცასა და მიწას...

45. სოფლის ასახვევთან, მთავარ გზაზე იდგა და დაღამებას უტყდიდა ბატა...

ავთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა დღასასაფლაო

ამხელა დრომ გამოიარა, აქ თითქმის არაფერი შეცვლილა: ის პატარა ღვინისღლეც ისევ ისე მოქოჩქოჩობს, როგორც ამ ხუთი წლის წინათ; ის წყაროც ძველებურად გადმოსჩქეფს მურყნის ღარიდან; ეს კარკარა კლდეებიც კვლავინდებურად ჩასხმულ-ჩასაღებული დგანან; ერთია, ფლატესთან, ხიდის ბურჯის ახლო, ასკილს აუყრია ტანი, წითელი კუნწულები ზვირთებისაჲენ გაუწოდებია...

მზე უკვე კლდე-კბოდეების მიღმა ჩაცურდა. მიწაზე ბინდისპირა თალხი დაეცა. ბატამ ზურგჩანთა შეათამაშა ხელში, წამოდგა და აღმართს უნდა, შეუდგეს, რომ აქამდე გაუგონარი შიშინ-შრიალი მოეყურა; აქეთ-იქით დაციმცამდა, ისეთი ვერაფერი დანახა, ცარგვალიც თვალის სასიამოდ კრიალებდა. შიშინ-შრიალი თანდათან უფრო იმატებს და იმატებს... ბატამ უნებურად ისკუპა, გვერდზე გახტომა კი მოასწრო, კბოდეზე გადმოწოლილ შინდის ბუჩქს წაატანა ხელი, რომ ფეხქვეშ მიწა გამოეცალა: — მინდორი, წელან რომ ზედ იდგა, კლდის კალთას მოსწყდა, აივრიხ-დაივრიხა, წყალდასხმული კირივით დასკდა და დაიქონქა: ერთი ვაბმულად ამოიხრილა და პირდაპირ მდინარეში გადაეშვა.

გულდამძიმებული ბატა კარგა ხანს დაჰყურებდა თხლესავით გამხდარ უღონო მიწას. მერე კლდის საცალფეხო ბილიკზე გადავიდა, მხრებში ოდნავ წახარა და აღმართ-აღმართ შეჰყვა...

მუხლის ქარი საკირესთან ამოიღო, აქ შეაჩერა ფეხი; ვანა იმიტომ, დაიღალა და სულის მოსათქმელად დადგა. არა, ამ ძველისძველი ქვის დევლუმელადან იწყებოდა მისი ბავშვობის ქვეყანა. საკირე ახლაც გაეჩაღებინათ, იგი ახლაც ღუღუნებდა, ახლაც იწვოდა ნელ ცეცხლზე კირი...

სოფელს კირი სჭირდებოდა, სოფელი ცოცხლობდა!

ბატას ცრემლები მოაწვა, ქვის შემთბარ კედელს ხელები მოხვია და ბალღივით აქვითინდა.

რისი იყო ეს ცრემლები — სინაზულის თუ გამოტირების; წარსულთანაჲთა ბრუნების თუ გაურკვეველ მომავალთან ხელახლა შეხვედრის?! ალბათ, თვითონაც არ იცოდა, მთავარია, რომ ტიროდა, ცრემლი მთლად არ გამოშრობია, ცრემლის ნიჭი საბოლოოდ არ დაჰკარგვია მის გულს!

ქვიტიკრის კედელს გამოსცილდა. იქვე გამოკუთხულ ლოდზე ჩამოჯდა. აქ იყო, ლევანა რომ უჩლიჭავდა ენას.

გავიხედე საკირესა, ქორი ქათამს აკივლებსა...

ბატა-ბიჭი თეთრი გოგოს მოტაცებას აპირებსა!

„ჩემი მთვარე ბაბუა!“ — ბატამ გულში მოუფერა ლევანას. ფეხზე წამოდგა შარვალ-ხალათი ჩამოიფერთხა; ვარსკვლავამოტივრული ფართო ქამარი შეისწორა და განიგზაზე გადავიდა.

„შემიყრიან მთელ სოფელს!“ — აქამდე თუ ითრევდა ფეხს და იგვიანებდა, ახლა, ბინდი მკვიდრად რომ გადა მიწაზე და ჭრაქის სანთურები აქანდ-დაქანდნენ ორღობეებში, ბატამ ნაბიჯი ააჩქარა...

ლალანა მთვარე, გზატკეცილების შესატყვისად, ხან წინ გადაუსწრებს, ხან უკან გამოუდგება; საკუთარი ლანდიც, თითქოს მთვარის გზას იმეორებს, წინ თუ დაეფინება, მერე გვერდზე გაუსხლტება... ბატა შეჩერდა. მთელი ეს გზა, დრო და საათი, ვიდრე აქამდე მოაღწევდა, რა ფიქრს არ შეხვდა, რა დარდის ღრუბელი არ გამოატარა და გამოსწურა მისმა გულმა და გონებამ; ახლა, ამ წამოხეტიაელ ფრიალოებში, შეშინებული ძაღლის კუდივით დაგრეხილად ჩავარდნილ მდინარეს რომ დააცქერდა, თითქოს განვლილი შეაჯამო, ერთი დაასკვნა:

„ყოველივე აღმა ისწრაფვის და საბოლოოდ, ამ წყლისა არ იყოს, მაინც დაღმართზე იტეხავს კისერს.“

სოფელში ჩამიჩუმე არ ისმოდა. ორღობე მაინც ფეხბაკრფით აიარა. აგერ სახლიც გამოჩნდა. შუქი არ ენთო,

ბნელს გამოეცვო მისი კარ-ფანჯარა. ყველაფერზე ეტყობოდა, მოხუცებს ეძინათ... ბატას სისხლი აუსწრაფდა და პირისახეზე წამოახტა. საღაც არის, ეზოში ფეხს შედგამს... ზურგჩანთა შეი-სწორა, წელში გაიმართა, თითქოს სა-ჭიდაოდ გადიოდა, ძალუმად ჩაისუნთ-ქა, რომ უცებ გული მოეწურა, მთელი ნახსმანი ცალ-ცალკე წაუვიდა: ჭიშკრის წინ და საბიჯელასთან, ორივეგან—აქე-თაც და იქითაც — ფეხდაუდგამი მწვა-ნე ბალახი ბიბინებდა...

თვლები მოხუჭა, ხელები ჯვარედი-ნად დაილაგა გულზე და, თითქოს გაუ-ქვავდაო, ჭიშკარზე ზურგით მიწოლი-ლი ბატა მთვარის გადახრამდე ფეხგაუნ-ძრევლად იჯდა შუკაში. ხელ-ფეხის გა-ნაკიდა წერტილებს ელდით შეასკდა მოულოდნელი მწუხარება, იგი ელდით-ვე შემოიქცა უკან და ერთბაშად გაიბრ-ჯნა მის გულსა და გონებაში... არც ცრემლი წამოსდენია, არც ბედის სამ-ღურავი უთქვამს, სიმწერის რაიმე ხმაც არ ამოსვლია პირიდან. ეს იყო, მისი საკუთარი დრო უცებ მოირღვა, მეწყე-რივით მოსკდა საძირზე და მეხსიერე-ბის ყველა კუთხე-კუთქული სულ ერ-თიანად გადალექა. იგი ახლა ისევ ბატა-რა და უმწეო ბატა ბიჭია, ფეხზე თეთ-რი ქალამნები აცვია და მუხლებს აცი-ლებული მისი ქისონი პაჭიკები ლეკ-ვერთხებზე ძლივს იმაგრებს თავს... კვა-ხის ფოთოლივით ფართო-ფართოდ თოვს. ბრუნავს და ფრიალებს ფანტე-ლი. ეზოში გამოსული ბატა-ბიჭი ცას შეჰყურებს: თითქოს გაზაფხულის ვე-ებერთელა თეთრი პეპლები ჯარ-ჯარად მოფრინავენ და საშველს არ აძლევენ, პირისახეზე და წამწამებზე ასხდებიან. მოულოდნელად ცა დაუტრიალდა. ცის ბრუნვას თეთრად გაპენტილი მიწა გა-მოეკიდა და ბატაც ნელ-ნელა აცურდა, მალა-მალა წავიდა...

— მივფრინავ, ბებო, მივეცურავ, ბე-ბი!

ხელებს იქნევდა ბატა, ვითომ, მართ-ლა სახურავებს ზემოთ გადაიფრინა, მი-

წას გადაუარა და უკან მობრუნებული სულაც აღარ აპირებდა.

— ბებო-ო-ო!!! — ყვირის და ხელებს იქნევს ბატა.

გულგახეთქილი ბაბილო გარეთ გა-მოიჭრა. ბავშვი აღარსად ჩანდა.

— შვილო, სადა ხარ, ბიჭო! — სა-სოწარკვეთილად იკივლა ბებიამ და შე-ლონებული, ცაზე თვალეზმიცებული იგიც მძიმედ-მძიმედ აჰყვა ფიფქების უთავბოლო ტრიალს...

„მოვდივარ, ბიჭო!“ — ეგონა, შვი-ლიშვილს აძლევდა იმედს; ეგონა, მთე-ლი ძალით ჰყვიროდა, მაგრამ მისი ხმა ბაგეს ვეღარ აღწევდა.

— ერთიც სულელი ხარო და მეო-რეც! — ლევანა პირისახეს თოვლით უზილავს გულწასულ ბაბილოს. ქალ-მა თვალი გაახილა. მუხზე ჩაჩოქილი ლევანა ზემოდან დაჰყურებს, იქვე თო-ვლში ერთთავად ამოგანგლული ბატა დგას და ყვრიმალეებზე ცრემლები უკრ-თის.

— შენ რა გითხარი, ბიჭო, ხომ მომ-კალი, შე უღმერთო! — ჩაილაპარაკა ბაბილომ და ლევანას ხელზე დანდო-ბილი, ძლივს შელასლასდა გადახურულ-ში.

არ გასულა დიდი დრო, რომ ლევანა ეზოში გავიდა, ხარები დააუღლა, მარ-ხილში შეაბა, ზედ თივა დააყარა თხლად, ჭიშკარი გააღო.

— აბა, ბატა, დაუჯეჟი ზედ! — უთხ-რა და ხარებს გადაუძღვა ორლობეში...

— ბირქვე დაწეჟ, შვილო, და მიწას დააქეჟდი!

მარხილი გასრიალდა, თოვლი გაჭრა და ნალარავები დატოვა უკან. ბატა და-წვა და გზას დააჩერდა.

— ბაბუ, გზა გარბის, ჩემს ქვემოთ გზა მიცურავს! — აჰყლოპინდა ბატა-ბიჭი. ლევანას სასიამო ღიმილი დაეფი-ნა პირზე.

ახლა თვალი მოაშორე და ირგვლივ მიიხედ-მოიხედე, შვილო!

ავთანდილ შურაშვილი
კთოვილთა დღესასწაული

ნასუქ-ნაპატივებ ხარებს ორთქლი გა-
დასდით ზურგზე, ხეები დაბამბულან,
ლობეები თვალისმომჭრელად ქათქათე-
ბენ, ხოლო, კისერგარუჯულ სარებს
თეთრ-თეთრი ბოხოხები წამოუდგამთ
თავზე... ცას ახედა — ერთი ბრუნვა-
კორიანტელია ზემოთ. ცოტაც და, ხა-
რებიან-მარხილიანა ხელახლა აფრინ-
დებოდა, რომ:

— მოგწონს ა, ბატა, ეგ თოვლის ქუ-
ჩები? — ეკითხება ლევანა.

— ოჰ, ნულა იტყვი, კარგია, ძალიან
კარგია! — ზესკნელს თვალები მოსწყყ-
ვია და პასუხს აძლევს ბიჭი.

მარხილი მისრიალებს. გზა უკან, სა-
პირისპირო მიმართულებით მიცურავს
თუ მიფრინავს კარგად ვერ გაიგებს: ცა
ბრუნავს, დედამიწა ბრუნავს, ბრუნავს,
ბრუნავს... ყველაფერი ცალ-ცალკე, თა-
ვისთვის ბრუნავს და ტრიალებს.

ხილულო და უხილაო.

გესმის თუ არ გესმის!

ხომ მაინც ერთმანეთის ტრიალით
ტრიალია ყოველივე — ცისა ქვეშე
მომწყვდეული თუ ხმელსა შიგა მო-
თითმომე...

გაზაფხულის ნიაღვრები დაიწყო.
ლაგამი აიწყვიტა თავქოჩორა ღელე-
ებმა. ბატა ლოგინში წევს, ერთი სუ-
ლი აქვს, ფეხზე წამოდგეს და ჩალის
გოჯილა წისქვილი ჩააყენოს, — ფრთე-
ბიანი ბორბალი ჯერ კიდევ გუშინ გა-
ამზადა, ოქროსფერი ღარი ბაბუას გა-
მოაჭრევინა... ვერ იქნა და ვერ აიტა-
ნა ტანი, პირზე ალმური გადასდის,
მკლავები მოწყვეტილივით უყრია.

— ვაი, შენს ბებიას, შვილო! — მკე-
რღში მჯიღს ირტყამს ბაბილო, — ნამ-
დვილად გაღალუღია, ვინ მიწა დასაყ-
რელმა, შემინედა ავი თვალთ; არიქა,
ლევანა, დიდდოს დამიძახე, დიდდომ
იქნებ გამოულოცოს...

ბაბილომ აცეცხე ნაკვერჩხალი დაყა-
რა, ზედ სამი ცალი ნიგოზი დაადო და
ბიჭის საწოლთან ახლოს მიიტანა. ოთახ-
ში ბაზმის სასიამო სუნნი დადგა. ბა-

ტას თვალები ელულება, თვალმომჭრელად
და წაიღოს, რომ მაშინვე გაცეცდა. არც
სიზმარშია, არც ცხადში, ფეხქვეშ დედა-
მიწა ერყვება. დედამიწა კი არა, თით-
ქოს შესქელებული ფაფა-მიწის მობ-
რუნავი იყოს, ითრევს და ფსკერისაკენ
ექაჩება, იძირება და არც იძირება... თავს
უჭირვებს და ძალისძაღად იცქირება,
ყველას ხედავს და ამჩნევს, ყველაფერი
ესმის და ეყურება; მიწა-ფაფას მობრუ-
ნავიდან კი მაინც ვერ გამოსულა... აგ-
ერ დიდდო მეღანოც ატუსტუსდა:

— ჩემ ბატულისთან რა ესაქმება
ავთვალს და ავყურს, რა უნდა მოალავს
და მჩხიბავს; შენ ერთი ქატო მოიტა,
რას გამოჩერებულხარ, ნახშირი და
შავტარა დანაც, მაშა! ეს რა გიქნია, ქა-
ლო, განა ბატონები ახლავს, ვარდი ჰფე-
ნია მის გზა-კვალს, მოაშორე ეს ბაზმა
აქედან, ახალი ღაღარი კი მოიტა მალე!

დიდდო თავთან ჩამოუჯდა. ქატო
ოღნავ მოამცვრია ნაკვერჩხლებიან კეც-
ზე და ოთახში ლურჯი ბოლი ავარდა...
მერე თითები დაისველა წყალში და
შუბლზე სამგზის გადასახა ჯვარი.

ბატა, როგორც იქნა, გაუსხლტა იმ
საშინელ მობრუნავს... მუხლი გამარა
კედელ-კედელ ავიდა, სახურავი გადაი-
რა, მეორე მხარის კედელზე ჩაცურდა,
მინდორზე გავიდა. ლიპი კლდე შეხე-
და, იმ ლიპზეც, თითქოს ვაკეზეაო, ისე
ძალდაუტანებლად გადადის, არც გული
უფეთდება, არც ფეხი უცურავს. გვერ-
დში უცნობი თეთრწვერა კაცი ამოუ-
დგა, ხელი ჩაჰკიდა. ორივენი უშველე-
ბელი მთების წამოყუდებულ კედელზე
ისე გადი-გამოდიან, ვითომც ხელისგუ-
ლივით გაშლილ წალკოტში დააბიჯებ-
დნენ. უცებ ამ მთის ზემოთ წამოდგ-
მული ის მეორე უზარმაზარი მთა შექა-
ნდა, ერთიანად მოსკდა და ძირს წამოვი-
და. ბატა და თეთრწვერა უცნობი კაცი
კლდის ღრმულში შეიყუყუნენ. მთამ გა-
დმოიშხულია, საშინელი ხრიალი ამო-
უშვა და სამუდამოდ ამოჰკეტა ორივე-
ნი...

„სანამ არ მოგვშიებია, კიდევ გავუ-

ძლებო, მერე რა გვეშველება! — წუბს პატარა ბიჭი.

„თუ მომშივდება, უკეთეს საკბილოს რას ვიშოვი!“ — ფიქრობს და ბატას თვალს არ აცილებს თეთრწვერა კაცი. ბიჭი ხედავს, ის ბამბასავით წვერი როგორ ჩამოუცვივდა კაცს; საზარელმა ჯაგარმა ამოუფხარიწა ტანსაცმელ-ფეხსაცმელი და პირისახეზეც ერთიანად გადაუარა; ყბებიდან უშველებელი ეშვები გამოუსხლტნენ და ბნელ გამოქვაბულში ელვა დააყენეს... ცოტა ხანიც და, იგრძნო ბიჭმა, მისი ცალი ხელი როგორ შეუმჩნევლად წაცურდა ამ მხეცად ქცეული კაცის პირისახისკენ, როგორ ნელ-ნელა მოიგდო ყბებში და დაუწყო ლოლნა, უკვე იდაყვებამდე მივიდა, იდაყვიც მალე მოილია, ბეჭის ძვალზე ააჭახუნა ეშვები, რომ გაუსაძლისმა ტკივილმა იძულებული გახადა, მთელი ძალით ჩამოწოლილი მთისთვის შეენათებია თვალი და მოხდა სასწაული, ველარ გაუძლო ბიჭის დაჟინებულ მზერას, მთა შეაჩარყინულივით გადნა. გამოქვაბულში სინათლემ იფეთქა. მხეც-კაცმა ერთი ამაზრზენი შეღმუვლება კი მოასწრო და უფსკრულში გაღაფშა...

ბატამ თვალები გაახილა. თავთან ისევ დიდდღო მელანო უჯდა და ჩურჩულებდა:

„აღისასა, მალისასა, შეგილოცავ თვალისასა. სამჯერ სახელო ღვთისაო, ჩვენ ვიყავით სამნი ძმანი — მათე, მარკოზ და ივანე. მთას წავედით სანადიროდ, კვალი ვერ ვპოვეთ ნადირისა, ვიპოვნეთ კვალი ქალისა, ქალისა ქალაქილისა. მანე დაუვგეთ, შიგ ვავაბით. თვალნი ჰქონდა ცეცხლისანი, თმანი ჰქონდა ალისანი, ფეხნი უკუღმართის ჩლიქისანი. მზეო, დასთხარე თვალნი ცეცხლისანი, დასჭერ თმანი ალისანი, დასტეხ ფეხნი უკუღმართის ჩლიქისანი.

ვერც თვალებს დამთხრით ცეცხლისასა. ვერც თმას მომაჭრით ალისასა, ვერც ფეხს დამამტვრევთ უკუღმართის ჩლიქისასა. მიმავალს ვეცემი, მომავალს

ვეცემი. ქალსა ფეროვანსა ფერსა წაერთმევ, ხარსა ძალოვანსა ძალას წაერთმევ, ფურსა მეწველსა ძუძუს დავუკორძებ. თუ იმასაც ვერ ვიქმ, ჩაეუბნები ქრისტეს ღედა მარიამსა, — თმა ასხია ბროწეულისა, ქსელი უღდას ძოწეულისა, ჭურჭელი უღდას ოქროსი, შიგ წყალი უღდას ვარდისა! ჩამოუარა ქუჯმა ქუჯმაჯურმა, დასწყევლა, დათრთვილა: ტანი დაეზრა ალვისა, თმა ვასცვივდა ბროწეულისა, ქსელი გაუწყდა ძოწეულისა. ჭურჭელი წაქცა ოქროსი, წყალი დაღვარა ვარდისა. ჩაბრძანდა სამოთხის კარზე. ტირის, ჩივის, ქრისტეს ღედა მარიამი. ქრისტე ღმერთი ნუგეშს აძლევს, ღედა მარიამ, რა გატირებს, მაგის წამალი ადვილია... სამს ხუთშაბათს, სამს შაბათს და სამ ორშაბათს სამი უმსნელი ამოიღე, სამი უსრეტი ჩაუშვი, სამს დილაზე გადაისხი. ტანი აღგიდგება ალვისა, თმა აგესხმება ბროწეულისა, ქსელი გაგებმება ძოწეულისა, ჭურჭელი დაგიდგება ოქროსი, წყალი ჩადგება ვარდისა.

გასკდა კლდე, გამოვიდა წყალი შავი, მას გამოჰყვა გველი შავი, მივიდა მიქელ-გაბრიელი, ჩაყო დანა ტარით შავი, ამოიღო გველი შავი, გადაჰკიდა ღობესა შავსა, თავიც მოსჭრა, კლდიც მოსჭრა. ვინც შენ ავის თვალთ შემოგხედაო, ვინც შენ ავის გულთ ან განახაო, ან გაწყინაო, იმის თვალსა ეკალიო; ნარსა და ეკალს ეცხოს იმის თვალთ, გულს ლახვარიო, ბანთ მეხით, კარით ცეცხლიო, პირი ჩემი, სახელი ღვთისა ყველას წმიდის ღედოფლისაო. ასე გერგოს ჩემი ღოცვა, როგორც ღედის ძუძუ შეილსაო! გერგოს ჩემი ღოცვაო, როგორც ფურის ძუძუ ხბოსაო. ღმერთო, შენ დასწერე შენი ჯვარიო. როგორც ცული გასჭრის ხესა, ღმერთო, წამლად არგე ჩემი ღოცვაო. პირი ჩემი ლაპარაკობს, სახელი ღვთისაო. მოგონებული ყველა წმიდის ღედოფლისაო“.

პირველი სიტყვა, რაც აქეთ მოხე-

დულმა ბიჭმა ამოუშვა პირიდან,
„მშია!“ იყო.

— შენ ზემოველოს ბებიაშენი, რა მოგართვა, ჩემო ოქროს ქუქულო! — სიხარულისაგან აღარ იცოდა, რა ემოქმედა, საქმისათვის ველარ მიეგნო ბაბილოს.

— რა დაგეშართა, შე ჩემი ცოდვით საესე, პური და ყველი გექნება და მიუგებე ბავშვს! — ხმა აიმაღლა დიდლო მელანომ.

— აღარ ვიცი, დიდდლო, დავიბენი, მაგის დარდით სულ გამოვფრუტუნდი, ქალო, რძის ფაფას გავუმზადებ ამ წუთში. ხომ შეჭამ, შენი ჭირი შენს ბეზის! — ახლა ბატას მიუბრუნდა ბაბილო.

ბიჭმა თავი დაუქნია.

— წავედი ახლა მე. უფშური სათოფეზე აღარ გაეკარება! — დაჯერებულად თქვა დიდდლომ და ზღუარბლს რომ უნდა გადასცილებოდა, იმ დროს ორივე ხელით კაბის კალთა ოდნავ ასწია ზემოთ და ისე გააბიჯა ეზოში.

— დიდდლო, მაღლობა! — კარის აქედან მიაღივნა ბაბილომ.

დიდდლოს არც გაუგონია. მთელი ის გზა, ვიდრე შუკაში გადავიდოდა, მგრე ძირდაუშვებლად ატარა კაბის კალთა... საბოლოოდ, ბატასაც ასეთი, ოდნავ პეწენიკი და უწყინარად საქილიკო დაამახსოვრდა დიდდლო.

მას შემდეგ თითქმის მეოთხედმა საუკუნემ გამოიარა, და მაინც, ამ მწვანელ მოხასხასე ჭიშკრის საპირედან, რატომღაც დიდდლო მელანოს ლანდს მოჰკრა თვალი. იგი კარის ნაგერას გადმოსცილდა და ეზოში გამოცურდა. ბევრის მნახველი ბატა, ახალა იხსენებს, იმჟამინდელი დიდდლო მელანოს კაბის მიმოტანას და უნებური ღიმილი ადგება პირზე. საიდან სად მოვიდა?!

მთვარე უკვე მთებს მიღმა ჩავარდნას ეპირებოდა. ბატამ აშკარად იგრძნო, ღამის სიგრილეს მისი ხალათი შესამჩნევად დაენამა. მხრები შეათამაშა, ნანინუნად აიმატა, საბიჯელაზე ფე-

ხი შედგა, ეზოში ჩავიდა და პირდაპირ ოდას მიაშურა. ხის ძველმა კიბეებზე თი გაიჭრაქუნა და ბატა უკვე აივანზე იყო, ზურგანთა რიკულს მიაყუდა. კარს გავადებო, რომ შებრუნდა, მთელ ტანში შიშის ზრიალი წაუვიდა, ხორცი და კანი თითქმის ყინულის საფენელით გადაეტიხრა, იგრძნო, ცალ-ცალკე როგორ გაუხვედა ორივენი. — ამ ხნის განმავლობაში ხელუხლებლად მდგარი ჭოგრიტი მთელი ნახევარწრით შემოტრიალდა ღერძზე და ბატას სულიერივით მიაშტერა თვალი... მაინც დასძალა, ფეხი გადადგა, კარი შეაღო და ვიდრე ოთახში შევიდოდა, გვერდიდან გამოხედა ჭოგრიტს. იგი ღამის ოთახში შეჰყოლოდა, — თოკგამობმული ფრინველივით ხტოდა და ფრთხილებდა სამფეხა სადგარზე.

„ნამდვილად ავადა ვარ, ჭკუა-გონებამ თუ მიმტყუნა!“ — გუნებაში გაიფიქრა ბატამ და ეგრევე ტან-ფეხის გაუხდელად წამოწვა ლოგინზე. როგორ არ ცდილობდა, სხვა რამეთი შეეცვალა ფიქრი, ჭოგრიტის ის მოციებული თვალი მაინც ვერ ამოიგდო გულიდან.

„სად გაგონილა ასეთი რამე, რკინაა, მართლა სულიერი ხომ არ არის. უსათუოდ მომეჩვენა“, — არწმუნებდა საკუთარ თავს ბატა. მერე სკივრიდან მისი ამოღების ის ძველი ამბავი გაიხსენა. „მით უმეტეს, მაშინ სულ არაფერია საკვირველი და საოცარი!“ — შემკრთალი გულის დასაჯერებლად ეგ ამბავი მოიშველა და ბატა, მოულოდნელად, ერთ უცნაურობას ჩახვდა: ბატა გიორგობიანი პირველი, როგორი თავგამოდებით ცდილობდა, დაეშოშმინებინა ბატა გიორგობიანი მეორე... „მესამეც ცყოფილვარ ალბათ, — გაიფიქრა ბატამ, — ორივე ამგენს თუ ვუყურებ და ერთ მთელში ვაერთიანებ...“ ამ ლოგიკით მიხვდა იგი, მეოთხე და ასე შემდეგ, მეათასე ბატა გიორგობიანიც რომ გამოჩნდებოდა. ღიად [დარჩენილ, მთვარით განათებულ კარს იქით გადაიტანა მზერა. გარედან,

სადამდეც კი თვალი მიუწვდებოდა, დაუსაბამო დასაბამიდან, გადმოსროლილი სხივივით, აურაცხელი, წვრილ-წვრილი ბატა გიორგობიანები ჩამწყ-რივებულებიყვნენ და უწყვეტ ნაკადად შემოედინებოდნენ და შემოედინებოდნენ ერთად თავმოყრულ ბატა გიორგობიანის სიმაღლე-სისრულეში.

— აბა, ბატუნებო, — ხმამალა მოუფერა, — უჩინმაჩინის ქული მოიძიეთ, მე რაც მჭირს, იგიც მეყოფა, ტვინს ნუ გამიხვრიტავთ!

თითქოს ამ სიტყვებს ელოდნენო, ბატა პირველიდან ბატა უსასრულობამდე უცებ ამოივსო და ამოიღესა სივრცე. იგი კვლავ ჩვეულებრივი ბატა გახდა. ფეხზე წამოდგა. აივანზე გავიდა. ზურგჩანთა გახსნა, ის უცნაურად გამოყვანილი კირქვის ლანდგამდგარი ფილა ამოიღო, ჭოგრითან მივიდა. იგი, როგორც ამ შვიდი წლის წინათ დატოვა, ისევე სათიბებისაკენ მიღერილი იდგა; ქვაღკეუელი ბაბილოს ლანდი გვერდში ამოუყენა. ბატა ოთახისაკენ წამოვიდა, კარს რომ მიუახლოვდა, ოდნავ შეიკვნა, აივნისაკენ იბრუნა პირი და მოეჩვენა, ჭოგრიტი და ფილა-ქვის თხელი ფურცელი კი არა, ბაბილო და ლევანა გადამდგარიყვნენ აივნიდან, სათიბებისაკენ იცქირებოდნენ: ის ოხრაზინა ბატა ამდენ ხანს რატომ იგვიანებსო. ბატას თვალები აუწყლიანდა. მისი გარკინებული გული ერთბაშად გალღვა, ოთახში შეასწრო, ლოგინში ცხვირპირით ჩაემხო და ცრემლმაც სადინარი იპოვა...

46. გზა უცებ ავარდა, უფსკრულის პირს გაჰყვა და გაიწვლა, მერე ეგრევე მალე დაქანდა, ნარიყალზე გაიკვია. ოქროსფრად დაფერილი შემოდგომის მთები მთვლემარე ღომებივით ჩანან. ამ შემაშინებელ სიწყნარეში რომელიღაც თეთრჯილოსანი მწვერვალი ამოხევს მთვარიანი ღამის კალთას; მოულოდნელად წამოსული ქვა-ღორღის ხრიალი ამოაწვება ქარაფების სასუ-

ლეს და მთების გაურღვევ სალტებში მომწყვდეული, იგიც დამფრთხალივით აქეთ-იქით აწყდება... აი, სადაც არის გზა დაიღვეა, მუხლებს ქარს ამოაღებინებს, მაგრამ ერთიმეორეზე შედგმული მთები ატყუილებს და ითრევს თავის გაუთავებელ ხვეულებში. არაქათგამორთმეულ კაცს ახლა გიჟი მდინარე გადაუდგა წინ, საცალფეხო ხილი უხიფათოდ გადაიარა და მკვეთრად მოქნეულმა გზამ კვლავ კარჩხალები-საყენ შეაგდო. „დასწყევლოს გამჩენმა“, — ჩაილაპარაკა შეშფოთებულმა ბარბამ, ნაბიჯი შეანელა, ირგვლივ მიიხედ-მოიხედა, გზა ზომ არ ამერიათ, მაგრამ რა გზაზე შეიძლებოდა ლაპარაკი, ზემოდან უზარმაზარი კლდეტინები ჩამოსცქეროდნენ, ქვეშოდან ყურუმ უფსკრულებს დაედო ხახა; გზა ერთი იყო. ეს ერთადერთი გზაწვრალი სირმასავით გასდევდა შავად აყალყულ კბოდეებს და გვიან მგზავრს ამ წუთში აღმა თუ შეაქანებდა, მეორე წუთში დაღმართს გამოუგებდა ფეხქვეშ — კისრისტეხით დააოთხებდა. შიშს დიდი თვალები ჰქონდა, დიდი ყურებიც ესხა შიშს და ღმერთს მისთვის გამოუღლეული მუხლებიც მიეცა მარქაფად.

მთვარე თითქოს კამარას მოსწყდა, მოულოდნელად ჩამოხნელდა. მგზავრმა ზევით აიხედა, სადღა იყო ცა. კარჩხალოვან მთებს შავი გულისპირი კიდეც უფრო წამოეზნეჭა, ღამის შესწებებოდნენ ერთიმეორეს. ზემოთ კი, სულ ზემოთ, მათ შუბლებს შორის, დანის პირივით კრთოდა ცის ლურჯვერცხლი ზოლი. თითქოს ცხადი ქვეყანა დამთავრდა, უკუნის საუფლოში შეაბიჯა, აღარც შესავალი ჩანს, აღარც გამოსავალი. ეს გზა-ბილიკიც ჯოჯოხეთის საბრუნველივით აღმა-დაღმა ტრიალებს, ხან იქით მიახეთქებს, ხან აქეთ მოახეთქებს, ააგდებს და ჩამოაგდებს. წინ უზარმაზარი კლდე-კაცები გადმოყლარწულან, უკანაც ეს ბნელი გოლიათები ჩამომხობიან ქვეყნიერებას, თუ-მცა, „წინ და უკან“, კარგა ხანია, აღ-

არ არსებობს, წრე-ბორბალზე შემოდებული იფქლის მარცვალეით გამუდმებით მიჰქრის და მაინც ერთსა და იგივე ადგილს ტყეპნის. „წინ, წინ, წინ!“ — უჩუჩხურებს გამალბულ სრბოლას აყოლილი უსხეულო და უპირისპოო შიში და ისიც შეუსვენებლივ მიექანება, იმედოვნებს, გზა სადღაც შორს მაინც გაიხსნებაო. წამიც და, ყველაფერი მიჩუმდა, უხილავმა ხელმა თითქოს მდინარესაც ალიკაპი ამოსდო, წვედღაიც კიდევ უფრო გააპირქუშა, რომ უცებ მთებზე უკან შექანდნენ და მთვარით გაჩახჩახებულ ველზე გამოისროლეს კაცი.

იგი ერთხანს თვალმდაბუჭებული იდგა; მერე თვალი ნელ-ნელა გაახილა და, როცა დარწმუნდა, ეს ყველაფერი ცხადი იყო და არა სიზმარი, ზურგის მხარეზე გააპარა მზერა — უკან ისევ გაუვალი ბნელი და ბემბეცო შესდგომოდა ცისკიდურს.

„აშექა!“ — თავისდაუნებურად ამოიძახა გულმოცემულმა კაცმა და მყისვე გასინათლებული ველისაყენ შებრუნდა. ხმა კი კარგა ხანს ტრიალებდა წვედღაის მიღმა, ღრანტეების ხვეულებში. „აშექა!“, „აშექა!“, „აშექა!“ და მანამ ესეთებოდა გალიბულ ღარტაფებს, ვიდრე სულ არ მიიღია და ლაგამწყარილი მდინარის შხუილმა არ გადაფარა მთლად. აქ კი, — პასუხად ჭიხვინი გაიგონა — ახლოს, ოდნავ წამომდგარ კორღზე ხუთიოდე ცხენი იდგა. კაცმა ქამარი შემოიხსნა, ზედ ცხვირსახოცი წააბა და იქითკენ გაემართა, საიდანაც ყურებდაცქვეტილი ის თვინიერი პირუტყვი უანგარიშოდ გამოეხამურა ადამისძის უცაბედ ამოძახილს.

ბარაბა ცხენის გვერდით შედგა. წელანდელი მღელვარების ნატამალი აღარ შერჩენოდა, მღევრის შიში მისი პირისახიდან უცები სიხარულის წითელფერს გადაერეცხა. ეს უკანასკნელიც ლერწმის კოცონივით უმაღლ ჩაუქრა და სიბის ქვაზე უფრო სიბისფერი გახდა, სამარიდან ამოღებული მკვდარი თუ

გინახავთ, სწორედ ისეთი. თავიდანდებული იდგა, გაყინული თვალებში წისათვის მიეცივებინა, ტუჩები ოდნავ უთრთოდა. ვიფიქრე, ეს-ეს არის სიტყვებს ამოიყრის-მეთქი, რომ ცალი ხელი მკვეთრად ზეაგდო, თვალით უნახავი სისხარტით ჰაერში ისე მიატრიალ-მოატრიალა, ვითომ მართლა არ იცოდა, ცხენს მოხტომოდა, ქუსლი ეკრა და აქედან რაც შეიძლება შორს გაეკურცხლა თუ უკან — მთებში შებრუნებულიყო.

თითქოს მონატრებული მხედარი იპოვა და ღეზის კვრასლა ელოდა, ცხენმა ერთხელ კიდევ შესჭიხინა. კაცმა აღმართული ხელი მოწყვეტით დაიქნია, ცხენს გავაზე დაჰკრა, თვალის დახამხამებაში ზედ მოექცა და სახელდახელოდ ამოღებული სადავე ნებაზე მიუშვა... განგებამ ჩინებული ბედაური/მიჩეჩა — ქუსლის ერთი მიკარება და; მაშინვე ფრთები გამოიხსა.

ვიდრე ცხენს მოახტებოდა, რაღაც ორიოდე წუთი კაცი მინდორზე იდგა; მაგრამ უამის ეს უმცირესი ნაწილიც საკმარისი აღმოჩნდა, ერთხელ უკვე განვლილი ცხოვრების აბურღულ-დაბურღული წვერი მოგონებათა დომხალიდან რომ უპრტიკოდ გამოეხსნა.

განვლილისა და გადატანილის ხელახლა გავლა და გადატანა სიკვდილ-სიცოცხლის ზღვარზე გასული კაცის ხვედრი ყოფილა მუდამ. და ჩვენმა მხედარმაც სულ თავიდან ბოლომდე გაიარა და გაიმეორა ყველა ის ცდომილება-სიხარული, რაც კი ოდესმე მის გულს უტარებია.

„ორიოდე წუთი... შეუძლებელია...“ ნემს გაზომოს ამ ორი წუთის ნამდვილი სიგრძე-სიგანე, არსებობს კი ამ შემზარავი ორი წუთის ჭეშმარიტად შეუცდომელი საზომი?! როგორც კარგვალს შიგან ადი-ჩამოდის მთელი კოსმიური სამყარო, ის ორი წუთიც ისე იტევს და აბრუნებს ადამიანის აქეთ-იქით ხეთქებაში აკეცილ დრო-უამს. ფიქრის ერთი გამოკრთომა და გონების

სხივით გადანათება უსასრულო და მოუზღუდავია, როგორც გაუმადრობა კაცისა, ზღვარი რომ არ დაედება და ვერც სახელს გადაუწყვეტ საბოლოოდ... ყელში დანის გამოსმა, ზურგში თოფის დაცემა, სახლ-კარის აწიოება, ქალ-რძალის გაბახება, ჩასაფრება და კვანტის დადება, ყულფის კისერზე წაჭერა, სისხლის გამოცლა და ენის ამორთმევა... ბადალი არა გვყავს, ვაშა! სწორი არ მოგვეძებნება; ძარცვა, რბევა, მკვლელობა და ბნელ-ბნელი საქმეები სულ ჩვენი მოგონილია, ვინ შეგვეცილოს, ჩვენზე უკეთ ეგეთები ვის ხელეწიფება; ერთი მითხარით, დამანახეთ მაინც, რომელია ეგ ბედნიერი! აკვნიდან მოტანებული სამარის კარამდე მონურად მოვითრევე წუთისოფლის ბაწარს — ყოველივე ნათელი, დიადი და გმირული შორი და უცხოა ჩვენთვის...

იმ ორმა წუთმა გადაიარა. მხედარი მიფრინავს. ცხენის ფლოქვებით ამდგარი მტკრის ბული და კორიანტელი გადაეფარა. მანამდე კი, ცხენს რომ მოეგლო ზურგზე და უკან მოუხედავად გაქუსლა, მიგზვდი, სიკვდილისა ეშინოდა; ეგონა, მართლა ის ცელიანი კაცი ჩასდგომოდა კვალში, მისდევდა და, სადაც იყო, ყრონტში წასტაცებდა ხელს.

„აშექა!“ — დროდადრო ამოსკდებოდა ყელიდან მიმქროლავ მხედარს.

„აშექა, აშექა, აშექა!“ — იმეორებდა ბნელი ხევ-ხუვები და ნახმევი ნახმევს ზევით-ზევით, მწვერვალებისაკენ, ეზიდებოდა.

ძმების ალესილი დანების ქვეშ იდგა და ხმას არ იღებდა, ჭიუტად ღუმედა ჯაშუქა.

47. მზემ ის იყო ამოჩუჩქნა მთების გადაღმა ცის მინდორი, რომ:

„პოლიაქტორ გიყი!“

„პოლიაქტორ გადარეული!“

აყეფდა ბანი და ეზო, შუკა და ორობე.

მე გამოღმა ვიდექ და გავცქეროდი,

სადა იყო პოლიაქტორის ულოგრებელი თმა-წვერი. მის ნაცვლად მხრებში და მკერდზე ბროწეულის ყვავილები ეფინა, შუბლზეც ბროწეულის ცეცხლი ამოსჩქედდა.

— ბარაბა! — იკივლა აშექამ და ძმებს ხელიდან დაუსხლტა.

— ბარაბა! — ერთხმად ამოიძახეს აშექას ძმებმა და შემართული დანები ზურგს უკან გადამაღეს...

როგორც მოულოდნელად ჩაწყვეტილ მიწის პირზე, ისე შედგა და ერთბაშად გაქვავდა აგნიახებული სოფელი.

მეც გაოგნებული გავყურებდი ბარაბა-პოლიაქტორს.

სოფელი ურწმუნოდ, მაგრამ მაინც ლაგამამოდებული ტკეპნიდა, წელან რომ ფეხი დაასო, იმავე ადგილს.

აშექა სისხლგადმოდინარ და აბარბაცებულ პოლიაქტორს მივარდა.

„ბარაბა, ბარაბა!“ — ალერსიანად იმეორებდა ამ სახელს ქალი და მუხლებზე ეხვევოდა.

ძალაგამოცლილი და გულშეღონებული პოლიაქტორი მიწაზე უღონოდ დაცა.

— ბარაბა! — ისევ იკივლა გააფთრებულმა ქალმა და ფეხზე წამოვარდა. ყოველი მხრიდან თვალების ტყეს რომ წააწყდა, სხვა ველარაფერი მოიფიქრა, ზეაკეცილ მკლავის სისხო ნაწნავს ხელი გაჰკრა, უცებ მიშალ-მოშალა და კოჭებამდე დაცემული ტევრი თმა ყოჩესთან გადმოსკდარ წყაროს თვალში ააბრუნ-ჩააბრუნა, მერე ორივე ხელში მოიმწყვდია, პოლიაქტორთან მიიქრა, პირისახესა და გულ-მკერდზე დააწურა...

„რისთვის მომიკალით!“

„რისთვის მომიკალით!“...

ამ ორი სამღურავი სიტყვის გარდა, ველარაფერს ამბობდა ქალი და სველი თმით გულმოდგინედ უწმენდდა გასისხლიანებულ თავ-პირს, მისი და მისი ძმების ჭკუით, ბარაბას; ჩემი და

ავთანდილ შუაფილი

ცთომილთა დღმასასწაული

მთელი სოფლის ჭკუით, პოლიაქტორს. ახლოს მისვლა და აზრის გადამოწმება აღარც მე შემეძლო და არც სოფელს ჰქონდა ამისი დიდი მოწადინება, მით უმეტეს, რომ აშექას თავისი თმის გრილ სახევეში გულმოდგინედ გაეხვია ბარაბა-პოლიაქტორის დაჩეჩქვილი ცხვირი; ზედ ისიც დაერთო: „რას მოგვ-შტერებინართ, წაეთრიეთ აქედან!“ — კი არ წარმოთქვეს, წამოიღმუვლეს ძმე-ბმა და ზურგს უკან გადამალული და-ნები ახლა აშკარად მზის გულზე ააბ-რიალეს.

სოფელი ზანტად შებრუნდა, ზღაზგ-ნით გაათრია წელი. მეც ზოზონით წა-მოვიმართე! ღელის გამოღმა ნაპირი ავიარე, ბრეკზე შევდექ და გავცქერო-დი: გაღმა — ყოვლისმომსგერელი დრო-ის საპირზე — როგორ მდორედ და აუჩქარებლად ირღვევოდა ყველაფერი შლადი და რღვევადი, როგორ ნელი-ნელ უერთდებოდა მიწას და შეუთნე-ლებლად გადადიოდა თიხის უცნაურ სირბილეში... გავიხსენე, სიხარულის რამდენი უხინჯო წამი მომანიჭა ბედმა; გავიხსენე ნადველტიალში გატარებუ-ლი ჩემი ყოველი წუთი და გულმა სა-ბოლოოდ ვადამიწყვიტა — „სჯობდა, ქვეყანაზე სულაც არ მოვსულიყავ!“

ზემოთ ავი გითხარით, სოფლისა და ჩემი მოკლე ჭკუით, ის კაცი გამოხო-ხებული პოლიაქტორი იყო-მეთქი. აშე-ქასა და მისი ძმების ჭკუით — ბარაბა!

სოფლისა რა მოგახსენოთ, მე ახლაც ჩემსაზე, უფრო ზუსტად, ჩემსავე ნათ-ქვამზე ვდგავარ, — რა დიდი ფიც-მტკიცება სჭირდება, იმ დღეს ბარაბას სინსილა რომ არ გამოჩენილა სოფელ-ში; განა ქვემოთ არ გარბოდა თავქუდ-მოგლეჯილი და შიშის ქარს აყოლილი ბარაბა ლიხაური?!

აბა, რა მოხდა, რა ისეთი ბინდი გა-დაეკრა აშექას და მისი ძმების თვა-ლებს, რომ იმ ბინდის შუშაზე, მაინცა-დამაინც, ბარაბას სურათხატი შემორ-ჩა ცხადლივ? ანდა მართლა რა ვაი-უშველეზელი დატრიალდა ცისკიდურ-

ზე შეყუყუელი პატარა სოფლისკენ მიდამოში?!

აქ, მთების ამ უწყვეტელ ჯაჭვში ჩა-მჯდარი ხალხი, გაუთავებელი ხრანცე-ებისა და ლარტაფების ქვა-ბორკილებით შეკოჭილი ადამიანები ხარსა და ძრო-ხას, ცხენსა და მსხვილფეხა სხვა საქო-ნელს ფათერაკი თუ შეემთხვა, ისე გლოვობენ, თითქოს ადამიანიშვილი იყოს, ხოლო კაცის ხელისაგან დაზარა-ლებული პირუტყვისათვის შურს იძიე-ბენ, როგორც შვილისა და მოძმის და-ნაკლისზე, — მესისხლეობის ადათი ამ შემთხვევაშიც იმ კანონს ემორჩილება, უძველეს წინაპრებს რომ შეუშუშავებია ოდიოგანვე და მათი ცხოვრების გაუ-ტეხელ რკულად უქცევია ღროს, გარე-მოს, ვითარებას.

მოკლედ, აქაური კაცი შინაურ ცხო-ველს ისე აფასებს და უფროთხილდება, როგორც ჩვენი სოფსაბჭოს პარტიცე-მული მდივანი ათასნაირი ქვითარა-ბუთით ამოტენილ ორსავე „სახელმწი-ფო“ ჯიბეს, ასე ეძახის იგი იმ ჯიბებს — გალიფე შარვალზე გადმოშვებულ ხალათზე რომ ეფახება და ძირბო-ლო ლამის ქამრამდეც უწვდინოს.

სწორედ ამ სოფელში, ერთ ვიწროდ წაგრძელებულ და ცერად აკოშიალე-ბული ყორე-ფიცრულის წინ ბარაბა ლი-ხაური ჩამომდგარა. გაცქირნებული, სქელი ულვაში, უკან გადაყრილი გრუ-ზა თმა და სანდომიანი პირისაზე ვაყ-კაცურ შესახედაობას აძლევს. მარცხე-ნა ხელი ძირს ჩამოუშვია, მარჯვენა განივრად მიუკრავს მკერდზე და ცერა თითი დანდობილად უკიდია ხალათის საილეზე; ტანი ქანდაკივით უჭირავს, თვალებიც წყალგადავლილ შუშასა-ვით უელავს, კარგა ხანს ასე გაშტრი-მული იდგა, ეს „კარგა ხანი“ მართლა იმდენ ხანს გაგრძელდა, ვის არ შეეპა-რებოდა ეჭვი, ხომ არავინ იმამაძალა და ბარაბას ნაცვლად, მისი გადიდებუ-ლი სურათი წამოაყუდაო ეზოში.

კიდევ კარგი, ამ ორჭოფობა-მარჩიე-ლობაში ჭიშკარმა გაიჭრიალა და ბარა-

ბას ვილაც ხანში შესული კაცი შეევე-
დრა:

— ბარაბა ფელშარო! ეგრემც შემო-
გველები, მეზობელმა ცხენი დამიჭრა
და რამე უნდა მისაშველო!

— რას ამბობ, განა არ იცი, კაცო!
— შეხტა ბარაბა. — საქონლის ექიმო-
ბისა რომ არაფერი გამეგება?!

პასუხად სტუმარმა ქუდი მოიხადა,
ბარაბას წინ, მიწაზე დაავლო. მიხვდა
ბარაბა. ეს საქციელი რასაც ნიშნავდა
— „სამუდამო ყმად გაგიხდები, თავი
მონად მომიცია, ოღონდ ცხენი მომიბრ-
ჩინეო“.

„გინდა თოფი ამიღია და მომიკლავს,
გინდა უარით გამისტუმრებია ეს კაცი“.
ბარაბა ქოხში შევიდა, ცოტა ხანი შიგ
იბუჯარა, რაღაც ფხვნილები არივ-და-
რია, გამოხდილ წყალში გააზავა, შუშა-
ში ჩაასხა და მოხუცს გამოუტანა.

— დაგელოცოს მარჯვენა! — გაიხა-
რა სტუმარმა, ქუდი აიღო, გაბერტყა
და თავზე დაიხურა: — უხვასტავოდ
ცხოვრება ჩვენ არ შეგვიძლია, საქო-
ნელი რომ არ გვყავდეს, ვერც თავს
დავირჩენთ, ვერც მთავრობას მივცემთ
თავისას! — ესა თქვა და გამოემშვი-
დობა. ჭიშკარს გადაღმა არც კი იყო
გადასული, რომ ეზოში თვალშურთხა
და ტანლატანა გოგო შემოიჭრა დაფე-
თებული.

— მიშველე, ექიმო! — სული ძლივს
ამოითქვა გოგომ, — დედა მიკვდება!

— აქედან შორს არის?

— დიახ, შორს არის!

— მაინც, რა მანძილია.

— ათი ვერსი იქნება, შენი კენესა-
მე!

ბარაბამ ცხენს უნაგირი დაადგა, ღვე-
დები კარგად გადაუჭიმა, პირში ლაგა-
მი მისცა, ბოძიდან მათრახი ჩამოიღო
და ჭრაჭუნა ჩექმაზე აატყაპუნა..

გოგონ უნებურად დაიხედა საკუთა-
რი ხელებით ამოსხმულ თავის ქალამ-
ნებზე და ჩვენ დროში ოთხმოციანი
წლების ქალის წინდას რომ თვალი გა-
ექცევა, ისე უცბისად გაუსხლტა მზე-

რა ფერშალის იმ ჭრაჭუნა სასწაულმე-
ბისავენ. !

„თავს იწონებს!“ — აზრმიუტანებ-
ლად, რატომღაც გული შეუკრთა გო-
გოს.

— აბა, ამიძეხ! — მოკვეთილად უთ-
ხრა ბარაბამ და მჩატედ, კატასავით უხ-
მაუროდ აისროლა უნაგირზე ტანი.

ქალიშვილი წინ გაუძღვა, ბილიკმა,
ერთხანს აღმა ატარა მგზავრები, შე-
მდეგ ოდნავ დაბლა დაეშვა და გას-
წორდა, შქერით პირამოზნელებული
უფსკრულები და ღვარცოფებით გამო-
ხეჩბილი ფლატეები თითქოს უკან ჩა-
მოიგდეს, რომ ახლა ხორხებსა და უზ-
არმზარ ორკლდეებს შორის ყელყე-
ლაობს და აღი-ჩამოდის ბილიკი. გად-
მოშვერილ ტოტებს, სუროსა და ციცა-
ბარდას ლერწმებს ქალიშვილი სხარტად
და მოხდენილად უვლის გვერდს.

„ფეხს კი არ ადგამს, პირდაპირ ჰა-
ერში მისრიალებს, ბილიკის მხარს იმე-
ორებს თითქოს“. — გულში ფიქრობ-
და ბარაბა, სეირმა ისე გაიტაცა, თვალი
ველარ მოსწყვიტა ქალიშვილსა და ეშ-
მაკის დაგრეხილი თოკის ამ უენო შე-
ჯიბრს. გადაქანდებოდა ქალი უფსკრუ-
ლისაკენ, — გამოასხამდა ჭირის ოფლი
ბარაბას; გაიქნევდა ხელს და ლაღად
გასწორდებოდა წელში ბილიკზე შემ-
დგარი ქალი, — ალისფერი ატყაცავდა
ბარაბას პირისკანს.

ქალიშვილის ტანის ზიბლმა და სი-
მარდემ თვლები გამოართვა ბარაბას.
ირგვლივ სხვას ცველარაფერს აშჩნევს
და უყურებს. არც კარჩხალოვან კლდე-
ლარებში ზათქით ჩამოვარდნილი მდი-
ნარის ბროლ-ქაფი, არც ია-იებით მო-
ჩითული ფერდობების ხალისი, აღარც
მაისის გამჟვირვალე ლაქვარდი ცა, აღ-
არც შიში — ცხენის ერთი ფეხის და-
სხლტომა და სიკვდილი არ ამცდებო...
არსებობდა მხოლოდ წინ გადებული
თოკის გრძელი ბილიკი, ამ გადარეუ-
ლი მდინარეების, ამ ჩამოთლილი ქა-
რაფების, პირდაბჩენილი უფსკრულე-
ბისა და ჩამოსაქცევად შემდგარი ფრია-

ლოების ცაზე რომ გაეჭიმა უხილავ ხელს; არსებობდა ცირკის ეს უზარმაზარი, ველური არენა, ღვთის გაჩენილი სამი არსება — ქალი, კაცი და ცხენი — დანარჩენი ქვეყნის საშუქზე საგუშაითოდ რომ გამოსულიყო თითქოს.

ბარაბამ ახლა დაინახა, არა, ახლა გაიაზრა — ნისლისფერი თხლად ნაქსოვი შალის კაბა ეცვა ქალიშვილს.

ოდნავ მომრგვალებული მხრები და გუქში ჩასატყევი წელი, ლალად შევსებული უხინჯო თეძოები, ზედ გადატკეცილი ქსოვილის ქვეშ შველის ყელივით უძრახად თრთოდა და ფეთქებდა; ყოველ გადაქანებაზე შერჩეული მძიმე კალთის ქვემოდან ელგებს აბრუნებდა სალამურივით გათლილი მისი წვივები; კაბაში განაბული ასულის მთელი სხეული მიინც ისე თვალში საცემად კრთოდა და ქარქარებდა, არაფრით გამორჩეული შინ ნახელავი სამოსელი ისე საჩინოდ ხატავდა ქალიშვილის უზადო გარეგნობას, „გველის ღობეს გაგარღვევინებს!“ — გაიფიქრა ბარაბამ. ქალს კი რაღაც წარმოუდგენელმა სიმხურვალემ აუწვა მხრები და ზურგი. ამ ხნის მანძილზე პირველად ახლა მოიხედა უკან და გულიც გადაუქანდა — უნაგირზე ორი მოვიზიგზე კოცონი ენთო. ქალს ფეხი შეეშალა, წაიბოროძია, ბედად, ტანი დაიჭირა, თორემ ბილიკიდან გადავარდნას აღარაფერი უქლდა.

— რა მოგდის, ქალავ! — ბარაბას შემფოთება გაერია ხმაში.

— არაფერი, ექიმო, აქ ხომ არ ჩამოხტები, ეს დასაქცევი, ფინთი გზებია! — სიტყვა იფარა ქალიშვილმა.

— ნუ გეშინია, იარე წინ! — ისევ ფოლადი ააქლერა ბარაბამ. მაგრამ პირველი ორი სიტყვა „ნუ გეშინია“ ოდნავ ისე გარბილებულად წარმოთქვა, ქალიშვილის გაფაქიზებული ყურისათვის საკმაოზე მეტიც გამოდგა. იგი ახლა ხშირ-ხშირად მოუბრუნდებოდა, ცოტას შეჩერდებოდა და ისევ აგრძელებს გზას.

— შორს სარის კიდევ?! —

— ღიახ, შენი კენესამე! — მოკრძა-

ლებით ახედა ქალიშვილმა, მაგრამ უნაგირიდან ჩამონთებულ იმ კოცონებს რომ გადააწყდა, ფეხი კვლავ აერია და მუხლი იჩქითად გამომსხლტარ კბოდეზე მოუხვდა.

„დაიქანცა“, — ცხენი შეაყოვნა ბარაბამ.

ქალიშვილმა როგორღაც იგრძნო, ბარაბა უთუოდ ახლა მომეშველებათ და ეგრევე, დაუკვნესებლად გასწორდა, სიმწარე მოთოკა, ტკივილი არ დაიმჩნია, მუხლი ძალისძალად გამართა.

ბარაბამ ერთი პირობა მართლა გადაწყვიტა, ჩავეშველები და ცხენზეც შემოვისვამო, მაგრამ მიხვდა, ქალიშვილი რომ იხტიბარს არ იტეხდა, თუმცა, ეს უკანასკნელი რა ანგარიშში ჩასათვლელი იყო თავის ამ მოღლილ სიჯიუტეში, როცა ასე საოცრად ლამაზი და მომხიბლავი ჩანდა. დაღლილობა ერთი გამოუთქმელი ველური სილამაზითა და სინაზით ავსებდა ქალიშვილის სხეულს და ირგვლივაც ამ აუკრიბავ სილბოხსა და მომხიბვლელობას აფრქვევდა იგი. შეენანა ბარაბას ასეთი მშვენიერი წუთის დამოკლება; მდებრის მარადი დაღლილობის აქამდე მოუხილავი სხივის ხელახლა დაეარგვა. შეენანა და ამ მოულოდნელმა ნაპოვნმა, მშვენიერებასთან შეხვედრის ამ განუყოფელბელმა წამმა მის სიცოცხლეში პირველად შეუქანა გული ბარაბა ღიხარს.

წინ, მთაზე გადაკიდებულ ქვა-ლორლით ნაგრეს ბაწარზე, მართლა ნისლივით მიცურავდა ნისლისფერკაბიანი პირბამბა ქალი.

თითქოს კისერი წააწყვიტესო, ბილიკი უმერად ხევში ჩაქანდა, დაბლა დაეცა, ოციოდე საყენი ვაკე გადაიბრინა და ზედ აქაფებული მდინარის ნაპირზე შეჩერდა. ქალიშვილი დადგა, მერე აქეთ-იქით მიაწყდა, ვერ გადაეწყვიტა, ასე ფეხცმული შესულიყო მდინარე, თუ ქალმები გაეძრო, კაბის კალთა წამოეკეცა და გაეტოპა წყალი...

მიხვდა ბარაბა, სირცხვილისა რომ იყო ქალიშვილის წყვეტება-ჭოჭმანი.

— შემომიჯექ ცხენზე! — თითქოს უბრძანაო, მაგრამ მუდარის კილოც გავ-
რია ხმაში.

— რა მიშავს, ფეხითაც იოლადა გა-
ვალ! — ისეთი თვალებით შეაჩერდა,
ლამის ცხენიდან ჩამოიღო კაცი.

ბარაბას მთელი ძალ-ღონის მოკრება
დასჭირდა, როგორმე გარეგნული სიმ-
შვიდე არ დაეკარგა და ეს უკანასკნელი
შთამბეჭდავად ეთქვა:

— მკურნალის სიტყვა კანონია, აბა,
ხელი მომეცი, მარდალ!

ქალიშვილმა ხელი დაბნეულად გაუ-
წოდა, ცალი ფეხი უზანგში შედგა. ბა-
რაბას მარჯვენას აპყვა თუ საკუთარმა
ძალამ ააგდო ზევით, აღარ ახსოვს.
გონს რომ მოვიდა, დანახა: მხედრის
წინ, აღვირისაკენ გაწვდილ მის მკლა-
ვებს შორის იჯდა, ფეხები ცხენის ფერ-
ლისაკენ გადაეწყო და, უმწყო ბარტყი-
ვით, მკერდით შესწებებოდა მამაკაცის
გულისფიცარს.

მდინარე მალე გადაიარეს, ვიწროდ
ჩამდგარი წყალ-ჭალებიცი უკან მოიტო-
ვეს და ღომის ბრტყალებივით ერთბა-
შად გადმოვარდნილ, ხეობაზე ღონივ-
რად მიბჯენილ ნაზავარებთან შედგნენ.
ბილიცი აღარსად ჩანდა, სულ მთლად
წაეშალა და გადაეფარა აძრულ თოვლ-
შეავეებს.

— რა დროს თოვლის მეწყრებია ამ
გაგანია მაისის თვეში! — გაიკვირვა
ბარაბამ.

— ზეავეებს მაისი უხარიათ, შენი
კენესამე! — ბარაბას მკერდიდან თავი
არ აუღია, ისე დაუდასტურა ქალმა.

— უხარია და აქ ვიდგეთ, ამ ხეცს
როგორღა გადმოსციდი! — უკმაყოფი-
ლების კილო გაკრთა ბარაბას ხმაში.

ქალს შიში ჩაუდგა, თავი აიღო, ხე-
ლი გაიშვირა და ბარაბას დაანახა:

— აი, იქ გვირახია!

ბარაბამ ცხენი ზეავექვეშ გაჩენილ
გვირახთან მიაგდო, საიდანაც კარგა მო-
ზრდილი ღელე მოჩხრიალებდა.

— გვირახს რომ გავყვეთ...

— დავილუპებით, შენი კენესამე! —
შეაწყვეტინა ქალმა.

— გვირახს რომ გავყვეთ, სად გავალთ,
ქალავ! რომ გვეითნები, მიპასუხე! —
გაუშვირა ბარაბამ.

— სწორედ იქ გავალთ, სადაც გზა
მიდის! — ბორგნეულად მიუგო ქალმა.

— აბა, მაგრად ჩამკიდე ხელი!

ბარაბამ ცხენს მათრახი შემოჰკრა.
ცხენი თოვლის ბნელ გვირახში შეჯი-
რითდა და ისეთი თქარათქური ატეხა,
ისეთი თოვლის ქღვაბი დააყენა ფეხზე,
სულ გაწუწულ-ამოგანგლულები გავარ-
დნენ ზეავის მეორე მხარეს.

ეტყობა ცხენი დაიქანცა, ორივენი ჩა-
მოკვეთილდნენ.

— იმ ტყეს გადავივლით და უკვე
შინა ვართ! ამხელა გზა გამოვიარეთ და
შენ კი სახელს არ მკითხავ.

„ერიპა!“ — გულში გაიკვირვა ბა-
რაბამ. ხმამალა კი უთხრა:

— აბა, რად უნდა გკითხო, მოვბრუნ-
დები და განა როდისღა გნახავ.

— მაშ, არ გინდა გაიგო? — ხმაში
სევდა შეეპარა, თვლებში კი ეშმაკები
გაუხტ-გამოუხტნენ ქალიშვილს.

— ეს ვინა ყოფილა, კაცო?! — უმი-
სამართოდ ამოთქვა ბარაბამ, — თუ მა-
გრეა, შენ რისთვის არა მკითხავ.

— იჰ! — ამოიძახა ქალმა. — შენი
სახელი ამ კუთხეში ყველამაც იცის, —
ხელით სრული წრე შემოხაზა ჰაერში.

— შენ რა, ავადმყოფთან მიგყევარ
თუ ლხინზე მეპატიეები, თუმცა, რა-
ღამც ასეა, მართალი მითხარ, შუქია
გქვია, ხომ?!

ქალმა ისეთი გადაიკისკისა, ახლომა-
ხლო ბუჩქებიდან ჩიტები წამოიშალნენ
და სერს გადაუფრინეს ყვილ-ხივილით.

— თუ ეგ სახელი მოგწონს, შუქია
იცოს! — გაიხარა ქალმა.

— მაშ რა გქვია, ქალავ!

— აი, შენი კენესამე, მოველით უკ-
ვე, აგე, სახლებიც დაჩნდნენ! — პასუ-
ხი აღარ მისცა ქალმა და გვერდიდანაც
კარგა გამოუშორდა.

ტყე-ბუჩქნარის გადაღმა ოქროსფერი

ავთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა ღელესაჟაღი

ჩალა-ყარტით გადახურული რამდენიმე შენობა ამოჰყვა თვალს. ყველაზე ახლოს რომ სახლი ჩანდა, იმ ბინა-სადგომის ეზოდან ჩელტის ჭიშკარს ახლად წვერულვამაშლილი ორი ახოვანი ჭაბუკი და ნიკაპთან ჩიქილაგანასკული ერთი ხნიერი დედაკაცი მოსდგომოდა.

— ქალავ, შე ჩემო მკვლელო, სად იყავ და რაღლა დაიგვიანე! — შორიდანვე შეეხმინა ის დედაკაცი ბარაბას შუქიას.

— სტუმარი გაწვიე, დედილო, გზაზე ჩვენს ექიმს გადავწყდი! — გაიწკრიალა ქალმა.

— ის ჯოხი კი გადავატანინე ხშიადის ნატეხსა და... — თითქმის ჩაიმღერა დედაკაცმა. — შენს ექიმს არყის სმისა და ხინკლი ჭამის შეტს აღარაფერს ვემართლები.

გაოგნებულმა ბარაბამ აღარ იცოდა, რა ეთქვა, ან რა მოემოქმედა. მიხვდა, მაგრად რომ გააცურეს და ტყუილა გამოატარეს ამოდენა ხიფათიანი გზა. რალც შეუტაცხმყოფელი სიტყვა უნდოდა ენის წვერზე აეგდო და გულში მაინც გამოელანძლა „მთის ველური მზეთუნახავი“, მაგრამ სასუგოდ მაინც ვერ გაიმეტა, თუმცა, ჯერ კიდევ კარგად არ იცოდა, რა მოელოდა, რას უპირებდა ამ უმწიფარა ქალის ახირება.

მასპინძლებმა კიდის კიდეზე მოაღიხვეს ჭიშკარი და სტუმარს ეზოს გარეთ გამოეგებნენ. მიიკითხ-მოიკითხეს ერთმეორის საქონ-საყოლი და ჯალაბობა. სახლში შემობრძანდით, რომ უთხრეს, ფერშალს დიდი თავვატიყი აღარ გამოუდვია, ამხელა გზამ და სუფთა ჰაერმა გამოქანცა და გვარიანადც მოაშვივა, იმასაც თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ მზე უკვე ნახევარი საათის ჩასული მაინც იქნებოდა, სიბნელე იკიდებდა ფეხს, საცა იყო ვარსკვლავები გადაჰედვდა ცარგვალს, — ლამეში, აქაური გზის გადამკიდე, ცხენიანი კაცის უკან გაბრუნებაზე ფიქრიც კი ზედმეტი იყო.

ვაჟებმა ცეცხლის პირას მიიწვიეს სტუმარი, დაბალი სუფრის ერთ თავთან დაუდგეს წიფლის ხისაგან გათლილი

მძიმე ჯორკო. ჭრაქი შუაღაცეცხლად ღებ ღამოშებულ შიბის კელს ზემოთ ჩამოჰკიდეს და თხელმა შუქმა თვალის სასიამოდ აჭრა სახლში საკმაოდ ფეხმოკიდებული დაღამების წინა ბინლი.

ერთმა ძმამ ლუდი შემოიტანა კასრით, მეორემ არყიანი ღოჭი მოუდგა სუფრას. დედიამ (ასე ეძახდნენ შვილები იმ ხანში შესულ დედაკაცს) და „შუქიამ“ ხინკალი, ქერის ხშიადი, მშრალად მოხარშული ხორცი და ბალახ-ბულახი დაალაგეს სუფრაზე...

— აბა, გვწყალობდეს ღმერთი, შევუდგეთ საქმეს, დიდი გზა გაქვს გამოვლილი და მოშიებული იქნები! — დაილოცა, არაყით სავსე მოზერის რქის ყანწი ტუჩზე მიიდგა, ბოლომდე გადაჰკრა მასპინძელმა, როგორც ეტყობა, ასაკით უფროსმა ძმამ. მერე ხელის ზურგით აუჩქარებლად მოიმშრალა ბაგე, ყანწი ხელახლა შეავსო და ბარაბას გაუწოდა. ბარაბამ მადლობა გადაუხადა, ყანწი მოხდენილად ჩამოართვა და თვალი ქალიშვილისკენ გააბარა, „შუქიას“ პირისახე უღიმოდა, შეატყო, მისი საქციელი რომ მოსწონდა ქალს.

— კეთილი იყოს ჩემი ფეხი თქვენს ფუძეზე; უფალი შეგავწიოთ! — თქვა და არაყი სულმოუთქმელად გადაყურწა, — ალავერდი შენთან ვარ, ძმობილო! — ცარიელი რქა მეორე ძმას გაუწოდა.

— აი, ახლა შენ გაგიმარჯოს, სტუმარო! ჩვენ ერთი უბატრონო ხალხი ვართ, თუ ვინმე ნასწავლი კაცი გამოგვიგზავნეს, ის არა თუ ნასწავლი, ჩვენზედ უფრო უეიცი გამოდის, ჯერხან გავცივინებს, მიგვჭამ-მოგვჭამს, შემდეგ ფეხს დაჰკრავს და საღლაც გაგვერიდება. თუ სწავლა ასეთ ნასწავლებს იძლევა, რა თავში ვიხლით ასეთ სწავლასა, — იგი ოდნავ შეყოვნდა, მერე ბარაბასკენ გაიხედა, სტუმარი მართლა უწყინრად რომ უსმენდა, ირწმუნა და განაგრძო: — ქვემოდან ესენი გვაწვებთან, ზემოდან ჩოლოყაშვილის კაცები არ გვასვენებენ. სოფელი სულელი

კი არ არის, ძალიან კარგად იცის, სად რა სტკივა, მაგრამ დიდი უბედურება გეპირს, ტყვილს იქ ვერ ვამხელთ, სადაც ეს საჭიროა... არ გვინდა, რომ შენც იმ ხალხის გზაზე შემოდგე; აბა, გადაჰყარ, ჩვენი ძმობისა იყოს!

მეორე ძმამ სიმღერა წამოიწყო — ყრულ, ოღნავ დაგულულად, უფროსიც სუფრის მოპირდაპირე გვერდიდან იმავე ხმა-კილოზე აჰყვა, სწორედ ისე, ზამთარგადავლილ ტყეში ორი მგელი რომ შეჰყმუის მიმცხრალ მთვარესა თუ ერთიმეორეს. მაგრამ ამ სიმღერას მაინც არ აკლდა სილაღე და ამიტომაც იყო, რომ ბარაბას ღიმღმა ჩამოუწინწკლა პირისახე, ხოლო მათ დას უენო ცეცხლი შეეკიდა ყვრიმალეებზე.

ვაჰმე, ხინკალო, ხინკალო,
მერმე მარწყვასთან წოლაო,
ხელ-ფეხთ არ დაყენებო,
გათენებამდე ბრძოლაო!..

სიმღერა რომ ჩაათავეს, ის ჩოლოყაშვილი რადლა გაწუხებთო! — იკითხა ბარაბამ.

— რავე, მოსწყინდებოდა სულ მიწაზე გდება და რა ქნას, სხვა გზა რომ აღარ დარჩენია, იღრინება. შენ რომ ვინმემ იქ გადაგეტოს, იმ შავ ტყეში, — ხელი ბემბეცოგადავლილ მთის გულისაკენ გაიშვირა მგელომ. — და ველზე აღარ გამოგატაროს, რას იზამდი, კაცი! ჰოდა, იმანაც რა ქნას, იღრინება.

— რა ქნას და, ტყვია იბრიგოს შუბლში! — უყოყმანოდ გასწირა ბარაბამ.

მგელის მკერდქვეშ აუტანელი სიცივე შეუძვრა, მაგრამ გულს მოერია, ისიც იფიქრა, — „ჩემი ჩათრევა უნდა ლაპარაკში და განგებ არ დაზოგა ის კაცი!“

ერთხანს სიჩუმე ჩამოვარდა, მგელომ მიიხედ-მოიხედა, ხმას რომ არავინ იღებდა, ისევ თვითონ ალაპარაკდა: თავს მოვიკლავდიო, უთქვამს, მაგრამ მენანებო; ვიცი, საიქოს გარდა, საიქიო ცხოვრებაც რომ არის, ხოლო თუ კაცი თავისი სიკვდილით არ მოკვ-

და იქეთურ ცხოვრებასაც ვერასდროს ეღირსება, იგი მართლა სამუდამოდ მოკვდება და დაიკარგება, იქნებ, ამ ძალღუმადურ ყოფას ცოტა კიდევ გაეუძლო. თუ გზაზე ტყვია არ წამომეწია, ვინძლო, იქ გავიხარო, საიქიოს ლხინით შევიცვალო აქაური ქირიო...

ბარაბას გავცინა.

— დიდი ვინმე შარიანი ყოფილა ეგ თქვენი ჩოლოყაშვილი. ეს მთავრობა რომ არ მოსწონდა, თავიდანვე უნდა შერიგებოდა სამუდამო სიკვდილს; თუ არადა, რა თოფ-იარაღს წამოაგლო ხელი, ახია მაგაზე...

— ნუვინ იტყვის მაგას, — ჩაერია საუბარში დედიკა, — შეცდა შვილო, კაცი! შეცდომაზე შანის მოგება და ზრახვა არაქრისტიანულია; თავისებური სიყვარულით, ქვეყნისთვის მასაც უძგერს გული.

— მაშინ უნდა შეეგუოს სამუდამო სიკვდილს! — ისე გადაწყვეტილად თქვა ბარაბამ, თითქოს ხელში გატენილი თოფი ეჭირა და ჩოლოყაშვილიც ვითომ იქვე კედელთან მდგარიყო ხელემაწეული.

— ღმერთო, შეუნდე, უგუნური! — ცეცხლისკენ პირი მიიბრუნა დედიკამ და ეს სიტყვები ჩაიჩურჩულა. პირჯვარი კი, რატომღაც, ყველასაგან დამალულად გადაისახა.

ბარაბას თვალები ელულეობდა.

— დედიკავ, აგე აშექაც, — შუქიანზე მიუთითა მგელომ, — ჰოდა, სტუმარს საწოლი გაუმზადეთ, დაღლილია კაცი!

„აშექა, აშექა, აშექა“, — რამდენჯერმე გუნებაში გაიმეორა ბარაბამ.

ნოხგადაფარებულ განიერ ტახტზე გაუშალეს ლოგინი ბარაბა ღიზაურს. კარგახანს ძილი არ მიეკარა. იხსენებდა დღევანდელ ამბავს, თითქოს გულაც უნდა სტკენოდა, თითქოს მოლორებელი კაცის სიბრაზესა და სამაგიეროს მიგების სურვილსაც უნდა დაერია ხელი, მაგრამ არა, მისივე გულის გასაკ-

ვირველად, სრულებითაც არ ნანობდა დღევანდელი დღის გათენება-დაღმებას — ავსაც და კარგსაც, ყველაფერს, რასაც თვალი ხედავდა და ვერ ხედავდა, ბილიკზე შეფერენილი, ნისლაკა-ბიანი აშექას სახება გადაფარებოდა.

ბარაბას ფორიაქი შეუდგა. რაღაც გაუცნობიერებელი ძალა გაშმაგებით ფლეთდა და ანგრევდა მის ღუნე ბუნებას; გულის ის მოსწრაფებული ძახილი, კაცის შინა არსში რომ ვერ დატეულიყო, ზედაპირზე ამოსკდომას აპირებდა; ამოფრქვევისწინა სულის თქმასავით აცახცახებულმა შიშინ-ჩურჩულმა „აშექა, აშექა, აშექა!“ გადაუსწრო. საცა იყო, მეხი გავარდებოდა, — მთელ ხმით უნდა ეღრიალა, რომ:

— ჩუ, მოვდივარ, აი, აქა ვარ უკვე!

ისეთივე შეგუბებული ვენების ქარი მოდოდა კვნესად დაწურული აშექას მოულოდნელი პასუხიდან; მიხვდა კაცი, ძალა აღარ ჰყოფნიდა და ლამის წამოუდგომლად, ეგრევე მწოლიარე მოეწყვიტა ტახტიდან და მიეტაცა ქალის მზურვალე სხეულის შეგრძნებას, ამ სიშორიდანაც ანდამატივით რომ იზიდავდა და არ აძლევდა გასაქანს.

„ნუ... ნუ იქმ... ჩვენ წეს არ არის ეგრე!“ — ჩურჩულით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, ყელიდან ძლივს ამოჰქონდა სიტყვები აშექას და უფრო გაშმაგებით ეკვროდა: მკერდი მკერდს არ ინდობდა, მკლავი მკლავს ებრძოდა, ბაგე ბაგეს ახრჩობდა.

სიყვარულმა „არ შემიძლია“ არ იცის, აშექას ლილილოებმა ვედარ გაუძლო, საკინძემ ულაღატა და დამფრთხალი ბაჭიებივით გადმოიმსხტარმა ძუძუებმა ბარაბას მკერდის ქვეშ ამოჰყვეს თავი....

„უი, როგორ მინდოდი, შე გაბუდგულო, როგორ მინდოდი!“ — „ყელ-კისერს უტოცნიდა, ეტიტინებოდა უკვე ჩამცხრალსა და/მოლუშულ კაცს.

— მაშ, დილას წყალი არ უნდა დამისხა, ხელებს არ დამაბანინებ?! —

— წეს არ არს, ბიჭავ, ვერ ვეცრუე-

ბი! — — თმაში ხელი შეუყო ეალერსება ბარაბას.

— კი მაგრამ, ცოლად მინდობარ, ცოლად უნდა წაგიყვანო!

— თუ ეგრე გსურდა, რად არ და მინდე...

— აკი გითხარი, ცოლად მინდობარ-მეთქი!

— განა ვერ მოესწრებოდი, ახლა რა გიყო, ვერ ვეცრუები!

— ჩემი გულისთვის ვერ იცრუებ, მაშ უნდა მომკლან?

ისე აუღერდა ნათქვამი, ქალმა იფიქრა, სიკვდილსაც არაფრად აგდებს, ეთამაშებაო.

— აკი გეუბნებოდი, არ დამიჯერე და ძმებსაც შენ მიეც პასუხი! — ალერს-ფერებას მაინც არ იშლიდა, თანაც ისე ნაიბარაზე ლაპარაკობდა, ვითომ გათენდებოდა თუ არა, ორთავეს გაწყობილ სუფრასთან დააბრძანებდნენ. ქალის ეს სილაღე იყო, ცოტათი რომ ამშვიდებდა ბარაბას, მაგრამ, რაც დრო გადიოდა, შიში უფრო და უფრო იზყრობდა, სულ მთლად ჩაინაცრა. აშექას მოალერსე გულს ვერაფრით პასუხობდა... მისი გონება ახლა თავის გადარჩენის გზას დაეძებდა. იმის იმედი, რომ გათენებულზე სწორფერი ხელებს დააბანინებდა, ლამის გადახრასთან ერთად თანდათან ეწურებოდა.

— მართლა არ დამისხამ?! — მუდართითა და შიშით შეჭკითხა ბარაბამ.

ქალი სულ სხვა რამეს მოელოდა — არ დამისხამ და მაგ შენ ძმებს ახლავე ავეუშავ, და ასო-ასო ამოგიქნო... აგეთ ვეთან სიკვდილიც იოლია. ეს კი მოიმჩვარა, როგორც საყდარში კირი, ეგრეთი თეთრი გახდა, ლამის გაიპაროს ლოგინში. შეჰბრალდა ქალს სასოწარ-თმეული კაცი. „ეჰ, რაც არის, არის“, — ხელი ჩაიქნია...

— ადგ, დროით ჩაიცი, ცხენს ნუ კითხულობ, გაგიგებენ, ის გზა, ჩვენ რომ ამოგიყვანა, ზევით-ზევით გრძელდება და უცხად მეორე მხარეზე ეკიდება, იმ ბილიკს გაჰყე, ძმები აქეთ-კენ დაგიწყებენ ძებნას.

— ერთად გავიქცეთ! — ბარაბამ
მკლავზე წააგდო ხელი.

— არა! — უცებ მოსჭრა ქაღამა.
დროს შეგინახავ, მადევრას გაგიჩერებ.

აქამდე სულ მიელოდა აშეკა, აი, ახ-
ლა მობრუნდება, ბარაბა, აი ახლა იტყ-
ვის: „არასდროს არ მივდივარ, ფეხებსაც
ვერ მომჭამენ, აგერ მე და აგერ შენი
ძმები!“ აქამდე სულ ფიქრობდა, სიყ-
ვარული შეაძლებინებდა, შიშს დათრ-
გუნავდა კაცი დამისი გულისთვის ქა-
ლის შეუვნანებლად იცრუებდა, — სო-
ფლის დასანახავად გარეთ წყლიან დოქს
გამოიტანდა...

მაგრამ ბარაბა ფეხაკრეფით გაილა-
ლა კარებში.

აშეკა ტახტზე დაემხო და მწარედ
აქვითინდა.

48. მუხრანის საზღვარზე, როგორც
იქნა, შეაჩერა გაალებული ცხენი ბა-
რაბამ. ლაშქარზე ჩაქერილი ქამარი შე-
მოხსნა, გზისპირა ნათიბი ბალახი წა-
მოკრიფა, გავა, ზურგი და ფერდები
გადაუმშრალა; ძუა-ფაფარზე ბუწალი-
ბი მოაცილა და ნესტოები ღონიერად
დაუქაჩა. თვითონაც ჩაითქვა სული,
დაწყნარდა. მერე ცხენს გავაზე მოუ-
თათუნა ხელი, აჩუო, ხმადაბლა მიაძა-
ხა და მწვანედ მოღალანე ბალახიანი
კორდისაკენ უბიძგა. თავჩაქინდრული
პირუტყვი კორდის ძირას შედგა. ისე
რომ ბალახისათვის პირი არ დაუკარებია,
თავი ამ მოულოდნელად გამოჩენილ
პატრონისაკენ მიაბრუნა.

ბარაბას ქამარი წელზე შემოერტყა
და მთავარ გზაზე გადასულიყო. აქედან
უკვე სხვა ცხოვრება იწყებოდა.

როდესაც სოფელში პოლიაქტორი
შევიდა, მიღერებული დანების ქვეშ
სულგანებული ქალი სწორედ ბარაბას
გამოჩენას მიელოდა... თავისი სიყვარუ-
ლის ძალის უსაშველოდ სწამდა და სჩე-
როდა აშეკას. მისი მაღლი შუა გზიდან
მაინც მოაბრუნებდა, უკან, ისევ მთე-
ბში რომ შემოაგდებდა ბარაბას, ეტვიც
არ ეპარებოდა ქალს. ამ თავის რწმენა-

ში ჩაძირული აშეკას გაუნელებელ სუ-
რვილს, ძმების შურისძიებით ანთებუ-
ლი გულების ხმაც გადაეხლართა... და
თუკი შესაძლებელია, ასეთ მდგომარე-
ობაში ჩაეარდნოდ ქალს, სისხლით
თავპირშედებილი პოლიაქტორი ბარა-
ბად სჩვენებოდა, რად არ უნდა დავი-
ჯეროთ, რომ დის მოულოდნელ შეკი-
ვებაზე, „ბარაბა, ბარაბა!“ ძმებსაც
იგივე არ დამართოდათ: — თავიანთი
შურისძიების ცოცხალი საგანი — ბა-
რაბა ლიხაური დაინახეს პოლიაქტორის
უმწეო ძლიერებაზე ქვა-კეტით ამდ-
გარ სოფლის რისხვაში.

აშეკამ მგელოს დანა ხელიდან გამო-
გლიჯა, პოლიაქტორის უსულო გვამ-
თან მიიჭრა და ფოლადს ზედ წამოე-
გო. ძმებს ხელი არ შეუშლიათ, ოდნა-
ვაც არ გატოკებულან.

მეორე დღეს ორკუზიანი მთის მარ-
ჯენა ფრთაზე დაშენებულ ძველისძველ
აკლდამაში გადაიტანეს და მიწაში ჩა-
უფლავდნენ, ეგრე გვერდიგვერდ დას-
ვენეს ორთავენი...

ბარაბამ თოფ-იარაღი აისხა და სა-
ხელმწიფო კაცებს მეტეზურად გაჰყვა,
— ის შავი მთა გადააქოთეს, ჩოლოყა-
შვილი ტყიდან გამოაგდეს, მისი კაცე-
ბი ზოგი გაკოჭეს და ბარში ჩამოიყვა-
ნეს, ზოგსაც თითო მეჭლუკენი აქმა-
რეს, საკუთარი სახლ-კარი გაახსენეს და
შინაობისაკენ გაახედეს.

ეს ამბავი, რა თქმა უნდა, ერთ-ორ
დღეში არ მომხდარა. ბარაბამაც დრო
იშოვა, თავის მიტოვებულ ეზო-კარში
ჩაბრუნდა. იქაობა მიაღაგ-მოალავა
და სოფლის თავში რომ საყანგ და სა-
ვენახზე ადგილი ჰქონდა, ვიდაც გადმო-
ხვეწილ ალიას მიჰყიდა ჩალის ფასად.
სახლი და ბაღი-ბოსტანი ყარაღაჯელ
ოსმანას დაულოცა უსასყიდლოდ.

„ლევი და თათარი გვაკლდა ახლა“,
— ერთი აბუზლუნება კი აბუზლუნდა
სოფელი, მაგრამ სოფლის თავში რომ
ალიამ წამოჰყო თავი და სპილენძის
საკალავი ააყდარუნა — მიგატოვებთ

და ვნახავ, ვინ დაგიკერებთ მაგ ძირგავარდნილ ქვაბებსო, ხმა დაიგუდღეს.

ვერც იმ ყარაღაჯელი კაცის გამიშვი-გამაკავეს დაუპირისპირეს რამე...

ბარაბა კი თავის გულში ხარობდა. ახია თქვენზეო, იძახოდა ჩუმ-ჩუმად...

რატომ იყო ახი, რისთვის იძიებდა ბარაბა ლიხაური შურს, დღემდე ვერც მე გამიგია და, რაღა თქმა უნდა, არც სოფელში გაეგებათ რა.

ტყის კაცებზე გამარჯვებული ბარაბა ლიხაური ბოლო ღამეს ათევს საკუთარ კედელ-ყურეში, სახლ-კარი ჭერ კიდევ არ დაუცლია. იარაღი თავით ჩამოიკიდა, ყალმუხის ქუდი სკამზე მიაგორა, სკამს, გვერდით, ის „ქრაპუნა სასწაულები“ — ჩექმები ამოუყენა და მთელი კვირის ტყე-ღრეში ნაბლოტიან-ლები კაცი ფარდაგაკეცილ მამაბაჟურ ტახტზე მიეგდო...

ოთახი აშექას ძმების სიმღერის ხმამ გამოავსო — „ვაჰმე, ხინკალო, ხინკალო...“

„კი არ მღერიან, ყმუიან ეს ოხრები“, — გაიფიქრა ბარაბამ. ამ ფიქრმა, გამხელილმა ფიქრმა შეაძრწუნა კაცი. მიხვდა, ეძინა კიდევ და ფიზილობდა კიდევ. ცდილობდა, მთლიანად გამოერთმია ძილისათვის თავი და სიფხიზ-ლეში გადასულიყო. რაკი ეს ვერ მოახერხა, მაშინ — იქნებ, მთლად ძილს მივეცეო, მაგრამ ვერც ეს შეძლო. არაბა, ერთდროულად ორივეში ედო წილი — ძილშიც და ღვიძილშიც.

„მერმე მარწყვასთან წოლაო...“ სულ გამოიძეძა ოთახი ყმუილით. ბარაბამ აღარ იცის, რა მოიმოქმედოს, გვერდით ნისლაკაბიანი აშექა უზის. „როგორ მინდოდი, შე გაბუძგულო, როგორ მინდოდი!“ თმაში თითები შეუტურა და ეალერსება. მერე უცებ ადგილიდან წაჰოფრინდა, იატაკს არც შეხებია, ისე აკურდა ჰაერში ქალი და ბარაბაც გაიყოლია...

„ხელ-ფეხთ არ გაჩერებო...“ ძმების გულის გამაწვრილებელი ყმუილი კვლავ უკან მისდევთ. თითქოს ეს გაბმული

ზრუნი იყო, რომ ჰაერ-ჰაერ მიეცა... ბოდა ორივეს. ის ბილიკებიც გადაიფრინეს, ის ქარაფებიც ჩამოიტოვეს. ხელახლა გადაიარეს ერთხელ უკვე გადავლილი აღმართ-დაღმართები. სოფელიც დაბლა, ღრუბლებქვემოთ ჩაიძირა და ორკუთხიანი ფერდობის თხემზე დაადგეს ფეხი. ლურჯი ფილაქვებით ნაშენი აკლამის ღია კართან შედგა აშექა, წინ ბარაბა გაატარა. ვერცხლისფრად მოღვარულ, ვიწროდ ნაგებ შენობაში, ოდნავ წამომალღებულ იატაკზე მკერდში დანაგავრილი აშექა და ცხვირპირდაჩეჩქილი საკუთარი თავი დაინახა. ბარაბას სული შეგუებდა, პირი დააღო და მთელი ხმით რომ უნდა ეღრიოდა, საშინელი გრუხუნი ჩამოვარდა. ორკუთხიანი მთა ჩამოიქცა. კლდის უშველებელმა ნაფლეთმა გჟოგონარი სისწრაფით გადაუქროლა და ჰერი ყველივით გადაათლა...

ბარაბა შეშლილივით გამოვარდა აივანზე. ისეთი მთვარიანი ღამე იყო, კრიალებდა ყველაფერი. შორს, ორკუთხიანი მთის ფერდაზე, უზარმაზარი მტკვრბულის კორიანტელი მოგორავდა.

დილას, მზემ რომ მიიარ-მოიარა სოფელი, ბარაბამ იარაღი აისხა, ცხენს მოახტა და ორკუთხა მთისაკენ გააქანა. კლდე მოწყვეტილიყო, მის გზაზე ყველაფერი გაეციალებია, ბედად, იმ ძველთაძველი აკლამისათვის თავი გადაეძრო მხოლოდ. ბარაბას წუხანდელი სიზმარ-ცხადის გახსენება არ ასვენებდა. აკლამის კართან იდგა. დიდხანს იყოყმანა, შევიდევ თუ არ შევიდევო, ბოლოს, როგორც იქნა, დასძლია შიში, კარი გამოსხნა, ფეხი შედგა და ძარღვებში ყინული წაუვიდა: — მზით გალადლაებული თხელი ფილაქვებით ნაგები შენობის იატაკზე მკერდში ფოლადგაჩრილი აშექა ცოცხალივით იწვა; მის გვერდიგვერდ ულოგრებოლ თმაწვერიანი, ცხვირპირდაშვეებული კაცი ესვენა, ისიც ცოცხალივით; თითქოს სუნთქავენ და, სადაც არის, ფეხზე წამოდგებიანო...

ბარაბამ ჯერ აშეკას შეავლო თვალი, მერე იმ უცხოზე გადაიტანა ზეგრა — ეს ვინ უნდა იყოსო. ვერაფრით ვერ შეიცნო, მეხსიერების ყოველი კუნტული მოიჩხრიკა, მაინც ვერ გაიხსენა, ვინ უნდა ყოფილიყო. არადა, სჯეროდა, სადღაც ნამდვილად რომ ენახა. „მაინც სად?!“

გარეთ გამოვიდა. შუბლიდან მოდენილი ჭირის ოფლი მოიწმინდა.

„რატომ ვერ უნდა გავიხსენო!“ — ტერის უბურღავდა ფეჭრი და კვლავ აკლდამაში შეტრიალდა.

— რაც თავი მახსოვს, ბარაბას მეზსიერება ლალატობდა ყოველთვის! — სხვათა შორის ჩაილაპარაკა ცასა და ხმელს შორის გამდგარმა წუთისოფელმა.

ეტყობა, აკლდამაში შებრუნებულმა ბარაბამ მაინც ვერ შეძლო და ვერ გაიხსენა, სად ენახა პირზე შეუქცადაშინარი ეს ნაკვეთ-ნაკეცი კაცი.

„მეხსიერება მალაატობს!“ — გამოტყდა ბოლოს.

— სამაგიეროდ წუთისოფელს არაფერი ავიწყდება, წუთისოფელს ჯერ კიდევ არ ლალატობს მეხსიერება! — დაეშფოთდა ბარაბა ლიხაური და მე ჩემი გზით, ის კი თავის გზით, სინამდვილეში, ორივენი სოფლის მბრუნავი გზით წავიდ-წამოვედით.

გამოხდა ხანი.

ბარაბა ლიხაურს მოსწყინდა დღემუდამ თოფ-იარაღში ჯდომა, ნიადაგსხვის კარზე მზირად დგომაც მოსძულდა. ოჯახს მოეკიდა, ხარ-უღელი გაიჩინა და სამუდამოდ დაესახლა სოფელში...

49. ნისლმა გადაიარა, ქარმა ნამი დაბერტყა, ფოთლები ააშარიშურა და ოქტომბრის მთვარეს მიწაზე სავალი გზა გადაუწმინდა. ახლა სოფელს ღრმა ძილით სძინავს, მხოლოდ ბარაბას არ ეკარება რული, ამ ქათქათა ღამეებმა ხომ მთლად მოსპო და გაანადგურა... ლოგინზე ველარ მაგრდება, ლანდები აღ-

არ ასვენებენ, გადმოეფინებიან ოთხეკე მხარის კედლებიდან, ოთხივე მხარის ფანჯრებიდან შემოილალებიან — ლანდებით აივსება მთელი ოთახი, ბარაბას ჰაერი აღარ ჰყოფნის, მთელ ჰაერს ლანდები ისრუტავენ. ეს უზარმაზარი რკინის ჯვარიც, კარებზე შეიგნიდან რომ მიუმაგრებია, ვერაფერს ეხმარება. ბარაბამ იგი იმ პირველი აღტყინების დროს ეკლესიის გუმბათიდან გადმოაგდო, ერთხანს სამკედლოში უპირებდა მიტანას, შემდეგ გადაიფიქრა და საბძელს უკან, მიწაში ჩაფლა — „უანგისთვის მიჩუქნიაო...“ უძილო ღამეებმა რომ გატანჯა, მაშინ გაიხსენა, ამოთხარა, სახლში ჩუმად შეიტანა და საწოლი ოთახის კარზე მიამაგრა, ღამ-ღამობით, ძილის წინ მუზღებზე დავარდნილი შესთხოვდა უფალს შემწყობას, ეგონა, ღმერთი გაუგონებდა, მაგრამ საშველი არსაიდან ჩანდა: ლანდები და მოჩვენებები მოდიოდნენ და მოდიოდნენ...

— არა, ასე ვერ მოგეკვლევიანებით, მე ჯერ კიდევ მჭირდება სიცოცხლე! — ჩაიღმუჟლა ბარაბამ, საბანი გადაიძრო, ლოგინიდან წამოხტა და მთელი ღამე, გათენებამდე ეზოში დარბოდა...

ალიონზე, ოთახში რომ შებრუნდა და ღრიჭოდ დარჩენილ კარს შეხედა: „აქედან ჯერ ერთი ლანდიც არ შემომძვრალა!“ — უცბად ასეთი აზრი აუფრინდა და სიხარულის ელდამ ისევ გარეთ გამოავლო. ორღობე გადაირბინა, სოფლის სამკედლოს მიადგა. დაურღულებულ სამკედლოს წინ, ქერქავცილ წიფლის მორზე ჩამოჯდა და მთელი ღამის ნაშფოთარ კაცს ასე ზეზეულად ჩამოეძინა.

პილატე მკედელმა აფშვინებული ბარაბა რომ დაინახა, ხმა არ ამოუღია, არც კარი გამოხსნა, თავმჯდომარეს ძილი არ დაუფრთხო და თვითონაც მის გვერდით დაჯდა.

„რა ისეთი საქნარი გამოუჩნდა ამ ოჯახქორს, — ფიქრობდა პილატე, —

ამთანდილ შურაშვილი
ცთომილთა დღმსასწაული

გათენებას რომ აღარ მოუცადა!“ ათასი რომ გაიხსენა, ათასი ფიქრი გადააბრუნ-გადმოაბრუნა, მაგრამ თავმჯდომარის მოსვლის მიზეზი მაინც ვერ დაჰკვლია...

„მზემ გვიარიანად გადმოდღაჩა თვალი, გეყოფა თავმჯდომარეც ძილი!“ — გულში ჩაილაპარაკა პილატემ, ურდულს კლიტე მოარგო, ერთი ხმამაღლა ჩაახველა და სამშედლოს კარი ჭრიალით გამოაღო...

— პილატეს გაუმარჯოს! — მიესალმა ბარაბა მჭედელს.

— გაუმარჯოს! — მიაგება პილატემ და თვლებში უნდობლად შეაჩერდა, „რა ცოდვამ მოგავადო!“ — იკითხებოდა პილატეს პირისახეზე, მაგრამ ბარაბას ეს უკვე აღარ ედარდებოდა.

— პილატე, უნდა მისხნა, ბიჭო!..

პილატემ ამჯერადაც იხსნა ბარაბა... მართალია, ერთი კი დაიწუწუნა, „ამდენი რკინა სადა მაქვს, რკინა მე კი არა, მთელ ქვეყანას უჭირსო.“ მაგრამ ძალ-ღონე მაინც არ დაიშურა, თხილის ტკეპით დაწნული უშველვებელი კალათა ჯვრებით გაუვსო და შინ გაატანა.

— ბარაბა, ბარაბა! — ხმა დააწია პილატემ სამშედლოს ეზოდან გადასულ თავმჯდომარეს.

ბარაბა შეჩერდა, ტანით არ შებრუნებულა, მხოლოდ კისერი მოღრიცა და ასე გვერდულად გახედა მჭედელს.

— ხელი მიქციე, კაცო, ერთი ჯვარი მაინც დამიტოვე!

— რაო, რა თქვი? ციმბირი ხომ არ მოგენატრა, პილატე! — ისეთ ხმაზე უთხრა, ისეთი ჭირჭილი ამოუშვა პირიდან, მჭედელს ტანში შეაცვივა...

ბარაბამ ოთახის კედლები, ფანჯრების დარბაზები სულ რკინის ლურჯი ჯვრებით გააჭრელა, ერთი-ორი საწოლის თავ-ფეხს მიამაგრა, ჭერზეც ააქრა და გულზეც ჩამოიკიდა აბრეშუმის ძაფით. ამ მეოთხედი საუკუნის მანძილზე იმ ღამეს პირველად დაიძინა უშფოთველი ძილით და დილასაც გულ-

არხენად გავიდოდა სოფელში, რომელიც მთვარის შუქს არ გაჰყოლოდა გარეთ...

ნიფხავ-პერანგის ამარა და ფეხშიშველი გადასცდა იგი ორლობეს, გადაიარა თემშარა, ახლად ჩამოწოლილ მწყერს გვერდი აუქცია და სოფლის ეკლესიისაკენ დაიჭირა გეზი. თვალდახუჭული ბარაბა გამართულად მიდიოდა, სასაფლაოს ჩარღვეული ღობე უხმაუროდ გამოივლო ლაქებში და ეკლესიის სამხრეთის კედელს მიაღდა. ხელები ფრთხილად მიაღათურ-მოაფათურა და, როგორც კი თითებმა ქვის სიცივე შეიცრძნო, ბარაბა კედელ-კედელ აცურდა გუმბათისაკენ.

კედელი აათავა, სახურავზე გადავიდა. მთვარის შუქზე მთელი ტანით ამართულ ბარაბა ღიზავს ზურგზე ვეცებრთელა ჯვარი აუბრწყინდა. ბარაბას ოთახის კარიდან ჩამოეხსნა ის რკინის ჯვარი და ახლა სახურავის შეღმართზე, ეკლესიის გუმბათისაკენ ეზიდებოდა... წვერამდე სულ ცოტალა დარჩა — სამი ნაბიჯი, ორი, ერთი... ბარაბამ ზურგიდან ჯვარი გადმოიღო, ჯვრის ფეხი გუმბათის წვერს გაუსწორა, ბუდეში ჩადგამს, და აი, ახლა გაიწყაპუნებს ბუდე, ფეხი ჩაიჭედება, ჯვარი კვლავ გუმბათიდან გადააქცერდება ქვეყანას, მაგრამ სწორედ ამ დროს მიწა საშინელი ძალით დაირყა, ეკლესია ერთი შექანდა, მერე შეცივებული კაცივით შეძაგდა და გუმბათი ოთხად გადაიხსნა; ნგრევის გამაყრუებელმა ხმამ გადაასწრო ბოლქვა-ბოლქვა ავარდნილ მტვერ-ბუდის კორიანტელს, უშველვებელი შავი კუდი აიყოლა და მძიმედ გაიშალა სოფლის ცარგვალზე...

გამოფხიზლებულმა ბარაბა ღიზავს ივრძნო, როგორ ერთბაშად გაიარდა ქვესკნელი, რა ჯოჯოხეთური სისწრაფით მოსწყდა სიმაღლეს და ყოველგვარი ტკივილის გარეშე ჩაქანდა მსხვილ-მსხვილი ქვის კედლებით შემოფარგლულ თვალგაუწყვდენ ღრმულში.

„ან აგერ დავეცემი, ან აგერ დავეცემი!“ დაცემისწინა კრუნჩხვა შემოენ-

თო ბარაბას გულ-მუცელს, მაგრამ გზა არა და არ მოკლდებოდა. ბარაბამ, როგორც იქნა, თავი დასძლია, უკან, ღრმულის ყელისაკენ აიხედა... ჯერ კიდევ ჩანდა ვარსკვლავებგადავლილი ცის უღრუბლო ნაჭერი. საიდანაც აშექას კბა აფრიალდა, ჯურღმულის პირას იდგა და ხელებს უქნევდა აშექა. სივრცე თანდათან მოიკვეცა, აშექას სახება გადიდეს და უფსკრულის ყელიც სამუდამო ბნელთ გადაიკეტა, — თვალს ზემოთ გაუვალი წყვდიადი ატივტივდა.

რამდენი ხანი მიფრინავდა, ბარაბამ უკვე ანგარიში აღარ იცოდა, ერთი კი იგრძნო, ქვესავით ჩაეცა და ჩაიძირა ამ ბლანტ წყვდიადში და გასწრაფებული ქროლიდან ბუყბუყ-ბუყბუყით გადაეშვა წებოვან, ზოზინა მარადიულობაში...

მეორე დღეს მთელი სოფელ-ქვეყანა სასაფლაოს ღობეს შემოადგა, ეზოში ჩასვლას ვერავინ ბედავდა, იგი ექვსი-შვიდი საუენით მაინც ჩავარდნილიყო ძირს; ეკლესიისაგან ერთი კენჭიც არ გადარჩენილა. მიწასაც ისე უტეებ შეეკრა პირი, სოფელს მეტი გზა აღარ ჰქონდა, უნდა ერწმუნა სასწაული — იმ რაღაც გაუგონარმა ძალამ წუხელ რომ სოფლის თავზე ამოხეთქა, ეკლესია ცაში აიტაცა და აქაური კაცის თვალისაგან სამუდამოდ გადაკარგაო.

ჩვენც, რალა დავგრჩენია, ნუ წავართმევთ სოფელს თავის რწმენას, ცოდვა და უმაჟნის თავის რწმენაში დაექვებულნი სოფელი...

მანამდე კი, ვიდრე ამ გაუგონარ ამბავს შევაგუებდეთ ყურს, ვიდრე ბარაბა ლიხაურის უგზო-უკვლოდ გაუჩინარებით გამოწვეულ ჭირსა და გულისწუხილში შევუზიარდებოდეთ სოფელს, არა მგონია, ურიგობაში ჩამომართვან, ერთიც რომ გავისვენოთ:

ლიხაურების დასტურის გარეშე არაფერი გაკეთდებოდა... საბჭოს საქმე იყო — ბარაბა ლიხაურს, კოლმეურნეობის საქმე — პარმენ ლიხაურს, სკოლისა — პიმენ ლიხაურს ეკითხებოდა; ყველაფერი — წერილმანიც და მსხვილ-

მანიც — ამ სამი ხელმძღვანელის მეთაურობით, ბა-სურვილზე წყდებოდა. სოფელში, რა სოფელი იქნებოდა, რომ არ ერწმუნა, ძნელბედობის უამს მოვლენილი ამ სამი კაცური კაცის მისახედი და საპატრონო რომ შეიქნა საბოლოოდ.

ამიტომაც, ნავთი იყო თუ საბონი, შექარი თუ მარილი, ნემსი თუ კოჭის ძაფი, დოლბანდის ნაჭერი თუ საზეწრე მიტკალი, ასანთი თუ ღილი, მელანი თუ ქაღალდი, ქვეყნის ქვეყანაზე რომც არ ყოფილიყო, ლიხაურებისათვის მაინც იშოვებოდა, ცალკე, სალიხაურო თაროზე, ხელშეუხებლად ჰქონდა მიწყობილ-დალაგებული აქაურ დახლიდარს...

ყველა კარგი წამოწყება და, აქედან გამომდინარე, დაგროვილი გამოცდილება, რა ბედენა თუ წარმატებით არ გავრცელდება და საყოველთაო ხასიათს არ მიიღებს; ეს მაშინ უფრო სასიხარულო და მისასალმებელი გახლავს, თუ ზევდიან არ შეგახსენეს, ქვემოლან არ გიკარნახეს... რაკი ეგრეთა, მოდი, ნუ დაუკარგავთ ამ დამსახურებას ჩვენი სოფლის აფთიაქარს, პატივცემულ კოფილე გორდულაძეს — ქინაქინა თუ ასპირინი, სტრეპტოციდი თუ პენიცილინი, გლუკოზა თუ ინგლისური მარილი, გულის წვეთები თუ ბორჯომის წყალი, იოდის ნაყენი თუ სპირტი — ყველაფერი წინასწარ მოფიქრებულ-მოკვირებულად ცალკე ბუჯერზე ჰქონდა მოყუჩებული და, ქვეყნის თვალის დასანახად, ზედ წარწერიანი ქაღალდით მიეწებებია:

„ზოლოდ სოფსაბჭოს თავმჯდომარის, კოლმეურნეობის თავმჯდომარის და სკოლის დირექტორის საჭიროებისათვის.“

ვითომ, სოფელში ლიხაურების გარდა, მართლა აღარავის აწუხებდა ყელის ტკივილი, მუცლის გვრემა, ციება თუ ფილტვების ანთება... ასეა თუ ისე, სოფელი დუმდა, დიდსულოვნად დუმდა! დაუჯერებელი ამბავია, მაგრამ გულისგულში წამდვილად გაიძახოდნენ: ოღონდ ეგენი კარგად იყვნენ, ოღონდ

ამათ სხვა არაფერი ავადმყოფობა გამოუხატეთ, ამ ჰირს როგორმე გავუძლებთ და გადავიტანთო...

სოფელში ახალთახალი ტრაქტორი რომ შემოგრიალდა, გლეხობამ ქვა აავდო და თავი შეუშვია: ჩვენ ყანამინდერებში ვაბლოტილობთ ეს ანგელოზი მანქანა, თქვენ კი აღმა-დაღმა აყალო გაზელინოთ, რა კაცობა იქნებაო...

„ბედნიერებაში მოგვხმართ, ლხინსა და ქორწილში გაგეცვითო!“ — გულწრფელად, დაუნანებლად გადაულოცეს მთელი სოფლის სახსრებით შეძენილი რკინის ხარი ლიხაურების ოჯახის საჭიროებას. და ტრაქტორიც რიგრიგობით დაატარებდა აღმა-დაღმა ლიხაურების საგვარეულოს ამ ახლად დაწინაურებულ შტოს...

საავადმყოფოს აღარ იკითხავთ?! სამი საწოლი მუდამ გამზადებულ-გატყინებული ედგათ: რა ვიცით, რა დროს დაგვჭირდება და შემდეგ საძებნელი არ გაგვიხდესო.

რალა თქმა უნდა, ეს ამბავიც ლიხაურების ოჯახისადმი ჯანმრთელობის მუშაკთა მიერ გამოჩენილ დიდ ზრუნვასა და ყურადღებას მეტყველებდა.

საქმე იქამდეც კი მივიდა, როცა ძველი სასაფლაო მეწყერს ჩაუვარდა პირში და ახალი, უფრო მოურყეველი მიწა გამოძებნეს, სწორედ იმ ახალ სასაფლაოზე კარგა მოზრდილი ადგილი შემორაგვეს და ერთადერთი მოკრძალებული სიტყვა „ლიხაურებისათვის!“ წააწერეს.

როგორც ხედავთ, სოფელმა დააფასა ის დიდი ამაგი და ღვაწლი, რაც ლიხაურებს აქაურებისათვის გაუწევია, — სასაფლაოს მიწაც კი წინასწარ, ყოველგვარი აყალმყალის და მითქმა-მოთქმის გარეშე უანგაროდ დაულოცეს: „ღმერთმა მოგახმართ, არც მაგი გვენანებაო თქვენთვის...“ ხოლო ამ მოკრძალებულ მეწყერიანობაში, როცა ერთი მტკაველი სალი მიწაც კი სანთლით საძებარი გამხდარიყო სოფელში, ასეთი

მსხვერპლის გაღება, ექვს ლიხაურებისადმი იმ დიდი სიყვარულისა და პატივისცემის გამოხატულებად უნდა მივიჩნიოთ, რასაც ყოველთვის და ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ამჟღავნებდა აქაური გლეხიკაცი...

ასეთი, ლიხაურების დრო-ჟამის საათზე აწყობილ-გასწორებული სოფელი დახვდა ბატას.

50. შინ დაბრუნების ის პირველი ძნელი ღამე, როგორც იქნა, გადააგორა. მეორე დღეს კი, პირდაპირ საკვირველი ამბავია, ასე უცებ როგორ გაიგვს, მთელი სოფელი ბატას ეზოში შეიყარა. სულ მალე ტრაქტორიც მოგრიალდა. ბარაბა ძირს გადმოვიდა, მანქანა კი ისევ უკან გაბრუნდა. ხალხი მოწიწებით, თავდადრეკილი შეხვდა სოფლის საყვარელ თავკაცს.. ბარაბამ აივანს მიაშურა, ცალი ხელი სვეტს შემოაჭდო, მეორე რიკულს დააყრდნო, ცოტა ზანს უბრად იდგა. სულ მალე ორლობეში ისევ შემოგუგუნდა ტრაქტორი. ახლა პარმენ ლიხაური გადმოვიდა მანქანიდან, მასაც მოკრძალებული, მდაბალი სალამი მისცა სოფელმა. პარმენი კიბეს აპყვა და ბარაბას ამოუდგა გვერდში. დიდი დრო არ გასულა, რომ პიმენიც შემოგრიალდა...

სოფლის სამი თავკაცი, სამი ლიხაური — ბარაბა, პარმენი და პიმენი აივანზე იდგა; ძირს, ეზოში მთელი სოფელი შეგროვილიყო. ბატაც ხალხში ერია, ხან ცრემლს ღვრიდა და ზან ილიმებოდა, ხან ეხვეოდნენ და გულში იხუტებდნენ, ხანაც თვითონ ეხვეოდა...

— ამხანაგებო! — წამოიწყო სკოლის დირექტორმა. — ვიდრე ამ სახელდახელოდ გამართულ ზეიმს გახსნილად გამოვაცხადებდე, ვთხოვ ამხანაგ ბატა გიორგობიანს, ამობრძანდეს და თავისი ადგილი დაიკავოს პრეზიდიუმში. დაბნეულ-გაოგნებული ბატა კიბეს აუყვავა...

— მოდი, შევიღო, გულში ჩაგიკრა,

მოდ. ჩამეხუტე. ბიჭო! — მკლავები გაშალა ბარაბა ლიხაურმა და ბატას გადაეხვია. — ეზოდან გახუტებული ტაში ამოვარდა...

— ძმოდ, ბატა, კეთილი იყოს შენი დაბრუნება! — ახლა პიმენმა ჩაიკრა ბატა. — ისევ იქნება ტაშმა ქვემოდან. ხოლო როცა პარმენმა ის გამხმარი ხელიც მონდომებულად შემოჰხვია ბატას და თვალზე ცრემლი გადმოიგორა, ერთხელ კიდევ გამეტებით იხუვლა ტაშმა და შავ თავსაფარ-წინსაფარიანი სოფლის ქალ-რძალის თავშეკავებული ზღუქუნიც ამოაგდო ზევით...

როდესაც ტაში ჩაცხრა და, ასე თუ ისე, ხალხი დაწყნარდა, პიმენმა, ყოველ შემთხვევისათვის, ხელობელს შემოჰკრა, ყურადღება იყოსო, მაინც გააფრთხილა მომიტინგენი, თორემ, რა გაფრთხილება სჭირდებოდა ახალი სიტყვის მოლოდინში სულგანაბულ სოფელს.

— დღევანდელ ზეიმს გახსნილად ვაცხადებ. სიტყვა ეიწევა ჩვენი სოფლის თავკაცს, ნაცად ხელმძღვანელს, სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარეს, ამხანაგ ბარაბა გორგონის ძე ლიხაურს (ისევ დაუზარებელი მხურვალე ტაში).

— ჩემო შეილებო, დებო და ძმებო, მოსწავლე ახალგაზრდობავ, — დაიწყო ბარაბა ლიხაურმა. — პირისხლიანმა მტერმა ვერ შეძლო ჩვენი ბოლომდე გასრესა, ვერ შეძლო აი, ასეთი ვაჟაკების გამო, — ხელი ბატას მიათითა, დღეს დიდი ზეიმი გვაქვს, დღეს დაუვიწყარი დღე გავვითენდა, გამარჯვებული დავგიბრუნდა, მკერდდამშვენებული დავგიბრუნდა, — ბარაბამ და მთელმა სოფელმა ერთდროულად დაადგა თვალი ბატას განიერ მკერდს, — „შეგირცხვა ნამუსი, ერთი მეღალა რავა არ ჩამოიტანე, — იკითხებოდა მოულოდნელად აცივლივებულ ბარაბა ლიხაურის წვრილ-წვრილ თვალებში. — ერთი ღონიერი მარჯვენა დავგიბრუნდა, მე მწამს და მჯერა, ბატა სამების ძე გიორგობიანმა როგორც იქ,

ბრძოლის ველზე არ დაზოგა ძაღლისა ღონე ვერავი მტრის გასანადგურებლად, ასევე აქ, შრომის ფრონტზე არ დაგვამადლის თავის გულსა და ხელმკლავის ძალას იმ დიდი და ნათელი ცხოვრების საბოლოო დამკვიდრებისათვის, ასე რომ შევცივინებთ გაღმეული და გამოღმეული, იქაური და აქაური... (მქუხარე, ხანგრძლივი ტაში).

— მე, როგორც კოლმეურნეობის თავმჯდომარე, პირდაპირ საქმეზე გადავდივარ, — გამოაცხადა პიმენ ლიხაურმა, — ომიდან ახლად დაბრუნებულს, ჩვენი დიადი სამშობლოს წინაშე ვალმოხდილს, აწ უკვე კოლმეურნე წევრს — ბატა გიორგობიანს წინასწარ, სესხის სახით ვაძლევ სამ ფუთ სიმინდს, ორ გორო ხორბალს, რვა კილო ლობიოს, ხუთ კილო თავფლს და ოთხ ოყა ყველს (მქუხარე ტაში), ვიდრე სხვა, უფრო შესაფერ სამუშაოს გამოკუთმენილდეთ, ვთხოვ ჩაიბაროს და უპატრონოს კოლმეურნეობის თხის ფერმას.

ამხანაგო ბატა! არ დაანებო მგლებს, არ მისცე საშუალება გაგვიჩანავთ მშობლიური ჯოგი, ჩვენი სიამაყე, მაგრამ ჭერჯერობით დაჩაგრული, ჩვენი შესანიშნავი თხის ფარა... (ტალღა-ტალღა გადმომდინარი მქუხარე, ხანგრძლივი ტაში).

— თუთიას ბიჭები ამოუშვით, აივანზე ამოვიდნენ ბიჭები! — დაიძახა პარმენ ლიხაურმა.

პატარები — ლევანა და ჭუმბერა აივანზე აცუნცულდნენ, სკოლის ღირეპტორს დაუდგნენ წინ.

— აი, „თუთიას ბიჭები!“ — ასე ეძახიან სოფელში ამ ბავშვებს; სოფელმა კარგად იცის, რომ ის ერთი — ჭუმბერა, შენია ბატა. ის მეორეც შენია, რადგან შენი ბიძაშვილის შვილიც იგივე შენი შვილია. ამიტომაც ისინი, ღვიძლი ძმებივით იზრდებიან თუთიას კალთის ქვეშ. ამ ბიჭებმა როგორც მათმა დანარჩენმა თანატოლებმა, იციან ლექსი „საბჭოთა არმიელია, სალ

კლდეზე უფრო მაგარი...“ შენ, მართლაც, სალ კლდეზე უფრო მაგარი კაცი ხარ, ბატა! აბა, ამდენ უბედურებას სხვაგვარად ნააწენი კაცი ვერც გაუძლებდა. შენ სალ-სალამათი ჩამოგვიხვედი, შენი მკლავი და მუხლის ძალა სოფელს აჭირდება, ამხანაგო ბატა! მე მტკიცედ მჯერა, რომელ ფრონტზეც არ უნდა დაგიძახოს შენმა მშობლიურმა სოფელმა, იმ ფრონტზე შეუნებლად მოიკლავ თავს. გაუშარჯოს შენს ჩამოსვლას, ამხანაგო ბატა!.. ახლა ერთი პატარა სათხოვარი: აი, აქ, თქვენს აივანზე უქმად დგას თითქმის ყველასათვის უმნიშვნელო იარაღი, მაგრამ სკოლისათვის ფრიად საჭირო და გამოსადეგი. ჭოგრიტზეა ლაპარაკი. იგი სკოლას უნდა დაუთმოთ... მე თქვენს პასუხს არ ველოდები, წინასწარ გიხდით მადლობას...

— ალფეზ! — დაუძახა პარმენმა ეზოში მდგარ სკოლის დარაჯს, — ჩემს კაბინეტში შეიტან და ფანჯრისაკენ უზამ პირს...

განუწყვეტელი ტაშის გრიალში ალფეზმა კიბეზე ჩამოატარა მხარზე ჯოხივით გადებული ჭოგრიტი, ეზო გადაიარა და შუკაში გადავიდა... ამის შემდეგ დიდი დრო არ გასულა, როგორი რიგრიგობითაც ამოვიდნენ ღიხაურები, ისეთივე წეს-რიგით ამხედრდნენ ტრაქტორზე და გაუტეხს.

ხალხმა კიდევ კარგა ხანს იბრუნა და იტრიალა ბატას ეზო-კარში და ბოლოს ყველამ საკუთარ ჭერ-სახურავს მიაშურა.

— მე დედიკოსთან მივინდა! — თქვა შპის ჩასვლისას პატარა ჯუმბერამ და შანამ არ მოისვენა, სანამ გულდაწყვეტილმა ბატამ თუთიას საბიჯელამდე არ მიაცილა იგი.

— კარკა იყავი, კარკა! — თოთო ხელი კვანჩხომოქულად დაუქნია პატარა ჯუმბერამ და უკანმოუხედავად მოკურცხლა.

ბატა სახლში შებრუნდა. ზურგჩანთა

მოიძია. გახსნა. რაც მთავრობის მკაცრი დოგმა ჰქონდა, ზევით ამოალავა და სათითაოდ ლევანას ნაჩუქარ იმ სამუზეუმზე იარაღის გვერდიგვერდ ჩამოჰყიდა...

— ესეც ასე! — თქვა ბატამ. — ხვალ დიდიან კი „მწყემსი ვარ, ველად დავდივარ...“ ეს რაები მომიწყვეს, ან ხალხი რა ეშმაკმა გადარია ასე: „ჩვენი შესანიშნავი, მაგრამ ჭერჭერობით დაჩაგრული თხის ფარა...“ — გაელიმა. უცხად ახარხარებაც მოუხდა, როგორღაც მოახერხა და ხმა მოიგულა, ღიმილი კი მაინც დიდხანს ვერ ჩამოიშორა პირისახიდან. — ჭოგრიტიც როგორ ოსტატურად ამართვეს, აქი მე თვითონ მიწოდოდა, სკოლისთვის გადამეცა, მაგრამ ვინ დამაცადა...

ბატა დაილალა, ნამდვილად დაილალა, ამასაც გაუძლებდა, მაგრამ მარტოა, მარტოა... „ჯუმბერამაც მიმატოვა, მარტო დავრჩი, სულ მარტო დავრჩი... ყველა წავიდა, ყველა გამშორდა...“ — იგი ჭერ კიდევ არ უმხელდა საკუთარ თავს, რომ ეს „ყველა“ თუთია იყო. თუთიასაგან უარყოფილი ბატა კი ვერასდროს შეივსებს დანაკლისს და ყოველთვის მარტოსული დარჩება... მარტოობაც რჩეულთა ზვედრი არისო, რომ ამბობენ, რა თქმა უნდა, არ გაეგონა; თუნდაც სცილნოდა, რა თავში იხლიდა „რჩეულთა ასეთ ბედს!“ იგი სიყვარულმა გადააარჩინა, სიყვარულმა დააბრუნა სისხლის წვიმებიდან. ახლაც სიყვარული აცოცხლებს და ასულდგმულებს. მარტოობის შიშს ჭერ კიდევ არ გაუღვამს მის გულში ფესვი. ჭერ კიდევ ფეშქავეს იმედის რალაც ნატამალი, ჭერ კიდევ!..

51. სოფელმა მაინც იკრა გუმანა — ეკლესიის გაქრობა და ბარაბა ღიხაურის უამბოდ გაუჩინარება ერთიმეორეს შეანასკვა: იმ ცხოვრებულმა იმდენი ქნა, საყდარი მოგვიშალა და თავიც გადაატანაო!

ნათქვამი სარკესავით ამხელდა — სოფელს არც ეკლესია აღარდებდა, არც ბარაბა ენაღვლებოდა დიდად: „ერთიც

კაცის ხელიდან არის, მეორეც კაცისა-
გან მომდინარეობსო!”

გულგრილობის ბეჭედდაკრული ეს
სიტყვები უცბად არ წამოხეტიალა სო-
ფლის. პირიდან, იგა საუკუნეების სი-
ღრმიდან აიძრა და ნელ-ნელა მოცო-
ცავდა, ვიდრე ბაგეს არ მოსწყდა, ერთ-
ბაშად არ იხუვლა და ამაზრუნენად არ
გადმოაბრუნა ადამისძის ჭიპ-მუცელი.
და განა ცოტა გინახავთ ორ ფეხზე შე-
ნდგარი მეწყერმოდებული საცოდაო-
ბა?! ახლაც, თვალი რომ მოატარო ჩვენს
ქუჩა-ბანდებს, გული აგიფათფათდე-
ბა...

„მეწყერი!“

პირველი, ვისაც ეს ავი სენი გამოა-
ჩნდა, ბარაბა ლიხაური იყო.

ბარაბას პარმენი მოჰყვა;

პარმენს — პიმენი;

პიმენს — სოფლის ექიმი;

ექიმს — სოფლის ნოქარი;

ნოქარს — სოფლის აფთიაქარი;

აფთიაქარს — მარნის გამგე;

მარნის გამგეს — ვექილი;

ვექილს — მსაჯულს;

მსაჯულს — მოსამართლეს;

მოსამართლეს — დარაჯი, მეველე
და ყარაული. მიწის მუშა ბეგო ახალ-
კაცსაც რომ მეწყერი შეუდგა ტანში
და მუცელი გადმოუხტა მუხლებზე, თი-
ხასაც საბოლოოდ გაუწყდა მოთმინე-
ბის ძაფი; აიგრიზ-დაიგრიზა, ადგა და
ოთხივე მხრიდან ისეთი გვიზი წამოი-
ღო, ამდენი წლის ნაშენ-ნაგები, რაც
კი გზაზე დახვდა, თუ აღმოსავლეთი-
სკენ პირმიქცეული იდგა, ერთი და-
კვრით, ჩრდილოეთის მხარეზე გაზა-
და, მოხდა პირიქითაც... ხოლო გზები
და ორღობები მათრახის კუდივით,
გამეტებით წამოიქნია, ტყაცა-ტყუცი
აუყენა და ერთიმეორეში ალურთხა.

როგორღაც დავეჩვიეთ, მოვლენებს
წინ გადავუსწრებთ და შემდეგ უკან
მობრუნებაზე გვიხდება თავის მტრევა.
ახლაც ამ ყოფაში ჩაცვივდებოდით,
მაგრამ ბედი გვაქვსო, ჩვენ უნდა
ვთქვათ: სკოლის დარაჯმა ალუგზე შეა-
ხანეიშვილმა ეს-ეს / ი / ოთახ-ოთახ

დაიწყო ჩამოვლა. აბა, კარში
თავი და, „ამ წუთში ღირექტორის კა-
ბინეტში“ — ხმამალა დაიძახა. არც
უკითხავს, იქ იყო თუ არა ვინმე, ისე
გადიანაცვლა მეორესკენ.

„ამ წუთში ღირექტორის კაბინეტ-
ში!“

„ამ წუთში ღირექტორის კაბინეტ-
ში!“ — დაუბრკოლებლად გადის კედ-
ლიდან კედელში და, ვიდრე ალფეზი
ბოლო ოთახამდე მივა, მასწავლებელ-
დამლაგებლიან-მეორე დარაჯიანა, ყვე-
ლანი უკვე ფეხგამოშლილ ჭოგარტს
შემოეწყვენენ ღირექტორის ოთახში.

მოგვხსენებთ, ჭოგარტი იშვიათი ზი-
ლი იყო სოფელში, ამიტომაც ერთი სუ-
ლი ჰქონდათ, როდის ეღირსებოდათ
და ჩაიჭკერტდნენ შიგ. მთელი სკოლა
პარმენს შესცქეროდა ახლა. პარმენი
კარგად გრძნობდა იმ დაუოკებელ სუ-
რვილს, მის თანამშრომლებს რომ მობრ-
ჯენოდა ყელში და ისიც სარგებლობ-
და უპირატესობით, დროს წელავდა,
გადი-გამოდირდა ოთახის ერთი კუთ-
ხიდან მეორე კუთხეში, მოურიდებლად
ჯეგავდა ხელქვეითების მოთმინების აბ-
სტრაქტულ მინდვრებს...

ბოლოს და ბოლოს, პარმენიც ჩვენ-
სავით თიხის გორა იყო. ცდუნებას ვე-
ლარც მან გაუძლო დიდხანს, ისკუბა და
საკუთარ პატივმოყვარიობას თავზე გა-
დაეველო. სელის სკამი ჭოგარტთან ახ-
ლო მიიდგა, გამხმარი ფეხი გაშტრიმა,
სალი მუხლში კარგა მოხარა, მარცხენა
თვალი წაჭუტა, მარჯვენათი ჭოგარტის
ფსკერზე ჩაიხნდა, ცალი ხელი ზემოთ
ასწია, თითქოს აყაყანებულ მრევლს
აწყნარებდა, რომ მოულოდნელად შე-
პყვირა: „აჰ!“ და სისხლის ბურთი ამო-
უვარდა პირიდან. წამიც და, ჭოგარტი-
დან უკან გადმოქანდა, სკამის სახურ-
გეს მიასკდა, თითქოს მიაღურსმესო,
ზედვე მიეყინა; კისერი წინ ჩამოუვარ-
და, მარცხენა ბეჭზე გადაედრინცა;
მკლავები სკამის ფეხების ჩასწვრივ მო-
წყვეტილად დაუცვივდა; პირიდან, თვა-
ლებიდან, ყურებიდან წვრილ-წვრილი
სისხლის ლოლუები გადმოეკიდა...

როცა მიცვლებული სკოლიდან სა-
ხლში გადაიტანეს, როცა გააპატიოსნეს
და შემდეგ დასაფლავეს, როცა მიწა-
მიყრილ კაცზე ძვირს აღარავინ ამბობს,
ერთმა მასწავლებელმა, საუბარი რომ
ჩამოვარდა, სხვათა შორის თქვა —
„სკამიდან რომ ავიღეთ, პატივცემულ
პარმენს ის გამხმარი ფეხი სალი ფეხი-
ვით მოკეცილი ჰქონდაო!..“

— ეგ არაფერი, — დასძინა მეორე
მასწავლებელმა, — ვერ ვამხელდი,
თორემ ჩემი ხანგრძლივი დაკვირვების
ნიადაგზე, იმ დასკვნამდე მივდი, რომ
პატივცემული დირექტორის ფეხები
რიგრიგობით ხმებოდნენ და ნედლდე-
ბოდნენ, — დღეს რომ მარცხენა ფეხი
ჰქონდა გამხმარი, ხვალ მარჯვენას ხმა-
რობდა გამხმარივით...

— სკლეროზ! — დაუმადლებლად
თქვა ამ საუბრის მესამე მონაწილემ და
შემდეგ კარგა ხანს არავის გახსენებია
ეს ამბავი.

„პარმენის წყლისფერი თვალები წი-
სქვილის ბორბალს აჩერებდა, უღელში
შებმულ ხარს მუხლს წაჰკაფავდა, სა-
სიკვდილო რა სჭირდა, იმ ჭოგრიტს
რომ არ ექნაო!“ — რატომღაც ეს ხმა
აიყალცა სოფელში და სადირექტორო
ოთახში დაყენებულ იმ „ეშმაკის ია-
რალს“ კაციშვილი არ ეკარებოდა, ხე-
ლის მიცენცებას ვერავინ უბედავდა
შიშით.

ამ ჭორ-მართალის მდინარემ, რა თქმა
უნდა, პიმენ ლიხაურის ყურ-სასმენე-
ლიც გამაღავსო. კოლმეურნეობის თავ-
მჯდომარემ პირზე ცეცხლი მოიკიდა:
„რა ჭოგრიტი, რის ჭოგრიტი, ჩემი ცხო-
ნებული ძმა ამქვეყნიდან მისი დღის
სიმოკლით გადაეგოო! ადგა და, ქვეყ-
ნის დასანახავად, დირექტორის ოთახ-
ში ფანჯარაზე მიღერებულ ჭოგრიტს
სკამი ახლოს მიუჩოჩა. „თუ მასეა, აბა,
მეც მომკლასო ერთი!“ — ჩაილაპარა-
კა, უმაღლ ჩამოჯდა, საღი ხელი ჭოგრი-
ტის ყელს ჩასჭიდა, ცალი თვალი მო-
ხუჭა, ოდნავ წინ გადაიხარა, ჩააშტერ-
და კიდეც, რომ კვლავ განმეორდა ის
ჯანის ამბურძღლავი „აჰ!“ პიმენიც სკა-

მის საზურგეს ისეთი ძალით მიენარცხა,
სატინის შავი ნაჭრით კისერზე ჩამოკი-
დებული გამხმარი ხელი მრთელი ხელი-
ვით ძირს გადმოუხტა, სკამის საზურგეს
ჩაეკიდა ორივე და იატაკის სიახლოვეს
ცოტა ხანს შეწყობილად ქანაობდნენ,
შემდეგ კი გამყარდნენ და ქვევით
უსიცოცხლოდ დადგნენ. ღიად დარჩე-
ნილ თვალებში შეძრწუნება ეკითხე-
ბოდა, ხოლო სისხლის ლეკერტით მო-
თხვრილი პირი ისე მოღრეჯოდა, მთე-
ლი სამი დღე კაცი არ მიჰკარებია... მე-
ოთხე დღეს, ვისაც ასეთი საქმეების გა-
ძლოლა აბარია ჩვენში, იგი მოვიდა.

დინჯად და შემაშინებლად მოათვალი-
ერა ოთახის კუთხე-კუნძულები. თუ
ვინმეს რაიმე ეკითხებოდა, — მოწმე
და მოყურადე იხმო და ცალ-ცალკე ესა-
უბრა. მერე სუყველას ერთად მოუყარა
თავი და განაცხადა: „ჭოგრიტი თან უნ-
და წავიტანოთო!“

ამ ელდის სიტყვებმა ყველა დავ-
თარი აურია სკოლის სამნეო ნაწილის
გამგეს და უანგარიშოდ აყვირდა:

ჭოგრიტს მე ვერ გავატანთ, ჭოგრი-
ტი ზონარგაყრილ ღვამ-ავეჯის წიგნში
ას ცამეტი ნომრით მიზის და
საციხედ საქმეს ვერ გავიხდით!

— დაწყნარდით, მეგობარო, ყველა-
ფერს წესზე გავაკეთებთ! — უყვავებ-
და სტუმარი, მაგრამ რომ არაფერი გა-
მოუვიდა, იგი ფეხზე წამოიმართა, პი-
რზე ნაცრისფერი გადმოიფინა, თვალე-
ბი ვერცხლის წყალში ამოივლო და კბა-
ლებში გამოსცრა — „დაწყნარდით, ამ-
ხანაგო!“

სამნეო ნაწილის გამგე მოყინული
ფრინველივით უეცრად დასხლტა და
მოიხუჭა, სტუმარი კი განაგრძობდა:

— დამნაშავედ მიჩნეული ჭოგრიტი
აუცილებლად უნდა დავაპატიმროთ,
თქვენ სათანადო ხელწერილს ჩაგაბა-
რებთ, ვირადე ყველაფერი გაირკვეოდ-
ეს, ას ცამეტი ნომერზე ის ქალაქი იმ-
უშავებს. შემდეგ ან ჭოგრიტი დაგიბ-
რუნდებათ უკან, ან ყოველნაირად გა-
მაგრებული, ბეჭდიანი საბუთი მოგი-
ვით! — თანადაა დამცინავი კილო შე-

აპარა ხმას, უცებ მოაყვავა სათქმელს ბოლო და ჭოგრიტიც წაშლი ჭოხივით გაასწორეს, ცხენის ვავაზე, ტახტას უკან დაამაგრეს.

— აგაშენა ღმერთმა, სხვა მე არაფერი მინდოდა! — ჩაილაპარაკა გულმოცემულმა სამნერ ნაწილის გამგემ, როცა სტუმარი ცხენს მოახტა და მათრახი გაატყლაშუნა.

არ გასულა დიდი ხანი, სკოლის ქონება ისევ დაუბრუნეს სკოლას.

„უენებელია, როგორც ბედურა!“ — იკითხებოდა ჭოგრიტის ყელზე კანადის ძაფით ჩამოყიდებულ ცარცის სწორკუთხა ქაღალდის ფურცელზე.

სკოლის ახალმა დირექტორმა მაინც ვერ ირწმუნა „უენებელია როგორც ბედურა!“ ამ სამი სიტყვის სისწორე. „სიფრთხილეს თავი არ სტკივია!“ — მე კი არ გამომიგონია ეს ანდაზა, — თქვა და სკოლის დარაჯი იხმო.

— ალფეზ!
— რას მიბრძანებთ, ბატონო!

— თუ კაცი ხარ, ერთი ჯვალს ტომარა მომინახე, კანადის მაგარი თოკი და ჩემთან შემოდი!

ალფეზმა დირექტორის დავალება სწრაფად შეასრულა, ზუსტად ისე, ახლა რომ იციან თქმა: „ოპერატიულადო!“

— აბა, ერთიც გავაკეთოთ, ეს ოხერი შევკოჭოთ და სხვენზე ააგდე, არავინ დაგინახოს, სოფლის ყბაში ნუ ჩაბეჭდბ...
ჭოგრიტს ჯვალს ტომარა შემოაცვეს, თოკით მაგრად მისალტ-მისალტეს; ალფეზმა ილიაში ამოიღო, სხვენზე აიტანა და ზუსტად სკოლის დირექტორის ოთახის სწორად დააგდო ჭერზე. იმ დღიდან მოყოლებული კვლავ დავიწყების ხავსი წაეფარა ჭოგრიტს.

ერთხელ იყო, პირგაზაფხულზე, აკაკუნდა და აცმუკდა. ტომარაში გამოკრული თავი ასწია და კაკვებს შეახეთქა, დასწია და ჭერს გადააწყდა, განზე მიბრუნდა და კოჭებმა არ გაუშვა. ბოლოს, აქეთ-იქით ხეთქებისგან არაქათგამოცლილი, პირშეკრული და თო-

კის მუჭში გამომწყვდეული ჭოგრიტის სხვენზე უღონოდ დაეარდა, რომ დირექტორი დარაჯს ეძახის:

— ალფეზ, ალფეზ, კაცი! არიქა სხვენზე თავგები გაგჩენია, ისეთ ამბავში არიან, აღარ დამედგომება. აბა, ხვრია კატა მაგენსო!

სად იყო და სად არა, ალფეზმა ერთი უშველებელი კატა იშოვა, ჭერში შეაგდო, ქვემოდან კარი ამოუკეტა და ბარე ორი დღე ძირს არ ჩამოუშვა, აჩხავლა და აკრუტუნა. ძალგამოლეული ჭოგრიტი კვლავ სხვენურ უნუგეშო მდუმარებაში ჩაიძირა.

ერთ დღესაც, გათენებამ როცა მოატანა და სიბნელე გატყდა, როცა იალა და ისეთი მზე ამოკაჟანდა, ქაჩალი რას მიქვია, თმინასაც გადასწვავდა თავს, ჭოგრიტმა იძალა და ის თოკით გავოჭილი მხარ-მკლავი ხელახლა აარაკუნა ყოველი მხრიდან გამოგმანულ ჭერზე...

სკოლის დარაჯი დირექტორის პირველსავე დაძახებაზე გაჩნდა.

ხვრია კატა მაგენსო! — ოთახში შესვლა არ დააცალა ალფეზს, ისევ კატა გამოუწერა იმ თავზედ „წრუწუნებს“ დირექტორმა.

ბოლოს და ბოლოს, გონიერი კაცი ყველაფერს მოიფიქრებს და დირექტორმაც ჭერის გადმოსუფთავება ჩათვალა მიზანშეწონილად. ბრძანა და სისრულეშიც მოიყვანა თავისი განკარგულება.

ჭოგრიტი სანაგვეზე აღმოჩნდა ახლა.

52. დარდით გულგამოჰმული ბარაბა ლიხაური განიერ სათავმჯდომარეო ოთახში მარტოდმარტო არის და მძიმედ გადი-გამოდის. ხელში ფარატინა ქაღალდი უჭირავს და ხმამაღლა ჩამაცრვლით კითხულობს:

სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარეს, დეპუტატს, ამხანაგ ბარაბა გორგონის ძე ლიხაურს

მეცამეტე წერილობითი განცხადება სოფელი მეწყერს მიაქვს. სანამ მთლად არ ჩამომღრძვალა ყველაფერი.

საჭიროა რაიმე შესაფერისი ღონისძიებების გატარება. თქვენ კი, სამწუხაროდ, ხელს არ ანძრევთ, არც ჩემს წინა განცხადებებზე ამოვიღიათ ხმა. რას მივაწეროთ ასეთი დუმილი?! ან ავი მითხარით ან კარგი; ან მომწერეთ, ან დამიძახეთ და სიტყვიერად მომეცით პასუხი.

მოწინავე მწყემსი
ბატა თამბის ძე გიორგობიანი
5 მაისი, 19 № წელი.

ბარაბა შეჩერდა. განცხადება დახია. ნაკუწებად აქცია. მერე სათუთუნე გახსნა, ქალაღის ნამცეცები წეკოში აურ-დაურია. ჩიბუხი ამოიღო, გულმოდგინედ დატენა, კვეს-აბედი გაჰკრა და, ვითომც არაფერიო, მშვიდად გააბოლოა — ბოლქვა-ბოლქვა ამოაყრევინა თხელ-ლურჯი კვამლი...

— „მოწინავე მწყემსი!“ — ჩაიქირქილა ბარაბამ, — გული არ გამიხეთქო, შიში არ შემაქამო, ბიჭო — გაჩუმდა. ფანჯარას გაუშტერა თვალი. თითქოს მინას იქით ბატა დალანდაო, გულში ალაპარაკდა:

„რწყილიყარია ბუზივით, რომ იკბინება და საშველს არ იძლევა, რა უნდა მაინც!..“

მომდგა და ისეთი გამლანძლა... ქუჩადი გახვალა, იმნიირიცა, რა არ მოთხრა, ათასი ზნის დედად დამსვა, მაგრამ ანით ბანამდე ხმა არ გამიცია, წინააღმდეგი არ მითქვამს, ვიდექი უჩუმარის პირით. მუნჯად რომ მნახა, ე, რა აბრუმი ვინმე ყოფილაო! ჩაილაპარაკა და გამცილდა.

მაგ სათხებოს გამგეს რა ჰგონია, ტყავსა და ხორცს შუა გავიფუჭქე, ძალიანაც შემრცხვა... ეგეთი სხვა აღარავინ მინახავს, საქმეს თავს დაუჭერდა?! აპ-აპ-აპა, სასინათო არ გადარჩებოდა.

სასჯულავი კი ჩაგვიქცია, მაგრამ ფელი ხომ გამოახელა...“

ბარაბა ოდნავ დაყოვნდა. თვალები წახუჭა, მერე ქუთუთოები კლდის ნაწვეთივით, მძიმედ გახსნა, ტუჩები მოილაშქრა, რორი-რორი აუყენა ენას და გადმოყარა სიტყვები:

„აუღია თავი და ალა-ბალა დადის, აღარც უფროსის ესმის რამე. მივწერე კიდევ, ციკანი მჭირდება-მეთქი! ალფეზი ლამის ძაღლებმა დაგლიჯა, მაგან კი ორივენი ფეხებზე დაგვიკიდა, იდგა და იღმიჭებოდა თურმე. თავმჯდომარის სიტყვას ყური გაუსქელა, ციკანს არა, ცინდალს გავუგზავნიო... იქნებ ალფეზმა გადაამეტა და ეგ არ უკადრებია, მაგ ალაჯუნესაც რა ბევრი დაეჭერება, ზურგს იფხანს ენით!“

„ბატამ აზრი აართვა, მიხვდა, საითაც უტევ, თავმჯდომარე! ისეთ ჯანზეა, სუღარას გახვეს, კანი აფებკა, სუის გაიწყვიტა, სოპის ქვასავით ეგრე გაუნძრევლად დგას და გისმენს“.

„დაჯდეს და მიპასუხოს!“

„ყველაფერი მართალია, სხვაც ბევრი ვუთხარი, მაგრამ პირი შეუნახავს, ენაზე ფეხი დაუდგამსო ალფეზს!“

ბარაბა, თითქოს დურღმა დაჰკრაო, ჯერ გათეთრდა, მერე გაჰახვანდა...

„ახია ჩემზე, ტუჩზე კოცნით რომ შევხვდი და ტაშ-ფანდურით ჩავაბარე ჯოგი; თოხის ტარზე უნდა გამეკრა, მაშინ იტყოდა მართალს, სუნგალს გაიქრობდა და მოდგებოდა რჯულზე... კამეჩის რქაში ჩავსვი, ღვთის უბე მეტი კი არაფერია! მეგონა, ღიზაურების მზეს დაიფიცებდა, მაგან კი ეგრეთი ბანლიანი პირი მიჩვენა, ფეხზე რომ ვიდგი, ძირს დამაგდებდა...“

ბატას სიცილი წასკდა. კორტოხზე

იღმა, ალბათ ყველაფერი ესმოდა, ყველაფერს ხედავდა... ფერდობი ჯოგს გაეთეთრა...
 „კრეკრიმალეები ლურჯ-წითლად შეეღება, მჭახე გემო აუბრუნდა, თავ-პირი და ყელ-კისერი ნაცართუთქის ფერი გაუხდა...“

„ფრთხილად, ბარაბა ლიხაური! ბავშვად ხომ არ გეგულები. გეყო, რაც გეასულელე, გონიერ კაცს ფეხი ამოუკვეთე, სოფელში აღარ დააყენე. ველი და მინდორი, სახნავი და სათესი წყალსა და მეწყერს დაუგდე. ბაღი და ვენახი ხავსსა და სოკოს მიანებე. ჭირსა და ნადირს რაც გადაურჩა, ხარ-ძროხა და ჯოგი ზამთარმა აგიწმინდა...“

ოფლი გამოასხა, დასცხა და უსაპიერო ცელივით დალბა ბარაბა ლიხაური.

ჭრისტელმერთი კი არა ვარ, ჩემი სახელი ბარაბაა, ბარაბა ლიხაური! ვეღარც ძველზე დავაყენე ეს კალაპოტიდან ამოვარდნილი ხალხი, ვეღარც ახალი სოფლის აშენება შევაძლებინე. აბა, რა გგონია, დაგიჯერებს და გამოგყვება ვინმე თუ... მაშიას აქვს ცხონება, სანამ ფეხზე ვართ, ყველამ ჩვენ-ჩვენსას მოვუაროთ, ამ მეწყერს მაინც აღარაფერი ეშველება. კაცი არა ხარ? ორი პარასკევი დამრჩენია და ნუ გამიძალღე სიცოცხლე... ხუთი კაცი ერთ ჭკუაზე ვერ მოსულა, იმხელა ომი გამოიწყეს, ორმოცდაათი მილიონი კაცი გამოკლეს...

ხუთი კაცი!!!

არ ეყო ხუთ ხელმწიფეს ეს ქვეყანა... ისე ატრუებულია, ბიჭო, სიკვდილს ეძებს დედამიწა. შენ კი მეწყერი მოვარჩინოთო. გინდა დამიჯერე, გინდა ნუ დამიჯერებ, ადამიანის უგუნურობაზე ერთადერთი სწორი მისაგებელი ეს გარდაუვალი სასჯელია!“

„ყველას მაგივრად რომ ლაპარაკობ საკუთარი არშინით სხვისი გაზომვად ვინ მოგანება, თავმჯდომარე!“

„ხა, ხა, ხა, ხა, ხა-ა-ა-ა!“

საბჭოს შენობას სახურავი გადასძვრა და იგრძნო ბატა გიორგობიანმა, უცბისად როგორ გადაჭრა ცარგვალი ბარაბას მკერდიდან ამოვარდნილი ბგერების პირაწყობილმა ხერხმა; როგორ ჩახია და ჩაფხრიწა ლაქვარდების ქათიბი, გადათელა და აჩეხა მირიადი ვარსკვლავით ჩარკილული უკიდევანო სივრცე.

„ხა, ხა, ხა, ხა, ხა-ა-ა-ა!“

თითქოს წყაროს სათავეში ჩაწოლილმა ურჩხულმა ცეცხლის ენა ამოავდო და იმ წამში უკანვე შეისრუტათ, თვალგაულწივეი სიმაღლიდან ისევ უმაღლ ჩამოიყალყა ბალნის ამშლელი ეს ხარხარი. ბარაბამ პირის დამუწვაც ვერ მოასწრო, ბგერები ღრჭიალით ჩაუცვივდა ყელში და რუყრუყით გაუდგა გულმუცელში.

„ბარემ მოვიგულისჭირებ!“ — გაიფიქრა ბარაბამ, — ხომ კითხულობ, ბიჭო, გაზეთებს, პრესას ხომ ეტანები! საპაეოო მატარებლებს იგონებენ, მიწიდან გაქცევა უნდათ. მიწის გადარჩენა არ შეიძლება და ჭკუიანი ხალხი გაქცევაზე ფიქრობს. აბა, შენ როგორ ამიხსნი... მიწა საკუთარ თავს იჭამს. მოსწყინდა ჩვენი ზურგზე ტარება და ლოლიავი, არა ვართ მიწის ხალხი, ფეხქვეშ გვიჩანვდება ტიალი...

ლევარსამა თუ გახსოვს, შემორაგულს გადაღმა რომ დავმარხეთ, ხმა ამოიღე, კვერი დამიკარ, ხომ ასე იყო, კაცო!.. ჭკუიანი კაცი იყო, რომ კვდებოდა — უშვილოდროდ გადაეგო — დამიძახა და მითხრა: „სოფელმა თუ ჩემი დამარხვა არ მოინდომოს, მამაშვილო-

ბას, არ გაატანიო, არ დამაგდოო ზე-
ვით!“ ძალს მე და ძალს ისინი. ბო-
ლოს დამეთანხმნენ, მაგრამ ერთი პი-
რობით, შემორაგულს გადაღმა მოვუქ-
რათო მიწა... ხომ ხედავ, ჭკუის კოლო-
ფო, ლევარსამ სოფელს არ შეუდ-
გა მხარი და ლობეს გადაღმა ჩაადგეს,
სიკედელშიაც არ წამოიკარეს ახ-
ლოს. სოფელს, არ უყვარს გან-
სხვავებული კაცი — არც ძლიერ მო-
კეთე, არც ძლიერ მოძულე... სოფელი
ქვას თუ ისვრის, შენც ლოდს უნდა მო-
ვლო ხელი, სხვანაირად გაგსრისავს
სხვაფრივ არა გამოგივა რა... მე კარგად
ვიცნობ სოფელს, არ შეიძლება, საბო-
ლოდ არ შეგვიზაროს!“

ბარაბამ ხმა გაირწყო, ისე გაისუსა,
თითქოს ეშინოდა, ეს-ეს არის, სასმენა-
რი გამოჩნდება და ამინი არ გამომეპა-
როსო.

ბატა ისევ კორტოხზე იდგა. ჯოგი
კენჩხის ბუჩქნარში ნეკრაობდა.

„რა უკუღმართად მოლაპარაკე კაცია,
მაგას ხომ სწორე არ ამოუვა სული! —
ფიქრობდა ბატა და სოფსაბჭოს შენო-
ბას გადასჩერებოდა. — ასე გამოდის,
რომ ყველაფერი უღონო ყოფილა,
წიგნებიც, მეცნიერებაც, არხებიც და
ჯებარებიც. შენი ჭკუით, მთელი ქვე-
ყნიერება ჩალით არის გადახურული
და მორჩა, აღარაფერი ეშველება, ბა-
რაბა ლიხაურო?“

„მეტისმეტ ოპოზე ნუ გადამიყვან,
ბიჭო, თორემ მეც ველარ მოვითმენ!..
ასი ზებერი თხა ჩაგაბარე, ერთი კვან-
ჩხი მარილი რომ გაალოკინო, მთელი
დღე საკუთარ გემოზე ატრიალებ, საი-
თაც გინდა, იქით უზამ პირს, შენ კი,
სისხლი გამიშროო, გაიძახი... აბა სინჯე
და გაუძეხ ამოდენა თავისნათქვამა
ხალხს. აგე, მთელი სოფელი, მიდი და

ეპატრონე... მგონი, გასაგებად გზიხარო...
ადამიანის გულში ვერც არხს გაიყვან
და ვერც ჯებირს ჩადგამ, უნდაოდ კი
ყველა ღონე უხმარია, მეწყერს ვერა-
ფერს უწამლებ.

მეც როგორ გავუტეე, არაფერი მწამს
მაგ შენი მეწყერმზრძოლობისა. მიწ-
ას რომ სჭირს, ეგ არაფერი, მეწყერი
ჩვენს შიგანშია ჩამდგარი და ჩვენს
გულ-გვამს მოედო. ვიდრე სულ-ხორ-
ცი გვერჩევა და საკუთარი თავი გაგვ-
ხდომია სააქიმო, მიწას ვერაფერს ვუ-
შველით, ვე-რააააააა!“

„რბილი ეკალი ხარ, ბარაბა ლიხაუ-
რო, ნეტა ჩვენს გაძლებასა შენს ხელ-
ში!“ ჯოგის ძაღლები აღრინდნენ. ბა-
ტამ მიიხედ-მოიხედა, ბილიკზე ალფე-
ზი ამოდიოდა.

— ჩუ, ბახულიებო, ჩუ! — დააწყ-
ნარა ძაღლები ბატამ...

— რა მოხდა, ალფეზ, კაცო!

— ბატა, აქა ხარ, ბიჭო?!

— მა, სად მიგულვებდი, სად უნდა
ვიყო!

— რა ვი, ბარაბამ არ დამაყენა, სუ-
ლი ამომართვა, ბატა აგერ, მაგიდის
ყურთან მიზის, ქარივით გააქვს სივსი-
ვი, არ მასვენებს, გინდა თუ არა, მო-
მაშორეო. მე რო ვერსად დაგლანდე —
„ეხლა რა მადლია შენთვის ან წნილი,
ან ტყლაპი-მეთქი!“ პირდაპირ ვტყვიც.
რო აპილპილდა, მეც კაცი ვარ და სი-
მართლე ვუთხარ, ვერა ვხედავ, ბატას
აქ რა უნდა-მეთქი. შეთქმულებას მიწ-
ყობთ, პირი შეგიკრავთ და მებრძვითო.
გარეთ გამოვარდა, საით წავიდა, არ
ვიცი, მე ვიფიქრე, თვალს მართლა ხომ
არ დამაკლდა-მეთქი, სკამებზეც ბევრი
ვაფათურე ხელი. ბოლოს აქეთ გამოვს-
წიე, ნამდვილად შენა ხარ, ბიჭო, ხო?!

— ალფეზ, მომაშორე ეგ შენი თავ-

მჭლომარე, სანამ ქარაფზე გადავუშობდე, მომაშორე, მოჰკიდე ხელი და წაიყვანე, წაიყვან-მეთქი, კაცო! — ხმადაზლა გამოსცრა ბატამ.

ალფეზს რუსხმა მოჰკვეთა მუხლი. ფერდზე დაცურდა და ბზრიალ-ტრიალით თავქვე დაეშვა...

— ვაიმე, სად ჩავვარდი ამ გიყებში! — ერთი წაიჩურჩულა, ფეხზე წამოხტა და უკან მოუხედავად გადიგლაჟნა მინდორ-ველი..

53. დრო-უამი თავისას აკეთებს. სოფელში ბევრი რამ შეიცვალა, ზოგი სასიკეთოდ, ზოგიც... როგორც მოგეხსენებათ. ქვეყნის ბრუნვამ არც სოფლის შუაგულში წამომართული ომის ხე დაინდო. ჯერ ის შავი ფოთლები თითო-თითოდ ჩამოაფლითა და ქარის საბურთაოდ გაჩადა, მერე მისდგა და სულ ტოტები ალექს-ამსხვრია. როგორც ნუქრებიანი შავი მარმარილოს სვეტი, ასე იდგა განძარცული ხსოვნის ხე სოფლის შუაგულში. ბარე ორჯერ ნაჯახი და ცული შეაპარეს, ბარე სამჯერ წალკატი და ლომი გამოუგდეს, ბარი და ნიჩაბი მიუმარჯვეს, მაგრამ უოველ ახალ შემოქნევაზე ხე კაცივით ერთს წამოიყვანესებდა, მოქნეული რკინა კი უკვე პირდაპირი მიჰქონდათ სოფლის მკედელთან: ახლად გამოგვიპირე და კარგად დაგვიფოლადეო!.. რალამც ვერც მოჭრეს და ვერც მიწიდან ამოაგდეს, ეს უკანასკნელებიც ჩამოეხსნენ, ახლო სულ ბოლოს ისე წავიდა საქმე, ამხელა სოფელში, ერთი-ორი აღმშენის გარდა, ვეღარც კი იხსენებდნენ, ხალხის თავშეყრის ადგილას, ოდესმე მართლა იდგა თუ არა ასეთი ხე, თორემ თვალთ რომ ვეღარ ამჩნევდნენ, უკვე თქვენც კარგად ხედებით და ამიტომაც ბევრი ლაპარაკით თავს არ შეგაწყენთ, ოღონდ ერთი კი უნდა ვიამბოთ:

მაისის ნათელი დღე იდგა. სოფელში მანქანა შემოგრიალდა. იმ ადგილს რომ მიუახლოვდა, წელან რომ გვქონდა საუბარი, საშინელი ჭახანი გამოვარდა. ავტომობილი შუაზე გასკდა და ასე გახლეჩილმა ერთი ოცი საყენი მაინც გაირბინა. საბედნიეროდ დაღუპვით არავინ დაღუპულა, გაჩერდა თუ არა, ნახევარი იქით გადაწვა, მეორე ნახევარი — აქეთ. ის ჩაკურატებული მძღოლი, სახეზე ფერის ნასახი რომ აღარ ედო, მიწაზე გადმოვობდა. ე, რა ცოდვამ გახეთქაო! — გაკვირვებული იცქირებოდა. ისეთი რომ ვერაფერი დაინახა, ჩვენებურად, გემრიელად შეუსუსტუქუნა... სად იყო და სად არა, თალხეზასხმული, ჩერიასავით გამომშრალი დედაბერი მიუახლოვდა.

— მადლობა უფალს, მშვიდობით რომ გადარჩი, მაგრამ იმხელა ხე როგორ ვერ შეამჩნიე, შვილო!

— სად არის დედი, ხე! — გაოცება ვერ დამალა მანქანის პატრონმა.

— მატრიზავებ ხომ, შვილო! — ცრემლი მოადგა დედაბერს თვალზე.

— დედი, მე კი არა, შენ მაშაყირებ, ამ მოტყიაცებულ მოედანზე ხეს რა უნდა, შე ქალო!

მანქანის პატრონმა დედაბერს ზურგი აქცია, ბიჭები მოძებნა, გააბოილ მანქანას ფსკერი მწვანე ასმანეთიანებით მოუფარა, სული შეუბერა და თვალის დახამხამებაში გაამთელა. ჩაჯდა, აამუშავა და ვიდრე გააქროლებდა, იმ შავებთან დედაბერს გადმოსძახა:

დედიჯან, ის შენი ხე რას დამაკლებს, თუ დავეჩახები, კლდეს გავანგრევო ახლა!

— ღმერთმა ხელი მოგიმართოს, დედა! — უპასუხა მოხუცებულმა ქალმა, მერე, თითქმის რალაც მოაგონდაო, ხმა-ბილევით დაუძახა, — მოიცა, დედა, მოიცა, გასახარებლო! — მანქანისაკენ

გაეჩქარა. ახლოს რომ მივიდა, თხოვნის კილო-ხმაზე ჰკითხა:

— მართლა ვერ ხედავ, ბიჭო, იმ ხეს?!

— რომელ ხეს, დედი!

— ომის იმ შავ ხეს, წელან რომ შე-
ეჯახე, ბიჭო!

— რას ამბობ, დედი, აქ ხეს რა უნ-
და! — მერე სხვებს მიუბრუნდა, —
ბოდი და ელაპარაკე ამას! — სხვებ-
მაც მხრები აიჩეჩეს...

მანქანამ ბოლი გამოაგდო და გაქან-
და. დედაბერმა გულში მჯილი ჩაიკრა:
„ვა დელათქვენს, ჩემო შეილებო!“ —
მწარედ ამოვიგმინა და თავის გზით წა-
ტუსტუსდა.

მეწყერის სენი, სწორედ ომის იმ
შავი ხისათვის გამოდგა მისწრება.
გასაღებამდე მისული, იგი, თით-
ქოს უკვდავების წყალი ესხურაო,
ხელახლა გაცოცხლდა; ტანი უცებ
ააგდო და აიყარა; ზევით აქანდა, ის-
არივით სწორად ავარდა... მართა-
ლია, სოფელში კაცი არ დაიძებნება,
ფიცის ქვეშ გითხრას, ეს ამბავი ჩემი
თვალთ დამინახავსო, მაგრამ ისეთი
გრუხუნ-გრიალი რომ გახდა ცას, თი-
თქოს ჩამოსკდა და დედამიწაზე ჩამოი-
ქცაო, ამის უარყოფა ვის შეუძლია, ან-
და როგორ უნდა უარყონ, როცა იმო-
დენა შიში ჰამეს, არანაკლები საზრუ-
ნავიც ხომ დაეყარათ თავზე: რაღაც
თითო-ორილა პირუტყვი ჰყავდათ შე-
მორჩენილი და იმათაც ბაწრები დაივ-
ლიჯეს, საჩხეები გამოამტვრიეს და
ტყე-ლრეში გადაცვივდნენ; სახლები და
ბერულები, ვითომ ცერულს უვლიდნენ
— ძიგძიგებდნენ და ყანალებდნენ;
ფრინველები ხეებიდან წამოიშალნენ და
საშინელი გნიასით გადაფარეს მთელი
ცა, გაგიჟებული ღელეები კალაპოტი-
დან ამოხტნენ და მგონი, უკან, ისევ სა-
თავეებისაკენ ეძებდნენ გასაქცევს; თხის
ჯოგმა ქართა გამოამტვრია და განწირუ-
ლი პეტელით უგზო-უკვლოდ ჩაცვივდა
ეხში; ძაღლები კი, თითქოს საკუთარი
კულის დაჭერას ლამობენო, ჩიკორივით

ერთ ადგილზე ტრიალებდნენ და
იციოდნენ, სად შეერგოთ დარტყმა-
ბული თავი...

მზე ახალი ჩასული იყო. ბატა ამ
დროს ძველი სასაფლაოს ყელზე გათე-
ლილ ბილიკს მიჰყვებოდა, სახლისაკენ
მიდიოდა. მიწა მოულოდნელად ფეხქ-
ვეშ აუთამაშდა, თავი ძლივს დაიჭირა,
მაგრამ დამწვარი ჰაერის სუნი, დატ-
რიალებული ქარბორბალა და გამაყ-
რუებული სკდომის ხმა ერთბაშად ეძ-
გერა, ლაჯებში შეუხტა, მიწიდან მოს-
წყვიტა, ზევით ააგდო, უტბადვე გა-
მოეცალა და წონასწორობადაკარგული
კაცი ძირს დაენარცხა. ქარბორბალამ
გადმოუქროლა და კლდეებს შეასკდა
ჯაღმა. საშინელი გმინვა ამოაგდო
კლდე-ტინების ქვეშ ჩავარდნილი უფს-
კრულების ფსკერმა და პირველყოფი-
ლი სიწყინარე დაეფინა მიდამოს.

ბატა წამოდგა, ორივე ხელი თავ-
ყბაზე მიიჭირა — შეგუებული შუილ-
ქუილი ნელა გამოდიოდა ყურ-სასმენე-
ლიდან. მცირე ხანს ეგრე იდგა, ხელე-
ბი ძირს ჩამოიღო, ერთი ნაბიჯი წად-
გა და მეტი ვეღარ შეიძლო, იქვე დაჯ-
და. ახლა თვალებზე აიფარა ხელები:
„არა, თვალები ნამდვილად მატყუი-
ლებენ!“ — გაიფიქრა. ცოტაც და, თი-
თები გაფარჩხა, თითებს შორის გამოი-
ქყიტა: „ნუთუ ჰკუთხე ვიშლები!“ —
ისევ გაჰკრა გულში. მერე გონება გაუ-
ნათდა, ზურგის მხარეზე გაიხედა —
ხეებიც, სახლებიც, ღობეებიც ძველე-
ბურად იდგნენ, ურყევად და უმოძრა-
ოდ. „თვალი არ მატყუილებს, ესე იგი,
არც მეჩვენება!“ — განაჩენი გამოუ-
ტანა საკუთარ ქცევას. მიძიმდ. შემოა-
ბრუნა თავი: წინ, დაკუთხული, ვეებე-
რთელა საფლავის ლოდები, ვითომ ამ-
დენ ხანს დედის მუცელში იყვნენ და
ახლა დაუდგათო დრო, საშოს ყელივით
ღრმად ჩაჰარდნილი, ვიწრო გასასვლე-
ლისაკენ მიცურავდნენ...

მშობიარობის წინა ელდამ რომ იც-
ის, ისე ჩაქანებულა სასაფლაოს მუცე-
ლი ძირს. განივრად ამოხნეკილ-წამო-
მდგარ მიწის თეძოებს შორის ყველა

საფლავის ქვა აძრულიყო — ნელი ტა-
 ატიო, წეს-რიგის შეუშლელად — არც
 გადასწრება, არც ჩამორჩენა. თითქოს
 იღუმალი ძალა განაგებდა, თითქოს
 იღუმალი ხმა წარმართავდა მათ ყოველ
 მოძრაობას — ღრმულის ჩაფენების
 რკალიდან რკალზე, ვითომც, ერთი სა-
 ფეხურიდან მეორე საფეხურზე მდორ-
 ედ ინაცვლებდნენ და გასასვლელი ყე-
 ლისკენ მათი აუჩქარებელი სწრაფვაც
 სწორედ აქ იყინებოდა წამით... რაღაც
 შეიძლიოდე ნაბიჯი და ლოდების ამ რკა-
 ლური მწყრივიდან ორი ქვა გამოსხლ-
 ტებოდა უცებ. გამოცალკევებული
 ქვები მცირე ჟამს გვერდიგვერდ იცუ-
 რებდნენ, რომ ერთი ისე მკვეთრად ას-
 წრადვებოდა, იფიქრებდით, მეორე აღ-
 არც მოძრაობსო. და, როგორც თოფის
 ლულაში ვაზნა, საშოს ყელში გადავა-
 რდებოდა. სახელდაურქმეველი ამბავი
 კი აქ ელოდა ბატას. გასასვლელი ყე-
 ლი ზედ უფსკრულის პირზე წყდებო-
 და, ქვეშ მდინარე მიექანებოდა...

საფლავის ლოდი უფსკრულის პირს
 მოადგა, მძიმედ მოიწვეს, წინ — ჰა-
 ერში გამოიჭრა, ტანი ველარ შეიმაგრა
 და ის იყო, ზემოთ ყრუ თქაფანი ამო-
 აგდო, რომ ერთიანად მომპალმა კუ-
 ბომაც გადმოჰყო თავი, უფრო სწორ-
 ად, ფეხების მხარე. ცარცივით გაკრ-
 ალ მდინარის ზემოთ ძვლები. ბატას
 სუნთქვა აუჩქარდა, გულმა ბაგა-ბუფი
 დაუწყო. ჩონჩხი მოცურავს, მოცურავს,
 ორიოდ გოჯი და, ტერფები გამოჩნ-
 და, ცოტა ხანს ასე ეწყო ჰაერში, კო-
 ჰების უკავშირო სახსარმა ველარ გაუ-
 ძლო და მდინარეში ჩაცვიდნენ. წვი-
 ვები კი მოიწვევენ, შეუწელებლად ნთქა-
 ვენ მანძილს უფსკრულის თავზე და ვე-
 ლარ დაიჭირა გამოფიტულმა კვირის-
 ტავებმა — მდინარეს შეუერთდნენ; ახ-
 ლა ბარძაყის ძვლები აგრძელებენ წა-
 მების გზას; ისინიც, მავედრებელის ხე-
 ლებივით, რამდენიმე წუთით იყვნენ
 გამოწვდილნი და ჩამოსწყდნენ კიდ-
 ეც თეძოებს; ჩამოიშალა თეძოებისც,
 ჩამოიშალა, ხერხემლის ყველა ძალა,
 ნეკნების ყველა ძვალი, ხელის მტევ-

ნები, მკლავები, გულის ფიცარიც ჩა-
 მოცურდა, ბეჭის ფრთები, კისრის მუ-
 ლები და როცა თავის ქალა აგორდა —
 უფსკრულის ფერდაზე და ზტუნა-ზტუ-
 ნვით გადაეშვა ფსკერისაკენ... „მიცვა-
 ლებულებიც საფლავებიდან გამორბი-
 ან!“ — ხმამალა გაიფიქრა კაცმა და
 ზანტად შეტრიალდა სახლისაკენ. მერე
 ნაბიჯი ააჩქარა, ბოლოს, რაღაც სასწ-
 რაფო თუ გაიხსენა, გაიქცა...

კიბე აირბინა, აივანზე გაჩნდა. სკამი
 მოიძია, ჭოგრიტთან მიიტანა (ჭოგრი-
 ტი კარგა ხანია, რაც აქ დგას უკვე-
 იგი ლევანამ და ჭუმბერამ იპოვეს, მტვე-
 რი და ტალახი შემოაშორეს, აქეთ-იქ-
 დან შეუდგნენ, მხარზე გაიდეს და
 შინ მიუტანეს ბატას), დაჯდა და სო-
 ფლის შუაგულისაკენ მიმართა...

ომის შაგბნელი ხე თვალის შეუფასე-
 ბელი სისწრაფით არბოდა და არბოდა
 ზესკენელში. ალბათ, იმ გაშმაგებული
 სისწრაფისა იყო დროდარო ცეცხლის
 ენები რომ სცვიოდა და წამიერად გა-
 დამწვარ ტრამალს ემსგავსებოდა ვრცე-
 ლი ცარგვალი.

იმ სიმაღლეს რომ მიაღწია, საიდა-
 ნაც მიწის კუთხე-კუნჭულში ნემსის
 წვერიც არ გადარჩებოდა დაუნახავი,
 ერთბაშად შედგა, თითქოს შეგუბდა
 კიდევ; მერე იფეთქა — ყოველი მხრი-
 დან ტოტები გამოიწვდინა, გაიშალა,
 გაიფარჩხა, მთელ ცას გადააწვა. ჯერ
 ცეცხლისა და შხამის ყვავილები ამო-
 იწვავდა, მერე დაიყურსა და დაიხუნძ-
 ლა, ვირამსხალივით ჟანგისფერი,
 მსხვილ-მსხვილი ნაყოფი დაისხა — სა-
 შრობ ქალაღდს განგებ რომ მელანი გა-
 დასხა და გაუიყინდება, ისე გადაებარ-
 დნა, შეჭამა და მუცელში ჩაიდგა მთე-
 ლი ცა; ძირს გადმოვარდნილი მისი
 ჩრდილიც კი ავად აფარფატდა სოფ-
 ლის თავზე...

არ არსებობდა არც ერთი თვალი,
 გონების თვალის გარდა, ამ საშინელი
 ხის გაცოცხლება და მიწიდან გაქცევა
 რომ ეგრძნო და დაენახა... ხემ მთელი
 ტანი ზეცაში გადაისროლა, ფესვები-
 და ღარჩა მიწაზე; მისმა ფესვებმა შე-

მოსალტა სოფლის მთელი ბურთობი;ობობა თუ მინახავს, ასეთი სისასტიკით თავის მსხვერპლს ჩაფრენილი, სადღაც ბნელ ხვრელში რომ მიათრევს...

მე გავვუტრებ ცის თაღზე შემაშინებლად გადაბარძულ ომის საშინელ ხეს, ტოტები ლამის რომ ჩამოეღელწოს ნაყოფის სიმძიმისაგან და ბატას საფიქრალს ვფიქრობ:

„ვიდრე ფესვები ჯერ კიდევ მიწაზე უდგას!“

„ვიდრე ნაყოფი ჯერ კიდევ არ დამწიფებულა!“

„ვიდრე გონების თვალი მთლად არ დაგვსება!“

„ვიდრე მტკაველი ჯანმრთელი მიწა ჯერ კიდევ ბრუნავს ამ პლანეტარულ ქროლვაში!“

„ვიდრე ერთი მართალი კაცი ჯერ კიდევ დააბიჯებს!“

„ვიდრე დასასრულამდე სოფლისა ჯერ კიდევ არ არის გვიანა!“

„მეწყერს ბარი უნდა დაჰკრა!“ — ჭოგრიტს ხელი გაუშვა და ხმამალა იყვირა ბატამ.

„მეწყერს ბარი უნდა დაჰკრა!“ — გაიმეორა მთელმა სოფელმა.

ბატას იმედის სხივი ჩაუდგა თვალეზში.

— ესეც შენ, ბარაბა ძალღმომკვდარო!..

54. სოფელმა ბარი და ნიჩაბი კი აიღო ხელში, მაგრამ ზოგიერთი საკუთარი სახლ-კარის ირგვლივ შემოჰყვა, ფართო არხები მიწის ძვლამდე დაჰკრა და წყალიც გათქიშინდა. მეწყერი არხამდე მოდიოდა, არხზე გადმოსვლა კი, როგორ არ ეცადა, მაინც ვერ შეძლო. თუ ასეა, მე თქვენ გიჩვენებთ სეირსო. არხის გარე პირს შემოსდია, ბოლომდე შემოუარა, კული პირში ჩაივდო, შემოეხვია და შემოიგრაგნა. სივდებოდა და სივდებოდა, ცალ-ცალკე ეზომიდამოებზე შემოწოლილი ეს ახალი ყაიდის გველეშაპი. სახლებიც თანისთანობით იკარგებოდა მთასავით წამომდგარი მეწყერის აფუებული ტანის მიღმა. გამო-

ნაკლისი ბატა და თუთია იყო, ერთს და არც მეორეს ჯერ მძვინვარებდა. ლევა გოროხიც არ გადაუგორებია იმ ფიქრით, რომ მეწყერი არ ჩამოგვიდგეს და ბალ-ვენახი არ გავგიტილოსო. დაუჯერებელია, მაგრამ სინამდვილეს საღ გაეჭყევი, თუთიას და ბატას საკარმიდამო ჯერ კიდევ კერკეტი კაკალივით მტკიცედ და გაუზზარავად ბრუნავდა სოფლის ორომტრიალში...

მეწყერის ჯავრი ვერ მოენლებინა, რომ ჩამოშვებამდე მისული ომის ხე გადმოაღდა სოფელს... ახლა საკუთარი ეზო-გარემოდან გარეთ გადმოუხედავი ეს ხალხი აუტყდა... რა მოუხერხოს რომელ ერთს უშველოს, ბორავს და ლოგინში ვერ ჩერდება ბატა. ბოლოს ერთი მოიფიქრა: წნელის ლასტებს დაეწნი, ზევიდან გადაუვადებ, აქეთ, გზისპირზე დაეუმადრებ თავს და, როცა დასჭირდებათ, მაღლა მაინც ამოვლენო ეს ნამაოხრის შვილები!

არადა, გაგანია ზაფხული იდგა, პურ-მწიფობამ ახვითა სერები და კაცის ხელი სჭირდებოდა ყველაფერს. ამათი დიდი იმედი მაინც არა ჰქონდა, მაგრამ ჩიტის ძალაც მოეხმარებოდა კაცს, მითუმეტეს, მეწყერს შიგნით გამოკეტილებმა, ჰკუაც ისწავლესო იქნებ.

სოფელმა მოსავალი დააბინავა, — თავთავიანთ სოროებში შეალაგეს ჰირნახული და ბატას ჩელტებსაც ცეცხლი შეუწთეს ქვემოდან: „ის ოჯახქორი არ მოგვასვენებს, ბარ-ნიჩაბს ავგადებინებს და არხების საჭრელად გავვიყვანს!“ ვითომ ჰიაკოკონობა დღე იდგა, მთელი საღამო ბრიალებდა კოცონები, იწვოდა ბატას მოქსოვილი ჩელტები.

ბატა თავისი სახლის აივნინდან შეღონებული დაჰყურებდა ძირს გადაშლილ სოფლის მიდამოს: „ნეტა, ეგეთი ქედცივი ხალხი რამ დაბადა, მე გულზე ვსკდები, ისინი ყუდროზე სხედან!“

რატომღაც მოეჩვენა, მისი ნაშრომნადაგი ჩელტების ცეცხლი კი არ ხვედა სიბნელეს, მეწყერის უშველებელ ვეშაპებს აელირათ თავი და სოფელზე

ჩამოძანებულ ომის ხის ჯიბრით, შხამ-
ცეცხლის კოცონებს ანთხევდნენ პი-
რიდან: „თუ მწიფდები, დროზე ჰქენი,
თორემ რალა დაგვრჩა, ერთი სულის
შებერვა და ყველაფერს ქვეშ მოვიძ-
ღვანთო!“

ომის ხეს რალა ცეცხლის შენთება
სჭირდებოდა, ჭოგრიტით, მზის ყოველ
ჩასვლა-ამოსვლისას, ისედაც კარგად
ხედავდა ბატა, ქვემოდან სიმწიფის ნი-
შანი რომ დაეტყო და სიყვითლე შეე-
პარა. ყუნწამდე ჯერ კიდევ დიდი დრო
სჭირდებოდა, სანამ ეამს არ შეასრუ-
ლებდა, ცვენას არ დაიწყებდა, მაგრამ
მწიფობა აძრული იყო და რალაც უნდა
ელონა, რამე უნდა მოეფიქრებინა. ხა-
ლხი რომ გამომყოლოდა, ყველაფერი
ადვილად მოგვარდებოდა. სათავეს მო-
უძებნდით, წყაროს ჩავარდნილ თვალს
მზის სინათლეზე ამოვიყვანდით; სიპა-
მდე არხებს დაეჭირდით: გადარჩებო-
და, გამოშრებოდა და გამაჩატდებოდა
მიწა. ომის ხესაც ფესვები შეაზმებო-
და, წვეს რომ ვერ მიაწვდიდა, ის
შხამცეცხლით საესე ნაყოფიც ჩამოჰქ-
ნებოდა; ნაცარტუტად იქცეოდა,
მტვრად ჩამოვიდოდა და მოინელებდა
მიწა... ასე მარტოდმარტო კი სათავემ-
დე მიღწევა ვის შეეძლო... როგორ მო-
იქცეს, რა მოიფიქროს:

ბატამ ერთი რამეც შეამჩნია, სადაც
ტყე და ბალახი ხარობდა, იქ მიწა ჯა-
ნზე იყო, ბიწი არ ეტყობოდა: „მცე-
ნარეთა ქვეყანაში უფრო კარგად არის
მოწყობილი საქმე, არსებობს წიფელი,
მაგრამ არ არსებობს მკვლელი წიფე-
ლი, ჯალათი წიფელი, იმპერატორი წი-
ფელი, პრეზიდენტი და მინისტრი წი-
ფელი; არ არსებობს ქურდი, ავაზაკი,
მლიქვნელი, ჯაშუში და მასხარა წი-
ფელი; არც მწყემსი წიფელი
არსებობს!“ — დაბეჯითებით და-
ამატა ბოლო ოთხი სიტყვა. მარტო პა-
ტარა ბიჭები — ჯუმბერა და ლევანა
შეიკლა ხელში. გასაქანს არ აძლევდა,
თუ სადმე მოშიშველებულ ადგილს და-
ინახავდა, საგანგებოდ, ბალახიანი მი-
წის კვადრატებს მოაჭრევენებდა და

მანამ არ დაეხსნებოდა, სანამ სულ
გადაამწკრივებინებდა. ფერდობები, ლა-
რტაუების მისადგომები, მომზრალი
და მოხრუკული ადგილები თხილისა
და შინდის ნაწიკარებით გამოავსო. ლა-
ხამეილაშის უშველგებელი შიშველი ფე-
რდი ასკილებით გადახატა. მისის თვე-
ში, როცა თეთრად იფეთქა და ყვავი-
ლებს თოვდა მიწა, გაღმა — ნავანიშის
თავკვეთილიდან ერთხმად, გაოცებით
იყვირა ლევანამ და ჯუმბერამ „ჩვენი
დედიკოს სურათი, ჩვენი დედიკოს სუ-
რათი!“ თუთია ამ დროს ბიჭებთან იდ-
გა თალხებს სუსტი ნიავი უტოკებდა...

ბატას სათიბებისაკენ მონავარდე ის
თუთია ახსოვდა თურმე. ვეებერთელა
ფერდობზეც მაშინდელი თუთია დაეხა-
ტა ასკილების ყვავილებით.

ხომ ჯუმბერას გამოუცხადა სამუდა-
მო სიყვარული, რატომღაც, გული მა-
ინც დასწყდა ახლანდელ თუთიას და
ლაწვებზე ცრემლები გადმოეღვარა.

ბუჩქებში გასუდრული ბატა აქედან
გაპყურებდა, ლევანასა და ჯუმბერას
შორის ჩამდგარ შავით მოსილ ქალს
„ეს უანგარა კი არა, გამახარე კაბა უნ-
და გეცვას გოგო!“ — გაიფიქრა და თუ-
თიას მხრებზეც მოულოდნელად და-
ცურდა წაბლისყვავილა სქელი თმა. მე-
რე მოეჩვენა თუ მართლა ქარმა წამო-
უბერა. ქალს თმა გადმოეშალა, ხეო-
ბას გადმოეკლო და ასკილების ტევრი-
საკენ ამოქანდა; სწორედ ისე, ომში
წასვლის დღეს რომ კინალამ მანქანი-
დან ჩამოიღო ბიჭი...

„ნეტავი იმ დროს!“ — გული დაე-
წურა ბატას და ხსოვნის წიაღმა კვლავ
წამოკრიფა მთვარის სხივივით ნაზი და
ნათელი, ბაბილო ბეზიას წინ გამოწვე-
დილი ხელები, მარმარილოს ქანდაკი-
ვით დამდგარი თუთია და ქარს აყოლი-
ლი, ბატას კვალს გამოედევნებულ
მისი თმა. მშვიდად გულხელდაკრეფი-
ლი ლევანა და ცისკენ ხელგმესრო-
ლილი ჯუმბერა; მათ უკან მთელი სოფე-

ავთანდილ შურაფილი
ცთომილთა აღმასწავლებელი

ლი იდგა და მთელი სოფლის ხელ-
ბის ტყე ირწეოდა ჰაერში...

„ნეტავი იმ დროს, საით წავიდა, სად
გაქრა, სად გადასახლდა ის სოფელი!“

55. იმ საღამოს, თხები რომ დაბი-
ნავა, ვიდრე სამხრის კუდს წააფტქენი-
და, ჭოგრიტში ჩაიხედა... შავბნელი ხის
ნაყოფს შუამდე მორეოდა სიყვითლე...
საქმლისათვის პირი აღარ დაუკარებია,
ეზოში ჩავიდა, ბარ-ნიჩაბი მოიხია, ჭრა-
ქი ნავთით გაავსო, ააანთი ჯიბეში ჩა-
იღო, ჭიშკარზე გადავიდა და იმ ხის
ძირს მიაღდა. ბევრი აღარ უფიქრია,
გადაწყვეტილება მიღებული ჰქონდა —
სიბამდე დაჰკრის მიწას, წვენი რომ აღ-
არ ექნება, მწიფობაც გადავადდება.

შეუსვენებლივ თხრიდა და თხრიდა
— დაღამებიდან გათენებამდე, გათე-
ნებიდან დაღამებამდე. მხოლოდ მაშ-
ინ შეწყვეტდა მიწასთან ბრძოლას, რო-
ცა თხები გულისწამლები პეტელი წა-
ართმევდა ყურს. ქართის კარს გამოა-
ლებდა და... მიწის სათხრელად ბრუნ-
დებოდა ისევ.

ბოლოს და ბოლოს სიპზეც დავიდა.
ფესვებს უზარმაზარი თხრილი მოაე-
ლო.

„დამთავრდა!“ — თქვა ქანცაცალი-
ლმა კაცმა და ბიჭებს ასძახა: ბიჭე-
ბო, ჯუმბერა, ლევან! ბაწარი ჩამომიგ-
დეთ, უნდა ამოვიდეთ, რომ ახლად ჩა-
მოჭრილი მიწის კედლებიდან გამგმი-
რავი ჰისინ-შრიალი გამოვარდა. წამ-
იც და, ოთხივე მხრიდან პირმოხეტქი-
ლი სისწრაფით გადმოსკდა ჰაერისა და
წყლის დაქანებული ნაკადი. მრგვალად
მოჭრილ ამ თხრილში ზეავად იფეთქა,
— ჰაერისა და წყლის გაურღვეველ
აფსკში მომწყვდეული ბატა თვალმო-
უტრავი სისწრაფით ავარდა ცაში...

56. ძველი და ახალი გარდასულები,
ვისაც თავისი დღით დასწეოდა სიკე-
დილი და ვინც ბატას თვალს ოდესმე
შეჭედროდა სოფელში, ყველანი აქ
იყვნენ... ლევანას ღვინასა და ლომას-
თვის გადაეხვია ხელები ქედზე და მო-

წყენით იდგა: შორიახლო ^{გადასახლება}
ლევარსამა ჩანდა; სადღაც, დასაჯარ-
გავიდან ტრაქტორის ტაკატაკუტი შე-
ზოესმა „ლიხაურები მოდიან!“... ლა-
ქვარდების ორლობიდან ის ცოფიანი
ძაღლიც გამოწანწალდა...

ხედავს ბატა, სუცველამ ერთად,
უკიდევანო სიმაღლისკენ შეისროლეს
ხელები და რიგრიგობით, როგორც წე-
როებმა იციან, მოსწყდებიან მიწას, გუ-
თანს შეაბამენ, გამწკრივდებიან და უე-
ლიან ცაზე, ასე ერთმანეთის მიყოლე-
ზით აცურდნენ ქალიან-კაციან-ხა-
რიანად... ბატამაც აიმაჩა, და ისიც
შეუერთდა ამ გადამტყენ გუნდს. სო-
ფლის ცა ტრიალ-ტრიალით აჭრეს და
ის იყო, ყველაფერი თვალს უნდა მი-
ფარებოდა... „ვარსკვლავთა, ანუ ცთო-
მილთა დღესასწაული, საკვირველი თვა-
ლისეირი, ბიბინა ლაქვარდ ცაზე ოქროს-
ფერი მყივარი ფრინველების გუნდი-
სა და გუნდის გადამტყენის სახილველ-
ზე უფრო ზეადმტაცი სახილველი, კა-
ცის თვალით იშვიათად დანახული, ცა-
თა შიგან მდგომთა ზარისა და ზეიმის
გამომხატველი...“ სასოწარკვეთის ელ-
დამ ბატას მესხიერებას აქ შეაწყვიტა
ძაფი: „ბიჭებმა არაფერი იციან, ფო-
ლიანტი ვერ დავუტოვე ბიჭებს!“... გუ-
ლმა ვეღარ გაუძლო და მოუთმენლად
მოსწყურდა, თვალი დაეკრა მიწისათ-
ვის...

„არა ჰქნა, შვილო, უკან არ ჩამოი-
ხედო, ბიჭო!

ქვემოდან ამოჰკივლა ქვაში გამომწ-
ყვდეულმა ბაბილომ. იქვე ჭოგრიტი
იდგა — მღორედ, დედამიწის ბრუნვას
აყოლილი, გვერდაუქცევად ტრიალებ-
და თავისი ღერძის გარშემო და შემა-
შინებელი სიზუსტით აღნუსხავდა და
იბეჭდავდა ყველაფერს.

ბატამ მოიხედა და ხელებგამოწვდი-
ლი თუთია დაინახა ძირს, ახლოს ბი-
ჭები — ლევანა და ჯუმბერა ანცობდ-
ნენ, მხიარულად აგროვებდნენ თუთიას
თვალეებიდან გადმოცვენილ ალმასის
ბრჭყვიალა ნამცეცხბს.

ფეხის წვერებზე შემდგარი თუთია

ცას ისე ასჩერებოდა, თითქოს აფრენას აპირებდნო.

„ნუთუ ეგეც!.. — დაენანა ბატას და მისი მესხიერებაც საბოლოოდ ამ კითხვაზე გაიყინა. — ნუთუ თუთიაც გაფრინდება?!“

„არ მოიხედო, ბიჭო, უკან არ მოიხედო!“ — ერთხელ კიდევ ამოჰკივლა ბაბილომ და ქვამაც ვეღარ გაუძლო გამწარებული ქალის გულისწვას. — იქვეა, ნამსხვრევებად დაიფშვნა და ნაპერწკლებით გაიფანტა ჰაერში.

გათავისუფლებული ბაბილო სივრცეში აიჭრა და ახლა იქიდან ჩამოჰკივის დედა ჩიტივით...

„არა ჰქნა, ბიჭო, უკან არ მიიხედო, შვილო!“

„არ მიიხედოოო“.

„არ მიიხედოოო“.

„არ მიიხედოოო!..“

გუგუნებს ცათამფრენი ლანდების ქვეშ ამოგებული უკიდევანო გუმბათი, — რილემბენ ძველი და ახალი გარდასულები.

ლევანა თავის განუყრელ ხარებს ჩა-სდგომია შუაში;

ჯუმბერა ლაქვარდებს ხაპავს და ბროლის უძირო ჭურჭელში აშვავებს;

შორიახლო ილია ამოცურდა, სადაც არის, ლევარსამა უსწორებს მხარს და „ხვალე იქინეე!“ ზარივით დაეკიდება სამყაროს თავზე.

ლიხაურებიც ამოქანდნენ, — ხელ-

ფების ნაცვლად რკინის ღრქიალა მჭლუნები ესხათ.

თვალგაუღწევი სიბნელის პირას, სისხლისფერ ტბორში სევერიანე თეთროვანი ჩაფუნობს და შხამის შადრევნებს ასვეტებს;

იქვე ახლოს პირზე ლეკერტმოდებული დათვი ქანდაკივით შემდგარა უკანა ფეხებზე და წინა თათებს გერასიმე ჯიქურიძე ულოკავს;

შორს, შორს... ვარსკვლავების გრეხილებს მიღმა თეთრწვეროსანი, უზარმაზარი ლანდიც ამოიმართა, მაგრამ ბატა უკვე ველარაფერს ხედავს, ბატას უკვე აღარაფერი ესმის...

„არ მიიხედოოო“.

„არ მიიხედოოო“.

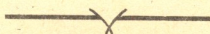
„არ მიიხედოოო“.

გუგუნებს ცათამფრენი ლანდების ქვეშ ამოგებული უკიდევანო გუმბათი... იგი სიმაღლეს მოსწყდა, მიწაზე ქვა-სავით დაენარცხა და წყვდიადი დაეფინა.

.....

„წარსული სარკეა, ჩაიხედავ და ისევ წარსულს დაინახავ!“ — თუთიამ ცას ახედა, თვალები წყლიანი დარჩა და თალხი სამოსის შრიალით მწყემსის მკერდს გადაემხო.

შორს აღარ იყო 19N6N6 წელი, იწყებოდა ცთომილთა ახალი დღესასწაული.

შრამბენტაპი პოემიდან „ეკატერინა დადიანი“

ომერ-ფაშას წერილი ეკატერინე დადიანისადმი

მე, ბანოვანო, თქვენს ბრწყინვალეობას,
ვთხოვდი, ამ მიმე დღეთა ცვალებას
შეხედოს, როგორც შევინს დედოფალს,
და მტრად ნუ შერაცხს თავის

მეგობარს,
ვეჭვ, განგებრაზოთ ქვეყნის ღალატი,
თუმცა არ მომდის თქვენი ბარათი,
ვიფიქრე ერთხანს; თუ დაიკარგა,
ბარათი გზაში (ესევეითართა
ფიქრის აღმძვრელი არის ამინდი),
თუმცა არა ვარ მე მიამიტი,
და შეგახსენებთ კვლავ, დედოფლო,
რომ აღრენილი არის ბოვანო,
და არ მოეღოს თქვენგან წყალობას,
ხოლო სულთანს სიტყვის კვალობას
აღარ გადავა, ცხადზე ცხადია
და მხოლოდ თქვენი შველა სწადია;
რუსის ხელმწიფეს უჭირს თვითონაც
და ვერ გაშველებთ ჯარს, ამიტომაც,
რა ფიქრი უნდა, ანდა რა განსჯა,
ჩვენი უკვე ყარსიც და განჯაც,
და თუკი ხონთქარს აქციეთ ზურგი,
ვერ მობრუნდებით ვერასდროს

ზუგდიდს,
დავტოვებ ხრიოკს, დაწვავ სასახლეს,
ავყრი მეგრელს და თურქს დავასახლებ,
და თუმცა ჯერაც თქვენზე ჰყიღია
ამ კუთხის ბედი, ვერ გამიგია,
რახუ ოცნებობთ გორდში ამჯერად,
როს თქვენი სიტყვა არის საჭირო,
რას ემართლებით შვილებს ნეტავი,
იყავით მტკიცე და გამბედავი,
ბედი თქვენს ხელში არის სრულებით;
ვწერ ამას სულთნის განკარგულებით
მე, ომერ-ფაშა, ცამდე მართალი,
ოსმალთა ჯარის მთავარსადილი.

ჟარსი

შორით სულს ღაფავს კარნუ-ქალაქი,
და არა რჩება გოჯი-ალავი

არ დაეწვეთა სისხლი რომელსაც,
მაგრამ ივანეს გული მოეცა,
რუსს შეეწიენ აქ ქართველებიც
და კარის ციხის მისასვლელები
ამოიგმანა საგულდაგულოდ,
თურქი სულს ღაფავს, თურქი —
ფაფუზრობს,

ვერ მიეხმარა იმათ ომერი,
ვერ განვლო სწრაფად სისხლის მორევი,
ვერ გააღწია მან ოდიშიდან,
და თუმცა ხონთქარის დიდი შიში აქვს
კვლავ მოუწია ომმა ინგირთან,
შემდეგ ხეთასთან, სად დედოფალი
იბრძოდა თავად და ბობოქარი
აგემა რისხვა, — თუმცე გაიმარჯვა,
კარგა ხანს წელში ვერ გაიმართა,
თან გატკბა ლხინი სრა-სასახლეში,
სერობა გრძელი, თრობა, ალერსი,
წერილს მიეწერო კვლავაც, დედოფალს,
თუმცე არ ელოდა მისგან შენდობას,
მაინც ფიქრობდა: ქალი — ქალია,
და ქმარი მისი რადგან მეკდარია,
არ შეიძლება არ დამორჩილდეს,
ხოლო დადიანს გრიგოლს

(გოლხიდელს)

არცა ჯარი ჰყავს, არცა — მაშველი,
ვერ დაამყარა რუსთან კავშირი,
ვერც — იმერელთან, ვერც გურიელთან,
ვერც აფხაზეთთან, — შურს იძიებდა
გრიგოლი, მაგრამ, დარჩა უჯაროდ...
სამეგრელოში თურქი ბუჯარობს...

სიზმარი

კვლავ დაუნამა ცრემლმა თვალები,
კვლავ დაესიზმრა მას ტყვე ქალები,
მოდის ზმანება აუტანელი
და ვით ფოცხვერი, კლდიდან შამილი
ჯარს უთვალთვალეს ხევში მიმავალს,
ხოლო გრიგოლი სახეს იმაღლეს,
აქ თითქო სუნი ეცა ნადირის,

ცხენმა წაართვა მხედარს აღვირი
და გაეჭანა, მაგრამ ფოცხვერმაც
ქვე-ქვე განაგრძო პარვით ცოცხება,
და დაუარა თავით გენერალს
და როცა უნდა ესკუპა კლდიდან,
იქ გენერალი უკვე არ იდგა,
ჯარი კი ვლიდა, ვით ჭიანჭველის
უშტი ლაშქარი, მაგრამ ამჯერად
გაქრთა კუნაპეტ ტყეში ფაფახი
და სხვა გამოჩნდა შორით ყაბახი...
გათენდა თეთრად დილა ცისმარი,
თოვდა ჩვეულად, ხოლო სიზმარი
ვერ გაიხსენა ვერას დიდებით
და დედოფალმა ამის მიზეზად
იუმცალა ბევრი იანგარიშა
ველარა ჰპოვა, გარდა ბალიშის,
— ცუდად მეძინა, — დაასკვნა გულში
და მოაგონდა გლეხუჭა ურჩი,
ვინც აუჯანყა სამთავრო მთელი
და ჩაიქნია ნაწყენად ხელი...

ხანძარი

და შეასრულა თურქმა ნაძრახი:
აძგერა ბალის ხეებს ნაჯახი,

დასწვა სასახლე, ვაზი — აჰყავდა,
დასცხო ჭყვიტინი ზურნა-დაფდაფთა,
მოაპარტახა ასე მამული,
ახარა ეშმა და მოარული,
და ერთი კვირა ენთო ხანძარი,
გამაყრუები იდგა ზანზარი,
ზეცას ლოკავდა ალი ძლიერი,
დაბურსალობდა გადამთიელი
ენარცხებოდა მუხა ჭრილით,
პირჯვარს იწერდა ადამიანი,
და მეორ-მოსვლას ჰგავდა ყოველი,
ბლოდა გაბმით და საქონელი
ებოდებოდა ნისლს და ყიამეთს,
მაგრამ გათენდა დილა მზიანი
და ომერ-ფაშა, გაკვირვებული
გასცქერდა მხარეს, სადაც მეფური
ბრწყინავდა მზეში კავკასიონი,
და მაგიური ის ალიონი
გულს ჩაებეჭდა მომხდურს მარადის,
არ მოდიოდა გორდით ბარათი,
არ დაიცადა, ჯარი აჰყარა,
კვლავ ააყეფა ზურნა-ნალარა
და გზას გაუდგა ყულევისაკენ,
რომ დამალვოდა იმ მთების სარკეს..

ირაკლი ბაზაძე

ხევეებზე სუნთქვად გადიოშალა ;
ქარი... ხავის და ღმუის,
გულზე დამადე ყურის ნიჟარა —
ქართლის ყანები ლუის.

მკითხე თუ მახსოვს ან ვიხსენებდი
შენს სახლს და ბაღში ბატყანს,
თუ მაწყნარებენ კვლავ ის სერები,
თუ სხვა ნათელი მადგას.

თუ აღვტიუნდები ისევ მინდვრებით,
მტყნარი მდინარის ჩავლით,

თუ მორიალე თვალში ბინდების
მიდგას საშიში ჭავლი.

მოვეფერები მწიფე თავთავებს,
მთებს — ტრამალეთის ჯებირს...
თითქო მშობელი დავასაფლავე,
ისე მეტყინა მხრები.

დაცარიელდა წამით ყოველი
ჩამოიცრია ნისლი,
ვიცი, ჯვარს მაცვამ, ვიცი მომელი,
ვიცი, გიყვარვარ, ვიცი.

უმცროს მიმოგორებს კახას და გიბას

ბიჭებო! აქეთ ბლავის ფაზისი
მარადი მთების და ოაზისის,
იქეთ მტკვარია — ულამაზესი
ქართლის ჭალების, ყანის მინდვრების.

თბილისის გზაზე თათრის სოფელი,
ცაზე კენტავრი — თეთრი ღრუბელი
და, უფლისციხის თვალთა უპენი —
ჩაშავებული მოჩანს ბინდებით.

ზოგს სიყალბე აქვს გზად საესავი,
ზოგს შხამი ორკაპ ენით მგესლავი,
ზოგიც მოყვასი და ნათესავი
არის ჩვენს შორის აზრის მთესველი.

და მელექსენიც გვყავს საპარადო,
გვყავს მოლაღობეც და სათამაღოც,
გვყავს საესტრადოც, სამასკარადოც...
როგორი არ გვყავს ჩვენ მელექსენი!

ის კი სხვა იყო, სხვა.. წვეროსანი
ტერფშიშველი და შეუმოსავი,
უფათქუნებდა მხრებზე ფრთოსანი
უცხო ფრინველი უცხო არეთა.

ის მუდამ მთვრალი, მუდამ ეული,
მუდამ ფზიზელი და ღირსეული
ბრბოს ღრიანცელით იყო სნეული, —
ბრბოს ღრიანცელი ამუწხარებდა.

ჩამქრალ მკერდიდან ახლაც მობოლავს,
მობოლავს ცხელი სისხლი, მობოლავს
იხილა ერთხელ ღმერთი ობოლმა,
აღმალდა მერე ღმერთის მხილველი.

აღმალდა მერე და გადიარა
(გარდასვლის არა გაუგია რა)
და შხამით საესე ყველა ფილა
დასცალა, რაკი იყო პირველი.

და მერე სივრცით მოედინება
სიმღერა პირქუშ ჟამს შერკინებად
და გამლღვალ ფერად მოეთბილება
პოეტის სისხლი ცას შეღწეული.

თვალს უსწორებდა ვინაც დემონსაც,
წვდებოდა ვინაც გარეშემოსა,
ვისაც მზერაზე სუნთქვა ემოსა —
ხანძრების ცივი სუნთქვა გრძნეული.

...ეს ფერი უფლის მონაწურია,
ვარციხე არის თუ აწყურია,
მწყურია, ისე მძაფრად მწყურია,
გულზე ფაზისი გადავიქნო.

რაც შეზრდილი მაქვს ღღემდე
აკვნიდან,
სიკვდილი ვიდრე სულს გადამკვნიტავს,
გახედეთ, ჩემი ცრემლის სარკმლიდან,
სხვა საქართველო მოჩანს, ბიჭებო!

შენ ისევ ჩნდები ჩემს ბრმა
სურვილთან,
ჩნდები წყურვილთან და წარსულიდან
შენი ფაფუკი თმების სუნი დგას,
სუნი დგას შენი თბილი სხეულის.

ჩამოიტირეს თოვლი სერებმა,
ჩემი — ცოდვილი კაცის ხსენება —
წარსულთან მშვიდად მიესვენება,
მიესვენება ფიქრიც ეული.

ვერ აივსებენ უბეს მინდვრები
შენი სიცილის თეთრ გაფითრებით
და ჟამი ყოვლის მიმომბინდველი
ჩვენს კვალს გადაშლის ქვიშის
სამოსით.

მაგრამ ჯერ ტოკავ ფერში ფერადში,
სიტყვად გარდაქმნილ გულის ძგერაში,
ტოკავ ნერვებში და სიმღერაში,
ლექსის დილაში და საღამოში.

მაგრამ ჯერ ისევ დაგაქვს ნობათი...
შეცნობილიც და შეუცნობადიც —
თუმც ყველაფერი არი ჭკნობადი,
წარმავალია თუმც ყველაფერი.

ოთხი ფრაგმენტი

* * *

დამალაა შიშმა — შიშმა დიდებამ,
წყვიდადში ხარბად რო იჰყიტება-
მოდის, სინათლედ მოიზვირთება
ნეტარი მარად და სასურველი.

შენი სიმკაცრე და სათნოება,
როგორც აპრილის მოახლოება
მჭირდება ახლა!.. ამოება
გაქვდენილია შენი სურნელით.

* * *

როდის ეწვიე, როდის — ოცნებას,
თვალს — საამებლად, სულს —
სალოცველად,
შენი ციერი ხმა ჩამოწვდება
ხმა ჩამოწვდება სმენას ციერი.

მზერა სივრცეებს მიმომეტვრევა
და სამანებში ველარ ეტევა...
გზად გამიტყუა, გზად სხვა ედემმა
უუცნაურეს სიმშვენიერით.

ვიდრე წყვიდადში განგმარტოვდები,
(კვლავ ძვირფასია ჩემი ტოტემი)
მომხვие შენი თეთრი ტოტემი —
მკლავების ცხელი სიმხურვალენი.

ამაოდ დააქვს გულს შეშფოთება,
შენი წალკოტი კვლავ იფოთლება
ცეცხლით ცხოველით! და სათნოების
ყვავილით ჰყვავის შენი კბოლენი.

ერთხელ ბავშვობამ მეც ამატირა,
ბავშვში ცის ფერი და სინათლეა!
არ მენატრება, თუმც მინატრია
მქონოდა დღენი მეც უშფოთველი.

მქონოდა მოთქმა ჩანგის, ქნარების,
წკრიალი სიმთა ქადასარევი
და, ნავგევი ვარ მეც უფალივით,
ინფორმაციით, დროით, მანქანით...

წინ ჰორიზონტზე ფანტასტიური
ამოიბორცვა ხსოვნა — დიუნე
და, უსაშველოთ მარადიული
ლოდინით გიცდის ჩემი ბაქანი.

* * *

მეც მერგო ერთი მგოსნის ხალათი,
მეც მერგო ჩემი წილი ლალატიც,
მოვდივარ დღემდე ჩემი ლალათი,
ჩემი ჯვარით და შენი უღელით,

რომ მოგვე მცირე გასაღებელი,
რომ დაგაწურო ფიქრი-ღრუბელი,
შენი წვიმებით გავილუმპები,
აგიტირდები დარდგაუმხელი.

* * *

ისე მცირეა რადგან ცხოვრება,
არ ღირს სხვად ქცევად და გაორებად,
არ ღირს... ასეთი მემახსოვრება
სიკვდილშიც შენი ჭათა თაღები.

მე მერვეც შემძრავს და მეტყინება
შენი შებილწვა და შეგინება,
რადგან შენ შერჩი ჩემს ალტყინებას
და უკვდავებით მემამყები.

სიყვარული, ანუ წყნარ, მარსკპლავიან ღამეს

გალაგანივით შემოჯარულ, ჯერ კიდევ მწვანე მთების კალთებზე ნაადრევად ჩამოთოვა. ქვემოთ, ხეობაში გაშლილ ქალაქში კი ფიფქიც არ ჩამოვარდნილა, მხოლოდ დილიდანვე დროგამოშვებით ჟინჯლავდა, სუსტი ქარი უბერავდა და მთებიდან სუსხი ჩამოჰქონდა.

გვიანი ღამე იყო, მეტროს სადგურიდან ორმა მილიციელმა ძალისძალად რომ გამოიყვანა, თითქმის გამჭათრია შუატანის, ჯმუხი, სრული მამაკაცი, ჭალარა, ხუჭუჭი თმის კულულები ფართო, დანაოჭებულ შუბლზე რომ ჩამოშლოდა. კაცი მთვრალი იყო, ცალხელა, ძიძგილაობისას ლაბადის მარცხენა სახელო აქეთ-იქით უფრიალებდა.

მილიციელებმა დაყვავებით თუ მუქარით, როგორც იქნა, დაიყოლიეს იგი, შუაში ჩაიყენეს და განყოფილებისკენ გაემართნენ, მოედნის მარჯვენა მხარეს მდგარ შენობაში რომ იყო მოთავსებული. მეტროსკენ აჩქარებული მოქალაქენი წამით ჩერდებოდნენ და თვალს აყოლებდნენ მილიციელთა შორის მომავალს. კაცს დამცინავი ღიმილი უთამაშებდა ბაგეზე, თავი ამაყად და ღირსეულად ეჭირა გამვლელთა დასანახად, შინაგანად კი ლავასავით დუღდა, ზოგჯერ კბილებს გააჩაქუნებდა, მაგრამ გამომეტყველება არ ეცვლებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ სამოცს იყო გადაცილებული, კბილები საკმაოდ მაგარი, ჩანსალი ჰქონდა. უჭუდოდ იყო. წვიმამ სქელი თმა დაუსველა, გახურებული კეფა და სახე გაუგრილა. კაცი სიამოვნებისაგან ოდნავ გახალისდა კიდევ, ნაბიჯს მოუჩქარა და იმ განწყობით შეაბიჯა მილიციის განყოფი-

ლების ეზოში, რომ, რაც შეიძლებოდა სწრაფად გაერკვიათ ყველაფერი და გამოეშვათ.

— რა დააშავა? — ჰკითხა ხის თეჯირს იქით მჯდარმა ასაკოვანმა, ჩოფურა მორიგემ მილიციელებს, ტელეფონით ლაპარაკი რომ მოათავა.

— მთვრალია, აურზაური ატეხა! — უპასუხა ერთმა, წოდებით მეორეზე უფროსი რომ იყო.

— მთვრალი აქ რას მოგყავდათ, დაგავიწყდათ, სადაა გამოსაფხიზლებელი?

— ასე არ თქვით, უფროსო, ვინც უგონოდ მთვრალი არ იქნება, აქ მოიყვანეთ?

— ჰო, კარგი, კარგი. რა ქნა, აურზაური ატეხა?

— დიახ. გაგვიძალიანდა, არ მოგვყვებოდა.

— მანამდე კი მეტროში კონცერტი ჩატარა, — ჩაიცინა მეორე მილიციელმა.

— მეტროში?! რის კონცერტი, რა კონცერტი?!

— ვესტიბულში იდგა, უფროსო, — თქვა ისევ პირველმა. — ხალხი შემოხვეოდა ირგვლივ, ერთი ამბავი იყო.

— იტყვით თუ არა, რას აკეთებდა! — გაცხარდა მორიგე.

— იდგა და ღრიალებდა, — კვლავ სიცილით ჩაურთო მეორე მილიციელმა, — თავი ალბათ ოპერაში ეგონა.

კაცი, აქამდე რომ ხმის ამოუღებლად იდგა და სახეზე ირონია აღბეჭდილი უსმენდა მათ დიალოგს, უცებ გაფითრდა, თვალები გადმოჰარკლა.

— მე ვღრიალებდი?! როგორ მიბედავ, შე ლაწირაკო! — იყვირა და აცა-

ხცაბეული მარჯვენა მილიციელს ცხვირწინ დაუტრიალა. — მე შენ ვინ გგონივარ! მე ვრონსკის მოწაფე ვიყავი ვოკალში, საქვეყნოდ ცნობილი ვრონსკის... ეგე, თქვენ რა გესმით სიმღერის! ყურებზე სპილთმ დაგაბიჯათ... — აბა, აბა, ლანძღვას მოეშვი! — გააწყვეტინა მორიგემ. — სად გგონია თავი!

კაცს სათქმელი ბაგეზე შეეყინა, ბიძალები გააკრაქუნა.

მორიგემ ქაღალდი წინ დაიდო, კალამი მოიმარჯვა.

— გვარი!

— ბათიჩელი.

— ბათიჩელი?!

მორიგეს გვარი ეუცნაურა, მოპასუხეს გამომცდელად შეხედა, შეათვალიერა. კაცი სოლიდურად იყო ჩაცმული, ფინური ლაბადის ქვემოთ შალის ლურჯი კოსტიუმი და თეთრი, გახამებული პერანგი ემოსა, რუხი ფერის პალტოები ეკეთა.

— ფსევდონიმია?

კაცმა თავი დაუქნია.

— პასპორტი!

— საბუთები არა აქვს, უფროსო, — უთხრა მილიციელმა.

— პასპორტშიც ასე გიწერია?

— დიახ.

— რატომ, რასთან დაკავშირებით?

— პირადი ამბავია.

— მაინც?

— ჭაბუკობაში პოეტობაზე ვოცნებობდი, — თქვა კაცმა. — პირველ კურსზე ვიყავი, რამდენიმე ლექსი რომ დაგებულე უნივერსიტეტის გაზეთში, მალე მივხვდი, ჩემგან პოეტი არ დადგებოდა და წერას თავი დავანებე, გვარი კი მანამ გადავიკეთე, ჩემი სოფლის სახელის მიხედვით.

— რა სოფელია?

— ბათიჩი. ბათიჩელი... ფსევდონიმები მაშინ მოდაში იყო.

— სახელი!

— მორისი.

— მამის სახელი!

— შოთა.

— თქვენ წადით, რაღას უყურებთ საქმეს მიხედვით!

მილიციელები გავიდნენ.

— შემდეგ... დაბადების წელი, ოჯახური მდგომარეობა!

— ათას ცხრაას ოცი, ცოლშვილია-ნი.

— პროფესია, სამუშაო ადგილი!

— ბიოლოგი, ორმოცდაერთში დავამთავრე უნივერსიტეტი, ამჟამად პენსიონერი.

მორიგემ დაწერა და კალამი ქაღალდზე მიაგდო.

— აბა, ახლა... ხელზე რა მოგივიდა, სად დაკარგე?

— ფრონტზე.

მორიგეს არაფერი უკითხავს. რომც დაეძალებია, არ ეტყოდა, რადგან იქ თავგადასხილ ამბებზე, — გერმანელებთან ტყვედ ჩავარდნა, საკონცენტრაციო ბანაკში გატარებული თვეები, ომის შემდეგ სამშობლოში დაბრუნება, ჭრილობებისაგან გამხმარი ხელის ამპუტაცია, მერე კი გადასახლება, — კრინტს არ სძრავდა არავისთან. ომი მორისის ცხოვრების ყოველმხრივ მტკიცეული ადგილი იყო.

— დაჯეჟი! — თქვა მორიგემ. — ახლა კი დალაგებით მიაბზე რა მოხდა იქ, რა ჩაიდინე.

— რა უნდა ჩამედინა...

მორიგეს დამცინავმა ღიმილმა გადაურბინა სახეზე.

— როგორ, აქ ტყუილად მოგიყვანეს? მამა აბრამის ბატკნობას მოეშვი.

— ეგ რა შუაშია?

— იმ შუაშია, რომ ვინც აქ მოხვდება, თითქმის ყველას უცოდველ კრავად მოაქვს თავი. ხალხს ჩვენ ტყუილად არ ვიჭერთ!

— მე ეს არ მითქვამს.

— საკუთარი დანაშაულის აღიარება ვაჟაკობის და ღირსების საქმეა.

— არაფერი ჩამიდენია, უბრალოდ, ვმღეროდი.

— სად?

— მეტროში.

— მღეროდი, ხომ?

— ვმღეროდი.

— აი, ხომ ხედავ, ეს ერთი დანაშაუ-
ლი, მეორე კი ისაა, რომ განყოფილე-
ბის თანამშრომლებს არ დაემორჩილე,
გაუძლიანდი, ღებოში ატეხე, ამ ხნის
კაცი ხარ, ასეთი რამ არ გეკადრება, —
თქვა და კალამი აიღო, ერთხანს რაღა-
ცას წერდა.

წვიმამ კოკისპირულად დასცხო. მო-
რიგემ და მორისმა ერთდროულად შე-
ხედეს ფანჯრებს, გარედან ღვარი რომ
ჩამოსდიოდა.

მორიგემ წერა დაამთავრა. მორისს
ქაღალდი და კალამი წინ დაუდო.

— წაიკითხე და ხელი მოაწერე.

მორისმა გაჭირვებით წაიკითხა, ხე-
ლი მოაწერა, — მორჩა, ახლა კი გამი-
შვებსო.

— გაიყვანე! — უბრძანა მორიგემ
თეჯირს იქით მდგარ მილიციელს.

— სად, სად მიგყავარ?! — მორი-
სი სკამიდან წამოიჭრა.

— აქვე, საკანში. — უთხრა მორი-
გემ. — ხომ ხედავ, რა ამინდია, ძალი
არ გაიგდება გარეთ. დაისვენე. დი-
ლით უფროსი მოვა, ვნახოთ, რას იტ-
ყვის.

— საკანში რა მინდა?! რისთვის?! —
მორისმა გაიბრძოლა, ახალგაზრდა, ძა-
ლოვანი მილიციელის ხელისგან, მკლა-
ვეში რომ ჩაეველო, გათავისუფლება
სცადა, მაგრამ ვერაფერი გახდა. მილი-
ციელმა სირბილით შეიყვანა ხის ბნელ
საკანში, რომელსაც დაბალ ჭერზე სა-
პეროდ გაცემებული პატარა, მრგვალი
ჭრილი ჰქონდა, მკრთალად რომ ეცე-
მოდა სამორიგეოს ნათურის შუქი.

ამას კი არ მოელოდა მორის ბათი-
ჩელი, ეს უკვე მეტისმეტი იყო. გამწა-
რებულმა ცხვირწინ მოკეტილ, ჩარა-
ზულ კარს მუშტი დასცხო. იგინებო-
და, ილანძლებოდა. ყურით არავის შეუ-
პარტყუნებია. სიჩუმე ცუდად ენიშნა
და უცებ გაყუჩდა, მიხვდა, ამბოხით
არაფერი გამოვიდოდა, შიშმა გაჰკენ-
წლა, — უარესად, გავირთულებ საქ-
მესო. ამ აზრმა ისე გამოაფხიზლა, უკ-
ვე საღად შეეძლო მსჯელობა და საკუ-

თარი მოქმედების განსჯაც: მილიციე-
ლებს ნებით რომ წამოჰყოლოდა, აქ არ
მოხედებოდა. აკი ერთ დანაშაულად იმ
ცხვირწინატა მორიგე ლეიტენანტმა,
ახლა რომ ტელეფონით ელაზღანდარა-
ვებოდა ვილაცას, წინააღმდეგობის გა-
წევა ჩაუთვალა. საბუთი მისცა და გა-
უთვლიდა, აბა რა იქნებოდა!.. რაღა
დროს წუწუნია, ახლა უნდა მოითმი-
ნოს ამ კიდობანში, დილამდე უნდა
მოითმინოს, სხვა რა გამოსავალი აქვს!
მაგრამ დაღლილობისაგან ფეხზე რომ
ძლივს დგას? თვალებიც ელულებს. ახ-
ალგაზრდა რომ იყოს, მუხლსაც არ
მოხრიდა, თვალსაც არ მოხუჭავდა,
აუზიდან ამოსული ზოოპარკის თეთრი
დათვივით იწრიალებდა აქეთ-იქით და
ასე გაათენებდა. რა ქნას, როგორ მო-
იქცეს? როგორ მოკალათდეს ამ „კარ-
ცერში“? იატაკზე დავწვებით, გაუელ-
ვა და ასეც დააპირა, მაგრამ ტანსაცმე-
ლი დაენანა, ერთადერთი რომ ჰქონ-
და განსაკუთრებულ დღეებში ჩასაც-
მელად. უფროსისაც მოერიდა. მისთან
აუდიენციის აუცილებლობა რომ არა,
ჯანდაბას ტანსაცმელი, ხელს ჩაიქ-
ნებდა და მიწვებოდა, მაგრამ დილით
უფროსთან სერიოზულ საუბარს აპი-
რებდა, თავი უნდა დაეცვა და, — ია-
ტაკზე ნაგორავებს რომ შემხედავს, რა
შთაბეჭდილება დარჩებოდა. „ამაშია სა-
ქმე!“ ეს სიტყვები მორისისთვის ზოგ
შემთხვევაში საკუთარი მოქმედების,
გადაწყვეტილების უარყოფელი იყო,
ზოგჯერ კი დამადასტურებელი და ხში-
რად იყენებდა ხოლმე. წელან აქ, ამათ,
ვერაფერი გააგებინა, რომც გაეგოთ,
ვერას გადაწყვეტდნენ, მთავარი ხომ
უფროსი იყო, უფროსს კი ყველაფერს
აუხსნის, ეტყვის, რომ ის, მორის ბა-
თიჩელი, მომღერალია, ოღონდ ისეთი
კი არა, როგორც მრავალი, საკონცერ-
ტო დარბაზების და საოპერო თეატრე-
ბის სცენებზე ან ტელევიზორში რომ
გამოდიან, იგი ნამდვილი სახალხო მომ-
ღერალია, ერთ დროს უნდოდა პროფე-
სიონალი გამხდარიყო, მაგრამ ხელი შე-
ემალა, მისი სურვილია, უფასოდ, უა-

რაფროდ იმღეროს ადამიანებისათვის, მათი სიამოვნებისთვის, კეთილგანწყობისთვის... ჰოდა, წელანაც, მეტროში ამ მისიით მღეროდა, ამ განწყობით, ამ აზრით იყო სავსე მისი გონება... არა, უფროსი ნამდვილად გაუგებს! ბოლოს და ბოლოს, მღეროდა, ქვებს ხომ არ ისროდა! „ნეტა უკვე დილა იყოს! მაინც რა დროა?“ საათს დახედა, ვერაფერი გაარჩია. სიბნელეც რომ არ ყოფილიყო, ახლოდან ცუდად ხედავდა, სათვალე კი დაჰკარგოდა. ხელი ჰერზე გაკეთებულ ნახვრეტთან მიიტანა და სინათლის სუსტ შუქზე მკრთალად გამოიკვეთა ციფერბლატი — პირველი სრულდებოდა. მორისი კედელს მიეყუდა. თვალები დახუჭა. კარგა ხანს იყო ასე. „ცხენი ხომ არა ვარ, დგომელა ვიძინო, ჩამოვწყდი ფეხზე! რაც არის, არის, უნდა დავწვე, ტანსაცმელს გავიფერთხავ და ეს იქნება!“ იატაკზე მსუბუქად რომ დაშვებულებიყო, ხელი კედლისკენ გაიწვდინა და რაღაცას წამოსდო. მოაფათურა, მოსინჯა და სიხარულისაგან კინალამ ჰმჰყვირა, — ხის მოკლე ტახტი იყო. ჩამოჯდა. უმაღლ წამოდგა, ლაბადა გაიხადა და ტახტზე ფეხებმოკაულმა ზემოდან დაიფარა. ტახტი შუაში, იმ ადგილზე, სადაც იწვა, სველი იყო. „ჩემამდე ალბათ რომელიღაცა ქვეშაფსია ეგდო აქ!“ — გაიფიქრა ზოზლით და გვერდზე გაიწია, კედელს მიეკრა. „ქვეშაფსიები კიდევაც რომ სვამენ, ფუი მაგათი! მე რომ ერთხელ დამმართნოდა, სასმელს როგორ გავეკარებოდი! დაღევენ ას-ას გრამს და ბითურდებიან! ყოველ დღე არა, მაგრამ ხანდახან დაღევას რა სჯობს! შინაგანად გავსებს, ფრთებს შლის შენი ოცნება, წარმოსახვა, უფრო ლირიკული ხდება... რა მშვენიერად აქვს ნათქვამი ვან გოგს, — განაგრძობდა ფიქრს ძილგვიძილში მყოფი მორისი... — ღმერთო გამახსენე! ჰო... როცა მთვრალი ვარ, — ამბობდა იგი, — ისეთ ყვირთელ ფერს ეხედავ, სიფხიზლეში ვერასოდეს რომ ვერ დავინახავო. ამაშია

საქმე! ახლა ალექსანდრე ჰავჭავაძე „დავეხსნათ ცოდვილთ ქებასა, ღვინო სჯობს ყოველ მცენებასა, ბრძენი სულ სიკვდილსა ფიქრობს, ლოთი კი გამარჯვებასაო“. არა, ისეთ ლოთებზე, უფრო სწორად, მსმელებზე კი არ ლაპარაკობდა ის სულმნათი, მერე შარდს რომ ვერ იკავებენ, ნაღდი ხალხი ჰყავდა მხედველობაში, ვაჟკაცები, სმაც რომ შეეძლოთ და მონელებაც... ხო, ხო, ადრე რას ვსვამდი! არა, ახლაც არა მიჭირს რა, მაგრამ მიშლიან, მაშინებენ თავისი ჭკუით: დაბერდი, რაღა დროს შენი სმაც, ეს მოგივა, ის მოგივაო. ხან გაანჩხლებით, გაავებით შემომიტევენ ჩემი ქალბატონი ან მისი ძმა, ხან დამიყვავებენ. ვერაფერს იტყვი, ჩემს ჯანმრთელობაზე ფიქრობს, ზრუნავს ხალხი! ისე მაგათ რა ვუთხარი! ბავშვი ხომ არა ვარ, ვერ მივხვდე, ნახევრად გიყვად, მანიაკად რომ მთვლიან, ჩემი ჯანმრთელობა კი ფეხებზედაც არა ჰკიდიათ და მხოლოდ იმიტომ ირჯებიან, არ ვიმღერო. ამაშია საქმე! არადა, ცოტას რომ დავლევ, ხმაც მაშინ მორაქაქებს თავისუფლად. სიმთვრალეში ოდნავ მიბოხდება, ბარიტონივით, დელ მონაკოს რომ ტენორი ჰქონდა, დაახლოებით ისე, მაგრამ მე მაინც კმაყოფილი ვარ, რადგან დრამატული პარტიების არიებს სწორედ მაშინ ვმღერი. იდიოტები! ჩემი სიმღერა ესირცხვებათ, ჰე, ჰე, ჰე, საცოდავები! სადმე სოლისტად რომ ვმუშაობდე, გიყვარდეს, ხმას ჩაიწყვეტენ, სახურავზეც რომ ავიდე და ვიმღერო, გაისუსებიან, რადგან გაუგონიათ, სარაჯიშვილს ხეზე უმღერია, იან კიპურას — გემის ანძაზე, ჯინო ბეკს კი — თვითმფრინავის ტრაპზეო. იციან, ყველაფერი მშვენივრად იციან და ჩემთანაც არაერთხელ უბუუტუბრიათ, — ისინი პროფესიონალები იყვნენ და ეპატიებოდათ! აი, მათი ლოგიკა! პროფესიონალებს სადაც მოესურვებათ, სადაც მოეხასიათებათ, იქ იმღერებენ, ჩემთვის კი სუფრაზედაც არ შეიძლება. რა უნდა ელაპარაკო

ჩარჩობებში ჩასმულ ამ პატივმოყვარე მეშჩანებს! რა გაეგებათ ადამიანის სულის, რა ესმით, სიმღერის გარეშე ცხოვრება რომ არ შემოიღია... ერთი სიტყვით, მგლის შიშით ცნვარი არავის გაუწყვეტია და არც მე ვაპირებ! სანებლიძეებს კი ჩავადგდბინე წუხელ ენა, მაგრამ კარგი იყო, აქ არ მოვხვედრილიყავი! რა გაეწყობა!.. რაც არის, არის, იმედი ხეალის გულს რწმენით მივსებ, სხეულს კი ძალით... — თავისივე ექსპრომტმა ღიმილი მოჰგვარა. — ეჰ, სკობს ახლა დავიძინო!“

თავქვეშ ხელი ამოიღო, ცდილობდა აღრაფერზე ეფიქრა, მაგრამ მისი გაღიზიანებული გონება უნებურად კვლავ იმ დღის ამბებს უტრიალებდა. მას ჯერ მეტროში მომხდარი ინციდენტის დაუდგა თვალწინ, მერე კი ცოლისძმის, იორამ სანებლიძის ოჯახში გამართული წვეულება...

მხატვარმა იორამ სანებლიძემ, გუშინ სამოცი წლის იუბილე ახალმოსახლეობასთან ერთად აღნიშნა. ორ ოთახსა და ლოჯიაში გაშლილ სუფრას თითქმის ასი კაცი უჯდა, ორივე ოთახის, ჰოლისა და ლოჯიის კედლები ოჯახის უფროსის მიერ შესრულებული პორტრეტებითა და სხვა ქანრის ფერწერული ტილოებით იყო მოფენილი (პორტრეტისტად ცნობილი იორამი, დროდადრო სხვა ქანრსაც წყალობდა), თავი გამოფენაზე გეგონებოდათ. ბარგის გადმოტანასა და დალაგებაში მორისიც ღებულობდა მონაწილეობას და ერთი კვირის წინათ, დეკორაციულად საბოლოოდ გამართული ბინა რომ დათვლილიყო, საოცრად ესიამოვნა, თავისი პორტრეტი ვერსად რომ ვერ აღმოაჩინა. პორტრეტს, ძველ ბინაში კედელზე რომ ეკიდა სხვა პორტრეტებთან ერთად, ქვემოთ მისი სახელის და გვარის ნაცვლად, „სევდა“ და თარიღი ეწერა. მორისი შეურაცხყოფისაგან გაშრა, გული შეეკუმშა, უსახელოდ გამოსახული თავისი ორეული პირველად რომ ნახა, რამაც ერთხელ კიდევ დაარწმუნა იორამის თავხედობა-

ში, ერთხელ კიდევ გაუსვა ნაზი, ჯერად ყველას დასანახად, ცოლისძმის მისდამი დამოკიდებულებას. მორისს უნდოდა, სილა გაეწნა, გამოეთათხა, მაგრამ აყალმაყალს მოერიდა. მგავს, მაგრამ მე მაინც არა ვარ, რალაც აკლია. — საყვედურნარევი დაცინვით მიმართა მაშინ ცოლისძმას. მე ასე დავინახე! სახე შენია, მაგრამ სურათი აზრობრივად ზოგადია, გეთაყვა. გესმის? — უყურე, არადა, ნუ შეხედავ, ვინ გაძალბესო! უთხრა იორამმა და პორტრეტზე საუბარი ამით დაამთავრა. არც შეხედავო, გაიფიქრა მორისმა და მას შემდეგ ცოლისძმასთან სტუმრობას გაუზრბოდა. თუკი რალაც აუცილებლობის გამო მოხვდებოდა მასთან სახლში, პორტრეტისკენ ყოველთვის ზურგშექცევით ჯდებოდა. მორისი იმ დღეს დამამცირებელი, მტანჯველი გრძნობისაგან კი გათავისუფლდა (უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში, სურათის ნახვის დღიდან თან რომ სდევდა), მაგრამ პორტრეტი რომ ვერსად იხილა, ცნობისმოყვარეობამ შეიპყრო, — ნეტა რა უყო? იმავე საღამოს, ნათესავთან მოსაუბრე იორამის ცოლის ნათქვამს მოჰკრა ყური, რომ მის ქმარს, თურმე, რამდენიმე პორტრეტთან ერთად, ისიც გაუყიდა. მორისს გული დაწყდა, მისი სევდიანი სახე უსახელოდ, უგვაროდ რომ გახდა ვილაცის საკუთრება. რას იზამ, ჯანდაბას, ესეც საქმეა, მე რომ აღარ დავინახავო, დაასკვნა და შევებით ამოისუნთქა, თითქოს მხრებიდან მოეხსნა ის მძიმე ტვირთი, ზურგიდან მაცქერალი პორტრეტის გამო რომ გრძნობდა.

იორამს თანამდებობის პირების, კოლეგებისა და ნათესავების გარდა, ბანკეტზე რამდენიმე იუმორისტი მწერალი, სახასიათო მსახიობი და საესტრადო მომღერალი ჰყავდა მოწვეული, საღამო რომ მხიარული, ყოველმხრივ შემეკული ყოფილიყო. მორისი სმით კი სვამდა, მაგრამ არ უმღერია. მისი კლასიკური რეპერტუარის მოსასმენად ვის ეცალა, როცა სუფრაზე ერთმა-

ნეთს ცვლიდა სადღეგრძელოები, ანეგლოტები, სახუმარო ეპიზოდები, ხალხური თუ საესტრადო სიმღერები, ცეკვები. იგი იჯდა მაგიდის კუთხესთან თავისთვის, ჩუმად. ერთ-ორჯერ კინალამ გაუწყდა მოთმინების ძაფი, ჩაახველა, ხმა ჩაიწმინდა, რომ მაღალ ნოტზე დაეჭექა, ერთბაშად რომ მიეპყრო აუდიტორიის ყურადღება და შეეცვალა საღამოს მინორული განწყობილება, მაგრამ გამბედაობა არ ეყო, უფრო სწორად, იორამთან უსიამოვნებას მოაჩივდა თავი. ცოლისძმას მისთვის არც სუფრაზე და არც მანამდე არაფერი უთქვამს, მაგრამ მორისი უსიტყვოდაც მიხვდა, რასაც ნიშნავდა საესტრადო მომღერლების მოწვევა. ეწყინა, ზედმეტობის, უცხოობის გრძნობამ გული შეუკუმშა, გუნება წაუხდა, თუმც არავისთვის შეუმჩნევინებია. თავი ისე ეჭირა, თითქოს არაფერი მომხდარიყოს. სადღეგრძელოებს კი, ახლომახლო მსხდომ მამაკაცებისაგან განსხვავებით, მოკლედ, ორიოდ სიტყვით ამბობდა შინაგანად დაბოლმილი და სვამდა, სვამდა ბოლომდე, ერთიც არ გამოუტოვებია. მორისი ყოველთვის, ვიდრე სმას დაიწყებდა, კარგად დანაყრდებოდა და ღვიწოც დედის რძესავით ერგებოდა ხოლმე (არაყს, კონიას ახალგაზრდობიდანვე არ ეტანებოდა), ახლა კი ლუქმაც არ ჩაუდვია პირში და სასმელი ჩვეულებრივად ადრე მოეკიდა. ცოტა ხნის შემდეგ, ორი სადღეგრძელო კიდევ რომ შესვა, ყველასაგან შეუმჩნევლად პოლში გავიდა, ლაბადა ჩაიცვა და კარი გაიხურა.

სუფრის ხმაური გამოჰყვა. ყურებში ხმამაღლა, ერთმანეთში არეულად უზუზუნებდა საუბრის, სიცილის, სიმღერის ხმები. ქება-დიდებით აცუნდრუებულ, გადამზევებულ ცოლისძმას ხედავდა. „სიმღერას მიშლის ეს თვითმარქვია გენიოსი! ფიროსმანი მაგისტანა მხატვრებს ჯიბეში ჩაიჭუჭკავდა, მაგრამ კაციც იყო! ადამიანის ძვირს ვერ ათქმევინებდი, ეს კი ზურგსუკან ყველას ლანძღავს, და ავინებს: იმან ხატ-

ვა არ იცის, ის უნიჭოა, ამას სიღრმე არა აქვს, იმას — აზრობა... ნამდვილად მელაა! დღეს ვითომ ტაქტიკურად მომიხაზა, მოათრია ის გიტარისანი პიუნები! არ უნდა დაეყოლოდი, არ უნდა მიმეჭკია ყურადღება! ჩემი რბილი, დამთმობი ხასიათის ბრალია, გულჩვილობის, ჰუმანურობის! არადა, გაჩუმდიო რომ ეთქვა, ხომ უნდა მომეკლა ეგ შურიანი, ეგ ბოროტი ეგა! არა უშავს, გულს ნუ გაიტებს, მორის, ეგ და მაგისტანები შენი ფეხის ფრჩხილადაც არ ღირს!“ — ფიქრობდა კიბეზე ჩამავალი. რაც უფრო ქვემოთ ეშვებოდა, მით უფრო ნაკლებად სწვდებოდა მის სმენას მეშვიდე სართულზე მცხოვრები სანებლიძეების ბინიდან გამოსული ხმაური. უეცრად რაღაც მელოდია აეკვიატა, ჭერ ბუნდოვნად, გაურკვევლად ესმოდა, მერე თანდათან გამოიკვეთა, თანდათან გაუცნობიერდა და მუსიკის ნაცნობ, სწრაფრიტმიან ტაქტს ჩუმად ააყოლა ხმა. მისი გონება, სისხლი, მთელი სხეული ამ მუსიკამ, სიმღერამ აავსო და ეზოში ჩამოსულმა მორის ბათიჩელმა უკვე იცოდა, რაც უნდა ექნა. მოკლე კიბე აიარა, რომლის იქითაც, ოციოდ ნაბიჯის შემდეგ, ქუჩა ეშვებოდა ქალაქის მთავარი მაგისტრალისკენ და შეჩერდა. ჰაერი რამდენჯერმე ღრმად ჩაისუნთქ-ამოისუნთქა, დიავრავამა შეამოწმა. რიგზე მაქვსო, გაიფიქრა და ნათურებით გაჩახჩახებულ შენობისკენ შებრუნდა, რატომღაც ნავთსადგურის ბოლასთან მდგარ უზარმაზარ ხომალდს რომ აგონებდა, უცებ ხელი მაღლა აღმართა და მანრიკოს ვაჟაკური, მღელვარე და მელოდიური სიმღერის ჰანგები დაიფრქვა ირგვლივ. იგი ამ არიას რუსულად და ქართულადაც ასრულებდა, როგორც მოგუნებებოდა ხოლმე, ახლა კი იტალიური არჩია, რამეთუ უფრო ბუნებრივად და შთამბეჭდავად ჟღერდა. მორისი მღეროდა თავისუფლად, ოდნავ ხრინწიანი, ძლიერი, სასიამოვნო ტემბრით. ტაქტებს შუა, პაუზებისას, აკომპანემენტს, როგორც ყოველთვის, როცა პი-

ანიონ ან როიალი არ იყო, ახლაც თვითონ აყოლებდა საკუთარ სიმღერას თავისთვის ოდნავ გასაგონი ხმით, მობილიზებული რომ ყოფილიყო და ტონალობაც არ დაჰკარგოდა.

სახლის ყველა სართულზე, ვინც კი შინ იყო, გააღეს ლოჯიის ფანჯრები და რაფებს მოაწყდნენ. მორისმა არიის ბოლო ნოტი, მისთვის საყვარელი სი ბემოლი მჭექარე, გულიდან ამოხეთქილი ხმით ნემსის ყუნწში გააძვრინა, ჩვეულებრივზე მეტხანს გააგრძელა და სიმღერა რომ დაამთავრა, სართულებს მჭუხარე ტაში მოსწყდა, გაისმა შეძახილები:

— ვივა!

— ბრავო!

— რეპეტე!

— ეს ის კაცი არ არის, წელან ჩვენთან ერთად სუფრაზე რომ იჯდა? — ჰკითხა ერთმა მამაკაცმა მეორეს.

— ჰო, ისაა!

— ნაღდი ბელკანტოა! რა გვარია, თუ იცი?

— ვერ გეტყვი!

— არ გავუშვით, ამოვიყვანოთ!

— აქაურია?

— სად მღერის? — იკითხეს აქეთ-იქიდან.

— ჰერცოგის არია!

— სანტა ლუჩია!

მორისმა იცნო იორამის ვაიშვილების ხმა.

— ვივა!

— ბრავო!

— რეპეტე!

განაგრძობდა ხალხი.

არა, არ გაიმეორებს მორისი, არც სხვა სიმღერას შეასრულებს. საკმარისია! არც სუფრასთან დაბრუნდება. რაც იქ უნდა მომხდარიყო, აქ მოხდა. გემბანსა და კაიუტების ილუმინატორებთან მდგარ საზოგადოებას (რატომღაც ისევ ზომალდად მოეჩვენა ნათურებით გაჩახჩაებული სახლი) რამდენჯერმე მდებარე დაუკრა თავი და წარმატებით ფრთებშესხმულმა სწრაფი ნაბიჯით ქუჩისაკენ გასწია.

გვერდი იცვალა. კვლავ აქედან აეკრა, ტახტის სველ შუაგულს რომ არ შეხებოდა. მორისს ჩვეულებად ჰქონდა, რაც სიმთვრალეში თავს გადახდებოდა, გამოფხიზლებულს ყველაფერი დეტალურად მოეგონებინა. ეს იყო მნიშვნელოვანი თუ უმნიშვნელო ეპიზოდები, ვინმესთან საუბარი, კამათი, რა განწყობა ჰქონდა ამ დროს, როგორ ექირა თავი, ბოლოს კი შინ როგორ მივიდა და ასე შემდეგ. ამით, რაღა თქმა უნდა, მეხსიერებას ავარჯიშებდა, ამოწმებდა კიდეც (ასაკის მიუხედავად რომ ჭერჯერობით არ ღალატობდა) და თუ რაღაც არასასიამოვნოს აღმოაჩენდა თავის საქციელში, როგორც ყველა წესიერი კაცი, ისიც ცდილობდა, შემდგომში არ განმეორებულიყო მსგავსი რამ. მორისს ახლაც ყველაფერი ახსოვდა, გზას კი, სანებლიძეების ეზოდან მეტროს ვესტიბიულამდე, სადაც მისი ტრიუმფი გაგრძელდა, კერაფერი მოუხერხა, თითქოს განგებ წაშლილიყო მეხსიერებიდან. იქიდან ხომ იმ გადაწყვეტილებით წამოვიდა, რომ სალომეს, მისი ძველი, დაუვიწყარი სიყვარულის სახლთან ჩაევლო? მეტროში რაღა უნდოდა? როგორ გაჩნდა მეტროში, სალომეს სახლიდან კარგა მოშორებით რომ იყო? ავტობუსში რატომ არ ჩაჯდა? გაჩერება ხომ იქვეა, სანებლიძეების ქუჩის დასაწყისთან? ავტობუსში რომ ჩამჯდარიყო, სალომეს სახლის მოპირდაპირედ, პატარა სკვერთან ამოჰყოფდა თავს. ვადაიფიქრა? ცხადია, რადგან იქ ნამდვილად არ ყოფილა! მერედა, რატომ, რისთვის... და-ავიწყდა?! გზა კვლავ მრუდზე სიბნელეში რჩებოდა, მორისს ბათიჩელი კი ლოგიკურ დასკვნამდე მიიყვანა თავისი განწყობის გახსენებამ: იორამთან გამარჯვების სიხარული ახალი ასპარეზისკენ ეწეოდა კვლავ წარმატების, აღიარების სურვილით აღზევებულს და სხვას ველარაფერს ზედავდა, ველარაფერს გრძნობდა.

„ეს იყო, ამაშია საქმე!“

მორისი კვირას არ გაუშვებდა ისე,

აივანზე მდგარი ან ფანჯარასთან ჩავ-
ლილი სალომესთვის თვალი არ შევე-
ლო. სამი წლით უმცროსი, ამ სათნო,
ქალბარა, დიდი ხნის წინათ დაოჯახებუ-
ლი ქალის წამიერი ხილვაც კი აკმაყო-
ფილებდა, რაც მეორე კვირამდე ჰყო-
ფნიდა ფიქრისა თუ ოცნებისთვის.

მორისს შეეძლო მისალმებოდა, გა-
მოლაპარაკებოდა კიდეც, რადგან დარ-
წმუნებული იყო, რომ სალომე სცნო-
ბდა. არც იმაში ეპარებოდა ეჭვი, ქა-
ლი რომ უბასუხოდ არ დატოვებდა, მა-
გრამ რაკი ასე მოხდა, რაკი ცხოვრე-
ბამ თუ ბედმა მათი განაპირება იწება,
ტყვეობიდან დაბრუნებულმა მორისმა,
შინაგანი წინააღმდეგობის შემდეგ, ინ-
კოგნიტოდ ყოფნა არჩია (საყვარელი
ადამიანის ღირსების გაფრთხილების
მიზნით) და ეს შენიღბული, როგორც
ხშირად თვითონ ფიქრობდა ხოლმე,
— ბალღური თამაში, აგერ უკვე ოცდა-
ხუთი წელი იყო, რაც გრძელდებო-
და, იმ დღიდან მოყოლებული გადასახ-
ლებას რომ თავი დააღწია (ამგვარ და-
მოკიდებულებას ისე შეეჩვია, როგორც
ბევრი ეჩვევა ხოლმე სამსახურის თუ
ცხოვრების ერთფეროვნებას, რალაც
გაუტრკვევლის მოლოდინში). ზოგჯერ
ისე ხდებოდა, რომ მორისი რამდენჯე-
რმე ამაოდ აივლ-ჩაივლიდა სალომეს
ბინის ფანჯრების წინ, კარგა ხანს იდ-
გა ხეს მიყუდებული, მკრთალად განა-
თებულ სკვერში ან სკამზე იჯდა (რო-
გორც წესი, ყოველთვის ღამით მიდიო-
და), მაგრამ ქალს კვლავ რომ ვერ დალა-
ნდავდა, ტელეფონის ჭიხურს მიაშურე-
ბდა მოთმინებაშიღებული და თუ იგი
შინ იყო, მისი ნაცნობი, ტკბილი ხმის
გაგონებაზე, კმაყოფილი ჰკიდებდა
ყურმილს. ერთხელ... ეს ამ ორი წლის
წინათ მოხდა. სწორედ ეს დრო იყო,
ოქტომბრის მიწურული: შინ გვიან და-
ბრუნებული მორისი (ბოლო ხანებში,
პენსიაზე გასვლამდე, საღამოს სკოლა-
ში ასწავლიდა ბიოლოგიას), გაზეთის
მეოთხე გვერდზე განცხადებას წააწყ-
და, სალომეს მეუღლის გარდაცვალებას
რომ იუწყებოდა. მორისი, რა თქმა უნ-

და, გრძნობდა, იმ კაცს მის წინაშე
ბრალი არ მიუძღოდა, მაგრამ ქვეცნო-
ბიერად მაინც სძულდა ის და გაუხარ-
და, ამ ქვეყნიდან რომ წავიდა. აფორი-
აქდა, იმედის შუქმა გაუნათა გული, —
სჯობს გვიან, ეიდრე არასოდეს! —
ხმამალა შესძახა. გვერდით ოთახში,
სადაც ცოლს ეძინა, საწოლმა გაიჭრა-
ჭუნა (ვაეიშვილი შარშანს მერე, რაც
დაქორწინდა, რუსეთში ცხოვრობდა
ცოლოურს). ქალმა რალაც საღანძავი
სიტყვა ცხვირში წაიდუღუნა და ძილი
განაგრძო. ლოჯიაში, მაგიდასთან მჯდა-
რი მორისი გაიტრუნა, შიშის გამო კი
არა, მასთან უსიამოვნებისთვის არ ეცა-
ლა ახლა. მას არ უყვარდა და არც არა-
სოდეს ყვარებია გარიგებით შერთული
ეს განათხოვარი, როგორც ფიქრობდა
ხოლმე, გონებაჩლუნგი, წამხედურა ქა-
ლი, რომელთანაც თითქმის არაფერი
ჰქონდა საერთო. ზოგჯერ ეზიზღებოდა
კიდეც, განსაკუთრებით მაშინ, მის სა-
ნუჯვარ, ქაბუკობიდანვე გულს ჩანერ-
გილ გატაცებას აგდებით რომ ეპყრო-
ბოდა, დასცინოდა...

მორისმა იმ ღამეს იქვე, ლოჯიაში
გაიშალა ლოგინი და დაწვა. მთელი
ღამე თეთრად გაათენა. წარმოსახვებს
წარმოსახვები ცვლიდა: ხან ქუჩაში
ხვდებოდა შავებით მოსილ სალომეს,
ხან საქორწინოდ გამოწყობილი ეკ-
ლესიაში იყვნენ ჯვრის დასაწერად, ხან
საწოლში ეხვეოდნენ, ჰკოცნიდნენ ერ-
თმანეთს თავდავიწყებით, ხან ქუჩაში
მისეირნობდნენ ახალგაზრდა შეყვარე-
ბულებივით ქლუტულ-ქლუტულით,
ხან ოჯახში საქმიანობდნენ... სინამდვი-
ლეს დაბრუნებულ მორისს მწარედ გა-
ელიმა, გონს მოეგო, მიხვდა, რომ ამა-
ზე ფიქრიც კი უკვე სისულელე იყო,
სულმდაბალი, ჩასაფრებული კაცის სა-
ქმიანობა და ჩიტივით აფრთხილებუ-
ლი ოცნებები თუ სურვილები გულში
ჩაიცხრო, ჩაიკლა, როგორც მაშინ, გა-
დასახლებამდე, სალომეს მოტაცების
განზრახვა. მერე იმაზე დაიწყო ფიქრი,
როგორ მოქცეულიყო, — მივიღე თუ
არ მივიღე პანაშვიდზე? დებეშის გა-

გზაზეა გადაწყვიტა. დილით ტექსტი შეადგინა და ფოსტაში წაიღო. „ვიზიარებ თქვენს უზომო გულის ტკივილს, — სწერდა მორისი. — დიდად ვწუხვარ, პირადად რომ ვერ გიცხადებთ თანაგრძნობას. თქვენი მარად პატივისცემელი მორის ბათიჩელი“.

მორისმა კვლავ იცვალა გვერდი. მერე ის დღე ამოუტივტივდა გონებაში, ფრონტზე რომ მიდიოდა: ეშელონი ღამის თერთმეტ საათზე გადიოდა ნავთულის სადგურიდან, საომრად გაწვეულთა უმრავლესობამ კი, განსაკუთრებით რაიონებიდან ჩამოსულებმა, შუადღიდანვე იქ მოიყარეს თავი გამცილებლებითურთ. ისინი, ჯგუფ-ჯგუფად მოკალათებულნი სადგურის მოედანზე, ბაქანსა თუ მოსაცდელ დარბაზში, სვამდნენ, მღეროდნენ, ერთმანეთს ესიყვარულებოდნენ, ღვრიდნენ ცრემლებს, იცინოდნენ (მორისს შინ აღარავინ ჰყავდა, მშობლები ომამდე გამოეცალნენ ხელიდან, ნათესავები კი სოფელში ცხოვრობდნენ და ისიც თავისუფალი იყო ახლობლებთან გამოთხოვების სენტიმენტალური განცდებისაგან). წითური, არყით შეჭიკჭიკებული პოლკოვნიკის ბრძანებისამებრ, დანიშნულების ადგილამდე რომ უნდა ჩაეყვანა ათასეული, მომავალი ფრონტელები ათ საათამდე თავისუფალნი იყვნენ, ზუსტად ათზე კი ბაქანზე უნდა გამწყრივებულყოფნენ ასეულების მიხედვით და იქამდე მორისიც არ აპირებდა სადგურში გამოცხადებას.

ომის ურჩხულმა თავდაყირა დააყენა მორის ბათიჩელის ცხოვრება, თითქოს კრიტაში ჩაუდგა მოზიზღარი კაცივით და მის გულითად, უპირველეს ორ განზრახვას უცებ გადაასხა ცივი წყალი. კონსერვატორიაში სწავლის გაგრძელების ოცნება ოცნებადვე დარჩა, თუმცა ამაზე შედარებით ნაკლებად სწუხდა, თუ სალ-სალამათი დაბრუნდებოდა, მერეც მოესწრებოდა სწავლას, საყვარელ ქალიშვილთან განშორება კი, ვინძლო სამუდამოდაც, გულს უთუთ-

ქავდა ჭარბი ემოციების მქონე ახალშენს („სამსახურს დავეწყებ და შევირთვე კიდევ, თუ გამომყვია“. — ფიქრობდა ბოლო ხანებში მორისი).

სალომე იმავე ფაკულტეტის მესამე კურსის სტუდენტი იყო უკვე, მორისმა რომ დაამთავრა. პირველად რომ ნახა იგი, თავგზა აებნა, მიხვდა, მის იქით სხვა გზა არ ჰქონდა, თანდათან დაახლოების შემდეგ კი მიუწვდომლობის შიში დაეუფლა ამ ამაყი, უკარება ქალიშვილის მიმართ და მისდამი გრძნობას ფიქრში ელოლიავებოდა, არც სხვა ვინმესთვის გაუმხელია. სალომე მას უფროს მეგობრად თვლიდა და ისიც ძალაუვნებურად თამაშობდა ამ როლს. ქალიშვილს სიამოვნებდა მასთან შეხვედრა, საუბარი მუსიკაზე, ამა თუ იმ ცნობილ მომღერალზე, ახალ ფილმზე, საერთო ნაცნობ-მეგობრებთან ერთად რომ ნახულობდნენ, მოსწონდა მისი ხმა... მორისმა იცოდა, სალომეს რომ რჩეული არავინ ჰყავდა, მაგრამ მისი სილამაზით, სათნოებით მოჯადოებული, მისი სიამაყით, დამფრთხალი ვერ ბედავდა რაიმეს თქმას და აგერ იმ დღემდე მოიტანა გაუმეორებელად.

მორისმა თითქმის მთელი დღე მასაფლაოზე დაჰყო, სალომე კი სალამოს უნდა ენახა, ასე ჰქონდა გადაწყვეტილი. კარგა ხანი იყო, რაც მშობლების საფლავზე არ ყოფილა და უპატრონოს დამსგავსებოდა იჭაურობა, — სარეველა ბალახი ბუჩქებად ქცეულიყო, ირგვლივ შემოვლებული აგურის დაბალი, ცემენტით შეღესილი კედელი კი სანახევროდ დაეშალა ქარ-წვიმასა თუ გასული ზამთრის ყინვებს. ფეხს ითრევდა მორისი, ნელა, დინჯად საქმიანობდა, დრო რომ გასულიყო, ჯერ სარეველებისაგან გაწმინდა, გააკრიალა სასაფლაო, მერე კედლის შეკეთებას შეუდგა. მზე უკვე ნახშირგორისკენ გადახრილიყო, მუშაობას რომ მორჩა. ნაგავი გადაყარა, ნაძვებს და ტირიფებს წყალი დაუსხა და წამოვიდა. შინ დაბრუნებული დივანზე მიწვა. თვალი კედ-

ლის საათისაკენ ეპირა. ვერ დაისვენა, რაც უფრო ახლოვდებოდა სალომესთან შეხვედრის დრო, მით უფრო კარგავდა მოთმინებას. ცოტა ხნის შემდეგ ადგა, გაიპარსა, დაიბანა, ტანსაცმელი გამოიცვალა, თუშური ქუდი დაიხურა და ტელეფონთან მივიდა... სალომე შინ არ აღმოჩნდა. დედისთანაა, მალე მოვაო, უთხრა ყურმილში დედამისმა. მორისი დაფაცურდა, ზურგჩანთა მხრებზე მოიგდო, ფანჯრების დარაბები ჩარაზა, წამით შედგა, მშობლიურ ბინას თვალი მოავლო, კარი დაკეტა და სირბილით გაეშურა გამზირისკენ, სადაც იმხანად სალომე ცხოვრობდა, სადარბაზო შესასვლელთან რომ დახვედროდა.

ნახევარ საათზე მეტხანს იტრიალა მორისმა სადარბაზოსთან, სალომე კი არ ჩანდა. „შეიძლება მაშინ დაბრუნდა სახლში, მე რომ აქეთ გამოვბრდი“. იქვე, შესასვლელთან, კედელზე ტელეფონ-ავტომატი ეკიდა, დარეკა. დედამისის მოერიდა და უცნობ, გამვლელ ქალიშვილს თხოვა, მოეკითხა იგი... სალომე ისევ არ იყო შინ. დრო თითქოს განგებ, სწრაფად მიიწვედა წინ. ჩელუსკინელების ქუჩაზე ცხოვრობდა სალომეს დედა. რომ წავიდეს? სისულელა, გზაზე ასცდება... რალა დარჩა, საათზე ნაკლები, ათზე ხომ სადგურში უნდა იყოს. რომ არ მოვიდეს, რა ჰქნას?... მორისი ავტობუსის გაჩერებისკენ გაიქცა. ერთხანს იქ ელოდა სალომეს. უცებ გაახსენდა ზემოთაც რომ იყო გაჩერება, ოპერის თეატრის მოპირდაპირედ და იქითკენ გაემართა, თან უკან-უკან იხედებოდა...

ბინდი ეფინებოდა შუქშენილბვაში მყოფ ქალაქს. წყნარი, მთვარიანი ღამე ღებოდა, ცაზე თანდათან იკვეთებოდა ნათურებივით მიმოხეული ვარსკვლავები.

იმ ღამეს, როგორც ახლა, წინათაც ხშირად იხსენებდა მორის ბათიჩელი. ის ღამე მისი ცხოვრების, მისი გრძნობის თანამგზავრად იქცა. მას შემდეგ შეუყვარდა არაყიშვილის ეს ცნობილი

რომანსიკი, დღე რომ არ გავიდოდა მისი თავისთვის გულში, ჰიანოთი ან ხმა-მალა არ ემღერა:

ვარსკვლავიანსა ღამეს,
მთვარე ანათებს მკრთალად...
ტბილია ბაგე ქალის.
მოწებებული თავად,
ტურფავ, კაშაშა ღამით,
როგორ გავუძლო ნაღველს
ტბილი ხარ, როგორც ტრფობა
წყნარ, ვარსკვლავიან ღამეს...

ეს სიმღერა იმ შორეული ღამის გამოხმობა, გაცოცხლება იყო მისთვის, დაძაბული მოლოდინით და იმედით საესე წუთების ხელახლა განცდა.

მორისი სადარბაზოსთან რომ მიბრუნდა, ათის ნახევარი იყო. სალომე ნახვის იმედი გადაწურული ჰქონდა. მაინც დარეკა და სალომემ რომ უპასუხა ნერვიულობისაგან ნერწყვამშრალმა ძლივს ამოიღო ხმა:

— გამარჯობა, სალომე, მორისი ვარ!

— აჰ, მორის, გამარჯობა! ჩემთან დაგირეკავს, დედამ მითხრა, ეს წუთია შემოვედი. რა მოხდა? ხმაზე გატყობ, გუნებაზე ვერა ხარ.

— ჰო, რა ვიცი... სალომე, რალაც მინდა გითხრა, გთხოვ ჩამოხვიდე, შენს სადარბაზოსთან გელოდები.

— ამოდი, მორის!

— არა, არა, აქ დაგელოდები.

— კარგი, ახლავე ჩამოვალ.

წუთსაც არ გაუვლია, სალომემ კიბე ჩამოირბინა.

— მოგზაურივით გამოიყურები, — უთხრა მიახლოვებისთანავე. — თმა რა უყავი, მოიპარსე?

— ფრონტზე მივდივარ, სალომე.

— ფრონტზე?! როდის?

— ეშელონის გასვლამდე საათ-ნახევარი არც კი დარჩა. გამოსათხოვრად მოვედი, — ხელი გაუწოდა. — ნახვამდის, სალომე!

— ნახვამდის, მორის!

— მიყვარხარ, სალომე, ძალიან მიყვარხარ! — თქვა უცებ და ხელზე ხელი მოუჭირა.

ქალიშვილი გაწითლდა, დაბნეულმა ხელი წაართვა.

— არ მოელოდი, ხომ?

— არ ვიცი... — მოგვიანებით უბასუხა, მღელვარებისაგან ბაგე უთრთოდა.

— უთქმელობა ვერ შევძელი.

— არ ვიცი, რა გითხრა, — ჩაიჩურჩულა ქალიშვილმა.

— ახლა არაფერი, — კვლავ ჩამოართვა ხელი, თითებით მოეფერა, სალომე არ გასძალიანებია, — ჩამოვალ და მერე.

— კარგი მორის... გამარჯვებით დაბრუნებას გისურვებ!

— კარგად იყავი, სალომე! — მიბრუნდა და წავიდა.

„უნდა მეკოცნა! როგორ არ ვაკოცე! — გულდაწყვეტით ფიქრობდა ნათელის სადგურისკენ მანქანით მიმავალი მორისი — ბრიყველად მოვიქეცი!..“ მერეც, რამდენჯერ უსაყვედურებია თავისი თავისთვის და ახლაც, საკანში, ტახტზე მოკუნტულად მწოლარემ იგივე გაიმეორა. „რომ მეკოცნა, სხვა იყო... ეჰ, წარსულს რაღა მობრუნებს... ფიქრი, ოცნება დამრჩა... აქ კი ყველაფერი, როგორც მოგესურვება ისე... სალომე... სალომე...“

...სალომე ტახტზე ჩამოუჯდა. სახეზე, ყურის ძირებში ფრთხილად, ნაზად უსვამდა თითებს, ისე, როგორც მორისის ღეღამ იცოდა, ბავშვობაში მას რომ აძინებდა ხოლმე. სასიამოვნო ჟრუანტელმა დაუარა, თანდათან დაუვიწროვდა უბეები და ჩაეძინა.

კარგა ხნის გათენებული იყო, თვალი რომ გაახილა, თავს მილიციელი ადგა, ანჭრევდა.

— გაგიტება ძილი, ადექი, უფროსი მოვიდა.

ტახტიდან წამოხტა, აბურძენილი თმა თითებით გაისწორა, ლაბადა აიღო და საკანიდან გამოსულმა მოიხურა.

გარეთ აღარ წვიმდა, ფანჯრებიდან მზის ნათელი შემოდრიოდა.

მილიციელი კაბინეტში შეუძღვა. მაგიდასთან გამხდარი, სიმპათიური კაცი იჯდა, შავი, უკან გადავარცხნილი თმა ბრილიანით უპრაიალესადა.

— დილა მშვიდობისა! — მიესალ-

მა მორისი და მაგიდას მიუახლოვდა, გულწრფელად რომ ეამბნა მისთვის ყველაფერი. — ბატონო ჩემო...

— მოითმინეთ! — უფროსმა ცივად ახედ-დახედა. მორისი შეტება.

— ეს არის? — ჰკითხა უფროსმა მილიციელს.

— დიახ.

— პირდაპირ სასამართლოში! ორ კვირას მშენებლობაზე იმუშავენ, მოუხდება!

მორისის მოულოდნელობისაგან ელდა ეცა, დაიბნა.

— ცალხელაა, უფროსო, ომის ინვალიდი.

— ააა, მაშინ... დააჯარიმეთ და გაუშვიეთ!

მორისი გონს სამორიგეოში მოვიდა, გვიანდა იყო. ჯიბეები ამოიფხვია, ჯარიმა გადაიხადა და წამოვიდა.

„ეს რა მიყო, კაცო? — ქუჩაში დაბოლმილი მიაბიჯებდა. თავს დამცირებულად, შეურაცხყოფილად გრძნობდა, უკმარობის განცდა ყელში ბურთივით ებერებოდა. — ხმა როგორ ვერ ამოვიღე! რაღაც რომ მეთქვა, ალბათ უფრო რბილად მომექცეოდა, ლოთივით, ხულიგანვით არ დამაჯარიმებდა ამ ხნის კაცს!“ მორისი, პირველ რიგში, მაინც თავის თავს ადანაშაულებდა, მაგრამ უფროსის გახსენება, მასთან ლაპარაკიც რომ არ ისურვა, კვლავ საწინააღმდეგოდ განაწყობდა.

ჩქარი სიარულისაგან ფეხები დაეღალა, სახსრები ეტკინა. ისე აგუზგუზებოდა შინაგანი ცეცხლი, ძლივს მოთოკა თავი, ნაბიჯი რომ შეენელებია. კოლმეურნეთა მოედანზე გასული, ტრამვაის გაჩერების პირდაპირ, წყლის დასაღევად შადრევანთან შეჩერდა. ხელი დაისველა, სახეზე მოისვა, წყალი დალია. ტრამვაიში ასულს მოავიწინა, კაპიციც რომ აღარ ეგდო ჯიბეში. „აქაც თუ დამაჯარიმეს, ოო, ამას არაფერი აჯობებს! ეს რა მიყო, კაცო?!“ — ფიქრობდა უკანა ბაქნის ფანჯარასთან, ხალხისკენ ზურგმუქცევით მდგარი და კბილებს აკრაჭუნებდა.

მორისს ცოლი შინ არ დახვედრია.
„რა თქმა უნდა, იქ იქნება!“ ვაჟიშვი-
ლის დაქორწინების შემდეგ, ქალი სა-
ნებლიძეებთან აღამებდა და ათენებ-
და, სახლში იშვიათად გამოჩნდებოდა
ხოლმე. „სულ ნუ მოვა თუ უნდა, ეშ-
მაკსაც წაუღია!“ მაცივრიდან ღვინიანი
ბოთლი გამოიღო, ორი ჭიქა ზედიზედ
შესვა. პირის სიმშრალეს აღარ გრძნო-
ბდა, დამძიმებული გული კი ოდნავა-
დაც არ შემსუბუქებია. ძეხვით და პუ-
რით ისაუბმა. ერთი ჭიქა კიდევ დალია
და აბაზანაში შევიდა. უნდოდა განწმ-
ენდილიყო, წყლისთვის გაეტანებია
წუხანდელი და ამდილანდელი უსიამო-
ვნებანი, მაგრამ შარდის სუნე მოიშო-
რა მხოლოდ, ტახტიდან რომ აპყვა.
კოსტიუმი ბენზინით გაწმინდა, სკამის
საშურგეზე გადაჰკიდა, სხვა ჩაიცვა,
ჩიბეში ფული ჩაიღო და ნუცუბიძის
ფერდობისკენ გასწია მეგობართან, ბო-
ლმისთვის რომ გზა მიეცა.

მეგობარი სახლში არ დახვდა.

დალევა მოუწია მეგობრის სახლ-
თან ახლოს გასტრონომში შეუხვია, გა-
მყიდველი მხიარულად შეხვდა — დაგ-
ვიძველდა მორის პურმარილი.

— აბა, კაცო, აბა! დღესვე, ახლავე
უნდა გამოვასწოროთ ეს დანაშაული.

სალამოს ამინდი შეიცვალა, გაწვიმდა.

მორიგე მილიციელი მეტროს შესას-
ვლელის გვერდით, მინის კედელთან
დგას და რაციაში ჩასძახის:

— მეშვიდე ვარ! გესმით ჩემი ხმა?

— მესმის! — პასუხობს განყოფი-
ლებიდან მორიგე.

— ისევ მღერის, უფროსო.

— ვინ?

— აი, ის, ცალხელა. ხალხი დგას და
უსმენს. კარგად მღერის, იცით.

— ნასვამია?

— დიახ. დავაკავო?

— იმღეროს, ჯანდაბას მაგის თავი!..

მოიცა, სად მღერის, მეტროში ხომ არა?

— მეტროს ვესტიბიულში.

— ოხ, მაგისი, მოგეჭრა თავი! ათასი
უცხოელი სტუმარია...

— რა ვქნა?

— მცირე პაუზა.

— წამოვიყვანო?

— არა, არა, არ გინდა! მეტროს
მოაშორე, ოღონდ წყნარად, უხმაუროდ
და მერე თავში ქვა უხლია!..

ოთახში პატარა ბიჭმა შემოირბინა.

— აქა ხარ, ბები?

ბიჭი ქალის გვერდით, ფანჯრის რა-
ფასთან შეჩერდა.

— მგონი სკვერში მღერის ვილაც,
გესმის, ბები?

— მესმის, შვილო.

ბიჭმა ფანჯრისკენ კისერი წაიგრძე-
ლა, უცებ შესძახა:

— ვიცანი, ის კაცია, ჩვენს ქუჩაზე
რომ დადის ხოლმე! აქ ახლოს ცხოვ-
რობს?

— არ ვიცი... არა, არა.

გარეთ წვიმდა, წვიმდა შეუჩერებ-
ლივ. ფოთლებშემოძარცული ქადრის
ძირას მდგარი მორისი სიმღერას გა-
ნაგრძობდა. მღეროდა ჩვეულებრივზე
ხმამაღლა, მთელი გრძნობით. რომან-
სის ბოლო სტროფი დაიწყო:

„მიყვარს ვარსკვლავნი, ტურფავ...“

— იცნობ?

ქალი დაძაბული უსმენდა სიმღერას
და ვერ გაიგო, რა ჰკითხა შვილიშვილმა.

„ვეტრფი სევდებსა მწარეს...“

— იცნობ იმ კაცს? — გაუმეორა
ბიჭმა.

— ჰო, ისე... შორიდან.

— ვინ არის, მომღერალია?

— ერთი პატიოსანი, წესიერი კა-
ცია... — დაფიქრებით მიუგო მოგონე-
ბებში წასულმა ქალმა. — ომი რომ
არა, კარგი მომღერალი იქნებოდა.

— როგორაა გაწუწული, არ სცივა?

ქალს არაფერი უპასუხნია. მორისმა
დამთავრა სიმღერა, სკვერი გადაჭრა
და თვალს მიეფარა.

— წავიდა, — თქვა ბიჭმა. — იქ
რატომ მღეროდა?

— რატომ? რატომ მღერიან მთვრა-
ლები ქუჩაში? ისიც... ნასვამი იყო და
მღეროდა. — თქვა ქალმა და თავი ოდ-
ნავ გვერდზე მიაბრუნა. ცრემლებმო-
წოლილ თვალებში ბიჭს რომ არ შეე-
ხედა.

ოცხე

პოემა

„შენ დამიფარე, ძლევა მეც“...

რუსთაველი

1

ჩრდილოვან ხეთა შრიალით მოდის
მარადიული სიმშვიდის ხმები...
გათასმულია ხავსიანი სამარის ლოდი
სუროს ძარღვებით და სუროს თმებით.
აქ, უწინარეს კრძალვა და რიდი
და მუხლებიდან წამოსული რთვილი და ნამი;
მრუმე ნათელით და მრუმე ბინდით
შემურულია მღუმარების ყოველი წამი.
მიძიდება გული და ჩნდება თვალზე
ცრემლი, ათასი ხსოვნის დამტევი,
მწუხარებისგან თავის დახსნის სურვილი დამძლევს,
მაგრამ დარდისთვის გაჩენილა აქ ყველაფერი:
ლაფნაც, გრანიტიც, შავი მესერიც,
ნარზე დამჯდარი ჩიტი ნიბლიაც;
და რასაც ამ დროს მოთმინებას დაესესხები, —
ფიქრი, ფიქრი და მხოლოდ ფიქრია.
ფიქრების მიღმა, მიწიერს და ზეციერს შორის,
მწარე სიცხადის დგება კედელი;
და მხარზე გვადევს უხილავის ვეება ტორი,
წუთისოფელთან იძულებით შემრიგებელი.

2

მთის ყვავილები უხდება შეღმართს,
იქვე ბილიკი — სატევრის კვალი;
ბილიკს რომ კაცი მიჰყვება — შენ ხარ,
ბილიკის თავზე შემდგარა ქალი.
აქ არც სამოთხის ვაშლები გელის,
არც ლეღვი დნება თავლის კურცხლებად;
ეს იმას ნიშნავს, ცოდვაზე ხელი
შემთხვევით არვის არ მიუწვდება.
ვინ აღარ იცის, მოჰყვება რაიც
ულრან ტყეებში ყოფნას ნებისად,
მაგრამ ბიბლიურს იტყვიან მაინც,
თავფურცელს კაცის შეცოდებისას.
სხვა არის ეამი, ჩვენ გვაბრუნებს საწუთრო თორემ,
ის უცვლელია თავის ჩარჩოთი;
გუშინ არ იყო? — ამ ტყეში სწორედ
პირველყოფილის როლს თამაშობდი:
ლოდით, ხელკეტით დასდევდი ნადირს
(გამოგიცვლია იარაღი დღემდე მრავალი)...

დღეს აქ. მეოცე საუკუნის ნებართვით დადის
შემცოდნეული წინაპარის შთამომავალი.
ესეც როლია, გაცემული ცაში წყალობად,
იბის სურვილით, ვინაც ჩვენი ცქერით ერთობა;
აღვას გვირგვინად ევას ქალობა
ამ სამყაროში დედამიწის ერთადერთობას.

3

...გეძახის! — სივრცე იტაცებს ხმაურს,
კლდეზე შემდგარი მობრიალე კოცონს გაგონებს;
რაღა თქმა უნდა — ჰაუ-ჰო-ჰაუუ!.. —
შენც საპასუხო ხმა გააგონე.
აჩქარებული სუნთქვით და მაჩით
გებრძვი გვიძიბნარს, კუნელს, ლელიანს,
და როგორც იქნა, წააწყდი გზაწვრილს,
მთას რომ წარბივით აუშვერია.
...ამ დროს ძირს, ხევში, პატარა ქალაქს
„წყნარი საათი“ — სუღარა თეთრი,
ახურავს ძალად, ახურავს ძალად
და ოფლიანი აწუხებს მკერდი.
ძინავს ავადმყოფს... ივსება მოვარით
პალატა, ერთ დროს მე რომ ვსახლობდი;
და მხოლოდ მაშინ იცვალა მხარი,
ცეცხლად ანთებულ გოგოს როცა მიუახლოვდი...

4

დღეიდან სიზმარ-ცხადის გმირი ხარ,
მორცხვად დამჯდარი უფსკრულის პირთან;
რაც მოხდა, მოხდა — იმას ტირიხარ
რაც აწი უნდა დაგაწვეს ტვირთად.
იმღვრევა უკვე მთის წყარო წმინდა
და იმტვერება ნისლის ფარაჯა,
ალბათ უფალიც თავის ფეხით ჩამოვა ციდან
და ქერუბიმებს დაუყენებს ტყეებს დარაჯად.
საით ცოდვილო? — ქალებში ქოხი,
თავშესაფარი ისლის ქოხი უნდა აშენო,
და ღვარო ოფლი... — ბარით და თოხით
ყანები უნდა აშრილო ქოხის გარშემო.
გინდა თუ არა გაგიჩნდება ჯალაბიც მაღლე, —
აწი არავინ მოგცემს არჩევანს;
და ყოველდღიურ საზრუნავით გადადლილ თვალებს
მოესურვება ღმერთის გაჩენაც.
მერე მაჰმადი. შივა და ბუდა,
და გოლგოთაზე ატანილი ჯვარი და — ქრისტე;
აიტყენ მარჯვენს, მიტანილს გულთან
და შავედრებელ გამოხედვას — გაქცეულს ცისკენ.
ამიერიდან, მიწიერს, გმართებს
თიხის ჭურჭელში ჩარჩენილი სიმდიდრის მოვლა;
შემოხვევით რამდენ ისეთ რამეს აღნთებ სანთელს,
რომელიც ერთ დროს უნდა იქცეს წვიმად და თოვლად.

...ათიათასის გააზრება მზერას მოლილავს, —
ეს საზრუნავი ერთისათვის მართლაც დიდია;
ქალი კი ამ დროს, მხარტეძოზე წამოწოლილა
და ნაწნავებში უფსკრულებში ჩაუკიდია.
რას ფიქრობს ნეტავ, რა რჩევას უსმენს,
ამ გარინდებით რა ზრახვას ამხელს,
ქალი, რომელიც მომავალში დაბადებს რუსთველს,
დაბადებს შექსპირს... — სიზმარ-ცხადის მთავარ ძაფს ჩაყვეთ,
იქ, უკუნეთში, სადაც თმები შეეხო მიწას,
გაჩნდა ქვეყანა — სხვა სიგრძით და სხვა სიგანეთი;
პატარა ოცხეც ევფრატად იქცა
და გახშირდა ბაგეებზე — შუა-მდი-ნა-რე-თი...
გამოჩნდა ხალხიც, — დაძაბულ წამებს
ბევრი რამე აქვს საოცარი და საკვირველი,
აგერ, ისინიც: ლაიდად! ლამეკ! —
დაეტყო მიწას ნატერფალი უკვე პირველი.
წაშველები ავადმყოფის კოშმარულ სიზმრებს,
თუმცა ცოდვილი, მაგრამ გულით მაინც ხალასი,
რომ თმებზე, როგორც დაჭიმულ სიმზე
მეც ვიგრძნო ხელი კაენის და მათუსალასი.
უკვე სამნი ხართ, წამოდგა ქალიც.
(წინასწარ ალბათ თავისთავთან დიდხანს იომა),
და როგორც ჭიდან ოწინარით ამოაქვთ წყალი,
ამოჰყავს თმებით წყვდიადიდან კაცობრიობა.

5

გათენდა დილა... სანაცვლოდ მთვარის
სარკმელში ახლა შემოხედვა მზემ მოინება;
არავითარი წუხანდელი კოშმარის კვალი,
ევას მაგიერ მედიცინის და ილიმება. |
რიტუალივით გამიზნული რეჟიმი გელის,
საუზმის შემდეგ „კლინიკური საათის“ რული;
ხანდახან გინდა აუქნიო ყველაფერს ხელი
და მოიფხანო ცხოვრებაზე ერთი დღით გული.
ეს მაშინ, როცა ცხოვრება შენთვის სულ მცირე რამეა, — მოლზე ფეხშველი
გარება, ბალახზე როცა ნამია. შარვალის აკარწახება, მომდგარი ყანის მორიდი,
და ნაოფლარზე ჭინჭილის ჩამომღერება ბოლომდი. ციციანთელით გაკერილ
ლამის უძილოდ გათევა, და ქალებიდან წამოსულ ურმულის მიყურადება.
შეზინდებისას დანთებულ ღზინის დილამდე ატანა, და მერე, გზაში ღიღინი;
— პატარავ, ჩემო პატარავ!

ისიც პატარა გოგო იყო, ცით ჩამოსული კისკისა ბავშვი, ათასი ჭინკა
უხტოდა თვალში.

დართო მოსული (ჭინკაზე იტყოდა პასიკო ბებია) უსათუოდ წვიმით
წავაო.

წვიმით წასულის, ცრემლით წასულის

დახვალ, დაგყვება ხსოვნა ასულის.

ხსოვნა!...

ხსოვნა!...

ხსოვნა!...

რაც თვალით გინახავს — გახსოვს, რაც — არა, გაგივონია და ისიც

გახსოვს... თვალით ნახულივით გახსოვს... კარში გამოდიო, გეძახის ხსოვნაში,
არეული სინამდვილე.

ვინაც კი შემოდგომაზე, რთველობის შემდეგ შეღმართს შეუყვება
(შეუყვებოდა), სხმარტლის შეთქვირულ ნაყოფს შეაგროვებს (შეაგროვებდა)
და ზედ პატარა წინწყლებს — „ჭინკის ნაკვალევს“ ეფერება (ეფერებოდა)
ყველანი აქ შეყრილან:

ლადო ასათიანი

— იმ სახლში წაბლისფერთმიანი ქალია,
დიდბუნოვანი და დიდგული.

მურმან ლებანიძე

— შენ ამ ქალაქში რა გინდა,
პატარა თამუნია.

ანზორ აბულაშვილი

— შენ რომ გიყვარდა იმ მოტივს ვუსტვენ
და ესმის იგი ტყესა და კბოდეს.

ზაალ ებანოიძე

— თეთრ სიჩუმესთან წილნაყარი სახელი შენი,
ჩემს არსებობას გაუხუნარ მიხაკად შეენის.

იმედი?! იმედი სიტყვაა, თავისთავად — აბსტრაქტული მცნებაა, მაგრამ
ზოგჯერ სხეულს შეისხამს, თეთრ ხალათს მოირგებს და ხალხში დადის.

გივი წულუისკირის სახით...

არჩილ მხეიძის სახით...

გიორგი ცისკარიშვილის სახით...

ცისკარიშვილი სამრეკლოს გვერდით,

ფლატეზე როცა ხატავდა ქრისტეს,

ჩვენ ლექსებს ვწერდით, ჩვენ ლექსებს ვწერდით

და თვალი ჩუმად გვეჭირა ცისკენ.

... და ვისაც თვალი მართლა უჭირავს ცისკენ, მგოსნების შემდეგ ის
კაცებია, მალა, ყანობილის მთაზე რომ თეთრი სახლი დაუდგამთ —
დედამიწის სარკმელი.

ვის ვესიზმრებით, ვინ გვესიზმრება,

ასმა იკითხა, ერთმა ამოხსნა;

ორი სტრიქონი უნდა გვახსოვდეს

გალაკტიონის სასაფლაოსთან:

„მე ყვავილები მესიზმრებოდა

და მე ყვავილებს ვესიზმრებოდი“.

არა! — საავადმყოფოს სარკმლიდან არ გადახტარა, ყანობილის მთაზე
რომ თეთრი სახლი დგას — დედამიწის სარკმელი, იქედან, ხელები გაშალა
და იქედან გადაფრინდა...

იმ დღიდან ეძებენ:

მე ვეძებ ჩვენ ვეძებთ

შენ ეძებ თქვენ ეძებთ

ის ეძებს ისინი ეძებენ

ყველა ფოთოლში, ყველა ბალახში

ჩემი ციური სული ეძიეთ,

მე ამქვეყნიურ ტანჯვას გადავჩი,

გავიქეცი და ვერ დამეწიეთ. —

აწერია ოცდაათი წლის კაცის საფლავზე, სოფელ ქვედა ღიმში, რომ თოფით მოუკლავს+.

ეს მაინც რაღამ გამახსენა? —

ძაბუნი ჩამიდგა მუხლებში.

თუ ძმა ხარ, ცუდი არაფერი იფიქრო!..

პასუხის მაგიერ ირონიაგარეულ ღიმისლს აიფარებ ბაგეზე, მერე კი ისტერიული სიცილი აგიტყდება და ყველას გასაგონად იძახი:

„მაშ, გამარჯობა ტკბილო სიცოცხლე,

დავრჩებით მარად ჩვენ განუყრელი!“.

6

...ქალიდან ყმაწვილი მორბოდა, ორკაპით გადმოვლო ღელე;

სამარის პირლია ორმოდან ლანდები უქნევდნენ ხელებს.

ეს იყო აბრილის პირველი, — რული თუ მიმწუხრის კალთა, —

ნარკოზის ფრთაჭრელი ფრინველი, ფრთაჭრელი ზმანების გარდა.

დაღლილი ფარფატი — გამოღმა, ჩვენ შორის — მდინარე მღვრიე;

გაღმიდან ნუგეში — გამოხვალ, გაბედე და თავი სძლიე!

წამწამზე — კურცხალის ციმციმი, სულ ახლო — მსახვრალის ცელი;

გულისკენ მიმავალ სიცივეს ვიღაცა ათბობდა ხელით.

ვიღაცა შეფარვით ღელავდა, უკრავდა, ხატავდა, ქმნიდა;

ლოცავდა — თუ რამეს კერავდა, ლოცავდა — თუ რამეს ჭრიდა.

დიოდა, ფლატეზე დიოდა, ფერვანი ღვინო და წყალი;

არავის არ ერქვა ფხიზელი, არავის არ ერქვა — მთვრალი;

თოვდა და — არავის ციოდა, წვიმდა და — ბალახზე ნამი

არ იდგა... მზე ამოდიოდა და მაინც კუნაპეტს თვალი

ვერ ჭრიდა. ხანძარი ღვინოდა და ქალებს იკლებდა ქარი;

და იქვე — ძლივს მიმოდოდა ძეწნა და დალალი ქალის.

ცა იდგა — მომსწრე და მნახველი მრავალი ასეთი ჟამის,

ხარობდა კვიდო და ძახველი — წითლის მეზობლად — შავი;

ყვითელი კოცონი — იელის, ჩამცხრალი — გვიმრა და ნარი,

სუსტისგან დამფრთხალი — ძლიერი, შეტევის მაგიერ — ზავი.

ყველაფერს კერავდა იგავი, ამ სოფლის თავი და თავი;

მე ამ დროს, გამოღმა ვიყავი და როცა ჩამოწვა ზვავიც...

გაღმიდან ყმაწვილი მორბოდა, ორკაპით გადმოვლო ღელე,

სამარის პირლია ორმოდან ლანდები უქნევდნენ ხელებს.

7.

ზოგჯერ წუთი საუკუნის ტოლი არის,

ეკალივით იკბინება რაფინდიც;

გაიძარა, — წინ ბიბინა მოლი არის, —

იქ ბრუნდები, საიდანაც აფრინდი.

ირგვლივ უკვე მოსპეტაკე ფერებია

და მეტყველი მღუმარების წყალობა;

ანგელოსებს ყელი მოუღერებიათ

თუ სიზმრიდან მოგაცილებს გალობა.

გადარჩენა მოგილოცონ, შეიძლება, —

წამწამები ისე ცხადად იხსნება;

გინაროდეს, დღეს შენ მართლა გელვიძება,

წარსული რომ აგონდება — ის მე ვარ.

ამ გავლიძებას სხვა ჰქვია: ბურანით წამოიშართე;
 კირისუფლებიც აქვეა, — დანის პირია სიმაღლეთ:
 ვთქვათ, მარლით გადათასმული და ერთი ნეკნით ნაყლები,
 სიცოცხლე, დღეს რომ დასრულდეს, შენს გარდა ვის მოაყლდება.
 სულ სხვაა — გულის იარა და პირშეხსნილი წყლულები...
 კომპარმა გადაიარა და ცხადში ეჩურჩულები
 შენს სარეცელზე ჩამომჯდარ თეთრხალათიან ფერიას:
 — რაო?... სადა ვარ?... რა მოხდა?... რომ მათბობს ვისი ხელია?

9.

მერე აქა ხარ, ირგვლივ მერე მთებია ლურჯი,
 ერთიერთმანეთს მიდგმულები საფეხურებად;
 ჩვენი კი არა, დამძიმდება ჯადოქრის ფუნჯიც,
 როდესაც თავზე ამდაგვარი ცა ეხურება.
 „დათვის შვიდეულს“ „ლომი“ აფრთხობს, იქვე ზუალი,
 მარსი, მერკური... ვინ ჩამოთვლის ყველა დანარჩენს,
 და მე მგონია, ეს ცა მაინც შენთვის ყრუ არის,
 ან უნებლიე შეცოდების წამს უდარაჯებს.
 შერიგებია, ნეტარებას გადაჩვეული,
 დროდადრო მწარე სინამდვილის ხელით შემორჩება
 დაბა-ქალაქი — ვიოლინო მართლაც გრძნეული,
 დღემდე რომ ოცხე — ერთადერთი სიმი შემორჩა.
 ვინაც ისურვებს, იმ ერთადერთ სიმით მოგძებნის,
 იგი გადადის ათასების გულისტკივილზე,
 კი მართალია, სევდიანი ხმის გამომცემი,
 მაგრამ ასევე ცივი ტილოც, ხვითოც, პირიმზეც...
 ღიღინებ? — გზაა ერთადერთი აქედან გასვლის, —
 საკუთარ თავზე აღმატება! — სხვა დანარჩენი,
 სულ თითოთითო ნაბიჯია, აქამდე რაც ვთქვი
 და უნარია შავისა და თეთრის გარჩევის.
 შეახე ხელი ჯავრიან გულზე,
 ოცხეს შეახე და სიმღერა გაიადვილე,
 გჯეროდეს, ვისაც ეკისრება, ის ფიქრსაც უმზერს,
 როგორც აშკარა მოქმედებას და სინამდვილეს.
 ოდითგან სულის სამოსია ხორცი — შიშველი, —
 მიიღე ჩემგან შეგონებად — შემდგომ ამისა,
 შენი ნეკნიდან გადმოსულის რჩევა გიშველის.
 რომ მოძალეხულ სამოთხისგან თავი დაიხსნა.

თავდახსნილს სულ სხვა საზრუნავი და საქმე მართებს
 (შევიტან ნათელს გადახვეულ სიტყვაში რიდით), —
 და როცა ფრთებზეც ორ შებუმბულს შეისხამ მართვეს,
 ორ ნაპირს შორის ჩატეხილი მრთელდება ხიდი.
 გამოღმა რაც დგას, კარგად იცი, ტყეა და რული,
 გაღმა ათასი დარღუბალა, ზვატი და ხრეში;
 და მაინც იქეთ მიგიწევს გული
 და მოთმინება წვეთწვეთობით გადნება ხელში.

...გაეჭა ღრუბლებს აგვისტოს მთვარე, —
 ღამეა, მაგრამ არც ისე ბნელა;
 გამოდებ ხელკავს მეგობარ ქალებს
 და მოშრიალე ხეივნებში სეირნობ ნელა.
 რჩება უფლება, ძილის ზარი დარეკავს ვიდრე,
 (თავს შემახსენებ ტკივილო ძველო),
 რჩება უფლება — ავადმოფი ქალაქის მკვიდრებს
 გეყაროთ თავზე ვარსკვლავების ფერადი ბრელო.
 ამინ! — უძილო მშობლების ღოცვა
 (დედის ცრემლები სამყაროს შველის),
 ჩვენს შორის ახლა გვარიანი გზაა და დროც მაქვს
 ავზიდო ყველას დასანახად გულისთქმა შენი:

ათასი აზრი, ათასი შორი განსჯა,
 (ახლო მოსული — სარწმუნო ხდება ერთობ);
 და თუ ყოველი ჩვენს საპატრონოდ დარჩა,
 რატომ დაგვადე ეს ბორკილები, ღმერთო!
 რა იძულებით გამოთხოვებას ვიგრძნობ
 მოყვასის ხმაში, როცა სინანულს ვისმენ;
 როგორ იქნება, რამე ბილიცი ვიწრო
 არ მიდიოდეს დედამიწიდან ცისკენ.
 ამჩატებული ერთით ნაკლები ნეკნით,
 გულგატეხილებს — უკვე შენდობით ვუმზერ;
 მჯერა, ოდესმე დაებჯინება ფეხი
 მეტეორების ცეცხლად ანთებულ ლურსმნებს.
 კიდევ იქნება ამ დედამიწის გარდა
 სადმე მწუხარი ან მოლხინარი თვალი;
 გადავწევთ როცა თეთრი წყვედიადის ფარდას,
 თუ კოცონივით ამობრიალდა ქალი,
 მაშასადამე, სამოთხის ბალიც ხარობს
 და ახლოვდება იქაც ცდუნების წამი;
 დაადგი შუქი, ღმერთო, სიცოცხლის წყაროს
 და ჩემს გულისთქმას შენ დაადარე — ამინ!

მომავალი

განა ასე აღვილია,
სწორედ ესლა იწყება,
აღზევება, შემართება,
ძმისთვის თავდავიწყება,
სიყვარულში გაღმერთება
წყობა საყდართ ფუძეთა,
ქარი მოგვდევს, ქარი მოქრის
წარსულ საუკუნეთა.

ციკლონებზე ძლიერნი ვართ
ციკლონები ოცნების...
ხანი მოდის, ხანი მოდის,
შექმნის და გაოცების.
განა ასე აღვილია,
ესლა, ესლა იწყება,
აღზევება, აფეთქება,
ბრძოლა, თავდავიწყება.

ჟიპიტაურმა გამოხრა ყელი,
მოსუცი სვანი სვანურად მღერის —
როგორ აიღეს ერთ ღამეს შხარა,
მზე უფსკრულში რომ გადაიხარა,
რომ აქ ღმერთი ხარ თუ გქვია კაცი,
სვამს სადღეგრძელოს და ახალს გაწვდის
სიმღერა სხვისგან აუღებელი,
როგორც სვანური კოშკის კედელი.
მთიდან ყინულის ელვარებს ბროლი,
ყველა სახლიდან ცას წვდება ბოლი,
სტუმრისა სტუმარს, და ერს კი ერის...
მოსუცი სვანი სვანურად მღერის.

როგორც სატევარი კედელს მიღებული
ო, რა უბრალო ხარ, თან რა დიდებული,
როგორც სატევარზე სისხლის ნარჩენია,
ჩემი ცრემლიც ნახე, სხვა რა დამრჩენია,
ერთ დღესაც თუ დადგა დღეი გადაგების,
შენად გადავეგო, სიტყვით დამდაგები,
როგორც სატევარი კედელს მიღებული
ოჰ, რა უბრალო ხარ და რა დიდებული.

ს ა ძ მ ე

ჩემს ლექსებს მგონი ქარი წერს,
ქრიან რითმების გუნდები...
აღზევანს მივალ მარილზე
და მალე ვერ დავბრუნდები.

ზ მ ა რ ა ბ ი

რომანი

მით გახდა კაცი მართალი ზვარავად უმცერებისა

ვაჟა-ფშაველა

ის აქაურია, ზღვისპირელი...

სამზარეულოს ხელმარცხნივ, კაცის სიმაღლეზე ახორხოლავებულ ცარიელ ყუთებშუა მაგიდა რომაა ჩადგმული, ჩაკოსებულებით (საიდანაც მთელი დარბაზი ჩანს), ბარონის მაგიდაა, ის გაცრეცილი და გაშვებულის, კიდეებშემოკმული, ფანერისზურგისანი რკინის სკამიც ბარონისაა. მის გარდა, სხვა არავინ ჯდება. ზღვისპირა ქალაქი არც ისე პატარაა, მაგრამ მას ყველა იცნობს: მუშა, ინტელიგენტი, სკოლის მოსწავლე თუ უსაქმური, ლოთი, ავხელი, სხვა ათასი წურბელაც... უცხო, ყავახანაში შემთხვევით შემოხეტებულ დამსვენებელიც კი ხედება ხოლმე, ვინ ან რა ხელობის და ზნის კაცია. ერთი სიტყვით, სახეზე აწერია ყველაფერი.

დილის თერთმეტი საათია.

ჯერ არ ჩანს, ისე, წესით, მალე უნდა მოვიდეს. ყოველთვის კუთხეში, ყუთებშუა მაგიდასთან ჯდება. ასე იყო, როცა მას ეკუთვნოდა ყავახანა და ასეა დღესაც, როცა აქაურობასთან არავითარი საერთო აღარა აქვს. ადრე მართო ყავა იყო — შავი, აღმოსავლური, სურნელოვანი... ახლაც კარგი ყავაა, თან კონიაკი და მინერალური წყლებიც იყიდება. ამ რამდენიმე წლის წინ რაფიკამ შეისყიდა ყავახანა ბარონისგან. ბარონს ცუდი ამბავი შეემთხვა, თავისი ქალიშვილისა გამო და, მეტი რა ჩარა ჰქონდა, გაყიდა. მართალია, საკუ-

თარი ქალიშვილი კი არ იყო, ცოლს მოჰყვა სამი წლის გოგონა, მაგრამ მის ხელში გაიზარდა. თვითონაც უთქვამს ხოლმე — შვილივით მიყვარდაო. ასე იყო თუ ისე, ეს ამბავი არ უნდა ჩადინა, თუმცა ბარონისას რას გაიგებ, ქვეყანამ ისედაც იცის, ყველაფრის მკისრებელი და „ზნელი“ რაა... ამ ხუთი-ექვსი წლის წინ — სულ ერთია, გერს თუ ქალიშვილს — მეზობელ ბიჭთან წაუსწრო (ისეთი ხმაც დაირხა ქალაქში, თითქოს საკუთარ ლოგინში გამოეჭიროს ბარონს ისინი... თითქოს სხვა ოთახი არ ყოფილიყო, მეტი საწოლი არ მდგარიყო მათ სახლში, გერს თავისი კუთხე არ ჰქონოდა!) და ცხრა-მეტი წლის ყმაწვილკაცს გადამსხვრეული ბოთლის ჯლათი სახე ერთიანად დაუსერა და ცალი თვალიც ამოთხარა... კაცმა რომ თქვას, რა ბრაღი ჰქონდა იმ უბედურს, თუ გერმა არ დაინდო მაშინაცვალი, ცხადია, ქალს სადაც სურდა, კაციც იქ შეიტყუა, მაგრამ, ეტყობა, თავიდან ბარონსაც შეეშინდა და სანამ მეზობელს „მიხედავდა“, მანამ გაასწრო ქალიშვილმა — მეორე სართულის ფანჯრიდან დედიშობილა ისკუპა, ღამეს შეაფარა თავი, თორემ არც მას დადგებოდა კარგი დღე, არც დედამისს, საშინელი წივილ-კივილი რომ აუტეხა ოთახში ჩაკეტილმა და მთელი უბანიც შეუყარა...

სამი წლით ჩასვეს ბარონი.

რაფიკამ თავი დაიზღვია. იქ შეუთ-

ვალა, ციხეში, გამოხვალ და მოვრიგ-
დებითო. ერთი კია, ყავახანაში უკვე
არ დაბრუნებდნენ ნაციხარს (ჰმ, ვი-
თომ პირველად იჯდა ან, უკანასკნე-
ლად!) და, რომ გამოვიდა, იმავ სალა-
შოს მიუგზავნა რაფიკამ „ხალხი“ და,
ცხადია, მშვიდობითაც მორიგდნენ.

ბარონის ციხიდან გამოსვლას არ და-
ლოდებია ცოლი და მისი ქალიშვილი,
ნანამდე უშველეს თავს და ის თვალ-
დათხრილი მეზობლის ბიჭიც გაიყოლი-
ეს ოდესაში. ოდესაში არიანო, უთხრეს
ბარონს, თუმცა არც ანტერესებდა, სად
და როგორ იყვნენ. ასეც უთქვამს ახ-
ლობლებში: ჩემი საქმე მოსტუმრებული
მაქვს... შევცდრი კი, ეს ამბავი ცოტა
ადრე უნდა ჩამედინაო. როგორც ჩანს,
ახალი არ ყოფილა. მისთვის გერის
ნრუშობა და ავხორცობა და დროულ-
ად რომ არ „მიხედა“, ამაზე დისწყვე-
ტია გული. ასე რომ კარგა ხნის მოზ-
ებრებული ჰყოლია ისინი. ბარონი თავ-
ისთვის იყო თურმე, ცოლი და მისი ქა-
ლიშვილი — თავისთვის; ერთ ჭერქვეშ
მდგმურებივით ცხოვრობდნენ.

ადრეა.

ცარიელია დარბაზი. უფრო სწორად,
ორი მაგიდაა დაკავებული. ერთს —
ორი ცნობილი პიროვნება უზის: ამეა-
მად პენსიონერი და ყავახანის მუდმივი
მკვიდრი მოხუცები. პირველი — კარ-
იდან ანფასში — რესპუბლიკის დამ-
სახურებული არტისტია ოფიციალუ-
რად, რაიონული მასშტაბით კი — ჭეშ-
მარიტად სახალხო. მეორეც — პრო-
ფილში — არანაკლებ დეაწლმოსილი
ადამიანია, პროფესიით პედაგოგი და
რუსული საშუალო სკოლის პირველი
დირექტორი ქალაქში.

რაფიკას უშაქრო, სურნელოვანი ყა-
ვით კმაყოფილი და ძვლებგამთბარი
მსახიობი დაგემოვნებით, სუტკა-
სუტკით წრუტავს შავ, პირმთუთქავ
სითხეს, თან გულგრილად უქნევს თავს
ახალი პრესით, რეკმატიზმით თუ აგრე-
სორთა იარაღის გამუდმებული ქლარ-
უნით აბუზლუნებულ სიყრმის მეგ-
ობარს...

მეორე მაგიდას ხუთნი უსხედნენ.
აქ, ყავახანაში, ლოთებსაც აქვთ თავ-
იანთი კუთხე; ყავახანა გაღებული
არაა, კართან რომ არიან ატუხულები.
სამი-ოთხი მაინც ყოველთვისაა, მეტ-
წილად — მჭლე და ტანსაცმელშელან-
ძლული, გაუპარსავი, ცხვირგალურჯე-
ბული, უტიფარი, მზერაცარიელი, ასკ-
ოვანი, გამოცდილი ლოთი თუ უბეებ-
ჩამუქებული და სახეშეშუპებული,
ჩამრგვალებული, გაურკვეველად, უმი-
სამართოდ — თითქოსდა რცხენიაო, —
წომშირალი, — ფვალეზდაფეთებული
ახალბედა... ისინი ყავას იშვიათად სვა-
მენ, არც რაფიკას კონიკს ეტანებიან
მაინცდამაინც, ლუდი კი აქ არაა, არც
არაყი. ახლაც გასტრონომიდან აქვთ ლუ-
დი მოტანილი და ნაბახუსევზე გამოდიან.
სხედან და... შემოსასვლელისკენ თავგი-
სებრ ცქაფად აპარებენ თვალებს წამდა-
უწყუმ. ძნელია იმის თქმა, მართლა გზა-
ზეა ვილაცა და უკვე ტრიალებს არყის
სუნი ჰაერში თუ რაიმე ეჩვენებათ... მა-
ლიმალ კი იყურებიან კარისკენ ჯიუტად
თან ორიოდ ზორხისმიერ ბგერას თუ
ჩალაც ბუნდოვან, გაუგებარ სიტყვას
გამოუღეჭავენ ერთმანეთს ყასიდად და
ეგ არის.

ალკოპოლიანი სასმელების გარედან
შემოტანა, რა თქმა უნდა, სასტიკად
აკრძალულია, რასაც კედელზე გამოკ-
რული ორენოვანი წარწერაც გვაძო-
ნობს, მაგრამ, რაფიკას აზრით, მათ
ამას ვერ შეასმენ და კარგა ხანია არც
უშლის. სამაგიეროდ, ცარიელ ბოთ-
ლებს (რაც საკმაო რაოდენობით გროვ-
დება ხოლმე დღეში) უტოვებენ ისე,
ფეშქაშად. არა, იმდენი არ უჭირს ან-
ფიკას, მათ ბოთლებზე იყოს დადარაჯე-
ბული, მაგრამ ანგარიშიანია. ეს ერ-
თიც მტკიცედ სწამს (სხვას რას გამ-
ორჩევი ლოთ კაცს, ცხადია, არაფერს!),
მათგან ესეც რომ ხეირია.

დარბაზში ალია შემოვიდა.

ის სამზარეულოს გვერდით, ბარონის
მაგიდის სიახლოვეს დაჯდა.

პენსიონერებს არც შეუნიშნავთ ალია,
მათ მაგიდას სწორედ მაშინ ჩაუარა,

ცხირწინ რომ ააღლიტა გალიზიანებ-
ულმა მსახიობმა პედაგოგს გაზეთი
(შეშფოთებული ხმით რომ უკითხავდა
მეგობარს რომელიდაც ქვეყნის ხელ-
ახალ გამოხდომას სოციალიზმის წინა-
აღმდეგ), დაუჯუჭა და ბრაზით მოის-
როლა ხელუქულმა იტაჯზე...

სამაგიეროდ, ლოთებს არ გამოჩე-
ნიათ იგი. ერთად გამოხედეს, გამოაყ-
ილეს თვალი, როგორც უცხო; მოუღ-
ოდნელ, არასასიამოვნო სტუმარს, მერე
ისევ ერთმანეთს გადახედეს და კვლავ
თითო-თითოდ, ვითომც შემთხვევით,
გამოაპარეს უფრო ფრთხილი და ქვეშ-
ქვეშა მზერა... ვილაცამ რაღაცა გაიზუმ-
რა, სხვებიც ხელად აპყვენენ, აჩურჩულ-
დნენ საიდუმლოდ, წიკვინ-წიკვინით...

ალიას არ მიუქცევია ყურადღება მა-
თი ფარული გამოხედვის, აჩურჩულე-
ბის თუ სკამების უხეში ჭრილისათვის.
სალამიც არ უთქვამს, რაც ერთ-ერთი
მიზეზიც იყო, ალბათ, ასე უნდო გა-
ოხედვისა, ჩუქუნისა, ღვარძლისა, დაძ-
აბვისა... ის ხომ ყვლა მათგანს ცნობ-
და, ზოგიერთთან უამხანაგია კიდევ,
უსვამს ღვინო, არაყი... მართალია, ეს
აღრე იყო, შვიდიოდე წლის წინ, თან
არც ისე დიდხანს, ხუთი-ექვსი თვე,
მათ გვერდით რაღაც შემთხვევით მოხ-
ვედრილი და უაზროდ გატარებული,
მაგრამ ხომ იყო! არადა, არ უყვარდა
ეს ხალხი ალიას, არც მაშინ უყვარდა
და არც დღეს. იმიტომ კი არა, ღვინო-
ზე იყო მწყურალად, პირიქით, თვითო-
ნაც ყოველდღე სვამდა თითქმის, მით
უმეტეს, ამ ბოლო დროს, მაგრამ ლო-
თი მაინც არ ეთქმოდა. ხშირადაა ხოლ-
მე, ღვინის მოყვარული კაცი ლოთებს
რომ ვერ იტანს, თუმცა თვითონაც
არანაკლებ ეტანება სასმელს. მათი აზ-
რით, თუ საკუთარი სახსრებით სვამ
და სხვისი დაპატიჟებაც შეგიძლია, არც
ისე ხელოდან წასული ხარ. ასე რომ,
ლოთობა მათხოვრობასთან აქვთ გაი-
გივებული, რაც თავისთავად შეც-
დომია, ოღონდაც იმ მაგიდის მიმართ
არა... ალია კი?... ხომ მუშაობდა ალია,
ხომ ინახავდა საკუთარ თავს, მოხუც,

უკვე ლოგინად ჩავარდნილ მდგომარე-
ობაში არც კარს გარეთ გასატანი ეშლებოდა
და არც შინ შემოსატანი, ლამით კი —
მთვრალი დაწვებოდა თუ ფხიზელი, ეს
არავისი საქმე იყო და არც თვითონ
თვლიდა მაინცდამაინც დიდ დანაშა-
ულად.

დღევანდელი დღე სულ სხვა იყო...
დღეს მათთვის სად ეცალა!

ის ბარონთან მოვიდა აქ; აუცილებე-
ლი, გადაუდებელი საქმე ჰქონდა. კაც-
მა რომ თქვას, უკვე არც იყო დასაშა-
ლი. იარაღი სჭირდებოდა, რევოლვე-
რი — ერთი მჭიდვე „კენჭით...“ შური
უნდა ეძია ძმის გამო და ხვალამდე
ჰქონდა დროც. ასეც თქვა: თუ სამ
დღეში არ... და შეიგინა საზიზღრად,
ბილწად, გაწირა ძმის, მამის, ბაბუის
საფლავი, მარტოხელა ავადმყოფი დე-
და, არ დაიტოვა უგინები მკვლარი და
ცოცხალი... ამ ცოფისა და რისხვის აღ-
რესატს გუშინდამ სამი კაცი მიუგზავ-
ნა, გუჯას ძველი ძმაკაცები. შეუთვალა:
პატარა ქალაქია, დღეს-ხვალ სადმე
უნდა შეგხვდეთ... ერთადერთი ძმის
მკვლელები ხარ, გვერდს ვეღარ ავივლო
და გირჩევ, გახვიდე ქალაქიდანო!..

ის კიდევ აქეთ დაემუქრა: — თუ არ
გაჩუქდებხარ, საკუთარ თავს იღლიაში
ამოვჩრდი და თავის ახვარ ძმას იქა, მო-
უსსველეთში ხელდამშვენებული მი-
უვაო...

ასე, სიტყვა-სიტყვით გადაეცით იმ
საკაცს, უთქვამს ბონძის და
არც ესენი მორიდებიან არაფერს,
მთლად გააცოფეს ისედაც გონებაარეუ-
ლი კაცი.

გუჯა ძმაკაცი იყო ჩვენი, შენც გიც-
ნობთ და გაფასებთ, მაგრამ ჭერ ძმამ
უნდა თქვას თავისი სიტყვა, მერე კი...
საბოლოო სიტყვად დაუგდეს ალიას
გუჯას ძმაკაცებმა და წავიდნენ.

მართლაც, ეს უკვე მეტისმეტი იყო!
რომელ სულდგმულს უნდა მოეთმინა,
როცა ძმის მკვლელი გითვლიდა ამას,
კიდევ აქეთ გემუქრებოდა და გაში-
ნებდა...

ერთადერთი ძმა იყო ალია გუჯასი —

უმცროსი, საფიცარი ძმა... ალიასაც ხომ ის ჰყავდა პატრონად, საამაყოდაც. უფროსი იყო და ყოველი მისი სიტყვა და საქციელი მოსწონდა, ბრმად სჯეროდა გუჯასი და, თუ არა მას, სხვას ვის უნდა ეძია შური?!

რაფიკამ ყავა და ბორჯომი მოუტანა და წინ დაუდგა.

— კონიას ხომ არ დაღევ? — ჰკითხა.

— კონიას? არა. გამდლობთ.

ცხელი ყავა უცებ მოსვა და პირი დაითეთქა.

მადლობა ეუცხოვა რაფიკას თუ რა, რალაცნაირად — ადრე გარდაცვლილი მეგობრის წამოჩიტულ ყმაწვილს, საკუთარი შვილის ტოლსა და ამხანაგს რომ ნახავს კაცი, — თანაგრძნობით შეხედა, გაუღიმა, მერე ბეჭებზეც მოუთათუნა ხელი და წავიდა. იგრძნო ეს ალიამ და არ მოეწონა, მხარი უხეშად აიჭნია, დაიბერტყასავით, მაგრამ არაფერი უთქვამს, თავი როგორღაც შეიკავა.

გუშინდელ დღესავით ახსოვდა ქალაქს გუჯას მკვლელობა. არც მკვლელის ციხიდან გამოსვლა და არც ხალხის მიგზავნ-მოგზავნა იყო, ალბათ, რაფიკასათვის უცხო და გაუგონარი რამ, მსგავსი ამბებისთვის საკმაოდ ფართო ყური და ფხიზელი თვალი ჰქონდა.

არც ალია იყო დღეს გაუაზრებლად აცუნდრუებული ვინმე. კარგად იცოდა, რაც უნდა მოჰყოლოდა მის ჩანაუიქრს, ანუ — ბარონის ასე გაფაციცებულ ლოდინს ყავახანაში. ათ წელიწადს — იქნებ ყველაზე ნაკლებს — მიუჭიდნენ უთუოდ, მაგრამ (როცა ძმა გყავს ვიღაცის ტყვიით განგმირული, თან, გინდა თუ არ გინდა, გზაც არ გაქვს ასაქცევი, არც საითმე გიჩანს...), რა არის მაშინ ათი წელი.

ასე იყო თუ ისე, უკვე თვითონაც სწამდა, სჯეროდა — მოკვდებოდა და მაინც ჩაიდენდა იმას, რაც აგრე რიგად ჰქონდა გულში ჩათქმული და დატედებული. არ გადავიდოდა არაფრით სიტყვას.

თორმეტი წელიწადი ამორებდა იმ საბედისწერო დღიდან ალიას. ხან საუ-

კუნედ ეჩვენებოდა ეს დრო და ზამთრის ყველაზე უმოკლეს დღესა-
ვით — ერთ დღედ, თვალსა და ხელ-
შუა რომ შემოდნობოდა...

ორი ტყვია ესროლა ბონძიმ გუჯას ნაქანიდან, „მოსკვიჩის“ საღონში უკან მჯდარმა... ესროლა დღისით, მზისით, შუა ქალაქში. ალიაც იქვე იყო, მკვლელობის მონაწილესავით, შეთქმულივით იდგა ძმის გვერდით, მხრით ეხებოდა მის მხარს...

პირველი ტყვია მკერდში მოხვდა გუჯას და ზურგიდან გაუვიდა, მეორე — მუცელში და ხერხემალში გაეჩხირა.

თორმეტი წელი მისცეს ბონძის.

დღეს უკვე გამოსულიყო ციხიდან და ქალაქში თავისუფლად დადიოდა, დასერილობდა ახალთახალი „ფიატირ“ არც ალიას ერიდებოდა და არც არავის. ვინ არ მოვიდა ბონძის გამოჩენის დღეს ალიასთან, სახლშიც მოაკითხეს და გარაჟშიც. ზოგი რას ამბობდა და ზოგი — რას. უმეტესობა კი მაინც დუმდა, უფრო სწორად, უსიტყვოდ ახერხებდნენ იმის თქმას: ძმის მკვლელი ჩამოგივიდა, ალია უბედურობ, და ნეტავ, რას შევბიო? იქნებ ასეც არ იყო, უბრალოდ, თანაგრძნობის მაგიერ ასე ეჩვენებოდა და მეტი არაფერი... მაგრამ, ეს ერთი მაინც ხომ გარდუვალი იყო. დღეს-ხვალ, უნდოდა თუ არ უნდოდა, გადაეყრებოდა პირისპირ ბონძის, გადაეყრებოდა და... მით უმეტეს, თავიდანვე ჩანდა, არად აგდებდა იგი ალიას. კაცმა რომ თქვას, თხოვნა უფრო იყო მისი შენათვალი — გადი ქალაქიდანო! ის კიდევ აქეთ დაემუქრა. არც ეს უნდა გაჰკვირვებოდა, ცხადია, დღეს უფრო დაუნდობელი აღმოჩნდებოდა ბონძი. მკვლელს ხომ ციხე არ გამოასწორებს, არ აქცევს მას აღამიანად, პირიქით, ფრთხილია და ფინით, ავი და ცოფმორეულივით დღითიღლე საშოში...

იცოდა, ვისთან ჰქონდა საქმე. დღეს, ამ შეთვლა-შემოთვლის შემდეგ, მეტი სიფრთხილე რომ მართებდა.

მე უნდა მოველა ბონძიო და არა...
ესეც რომ არა, ძმის მკვლელის ციხი-
დან გამოსვლასა და მასთან შეხვედ-
რაზე წლობით ჰქონდა ნათქვამი. ხში-
რად თავს ძალადაც ირწმუნებდა, რომ
უკვე მკვლელი იყო, ბონძიზე უფრო
დაუნდობელი და ვერაგი. მართალია,
ჯერ კიდევ სული ედგა ბონძის, ცოც-
ხლობდა, ქალაქში თავისუფლად დასე-
ირნობდა, ამქვეყნიურ ტყბილ-მწარეს
ჩვეულებრივ იგებდა ჭერაც... ჯერ არც
აღიას ჩაეხედა მისივე ტყვიით განგმი-
რული თუ დანით აკუწულისთვის თვა-
ლებში, არ გადაედება ხელები ცხელი
სისხლით, არ შემეფეგბოდა ეს სისხ-
ლი მკერდსა და სახეში, მაგრამ ის ხომ
ათიათასჯერ მკვდარი იყო აღიას ფიქრ-
ში, წარმოსახვაში, გონებაში, თვით კი —
მასზე უფრო ხელი, სასტიკი, ცოფიანი...
ძილის წინ, თითქოს თავი უნდა დაიმშვი-
დოსო, ხშირად წარმოიდგენდა ხოლმე
მიწაზე დაცემულსა და ახრიალებულ,
თავწაწილ ჭიასავით გაკლავილ ბონ-
ძის... მერეც (თუ ფხიზელს უწევდა
ბილი), სიზმარშიც ამას ნახულობდა,
უმეორდებოდა ცხადში წარმოსახუ-
ლი — გამაღიზიანებლად, ნერვების
ამშლელად, ოფლში გაღვრილსა და
სულხორციანად შემეფოთებულს ღამე
რამდენჯერმე ელვძებოდა...

მაწანწალა, ყავისფერმა ძაღლმა შე-
მოიხედა დარბაზში, კიდე-ზღურბლი
დაეწინა, სიფრთხილით შემოაწვდინა
თავ-კისერი, დრუნჩი დაუშვა, ყბით
გაეცხუნა ცემენტის იატაკს, შემოსვლა
მაიც ვერ გაბედა. რაფიკამ ძაღლი და-
ინახა და იქვე, მისთვის საგანგებოდ
მიმართულ ჯოხს მისწვდა და ფაცხა-
ფუცხით წამოვიდა ზურგს უკან ჯოხმი-
ჩუქათებული. მიუხედა ძაღლი რაფი-
კას, დაბზრიალდა, ამოიძეო კუდი, იქ-
აღიარებას გან-გან ძუნძულით გაეცალა...
შუა დარბაზში აბუზღუნებულ რაფი-
კას ელოდებოდა გამოხედვს, მერე აპკრი-
ალეს სკამები, ერთმანეთს თავები მჭი-
დროდ მიატყუბეს და რალაცა იხუმრეს
ბილწად, რა თქმა უნდა, ადრესატს რომ
არ გაეგონა, ისე...

ბარონი გამოჩნდა.

ალბი წელში გაიმართა, წამოიწია კი-
დეც, თვალი დაძაბულმა მიადევნა...
არ შეუხედავს მისთვის ბარონს, გულ-
გრილად, უცნობივით აუარა გვერდი
და თავის მაგიდას მიაშურა.

ორმოცდაცამეტი წლისა იყო ბარო-
ნი, მეტის კი ჩანდა, ათი წლით მაინც;
ხმელი, მაღალი, თმაჭალარა... თავაწე-
ული (იფიქრებდით, კისერი წაწყვეტ-
აზე აქვსო) სიარული იცოდა (რომე-
ლიდაც ცეკვის დროს, ისიც ქალებს ახ-
ასიათებთ ასე წელშეზნექილი და ქუს-
ლებით მსუბუქი რონინი), მიიწეოდა
მკვირცხლად მაგიდებშუა...

ცოტა ხანს ვაცლიო, გაიფიქრა ალ-
ბი.

იგრძნო, რომ ღელავდა. გულიც გა-
მაღლებით უცემდა უკვე, მკაფიოდ ეს-
მოდა მისი ხმა.

სწრაფად გამოცალა ყავა და წამ-
ოდგა.

აშკარად გრძნობდა, რა ნაბიჯსაც
დგამდა ამწუთას. მეტი სიმტკიცე და
თავდაჯერება მმართვეს, ხმაც და საუ-
ბარიც, გაიფიქრა. ლოთების მოულო-
დნელმა აჩუქრულებამ და ფარულმა
გამოხედვამ, ბარონის მაგიდამდე რომ
მიჰყვა და მიაცილა, დაძაბა, ფეხი
აურია, მაგრამ არ მოუხედაია უკან.

— გამარჯობა, — თქვა და დაელოდა.

სალამზე არ უპასუხია ბარონს, არც
სკამი შემოუთავაზებია. მაგიდაზე იდ-
ყვებდაყრდნობილსა და ნიკაპქვეშ ხე-
ლისგულებამოზგენილს პატარა ძვალ-
ტყავა თავი ზევით აეღირა, რალაც წა-
მით თუ გამოაპარა მისკენ მზერა...
თითქოს აქ არც იყო, დარბაზში, სხვა
ფიქრსა და საზრუნავს ჰყავდა იგი შეპ-
ყრობილი.

ალბამ ცარიელი ყუთი აიღო, სიმაღ-
ლეში დადგა. შეანჯღრია, მტკიცედ
დგას თუ არაო და წინ დაუჭადა.

მთლად ქაღარა იყო ბარონი. უწამ-
წამო და მზით გაშავებული, დაქმუჭ-
ნილი სახის კანი ჰქონდა. საფეთქელს
ქვემოთ იმსიდიდე ნაიარევი აჩნდა, კა-
კალი ჩაეტეოდა...

ყავახანა — გემის წაწვეტებული ცხვირით — ზღვაში შეეშენებინათ. ხიმინჯებზე იდგა და „თოლია“ ერქვა. თოლიები მართლაც დაფრენდნენ, მათ წივილსა და წიაქს ყოველთვის მოისმენდა ხოლმე კაცი. სადაც ისინი ისხდნენ, ზღვის მხარე იყო, ტალღა გამუდმებით ეტყლაშუნებოდა ხიმინჯებს და წამით ისეთი გრძნობა დაეუფლა ალიას — იატაკზე კი არა, ზღვის ნაპირზე, ქვიშაში ფეხმორთხმული იქდა — ტალღა წამისწამ აღწევდა და ართმევდა ქვიშას, ოღონდ წყალში არა — სველ, აშმორებულ ქვიშის ტაში ეზიდებოდა ტალღა მალულად იმ ქვიშას. მართლაც, ზღვა იყო ქვევით, ხიმინჯებს ეჭირა ყავახანა და, მიწაზე რომ არ ედგა მყარად ფეხი, ამისი ეშინოდა თუ, ბავშვობიდან რომ დაჰყოლოდა ყოველგვარი სიმაღლის შიში, გულზე ანახლად გაჰკრა და წყალიც მუხლამდე შეუყენა... იქნებ კვლავ მერყეობდა; ელდა, სასოწარკვეთა დაუფლებოდა მის სულსა და სხეულს, ან — ზღვაური თუ ზღვის მძაფრი სუნი რომ ეცა სახეში მოულოდნელად, საბოლოოდ გამოაფხიზლდა... იქნებ, ეგ მისი სითამამე სულაც მოგონილი იყო, აღრინდელი წარმოსახვებით უხერხემლო, ფუჭი, შეთხზული, მაგრამ ამის გასარკვევი დრო სად ჰქონდა, პირველი და მთავარი ნაბიჯი უკვე გადაედგა და ვერც დაიხევდა აწი უკან.

— ბარონ საქმე მაქვს, — თქვა და სახეში შეხედა.

არც ისე იოლი იყო ბარონის მზერისა და ფიქრის დაქერა და იქიდან რაიმეს ამოკითხვა: თვალეები შორს, სილრმეში ჩამსხდარი, ჩაკარგულივით, სახე — ცივი და იმდენად უტყვი, იმასაც ვერ ამოიცნობდი, გისმენდა თუ არა საერთოდ. საუბრითაც ზომ იშვიათად საუბრობდა, ამ ბოლო დროს მაინც. თუ გენდობოდა, ადგებოდა და წამოგყვებოდა, ან დროს დაგინიშნავდა და უსიკვდილოდ მოგიტანდა სიტყვის კაციო ბარონი, ხშირად გაიგონებდი და,

ალბათ, ასეც იყო. აღრე თვითონაც კისრულობდა ყველაფერს, რა თქმა უნდა, კარგ გასამრჩელოსაც ითხოვდა ამში, მაგრამ, რაც მთავარია, ისე „სუფთად“ გაგიკეთებდა, თავად რომ დაგაეჭვებდა — მისი ხელიდანაა გამოსული თუ რაიმე ბრმა შემთხვევის წერა გამხდარაო ჩემი დინტერესების საგანი... მარტოკას უყვარდა „მუშაობა“, თან ისე ხშირ-ხშირად იცვლიდა ხელწერასაც, რის გამოისობით იშვიათად ვარდებოდა ხოლმე. თუმცა, ეს ყველაფერი აღრე იყო, სანამ მეზობლის ბიჭის თვალდათხრის გამო ჩაჯდებოდა ციხეში, ახლა თუ რამეს კისრულობდა — უმინშენელის, მსუბუქს, ყოველგვარი რისკისა და დავიდარაბის გარეშე რომ მოჰყვებოდა ხელში...

სანდო კაცად მიაჩნდა ალიას თავი.

მართლაც, ერთი სოფლიდან იყვნენ ისინი, მხოლოდ, ალია რომ დაიბადა, ბარონი იქ უკვე აღარ ცხოვრობდა. აქ გაიგო ალიამ, გუჯამ პირველად რომ დაანახვა, ჩვენი სოფლელია ეგაო, უთხრა. ბარონსაც ეცოდინებოდა ეს, რას გამოაპარებდი! თავიდან გუჯასთანაც კარგად იყო. თვითონ უთხრა ერთხელ ალიას: აფსუს, რა ბიჭი მოკლა იმ მამაძალღმარ.

— ვიცი რაზეც ხარ მოსული, — მკლავები მაგიდაზე დააწყო და თითები გაჩაჩხა. — მერე შეძლებ? — მოულოდნელად ჰკითხა.

— რას არ შეძლებ? — უცებ წამოენთო ალია.

— სროლა იცი? — არ შეეპუა იგი, თვალი თვალში გაუყარა.

არც კი ჰგავდა კითხვას. როგორც მოზარდსა და საქმეში ახალბედს, რაღაცა სიფიცხით რომ წამოროშა, ისე შეჰყურებდა ბარონი: ეჭვით, დაყვავებით, ირონიითაც...

თავი ჩაჰკიდა წამით ალიამ, დაიბნა:

— ვიცი, — ძლივს, წვალებით ამოთქვა, ამოხედა დიდი ხნის მერე. — სა-

ზაურ კალანდია
ზმარაძე

მიდან ორს ნაღდში მოვარტყამ... — გულშიო, უნდოდა დაემატებინა, მაგრამ ველარ გაბედა და ისევ დუმილი ამჯობინა.

— აჰა! — გულწრფელად გაიკვირვა ბარონმა და თითები მაგიდაზე რიტმულად აათამაშა. — დაფიქრი.

— ბარონ, გითხარი, საქმეზე ვარ მოსული-მეთქი.

ამჯერად უფრო გაბრაზდა ალია და მღელვარება რომ დაეცხრო, მაგიდის ძგიდეს ჩაეჭიდა, მერე თავი განზე მიაბრუნა და ცარიელი ყუთებისაკენ ნერვიულად გადაფურთხა. გვიან, ბარონის ძარღვებდაბერილ და გაშავებულ, ძვალტყავა ხელის მტევნებს დააჩერდა, თითების ცქაფ და ნერვიულ ბტუნვას წამით თვალები გაუშტერა...

არც ერთი ფრჩხილი არ ჰქონდა ბარონს. ჩხირებივით გრძელი და სუსტი თითები ბოლოებში გაბრტყელებილი, საგანგებოდ დაჩეჩქილებივით. ასეც გაეგონა ალიას: ამ ოციოდ წლის წინ, ვითომც „ზონის ფული“ მიითვისა ბანაკში და ქურდებმა აღარ აბატეის, რკინის მძიმე კარში მოუყოლეს ხელებიო... ზოგიერთი ირწმუნებოდა: ქურდებმა კი არა, ოდესაში რომ ცხოვრობდა, ყომარბაზები „მაგნიტზე დასკა“ თავისი საყვარლის სარდაფში. ერთ ღამეში ხახვივით გაფცქენა ყველა, ფული ტომრითაც მოხვეტა, მაგრამ, საყვარელმა გაყიდა თუ ყომარბაზები მიუხვდნენ მზაკვრობას, კვლავ მოაკითხეს მეორე საღამოს. მოაკითხეს, ვითომც სათამაშოდ, ჩაიტყუეს ისევ იმ სარდაფში, გაქაჩეს, ზურგიით მიაკრეს ბოძზე და ჩაქუჩით დაუჩეჩქვეს თითები სათითაოდო (თუ თამაშის დროს არ მიუხვდნენ ფანდს, წესით, ამისი უფლება არ ჰქონდათო, უკვირდა ვილას, არც ფულის წართმევით. ფული მართლაც ვერ წაუღიათ, საიდუმლოდ ჰქონდა უკვე გადნახული). ზოგს კი არც ერთი სჯეროდა და არც მეორე, ორივე ჭორიაო, ამბობდა. მისი აზრით, ოდესიდან პირიქით, სუფთად წამოსულა (ახლაც ახსოვთ მისი სახელი იქა და

ზოწიწებითაც იხსენიებენო, არ გამოეცხრო, ზოგს კი ეჩებოდათო ხოლმე ალტნიშნავი, ზოგს კი ლო, რაც შეეხება უფრჩხილებო, დანაყულ თითებს... იქ, შორეულში რომ იყო, გამოქცეულა თურმე, საშინელ ქარბუქს მოუსწრია ტაიგაში, თოვლში ჩამარხულა, შემთხვევით უპოვნია ვილაც ადგილობრივ მკვიდრს და გადაურჩენია... სხვათა შორის, ხელის თითები კი არა, ფეხებიც ასე აქვს მოყინული და ფრჩხილები წამძვრალიო, თამამად დასძენდა ეს უქანასკნელი. ასე რომ, გრძნობდი, თუ არა ბარონის მეუღლისაგან, გერისგან მაინც მოდოდა ეს ურყევი ცნობა, ამბავი... იქნებ არ მოდიოდა, მაგრამ, გინდოდა თუ არ გინდოდა, რომელიმე ბარონის ახლობელზე დაგაეჭვებდა... ისე, ეშმაკმა იცოდა, ალბათ, რომელი იყო აქედან მართალი, თუმცა, სხვა რომ არაფერი, ეს ერთი ხომ ნაღდია, კარგი საქმისთვის არ ჰქონდა მაინცდამაინც თითები ასე უღვთოდ დაჩეჩქილი...

ალიამ მაგიდას თვალი მოარიდა და ღია სარკმელში გაიხედა.

— შენ რასაც ფიქრობ, არც ერთი არ არის სწორი, — მოულოდნელად თქვა ბარონმა და თითები ერთმანეთს გადააჭდო, გულმოდგინედ შეათვალიერა, მერე ისე გაიღიმა, სახე ერთიორად დაუნაოჭდა.

„ბებერი მელა... რას გამოაპარებ...“ — გაიფიქრა ალიამ და თამამად შეხედა. — რას ვფიქრობ, ბარონ, თუ იცი?

— არაფერი, — უნდოდად გაიცინა. — ისე ვთქვი, — მეჩხერი და ღრძილებში ჩაქანგული, ჩანახევრებული კბილები გამოაჩინა. — ღირს კი? — კვლავ შემოუბრუნა კითხვა.

— ბარონ!..

არა, ამ კითხვას ნამდვილად არ ელოდა და შინაგანი თრთოლვა და სულის წრიალი რომ დაეცხრო, კბილი კბილს ტკივილამდე დააჭირა. ამის უფლება არ ჰქონდა, იცოდა მან ეს. ბოლოს და ბოლოს „საქმეზე“ იყო მოსული, თვითონ ეს მელაყუდაც ხომ ამით ჰამდა

პურს დღეს — იარაღის ყიდვა-გაყიდვა იყო, თუ სხვადასხვა ნარკოტიკული წამლებისა და, რა თქმა უნდა, სხვა ათასი თხრობითაც... ბრმა კი არ იყო ალია. ეს ნაბიჯიც იმდენად ჰქონდა უკვე აწონ-დაწონილი და გულშიც მტკიცედ გადაწყვეტილი, ყოველგვარი შეგონება უაზრობად, წყლის ნაყვად მიაჩნდა. ბარონი კი არა, ქვეყანა რომ ამდგარიყო და წინ გადასდგომოდა, მოკვდებოდა და უკან არ დაიხევდა.

წუხელ თვალი არ მოუხუტავს... კაცმა რომ თქვას, თვალის მოხუტება რა მოსატანია, ისედაც კარგა ხნის დამფრთხალი ჰქონდა ძილი და მოსვენება, მაგრამ, როგორც ჩანს, წუხანდელი ღამე მაინც განსხვავდებოდა (თუ იმ საშინელ დღეებს არ ჩავთვლიდით, უღვთოდ განგმირული გუჯას გვაში სახლში რომ ესვენა) სხვა დანარჩენი ღამეებისაგან.

ამ თორმეტი წლის მანძილზე, თითქმის პირველად და, რაც მთავარია, ცხადლივ იგრძნო, არ გატეხდა ამჯერად სიტყვას და ფიცს, საბოლოოდ შეისრულებდა წადილს, რასაც ამდენი უძილო ღამე, თვე, წელიწადი დასჭირდა ამისთვის შესამზადებლად; როგორც ადრე და მრავალგზის, არ შეჰპარვოდა კვლავ თავის თავში ეჭვი, აფორიაქებული სულისთვის მიეცა როგორმე საშველი, ესხნა, გათავისუფლებულიყო ამ ტანჯვა-წამებისგან და...

როცა შემტრედისფერდა ცა, გამთენიის გრილი, ნათელი, ფართო შუბლი სარკმელს ანაზღად მოებჯინა, წამოდგა, ფეხაკრეფით მიუახლოვდა გვერდით ოთახის კარს და ხელი ფრთხილად უბიძგა...

დედა ლოგინად იყო ჩავარდნილი. ადრე, ოცდასამი წლის ასაკში დაქვრივდა იგი, ორი ვაჟიშვილი უმამოდ, ვაი-ვაგლანით გამოზარდა და, უფროსი შვილის მკვლელობამდე მომტყდარი და გაღუული, დღეს კი — ორმოცდათხუთმეტს გადაცილებული ქალი, ერთაორად იყო ჩამომხმარი და მობლუნკული. ამ ბოლო დროს, მათი ოჯახის

დამაქცევრისა და „უხსენებლის“ ციხიდან გამოსვლაც გაეგო და ესეც იყო, ალბათ, ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, ჯანმრთელობა საბოლოოდ რომ შერყეოდა. იწვა მარტოდმარტო, უზატრონოდ, რომელიმე კეთილი მეზობელი ქალის თუ ბავშვის ანაბარა, ხან ერთი რომ აუღულებდა ჩაის და ხან — მეორე.

სანახევროდ მოღებულ კარში გვერდულად გაძვრა და ოთახში ჩუმად შეიპარა.

ერთ კუთხეში, კედელს მიტყეპილი, თხელი, რკინის ძველებური საწოლი, უცებ ცარიელი გეგონებოდა კაცს. სახე, საერთოდ, არ უჩანდა დედას, არც ეგეშაგებში შემალული სხეული, მხოლოდ ერთგან — სადაც მისი მუხლისთავები უნდა ყოფილიყო, — ოდნავ ამოზრდილიყო თხელი საბანი და ამით თუ იაზრებდი, შიგ კილაცა რომ იწვა.

გული მოეწვა ალიას... მწვავე ჩხვლეტად იგრძნო რაღაცა, თითქოს ხიწვი შესობოდა უცაბედად, მწერი შესკდომოდა სახეში, ნესტარი ჩავსო, შხამი ჩაეტოვებინა და გამქრალიყო...

კარადას მიადგა და ქვედა უჯრა გამოაღო.

ეშინოდა, არ გაღვიძებოდა დედას, მთელი გულისყური მისკენ ჰქონდა.

ადგილზე დახვდა რასაც ეძებდა.

ადრეც იცოდა, აქ რომ ინახავდა დედა გუჯას პერანგს, იმ თეთრ და წელში გამოყვანილ პერანგს, იმ ტრავიკულ დღეს რომ ეცა ძმას.

პერანგი ფრთხილად ამოიღო და გაშალა; ორი წვრილი ნახვრეტი ეტყობოდა, ლურსმნის ნაჩვრეტივით, შავ და ჩირისტოლა დალაქულ წრეში... ასე გაურეცხავს ინახავდა დედა: როცა მოვკვდები, მეკრღზე დამაფინე და ისე ჩამატანე საფლავშიო, ეუბნებოდა ხოლმე ალიას.

სხვაგანაც მიხმოზოდა სისხლი პერანგს, ფერიც გაჟუნებოდა და — სისხლს ჩრჩილივით თუ შეუჟამიაო — იმ ადგილებში დამსკდარ-დაძენილიყო ერთიანად... სუნიც რაღაც არაბუნებრივი ეცა: ობსა და ნაფტალინი, ოფლსა

და ნესტში შეზავებულივით... ეცა კი არა, როგორც კი ხელი შეახო პერანგს, წამით თითები გაუშვებდა, ტანშიც დაზაფრა და ხორკლები დაჟაჟრა...

უცებ მობლუჯა პერანგი და ლოგინისკენ ფარულად გაიხედა... ეტყობა, ისე ღრმად ეძინა დედას, რომ გაუყვირდა, უფრო სწორად, მოულოდნელად შეაშფოთა იმან: ერთხელ მაინც არ უგრძნო გულმა, გუჯას პერანგი რომ ეჭირა და ამოკენესითაც არ ამოაკენესა... მართლაც, ჩქამი რაა, ოდნავი ჩქამიც არ გაეღო ჯერ საწოლს: შემამფოთებლად მშვიდი, ცარიელი, ჩამკვდარი, თითქოს ახლახან გარდაცვლილი სახლიკაცის ზედმეტი ლოგინიაო, ისე იდგა ოთახის კუთხეში (საღამოს, გუჯას დასაფლავებიდან მობრუნებულთ, ნახევრად დარღვეულ და მიშანშლულ-მოშანშლულ ფანჩატურში, იმ დღისთვის სახელდახელოდ გამზადებული, უხეში ფიცრებისაგან შექედილი კუბოს დგამი უხეშად აყირავებული რომ დანახა, გული შეეკუმშა და კინაღამ ჩაიკეცა) ...ახლაც გულმა რეჩხი უყო, ამის გახსენებამ შეზარა, თუმცა იმან უფრო შეაშინა — არ გამოღვიძებოდა დედას მოულოდნელად, მუჭში ჩაბლუჯული პერანგი მკერდზე მიიხუტა და თავის ოთახში გაიპარა... ტანზემოთ სწრაფად გაიხადა და ფრთხილად, მთლად რომ არ შემოფლეთოდა, თითების კანკალით ჩაიცვა... დაზაფრა, ისე მწვავედ აეწვა ზურგის კანიც, თითქოს ცხელი უთო დავსვათ ბეჭებშუა, ხერხემალზე წელამდე ჩაეცურებინათ, გავარვარებულ ლითონს კი ხორცი აკვროდა და... რაღაც წამი რომ არა, შემოიფხრეწდა, ნაკუწ-ნაკუწ აქცევდა და ჩვრებივით მოისროდა სათაყვანებელი ძმის პერანგს...

სარკესთან მივიდა და ჩაიხედა.

ნელა და მძიმედ მოდიოდა გონს, ძალად იკრებდა მხნეობას, რომ როგორმე... არა, რაც უნდა დამართნიდა, არ გაიხდიდა აწი გუჯას პერანგს, სწორედ დღეს უნდა სცემოდა იგი, სცემოდა კი არა, აუცილებელიც იყო მისთვის — გულის ფეთქებასავით, სისხლის მოძრა-

ობასავით, ჰაერივით... თითქოს ნახევრად გადადგამდა უიმისოდ და, უკვე ეს თუ ჰქონდა საფიქრალი, ასე ვერ გაივლიდა ქუჩაში, ვერც პიჯაკქვეშ დამალავდა — დაძენძილსა და სისხლით მოთხვრილს... არადა, ჯერ კიდევ ქვეყნის საქმე ჰქონდა მოსაგვარებელი ბარონი უნდა ენახა და იარაღი (თხოვნით არ ათხოვებდა, ცხადია. უნდა ეყიდა) გამოერთმია.

პერანგი გაიხადა, მერე სახელოები შემოახია ფრთხილად სუნთქვამეგუბებულმა, კვლავ ჩაიცვა, ჩაიკეცა საყელო შიგნით ღრმად, ზემოთ თავისი შავი, გრძელსახელოებიანი პერანგი გადაიცვა და სახლიდან გავიდა.

დროულად უნდა ენახა ბარონი.

ალიამ სიგარეტი ამოიღო... მიხვდა, ხელები რომ უკანკალებდა და ქვევით, ნაგიდის ქვეშ შემალა „პრიმის“ კოლოფი. თავს მალე მოერიდა და ერთობ უდერადაც გაირჭო პირში სიგარეტი. ასანთიც მშვიდად გააჩხაკუნა, მოუკიდა და ღრმა, ხანგრძლივი ნაფაზით გააბოლოა.

— ბარონ... იცი, სანდო ვარ. აკი ბავშვობიდან მიცნობ, — გაჩუმდა. — თხუთმეტი წელიწადი მაინცაა, მგონია. ჩემი ძმაც კარგად გახსოვს, არ იყო ის კაცი რომ...

— ვიცი, — მოულოდნელად გააწყვეტინა და თვალი თვალში გაუყარა. — გუჯა ვაჟკაცი იყო. დიდი მომავალიც ჰქონდა.

მართლაც, ისეთი გამოხედვა ჰქონდა ბარონს, უცებ მოგიყვანდა გონს. მთვრალ კაცს გამოაფხიზლებდა — ცარიელი მიცვალებულის თვალებივით გაყინული მზერა, ხანაც — გამჭოლი, მომნუსხველი...

— მაშინ?..

რაფიკა გამოჩნდა და არ დაამთავრა ალიამ სათქმელი, სარკმელში გულგრილად გაიხედა და სიგარეტს მიეძალა.

რაფიკამ ყავა მოუტანა ბარონს, როგორა ხარო, თავზაიანად ჰკითხა, მერე

თავი დაუკრა „ნაუფროსალს“ და წავიდა.

ხმა არ გაუცია ბარონს რაფიკასათვის, ახორბოლავებულ, ცარიელი ყუთებისაგან გრძლად და ზიზნარევად გადაფურთხა, მერე დიდხან ილოკა ქვედა ტუჩი.

ზღვა ოდნავ ღელავდა, ეტყლამუნებოდა ტალღა ხიმიჩებს და ისეთი უცნაური გრძნობა დაეუფლა ალიას, თითქოს გამოიღო ზღვაში იყო მარტოკა, ნაპირი არსაით რომ არ ჩანდა — მხოლოდ ნიჩბების დგაფუნი და საკუთარი გულისცემის ხმა რომ გესმის, ხმა — იდუმალი, შიშნელი, მის მარტოობას თუ ამ უსამანო და უზარმაზარ, თვალუწვდენ და მკაცრ სივრცეს რომ ახლდა თან...

ზღვის მლაშე სუნი მოჰბერა ნიავმა...

სარკმელში წივილით ირეოდნენ თოლიები...

ზღვას გაჰყურებდა ბარონიც; დუმდა, ფიქრობდა...

გრძელი, დამარღვული კისერადერილი; მუჭისტოლა, ძვალტყავა თავი ოდნავ უკან გადადგებულ, ცივი, შორგამკვრეტი გონებით წონიდა რაღაცას, რა თქმა უნდა, ალიასათვის შორეულსა და ვერმისაწვდომს...

— ბარონ... — ხმა გაეზარა ალიას.

— რა იყო? — თითქოს ბოდიში მოუხადაო, გაუღიმა და ყავაც ხმაურით და ზედიზედ მოხერბა.

— კონიაკს ხომ არ დალევი? — სულ სხვა რამ ჰკითხა, თავისდა უნებურად.

არადა, უკვე იმდენად ალიზიანებდა ბარონის დუმილი თუ რაღაც უცნაური კითხვა-პასუხები, გრძნობდა, რომ ვერ მოითმენდა საბოლოოდ. რაიმე ისეთი არ მოვიმოქმედოო, გაიფიქრა და ტანზე ფარულად მოისვა ხელი, გუჯას პერანგი გარედან მოისინჯა... თუ ასე გაგრძელდებოდა, შიშობდა, ვერ აისრულებდა გულის წადილს: ვერც დღეს, ვერც ხვალ, ვერც ვერასოდეს!

— ავად ვარ. ორჯერ მაქვს კუჭის ოპერაცია გაკეთებული, — ჩუმად, თავისთვის თუ ლაპარაკობდა ბარონი. — პი-

რველად იქ, შორეულში გავხდებოდი, თანაც „კარცერში“. რაღაც სასწაულად გადავრჩი, მეორედ აქ გავიკეთე... სასმელს იმიტომ ვუთხარი უარი. ყავას და სიგარეტს მიკრძალავენ ექიმები, მაგრამ ვერა და ვერ ვეღვევი. ერთადერთი, რაც ასე მომწონს და მიყვარს, — უნდილად გაიცინა. — ეს ადგილია და ყავა, — გაჩუმდა. — წამო, ზღვა უფრო ახლოს ვნახოთ...

წამოდგა.

ფეხით მისწია ალიამ ცარიელი ყუთი კუთხისკენ და შარვლის ჯიბიდან საგსე მუჭი დაჰმუჭვნილი ფული ამოიღო.

— არ გინდა. ყავის ფულს არ მახდევინებს რაფიკა, — თქვა ბარონმა და გულღრმად გაიცინა.

— ესეც ხეირია ვითომ!

მსახიობმა მუჯღუგუნი ჰკრა პედაგოგს, მოახედა, რაღაც უჩუჩრჩულა მეგობარს, მათეკნ საიდუმლოდ გამოახედა...

ლოთების მაგიდაზე უკვე არაყი ისმეოდა, ხალხიც მომატებოდათ და ორი მაგიდა ერთმანეთზე მიედგათ. რომელიღაც ახალგაზრდა წამოდგა, ალია რომ მოეხმო და ჭიქა არაყი შემოეთავაზებინა, მაგრამ რაღაცამ შეაყოვნა თუ ისევ გადიფიქრა, ხელი უღიერად ჩაიქნია, ფეხზე კი დარჩა კარგა ხანს გარინდული...

გარეთ რომ გამოვიდნენ, ალიამ ჯოჯი დაინახა; ის ქუჩის გაღმა, ტროტუარზე იდგა და მისთვის ორ უცნობ ბიჭს ემუსაიფებოდა. ალიამ მისვლა გადაწყვიტა, მაგრამ სწორედ ამ დროს ზურგი შემოაქცია ჯოჯიმ და ჭადრების ხეივნისკენ საუბრით დაიძრა...

„ნუთუ ვერ შემამჩნია?...“

გული დასწყდა ალიას და დაწინაურებულ ბარონს აედევნა.

ზღვის სანაპიროზე გავიდნენ ბარონი და ალია.

ის ოდნავ წინ, ერთი ნაბიჯით ასწრებდა ალიას, თუმცა ვერ მიდიოდა ისე მსუბუქად, ჩვეულებრივ თუ ჩვე-

ული — თავაწეული და წელშემოზნე-
ქილი სიარულით, პირიქით, ჩანდა,
რომ უჭირდა — წინ წახრილი და
მხრებმომჩვარული გან-გან მიაფლაშ-
უნებდა ფეხებს მშრალ ქვიშაზე...

ალიას გაახსენდა გაგონილი, ბარონს
ფეხის წვერებიც მოყინული და ფრჩხი-
ლებწამძვრალი აქვს ხელის თითები-
ვითო და, მართალი ყოფილაო გაიფ-
იქრა.

აქ, სანაპიროზე, ახლომახლო არავინ
იყო; ზღვის უკიდევანო სივრცე და
ქვიშის გრძელი, დაკლანგილი, დაუს-
რულებელი სანაპიროლა ჩანდა. მიდი-
ოდნენ და, საკუთარი ფეხის ხმა —
მონოტონური ხრამხარუში ქვიშაში
და ზღვის წყნარი ლელვა, ტალღების
ჩუმი ტყალაშუნილა ესმოდათ.

უცებ ბარონი შედგა და მოზარდი-
ვით, ცალ ფეხზე მარჯვე, ტანამჩატე-
ზული ხტუნვა-ხტუნვით გაიძრო ჯერ
ერთი, მერე მეორე ფეხსაცმელი, შარ-
ვლის ფართო ტოტები წინდებში გულ-
მოდგინედ ჩაიტნია, ფეხსაცმლები
დაფერთხა, ზონრებით გადააბა ერთმა-
ნათს, უდიერად გადაიგდო მხარზე, გა-
დაიკიდა და გზა ყოჩაღად განაგრძო,
ისევ დაწინაურდა რაღაც უცნაურად
აშურაშურებულო... ბარონის ასე თამაშ-
მა ხტუნვამ გააკვირვა ალია და წელ-
ანდელი ნაფიქრი, ვითომ ფეხის თითე-
ბიც აქვს მოყინული და ფრჩხილები
წამძვრალიო, გაუქარწყლა.

თვითონაც აჩქარდა.

მაღე წამოეწია, ნაბიჯი აუწყო მის
ნაბიჯს.

არც ერთი არ იღებდა ხმას. უსიტ-
ყვოდ, დამღურებულივით მიდიოდნენ,
თავდახრილები მიჰყვებოდნენ გვერდი-
გვერდ ერთმანეთს.

მზეც უფრო და უფრო აჭერდა..
— „ნეტავ სად მივყავარ?...“ — გაი-
ფიქრა ალიამ და, ისიც ფიქრს თუ
მიუხედავო, მოულოდნელად შედგა,
ღრმად შეისუნთქა ზღვის ჰაერი, შეისვენ-
ა: კარგიაო, თქვა ჩუმად, აღტაცებითაც
და ახლა ხასხასა, გადამწვანებულ ქე-
ლებს, უფრო შორეულ და ცას შეჩი-

დებულ მთებს — სივრცეს მიაშტერ-
და თავაწეული და დოინჯშემოყრილი.

— რა ლამაზია... სულ ასე, ზამთარ-
ზაფხულ მწვანითაა შემოსილი ოხვა-
მურის მთა*, — თვალი არ მოუშორებია
მთებისთვის. — რა შეკრულია და მა-
ღალი, თითქოს... თითქოს ცა კი არ
ადგას თავზე, პირიქით, გაიფიქრებ,
თვითონ თუ აპირებს ცაში აფრენასო...

ალია დაიბნა...

ვერ გაუგო ბარონს, ვერც იმას მიხ-
ვდა, რომელი იყო „ოხვამურის მთა“
და გულუბრყვილოდ, ბავშვით პირ-
დაღებული და გაკვირვებული, სივრცეს
მიაშტერდა.

აღრეც გაეგონა, ნაკითხი კაციოა ბა-
რონი. ვიღაც-ვიღაცები ირწმუნებო-
დნენ: ავურისტოლა წიგნს ერთ ღამე-
ში ნთქავსო, რაც, მისი აზრით, ბარო-
ნის ცხოვრებასა და მოღვაწეობისათ-
ვის ვერ შეეთავსებინა. ნაკითხობას, ანუ
წიგნებით ასე გატაცებას, ჰკვირნი და
პატიოსანი კაცის საქმიანობად თვლიდა,
ეგ კი... არა, იცოდა, ჰკუა და გონება
მართლაც არ აკლდა ბარონს, საერ-
თოდ, როგორც ჩანდა და სხვებისგა-
ნაც მოგონინა, არსად არაფერი ეშლე-
ბოდა, პირიქით, ზედმეტად მოგონებ-
ბული, მარჯვე და გამჭრიახი გახლდათ
ყოველთვის... ეს, რა თქმა უნდა, ალი-
ასა და სხვათა აზრით. ისე, კაცმა რომ
თქვას, არც წიგნებთან ყოფილა იგი
მწყრაღად, ხშირად ღამეებსაც ათევდა
მათ კითხვაში. დროს არ უჩიოდა, ცხა-
დია, და ზოგჯერ ისეთ რაღაცასაც პოუ-
ლობდა ხოლმე შიგ, ღრმად რომ ჩაფ-
იქრებდა, გაიტაცებდა ისე შორს და
ბუნდოვანად, გულგვამსაც კი აუფორი-
აქებდა... არც აქ მთავრდებოდა ყველა-
ფერი, კვლავ უბრუნდებოდა წაყით-
ხულს, თითქოს წიგნში მცხოვრები
გმირის ცხოვრებაში ის უნდა მოეძია,
რაც მან არ იცოდა, არ ენახა, არ ეფ-
იქრა, არ განეცადა... ეს, რაღა თქმა
უნდა, ცოტა არასერიოზული დაკვირვე-
ბა საკუთარ აღმოჩენად მიაჩნდა და

*სალოცავი მთა

მოსწონდა კიდევ: უყვარდა ბარონს კითხვა, მერე, უკანასკნელ ხანს წაყითხული წიგნის ენით განეწყობოდა სასაუბროდ თავის წრეში, ამის საჭიროებას კი, რატომღაც, ხშირად გრძნობდა. საუბრობდა ლამაზად და დამაჯერებლად, თავებუდამხვევად და გატაცებით, ხან საით გაუტევედა და ხან — საით... თვითონაც ხომ იშვიათად სჯეროდა, რასაც ამბობდა, მაგრამ დიდხანს უხმოდა და გარინდებით მჭიდრად (დუმბილს არანაკლებ აფასებდა. რომ მოგისმინონ, დუმბილი უნდა იცოდეთ, იტყოდა ხოლმე და ეს არცთუ ისე ურიგო ნააზრევო, საპატიმროებში ხანგრძლივი ჯდომის, ქალაქიდან ქალაქში წაწევისა და მისი ფიზიკური გონების ნაყოფი გახლდათ), უეცარი ქინი მოუვლიდა და ალაპარაკდებოდა, სიტყვებსაც ისეთს ურჩევდა მსმენელთ, რაზედაც არ უნდა ესაუბრა, რაღაც მოკლე დროში აღწევდა მიზანს: ამბიონზე შემდგარი, ჩამქრალ, ჩანახშირებულ საცეცხლურს — ვითომ გუნდრუკს ვაკემო და — სულწაწყმედილი მღვდელივით აქანავებდა წინ და უკან, მრევლს ამოსუნთქვის საშუალებას არ აძლევდა — მური და ჭვარტილი აცვივოდან და აცვივოდან თავზე და მიანც სულგანებულ, მონუსხულებივით მისჩერებოდნენ მოულოდნელად აღტყინებულ თუ აღზევებულ თავიანთ ქადაგს...

— როცა დათბება და ჰაერში გაზაფხულის სუნი დატრიალდება, ყვავიცი ჭრება ცაში, სადმე მახლობელ ტყეს მიაშურებს... ზამთარი აწრიალებს სოფლის თავზე, თორემ ტყე ურჩევნია, ცხადია... ჩვენც ასე ვართ. სად უფრო უკეთ გვეცხოვრება, იქითკენ გვაქვს თავი დაღერილი... — გაჩუმდა. შუბლზე მოისვა ხელი, — სახე ფიქრიანმა მოიქცლიმა. — ასე, ნაპირ-ნაპირ რომ ვიაროთ დღე-ღამეში ჩავალთ ჩემ სოფელში, მთა-მთა კი — ხელი მთა-ქედებისკენ გაიწვდინა, — უფრო აღრე. ზაფხულის ერთ ღამეშიც ჩავსულვარ. დიდი ხნის ამბავი კია... არც ზღვა მქონ-

და სოფლიდან შორს. ამჯერად აღმოსავლეთიდან მოუტრიალდა და შეათვალიერა. — ბერსკუებიც ცხოვრობენ იქა, შენი გვარის ხალხი...

— ვიცი, — თქვა ალიამ და თვითონაც შეხედა, თან ფეხი უხერხულად მონაცვლა ქვიშაში.

— თუმცა, შენც ხომ იქიდანა ხარ?..

— ჰო.

ყრუდ მიუგო.

აქედან ახლოს იყო ბარონის სოფელი; ორიოდე მთას გადაივლიდი და იქ აღმოჩნდებოდი.

ჯანი ერქვა ბარონს. სოფელში ეძახდნენ ასე, ბავშვობისას. ბარონი მერე დაერქვა, უკვე აქეთ გამოქცეულსა და ზრდადასრულებულს, სხვა რჯულისა და მრწამსის აღამიანებისაგან, აქედან შორს და უცხო ქალაქში. ბარონით იცნობდა დღეს ყველა, დიდპატარიანად, თვალით ნანახიც რომ არ ჰყავდა, „ბარონს უთქვამს“, „ბარონიც ყოფილაო“, მათგანაც გაიგონებდი ხოლმე. თვითონაც დავიწყებოდა ჯანი, ბავშვობასთან თუ ჰქონდა მას რაიმე კავშირი, ისიც ისე მკრთალად და ბუნდოვნად, თითქოს ჯანი სხვა პიროვნება იყო უკვე, ბარონი — სხვა, თითქოს ორივეს ერთი ძირი და ფესვი არ ჰქონოდა, ნაირგვაროვანი თესლისგან ყოფილიყო აღმოცენებული, ისიც ერთ ნაკვეთში კი არა, შორი-შორს და სხვადასხვა თვისებების მქონე ნიადაგზე გახარებული... პირველის გაგონება უკვე აკრთობდა, ვერ შეჭვლეებოდა რატომღაც, გაუბრუნდა, როგორც ცოდვილი სოფელს, გვარის მოღალატე გვარს, მეორე — მოსწონდა, იფერებდა, ეამაყებოდა, მკლავს ლამაზად მოიკეცდა, მეგრულზე ხელისგულის მიიდებდა და ოდნავ თავდახრილი, თავზიანად იტყოდა — „ბარონი-“, ასე, მეტსახელით ეცნობოდა უცხო მანდილოსანს, ახალბედა ქურდს თუ სხვა ქალაქიდან ჩამოსულ ვინმე სტუმარს... ღმერთმა უწყის, რა საერთო ჰქონდა ამ ფრიად კეთილშობილურ ტიტულს

მის წარმომავლობასთან, ნიჭთან, ქცევასთან, საქმიანობასთან, საერთოდ, მისი ზნის კაცის ცხოვრებასთან, მაგრამ, როგორც ჩანს, მაინც ჰქონდა რაღაცა, მით უმეტეს, უკვე ასაკმოყრილისთვის, ცხრა თოქში გამძვარლისთვის იყო ეს მეტსახელი შერქმეული, თან უნდო და მკაცრი, თამამი და „ყველაზრის მნახელი შავი ხალხისაგან,“ რომლებიც, ამ შემთხვევაში, გინდა თუ არ გინდა, უტყუარები არიან, იქ, ცხრაკიტულში, იშვიათად თუ სცდებიან.

პატარა იყო ჯანის სოფელი, სულ რამდენიმე კომლი ცხოვრობდა, მეტწილად ორი გვარისა — ბერიშვილები და გეგიები. გეგია იყო ჯანი. ეს გვარი მეტობდა აქ, მაგრამ ამით არ იჩაგრავდნენ თავს ბერიშვილები. ბავშვების წაიკვლავება იყო ზოგჯერ საკმარისი — გვარი გვარზე გაწეულიყო საჩუხბრად, ხან მუშტით, ხან — კეტით და სარიით... დანაც კი დატრიალებულა ხოლმე. ჩხუბი და აყალმაყალი არ გასტანდა დიდხანს, მკიდროდ, გვერდი-გვერდ მოსახლეობდნენ და, რა თქმა უნდა, კარგი მეზობლობა და ერთმანეთის გატანაც იცოდნენ. სადმე — ბერიშვილებში თუ გეგიებში, — ჰირი იყო თუ ლხინი, ყოველგვარი ცერემონიისა და მიგზავნ-მოგზავნის გარეშე რიგდებოდნენ, მერე თავს არ იზოგავდნენ ის დღე, ის კვირა ერთმანეთისათვის.

სოფელს სამი მხრიდან მთა შემოღვომოდა. შეიძლება, გორებიც გვეთქვა, მარადმწვანე ხე-ბუჩქებით თავაყრილი ქედები... ზამთარი მაინც მკაცრი და თოვლიანი იცოდა აქ; თავიდან მთებს ჩამოათოვდა, ჩამოალწევდა მერე თოვა ქვევით და ქვევით და მარტის შუა რიცხვებამდე იდო ყინულოვით თოვლი: ვერ ალღობდა მზე, ვეღარ გამოიხედავდა, ამოისუნთქავდა მიწა და ვერც მიწას მიჩერებული და მიყურადებული გლეხკაცი. ყოფილა შემთხვევა, მშვიერი მგლის ხროვა მოხტომია სოფელს და, თითქოს აღმდინებს შეჰყმუიანო, არ მოშორებულან ტყესთან რომელიმე ახლო მოსახლის ეზო-კარს, თუ,

რა თქმა უნდა, არ იყოჩაღებდა მასთან ძელი, თოვით არ დააფრთხობდა ღამის დაუპატიჟებელ სტუმართ... კი, ყოველ ოჯახს ჰყავდა თითო, ზოგს მეტი ძაღლიც, მაგრამ არაფერი: მგლების ჯგროვშილზე ელემთელეთი მოსდიოდათ და, უკვე მათი კვალიც რომ არ ჩანდა, გზა-გზა გაეკრივა, გაქრო თოვას, მაშინლა წაუყეფდნენ საწყლად, ხამუშ-ხამუშ, წკაწკავით, თან არ შორდებოდნენ პატრონის ოდა-სახლის აივანს...

ზღვა ახლოს იყო სოფლიდან, თორმეტი კილომეტრის მანძილზე.

ეს ერთი მოგონება, რაც ზღვას უკავშირებდა, დღესაც ცოცხლად შემორჩენოდა ბარონის მახსოვრობას და, საკუთარი სურვილით თუ იძულებით, ქვეყნის რომელ კუთხეშიც არ ეცხოვრა, ყოველთვის თან ახლდა იგი, წამით მაინც მოახედებდა უკან ხოლმე, თავის ბავშვობისაკენ...

შუა ზაფხულში, მზე რომ დააჭერდა, სხივს არ იჭერდა ფოთოლი, ჩრდილს არ ისხამდა ხე, ბუჩქი, ნიავი არსაიდან იძვროდა, ურმით წაასხამდა გერა გეგია თავის მრავალრიცხოვან ჯალაბს ზღვისკენ საბანაოდ. საპონიც მოჰქონდა დედას, ხელში ეჭირა მთელი გზა უძვირფასესი განძივით მკერდზე მიხუტებული, არც ერთს არ ენდობოდა, მერე თავისი ხელით გაუსაპნიდა ბავშვებს უმკროს-უფროსობით თავფეხს...

ზღვის წყალს არ იკარებდა რატომღაც საპნის ქაფი და უკვირდა პატარა ჯანის, მაგრამ მდინარეც ხომ იქვე იყო — სუფთა, კრიალა ღალიძკა, კენჭებს სათითაოდ რომ დიითვლიდი ფსკერზე და ისინიც იქ ბანაობდნენ, ტანს გულმოდგინედ იხეზავდნენ. მერე გარბოდნენ ზღვისკენ კისრისტებით, წივილ-კივილით, ვინ პირველი დაასწრებდა და გადაეშვებოდა აქაფებულ ტალღებში... არც ჭამა ახსოვდათ და არც შორი, აწ უკვე მოსაწყენი გზა-მანძილი, აქედან სახლამდე რომ უნდა გაველოთ...

როცა აგრილდებოდა, ჩაყვინთავდა,

ჩაიძირებოდა მზეც ზღვაში, ბარტოკა მეწამული ფერი შერჩენოდა სქლად დასავლეთს, წყლის ზედაპირზე კი გრძელ და სწორ ბილიკს გაჰქონდა უცნაურად ლაქლავი, თუმცა ისიც ისე შორს და დასავლეთით მიიწეოდა, მალე კისერი წაწყდებოდა და მიიკარებოდა საბოლოოდ, უკვე სიცივით ხორკლებდაყრილ, ტანგალურჯებულ ბავშვებს (კოლოებიც მაშინ და განგებ უნდა გამჩნდარიყვნენ ჰაერში) გაახსენდებოდათ აწმომქანცველი, მტვრიანი გზა და შიმშილიც... მამის საგანგებოდ, დაჩვილებასავით ნათქვამი სიტყვებიც: როგორ აშეიშა წყალი კაცსო...

შელამებაც უცნაური იცოდა სანაპიროზე. ყველაფერი — ზღვაცა და ხმელიც ბურუსში ეფლობოდა უცებ და ერთიანად, იფიქრებდით, ჭაობისფერ ნისლში ცურავსო საწიერი, მთელი ქვეყანა, მერე დიდხანს, უკვე სოფლიდან გამოქცეულს, უცხო ხალხში თუ ქალაქში თავს ახსენებდა ბარონს ეს მწუხრისფერი საღამო, შემოღამება, მაგრამ მაინც ისე ბუნდოვნად, თითქოს ვიღაცას მოეთხრო მისთვის ეს ამბავი ან დასიზმრებოდა...

ბევრი იყვნენ: ხუთი მამა და ორი და, კიდევ — მშობლები და, რას დაიტევდა პატარა, ცალუღელა ურემი, ყველაზე უმცროსი თულისა, დებისა და დედამისის გარდა (მამა წინ მიჰდევებოდა ყოველთვის ურემს), ფეხით მოსდევდნენ სხვები ნაურმალ გზას...

რიგით მესამე ვაჟი იყო ჯანი გერა გეგაისი.

მამა ურმის თავში, ჯანი ყველაზე უკან, სველ ტრუსისა და უფროსი ძმის გაცრეცილ, იდაყვებამოგლეჯილ პერანგში მოდიოდა, მოტანტალეზდა ფეხშიშველა, თითქმის განმარტოებით. ხელის წამიწამ ქნევით იფრთხილდა კოლოების აბეზარ და ყურებში უსიამოდ ჩახვეულ წუთისა და წრიალს...

შუა გზაზე უსწრებდათ ღამე...

ღამეც ხომ უცნაური იცოდა აქ: ბაყაყების ყიყინისა და ჭრიჭინობლების გაუთავებელ ჭრიჭინს აჰყოლოდა

ურმის ზანტი ჭრიალიც, თითქოს ეს გზა, ეს მწუხრი, მთელი შემოგარენი ფერსმოყვანყალე ურმის თვლების ქვეშ იყო ერთდროულად მოყოლილი. მერე გვიან, სოფელს რომ მოუახლოვდებოდნენ, აქა-იქ ჭრაქიც გაციმციმდებოდა და უკვე გარკვევით ისმოდა ძაღლების ლავლაიც, ოჯახის მამა — გერა გეგია წამოიწყებდა ხოლმე რაღაც უსიტყვო და ნაღვლიან, ჩივილივით გულმწუხარ და უცნაურ ლილინს... ისეთ მოთქმა-ლილინს, იფიქრებდით, სიმღერაც მხოლოდ აქაურ ცას და მიწასთან არის წილნაყარი... მართლაც, გარემოს უცილობელ ნაწილს ჰგავდა ეს სიმღერა — შემამოფთებლად გულმომწველსა და სევდის აღმძვრელს, თბილსა და იღუმალს... ჩანდა, სიმღერა ამ მიწასავით ძველისძველი იყო, უფრო სწორად, მათ შორეულ წინაპარს ეკუთვნოდა იგი და, ალბათ, ამის გამოც იყო ასე გულგვამის შემძვრელი, ახლობელი და საყვარელი, სათუთიც, როგორც ადამიანის სულში ღრმად და ბუნდოვნად ჩაღეჭილი ბავშვობის სითბოს ანარეკლი... ამნარი საღამოს მღუშმარება, ზღვის მეწამული პორიზონტი, მწუხრი, ურმის ზანტი ჭრიალი, ჭრიჭინობლის ხმა, ნესტი, სევდაა ხოლმე აქაური კაცისთვის განუყოფელი... ისინი ხომ ამ ცისა და მიწის შვილები არიან, აქაური ჰავითა და ბუნებითა აქეთ სახის ფერი და სული ნატყფრი და, სწორედ ამიტომაც, მხოლოდ აქ უნდა ცხოვრობდნენ და მეტა არსად: შრომაში, ტანჯვა-წამებაში უნდა გალიონ თავიანთი წუთისოფელი, მერე ისევ წყლისფერ, აჭაობებულ მიდამოში ჰპოვონ შემალეხებული საფლავის ბორცვი...

მამით ადრე დაობლდა ჯანი.

თერთმეტი წლისა იყო მაშინ, ეს უბედურება მათ ოჯახს რომ დაატყდა.

გერა გეგიამ მამის ერთ განაყოფს თოფი ესროლა სიმთვრალეში და მხარში მსუბუქად დაჭრა ალალი ბიძაშვილი: მე რომ საზამთროდ შეშა გავამზადე ტყეში, შენს გარდა ვინ მომ-

პარავდო... და, როგორც ამბობდნენ, ბელი რომ არა, სასიკვდილოდ გაიმეტა საწყალი კაჯია.

არ უჩივლია ბიძაშვილს, არც სოფელს გაუღია ხმა — მთერალი იყო და არ დასმინა მთავრობაში, მაგრამ სხვაფრივ არ, დაინდო დაზარალებულმა, ხატი დაუპირისპირა მოძალეს, ანუ — მტყუნსა და მართალს... ორი თავბრტყელი და მტკავლისტოლა, შვიდი — წვრილი და ცერისა — ლურსმანი საუკუნოვანი მუხის ტანში ბოლომდე ჩააქედა, ჩაასამარა სოფლის თვალწინ, მერე ცხრაჯერ შემოუარა ხეს ჩოქვაჩოქვით, დასწყევლა, სამარადჟამოდ შეაჩვენა გერა გეგია და მისი წვრილშვილი...

გერას შეეშინდა და მათი მოგვარე და ახლობელი, ოთხმოცი წლის ბრმა და ბამბასავით თეთრწვერა მოხუცი თაყა გეგია მიუგზავნა კაჯიას, შეუთვალა: ბიძაშვილები ვართ და ნუ გამწირავ... ხატის უღლიდან ამხსენი, გამათავისუფლე და ის მეწველი ძროხა, ადრე რომ მთხოვდი მომყიდეო, შენი ფეშქაში იყოსო. თან ნათესავებსა და მეზობლებს უხმო და ეზოს შუაგულში მდგარ კაკლის ხეს — საკუთარი ძმა როგორ გავწირეო — თოფი კონდახით უხათქუნა და უხათქუნა, სანამ მარტო ლულა არ შერჩა ხელში.

იუარა კაჯიამ: მისი ხელიდან მკვდარი ვარ უკვე... ან ჭირიანი ძროხის გულისთვის ხატს როგორ გავანაწყენებო, იმას ჯობია, აგერ მე და აგერ კიდევ ღვთის სამართალიო.

ოქტომბრის დამლევს მოხდა ეს ამბავი.

კალანდობის წინა კვირას, ცივ და თოვლქუპიან დილით ტყეში მოუწია გერას წასვლამ. ღერი შეშა არ მოექცებოდა შინ საახალწლოდ, სიცივით ეხოცებოდა ცოლ-შვილი და, ცხადია, რამე უნდა ეღონა. ხარი შეუბა ურემს, გააწყო, თვითონაც ჩაიცვა თბილად და გზას გაუდგა.

წვრილად თოვდა...

ოდნავ ემჩნეოდა გზას თოვლი, მერე

და მერე უმატა, გახშირდა და ტყეში მიუახლოვდა, ხვავრიელად ბარდნიდა უკვე. ტყეშიაც მომეტებულად დაედო და ნაურმალ გზას ძლივს, წვლებით აგნებდა, მაგრამ ვერ მოპრუნდებოდა უკან ხელცარიელი, არ ჩაუქრობდა ჯალაბს კერას საკალანდოდ. ისე, კაცმა რომ თქვას, დღეს რას გაიმზადებდა, ან ახალმოჭრილი, ლეკვერი თხმელა რა ჭირად უნდოდა და ხან ბერიშვილების, ხანაც — მოგვარეებისას, ზაფხულში გამზადებულ და საუღლელ შეკრულ, გზა-გზა შექუჩულ შემას მიადგა, თითო-ოროლა მოაკლო იმ იმედით — თოვს და რას დაემჩნევია... ურემი ასე ამოანახევრა, რამდენიმე ნორჩი თხმელაც მოჭრა ძირში, გაავსო, მიაჩუმათა ნაქურდალი და უკან გამობრუნება რომ დააპირა, მიხვდა, ღრმად შეეტოპა, შეეტყუებინა ტყეს სიღრმეში, ნახევარი დღის სავალზე მიინც...

სალამოც მოწეულიყო შეუმჩნევლად.

უცებ მგელი დალანდა...

მგელი მარტოკა იყო და, თოვლის ზედაპირს გაკრული, ბებერი, შეშინებული ტურასავით, გან-გან მიიძურწებოდა... არ ესიამოვნა გერას მისი დანახვა და წამით ჩაფიქრდა, მერე მგლის შიშმა თუ იმან, რომ ღამდებოდა უკვე, ხელი უცაბედად უბიძგა და ააჩქარა მარტოკაცი. მარცხენა ხელში წალდი ჩაბლუჯა და ისე მაგრად მოუჭირა, რომ ცივმა ოფლმა ტარი დაუნამა, თითებშუა გამოუქონა, მარჯვენაში სახრე მოიხელთა და ხარის ზურგს აუტყლავშუნა, დასცხო და დასცხო დაუზოგავად...

რას უშველიდა ხარს გერას მოადრება და სიფიცე, რალაც წინათგრძნობა თუ შიში მგლისა, უკვე მოწეული სიბნელისა... ვერ ააჩქარებდი მას იოლად — ცალუღელასა და დატვირთულს, ბებერსა და დამშეულს... ძლივს გაათრია თოვლში ურემი...

შელამებამდე თუ დაეაღწიე თავი ტყეს, კარგი იქნებო, გაიფიქრა გერამ, თუმცა ეგეც იცოდა კარგად, უსაფუძვლო იყო ამაზე ფიქრი და მხნეობა... ეს მაშინ უნდა ეფიქრა, როცა სხვის

ნაოფლარს მისდგომოდა, თხმელას კრიდა ძირში, ან ხის ჩამონასხებს, ფიხს, დამბალ, წყლით გაუფიქრებულ შემის ღერს ეძებდა თოვლში... ადრე უნდა ეზრუნა ამისათვის და, როგორც ერთადერთ იმედს, უფრო და უფრო უჭერდა წალდს სიცივისაგან გაფიქრულ თითებს, ხარსაც გამუდმებით უტყლაშუნებდა სახრეს, თან მალიშალ იღრეცდა კისერს უკან...

ურემი შედგა. შედგა კი არა, თითქოს თავის სიმაღლე თხრილში ჩაეშვაო ხარი მოულოდნელად, უცებ დაბატარავდა, დაჩიავდა პირუტყვი, მერე თოვლს ზმუილით უწვდინა ჩიჩვი...

— რა მოგივიდა, შე სამგლევე! — შემოუღრინა ხარს გაცოფებულმა გერამ. სახრე გაეყინა ჰაერში... გახევდა.

თურმე წინ ელოდა საფრთხე, ტყუილად იღრეცდა კისერს უკან.

აგერ, ოციოდე ნაბიჯზე წამოსკუპებოდა და მოსჩერებოდა მგლის ხროვა ხახდაფჩენილი...

არც დაუჭერა თვალებს უცებ, სახრეც კი გავარდნოდა, მერე, თითქოს დასცხაო, სწრაფად მოიშვილა ყაბალახი, გვერდით, თოვლში მოისროლა და ასე, კარგა ხანს დარჩა გაშეშებულივით.

სიკვდილის სუნი ეცა გერა გეგიას, გათოშილი ცხვირ-პირი მოულოკა ძაღლის თბილი, ხაოიან ენასავით, მერე ამ ელდის მწარე შხამი ჩასცდა ყელში, ჩასცდა ნერწყვივით და ველარ ამოისუნთქა, თითქოს ეშმას აეფარებინოს ბანჯგვლიანი თათი, ძროხის ბალანი ჩაეჩარათ ხახაში ბლუჯად და პირიც ძალად დაემუწოთ...

წამოიშარათა, დატვირთულ ურემზე მაინც თამამად აიყინწა გერა გეგიას ხმელი, ჭიუტი, უკრთომელი, გაკორძებული სხეული... სხვა ჭიშისა იყო იგი, ასე იოლად არ დასთმობდა სიცოცხლეს, თუნდაც კიდევ ამდენი მგელი გამოტყვერომოდა საიდანმე, მომდევნო ასაქტევში ჩასაფრებოდნენ — ბოლო წუთამდე თავდაუზოგავად იბრძოლებოდა, როგად გადაიქცეოდა, სულს ხელახლა ჩაიდგამდა...

წალდი მარჯვენა ხელში გადაიჭყეტოდა და დაისიგრძევა, მერე ურემზე დაიხარა და ნედლი, ჭოლოკივით მოკლე, მსხვილი კეტი ამოარჩია, კარგად მოიხელთა თავისუფალ ხელში, წალდი კი მალლა შემართა და მხარს გაუთანაბრა...

— ჩემი ცოდვა შენ, კაჯია მამაძალლო!

გამოცრა კბილებში კაჯიაზე გამწარებულმა და ერთიანად დაძაბული, მგლის ხროვას დაელოდა.

არ ეჩქარებოდათ მგლებს არსად. შეკრებლიყვნენ ბლომად, დროულადაც გადმოესწროთ, მოეკრათ გზა-სამსხვერპლოთათვის და ახლა, რაიმე ნიშანს თუ ელოდებიანო ჩაყუნტულიყვნენ თოვლში მშვიდად...

მესამე დღეს, მეზობლის კაცებმა — ბერიშვილებმა მოაყენეს გერა გეგიას ჭიშკარს მეორე ცარიელ ურემზე უღლით აყაყული და ზედ თოკით დაკრული, შეშადატვირთული და თოვლგადაყინული ურემი. გერაც ჩამოასვენეს ბერიშვილებმა. თუმცა, რა ჩამოასვენეს — ნახევარი ტომარა დამზრალი, გაყვითლებული ძვლები, გასვლებილი თავის ქალა და რუხი ყაბალახი... წალდიც არ დაეწყნოდათ. ცხადია ხარაც ასე დაეღლიათ და გაეკრათ მგლებს; სხვათა შორის, მგლის ყაბალახებილი თავის ქალა და რალაც ძვლებიც უნახავთ ბერიშვილებს. ჩანს, ერთისთვის მაინც უწვდენია გერას წალდი და გაუგორებია კიდევ, რის გამოც არც ის დაუნდვიათ თანამომძეთ, ისიც პირწმინდად გაუქვრიათ...

კაცი ოჯახის გარეთ მოკვდა, მგლების ლუქმა გახდა ტყეში... როგორც აქაური წეს-ჩვეულება ითხოვდა, ცხრა მთას იქითაც რომ ყოფილიყო გარდაცვლილი, მისი სული საკუთარ ოჯახში კოჭის ძაფით უნდა მოეყვანათ...

რაიონში აფრინეს კაცი და ორმოცი კოჭი თეთრი ძაფი მოატანინეს.

ექვსნი გაუყვნენ გზას ტყისკენ, თადა ბერიშვილი, გერას უფროსი ვაჟი გოგია და ოთხნი მეჩონგურე ქალი.

ადრიან დილით გავიდნენ მესულენი. თადა და გოგია თოფებით იყვნენ შეიარაღებულნი.

სალამო ხანს აქოშინებული მოვარდა გოგია, ძაფი დაგვკალდაო, დაიჩილა. მეზობლის ქალებმა შეუგროვეს კიდეც რამდენიმე კოჭი.

მალე პროცესიაც გამოჩნდა შუკაში. წინ, დები — ბულები მოდიოდნენ; ერთი ჩონგურს უკრავდა, დანარჩენი — „ვაი სკანი ცოდა ნანას“* გულსაკლავად ღლინებდა, მოთქვამდა. შუბლშეკრულსა და თავშიშველ თადას კოჭი ლურსმანზე ჩამოეცვა და აბზრიალებდა და აბზრიალებდა, თავის ეზო-კარს უახლოვდებოდა გერა გეგიას სული... გოგია უკან მოსდევდა თადას, ხელისგულს აშველებდა ძაფს, არ გამწყდარიყო, და თუ მაინც გაწყდებოდა, თადა ბიძაო, დაუძახებდა, შეაჩერებდა პროცესიას. ჩონგურის ხმაჲ მიწყდებოდა ხელად, გოგია კი გამოფსკენიდა, გადაბამდა სულს სულზე სწრაფად და აშურაშურებული... ასე ნაწილ-ნაწილ ჰკრეფდნენ, აკოწიწებდნენ გზადაგზა მიცვალებულს საიმპქვეყნოდ, მაგრამ ჯერ „ვაი სკანი ცოდა ნანას“ სევდიანი მოთქმა-გოდებით უნდა მოეყვანათ საუთარო ოჯახში...

ძელები დაიტერა გეგიების ოჯახმა, რაზეც გერას ერთი ხელი გამოსასვლელი შავი სატინის ბლუზი და შარვალი დაეფინათ. საფლავი კი ჩვეულებრივი არგუნეს უბედურს, კუბოც ისეთი გაუთალეს, ქრისტიან მიცვალებულს რომ სჭირია და ეკადრება.

კაჯია გეგია დაფრთხა... იქნებ გერას სიკვდილი არ აწუხებდა იმდენად, რამდენადაც გაგონილი ჰქონდა: ხატი თავის საქმეს რომ მოილევს, უკან მოგიბრუნდებაო... იქნებ გერასთანა არც იყო მტყუანი, მაგრამ როგორც სოფელმა იცოდა, არ იყო მაინცდამაინც წმინდა სულის კაცი, მისი გულნამცეცობისა და ქურდბაცაცობის ამბავს, თვითონ რომ დაეიწყნოდა, სხვა ბევრიც გეტ-

ყოდათ და, ალბათ, ეგეც იყო ერთ-ერთი მიზეზი, ხატის ძალამ ასე რამდენადაც შეინა. შეიძლება, გერაც ეცოდებოდა, ბოლოს და ბოლოს, ალალი ბიძაშვილები იყვნენ და არ ემეტებოდა მაინც სამგლედ. ასე იყო თუ ისე, მგლოვიარე ოჯახს იმავ სალამოს შეუთვალა, თან ღირსეული ხალხი — ბერძნელები — მიუგზავნა: ჩემი უსაყვარლესი ძმა და ბიძაშვილი დამატირებინონო.

შვილები პატარები დარჩა გერას, მის გაუბედურებულ ქვრივზე იყო მთავარი სიტყვა, მან კი ხელად დასთმო. პირიქით — შენი რა ბრალია, ჩემო კაჯია, ოჯახის ძმა იყავი და ძმად უნდა დარჩეო, აქეთ დაანამუსა.

ვინ არ მიხვდებოდა, კაჯიას ცრემლს რომ არ ითხოვდა ქალი. დედა იყო და შვილებზე ფიქრობდა, იქნებ ეს უბედურებაც არ მაკმაროს ხატმაო! თავს არ ჩიოდა ამჯერად, ის შვიდი ცერისტოლა ლურსმანი აღარ ასვენებდა, საუკუნოვან მუხას რომ ჩააჭედა კაჯია გათახსირებულმა სოფლის თვალწინ. მეზობელ-მოკეთებმაც ეგ ურჩიეს, კაჯიას შემოთვლამდე დაიყოლიეს სვეგამწარებული ქალი.

მღულარე ცრემლით დაიტერა გერა გეგია კაჯიას ოჯახმა. ხმაძალა და მკერდზე მჭიდრისცემით მოთქვამდა თვითონ გერას ტრავიკულ ბედზე, ოჯახსა და გვარს დამტყდარ უბედურებაზე, ხატს კი შეგნებულად არ ახსენებდა. გასვენების დღეს კაჯიამ შავები ჩაიცვა, შუბლიც შავი ნაჭრით წაიკრა, მიცვალებულის კუბოსთან დადგა გულხელდაკრეფილი და სამძიმარიც მიიღო... მარტო ოთხმოცი წლის თაყა გეგიამ ჩაუარა გულგრილად. არა, ბრმა კაცს შემჩნევას და სანუგეშო სიტყვას ვერ მოსთხოვ, ცხადია, მაგრამ რომ არ გამორჩენია არავინ? ყველაზე პატარას, თულისაც კი მიუსამძიმრა ბერიკაცმა, თავზე მზრუნველად გადაუსვა თბილი, ძარღვებდაბერილი ხელი ბალანას, მოესიყვარულა, კაჯია კი თითქოს შეგნებულად გამოტოვა, როგორც სიცარიელეს, შენედა და განერიდა, რა-

* ვაი შენი ცოდა ნანას.

ზეც მთელი კვირა იყო კაჯია მოხუცზე განაწყენებული და აბუზღუნებული... მაინც რას ერჩოდა თაყა? სხვა თუ არაფერი, დასაფლავების წინა დღეს ზომ სათითაოდ დაადრო მუხას ის ლურსმნები, მერე, მეტი ერთგულების თუ დანდობის მიზნით — თითქოსდა მუხის ბრალო ყოფილიყოს, — ძირში მოჭრა იგი და: დალპეს, შეშადაც არ ვიხმარო, დიდსულოვნადაც განაცხადა.

პატარა იყო მაშინ ჯანი, თერთმეტი წლისა.

მართალია, შერიგდნენ კაჯია და მათი ოჯახი, მაგრამ მაინც ვერ იტანდა ბიძას, ვერც მის შვილებსა და ბიცოლას. მათ ეზო-კარს გაუბრბოდა, ბავშვებსაც კი არ ეკარებოდა სათოფეზე.

ჯანის სანახავად, როგორც მისი ცოლ-შვილი, არც კაჯია იკლავდა თავს მაინცდამაინც. პირიქით, რაც ეს უბედურება დატრიალდა, ეს თითქოსტოლა, გაწრიპული ღლაბი ისე იბღვირებოდა, მოულოდნელობისგან განგაცვიფრებდა და გულს შეგიქანებდა. ვინ იცის, მართლაც ასე იყო თუ ეჩვენებოდა საწყალ კაჯიას, შეეფეთებოდა სადმე ჯანის და, თითქოს ეშმაკს ებჭკინოს უკანალზე, წამოენთებოდა სასწაულად და ტანშიც უსიამოდ გაცრიდა... დაუტაცხანებდა ნერე უმიზეზოდ, თვალდან რომ დაჰკარგვოდა, თუმცა იმასაც კარგად გრძნობდა — თვითონ გაუბრბოდა ბავშვს ბუზღუნ-ბუზღუნით, თან ოფლდამსკდარ ხელისგულებს შარავალზე მალიმალ იწმენდდა და სადღაც, უმისამართოდ მიფართხუნობდა...

უშმინდურის თვალები აქვს ამ ბაღანასო, — დასკვნინდა ხოლმე საბოლოოდ და ზურგს უკან სამჯერაღვ გადააფურთხებდა. ვერა და ვერ მოიშორა ეს შიში, რაც დრო და ხანი გადიოდა, მისდა გასაკვირად, უფრო აფრთხობდა ჯანის შემოხედვა, ფიქრიც კი და, რა უნდა ექნა, ისევ თვალარიდებითა და დამალვით თუ უშველიდა თავს.

თითქოს ჯანიც გრძნობდა კაჯიას შიშს და ამით სარგებლობდა.

დღეში ორჯერ, დილაადრიან და ნა-

შუადღევს ჩაუვლიდა იგი კაჯიას სახლს. მიტანტალებდა სკოლისაკენ მკვირვხლად, მაგრამ მათ ეზო-კარს რომ გაუსწორდებოდა, განგებ შეანელებდა ნაბიჯს, შეიჭყიტებოდა ეზოში, მზერას ეკალ-ბარდს გაატანდა, ყველაფერს გულდაგულ მოიჩხრეკდა და სანამ არ მოიძიებდა ბოსლის წინ თუ ბაღჩაში მოფუსფუსე კაჯიას, მანამ არ აუჩქარებდა ფეხს... კაჯიასაც მეტი რა უნდოდა, დანახავდა თუ არა, წამოხტებოდა ხელად, ოდაში, სამზადში, ბოსელში, ტუცავდა თავს, ხეს ამოეფარებოდა ჰატარა ბავშვივით. ერთხელ ფეხისალაგმიც შეძგრა არაფრისათვის. მან დაინახა პირველმა და დრო იხელთა, გაასწრო... ის უხანო ბავშვი კი ისე მიზოზინებდა, ითრევედა ფეხს ჩვეულები-სამებრ, რომ კარგა ხანს მოუწია ყურუხუტმა იქ. მაშინ გულზე მოულოდნელად შემოენთო, ასე რამ შემაშინა ყაზახიო, შეუძახა საკუთარ თავს, მაგრამ ჯანი რომ გაუქრა თვალსაწიერიდან — მის შეხედვას ჩეჩმაში ჩახედვა მირჩენიო, უკვე კმაყოფილმა გაიფიქრა და ჩეჩმის ფარალალა კარი სუნთქვაშეგუბებულმა გამოდღლიზა...

ხატი მობრუნებოდა თუ მასაც ეშმაკი ჰყავდა ჩისაფრებული; არც კაჯიას ეწერა თურმე გრძელი დღე.

გერას უბედურებიდან რალაც წელიწად ნახევარი იყო გასული, შხამიანმა გველმა რომ უკბინა...

ტანით პატარა იყო და დაფეხვილა, ფეხებგაღუნული იყო კაჯია გეგია. ხმელი, ჟანგისფერი, ყოველთვის გაუბარსავი პირისახე, ჩამოსხეპილი ყბები და გრძელი ნიკაბი ჰქონდა. ყურები — ძაბრის დაჟანგული ყურივით — განზე გაჰქცეოდა, ოღონდაც ძაბრს ერთი ყური აქვს, კაჯიას, რა თქმა უნდა, ორი — ორყურა, დოინჯიანი ქილასავით... იქნებ სამიც — ცხვირიც ისეთი წაწვეტი-ბული და აბზეკილი ება, სატაცურივით...

ფრთაგამოლილი ბატი გაუსხლტება ლაჩებშუა თავისუფლად, ხუმრობდა სოფლის დალაქი, ღვინის წურბელა და

ენაკეიმატი ტუმუია ფიფია კაჯიაზე. მართლაც, რომ მიეჩქარებოდა სადმე კაჯიას, მიკვანჭალებდა აჯაბაჯა, აჩლა-ჩული, სასაცილო, ზნაქაზნუქით, იფიქრებდით, ორივე ფეხით კოჭლობსო. ტუმუიას დასაცინი რა ჰქონდა კაჯიას, მაგრამ დალაქი რომელ ერთს დაინდობდა, როცა საკუთარ თავსაც დასცინოდა ხოლმე. ცამეტი შვილი ჰყავდა ტუმუიას, ცამეტივე ზამთარ-ზაფხულ ფეხშოშველი დაუდიოდა. რომ გეკითხა, ამდენი შვილი რად გინდოდაო. რა მექნა, ჩემსავით უნიფხვო ქალი შემხვდა და არაფრის თავიც რომ არ მქონდა, შიშველი ხორცი შიშველ ხორცს მაინც აღიზიანებდაო, მკვირცხლად გეტყოდა. ახლაც უნიფხვოდა ვარ, მაგრამ ცამეტ ბავშვს ერთად რა დააძინებს, ხან ერთს გამოელვძიებდა, ხან მეორესო, თვალებს ეშმაკურად დაკვესდა. იმასაც ხაზს უსვამდა, ქალის მზითვს არ დავხარბებივარ ზოგიერთივითო...

ახლახან შესრულებოდა კაჯიას ორმოცი წელი. ცოლი ხუთი თუ ექვსი წლით უფროსი ეთხოვა, უფრო სწორად, გარიგებით მოეყვანა მეზობელი სოფლიდან: მუქისტოლა, ბლუნკი, მაგრამ საოცრად მოძრავი ქალი, დღეღამე ჰინძისა და ჰონდრის სუნი რომ ასდიოდა.

ღარიბი კაცი იყო კაჯია, მშობლები ადრე გარდაეცვალა და ქალის მზითევს დახარბდა. სამაგიეროდ, ვილაც-ვილაცების ქილიკისდა მიუხედავად, დღეს არა უშავდა რა; წითელი კრამიტით გადახურული სამთვლიანი ოდა-სახლი ედგა, სამზადიც. სხვებზე არანაკლებ ზრდიდა ოთხ შვილს და არც სხვებზე ნაკლებ ჩაცმულ-დახურული დაუდიოდნენ ბავშვები სკოლაში.

სამზადი მამისეული ედგა; გაფხეკილი, დაფულუროებული, მტკვარ-ნაცრად ქცეული ისლის სახურავით. ოდას არა უშავდა რა, ცოლის მზითვით (უფრო სწორად, ჰინძეებზე უარი თქვა და ის თანხა ნაღდ ანგარიშზე მოთხოვა სიმამრს) ჰქონდა ნაყიდი ამ ათი წლის წინ ქალის სოფელში. ისე, ცოცხალი

კაცი იყო, ყველაფერი ემარჯვენა ხელითა თვისი ხელით დაშალა ახალშექმნილი ოდა და რამდენიმე გზობა ამოიტანა მარტოკამ ნათხოვარი ხარ-ურმით. სამზალზე კი ჰქონდა საფიქრალი. არ ეკადრება უკვე კაჯიასო, გაიფიქრებდა ხოლმე, თან ჩაიცინებდა, ჩაიფრუტუნებდა ცხვირში თავისთვის, რალაცაში დაეჭვებული, კმაყოფილებითაც... ამ შემოდგომაზე წამოვჭიმავ, იცინოს მერე ტუმუია უნიფხვომო, დაასკვნოდა გუნებაში და ასეც იზამდა ალბათ, ეს უბედურება რომ არა...

ზაფხული მზიანი დილა იყო.

ტყისაკენ მიეჩქარებოდა კაჯიას.

საფიცრე ხეები სჭირდებოდა ახალი სამზადისთვის, სალარტყე წიფელი უნდა შეეთვალა, შეერჩია. ჯერ იქ დაამზადებდა მორებად ამ კვირაში, მერე რომელიმე მეზობელს დაიხმარებდა, ხარებით გამოიტანდა ტყიდან, მოათრევდა სახლში და ეზოში დახერხავდა. კაცმა რომ თქვას, უხასიათოდ იყო იმ დღეს კაჯია, არ უხაროდა რატომღაც ამდენი ხნის ნალოლიავეები ფიქრისა და წადილის საბოლოო გადაწყვეტა. ხეალისათვის ხომ არ გადავდო, გზადაგზა ფიქრობდა, თან ტყისაკენ მიჰქონდა თავი. კუჭი აშლოდა და ესეც იყო ალბათ უხასიათობის ერთ-ერთი მიზეზი. მაინც ვერ შელეოდა ჩანაფიქრს, გავითარსებო, რამდენჯერმე ჩაიდუღლუნა. მიდიოდა, მიიქნევდა კარგა გამოპირულ რუსულ ნაჯახს წინ და უკან, მაგრამ მუცელი აწუხებდა ხშირად, ფეთინივით მოისროდა ნაჯახს ბალახში, ორივე ხელს იტაცებდა ხვანჯარზე და გაშლიგინდებოდა ჯავში, ბარდებში... ერთხელაც ჩაცუცქდა ასე და... გველისათვის დაედგა თურმე ფეხი, შუა წელში დაეჭინა და უხსენებელმაც აღარ დაახანა: გაიკლანა, წამოიგდო თავი მოულოდნელად და უკვე ჩაუხუთ კაჯიას ლაქებშუა, სარცხვინელს ქვემოთ მიაფრინდა და დაგესლა....

იბღავლა კაჯიამ...

გამოშლივინდა უკან გველნაკრავი და შარვალჩაჩხული...

სახლისავენ მოკურცხლა გამწარებულმა...

ძლივს მოაღწია სახლამდე, საათი თუ საათ ნახევარი ერბინა შეუსვენებლივ, ცოფმორელუს, ხვანჯარიც რომ არ შეეკრა ისე და ახლაც, საკუთარ ჭიშკართან ნავსად შემოდევებულ ჯანის თვალწინ აწვალებდა, ხან ზევით, ხან — გვერდზე ექაჩებოდა წარამარა შარვალს... ბიჭიც შემცბარი და ეშმაკურად თვალეზმოწყურული შემოჰყურებდა, მერე, უხსენებელი თითქოს არაფერი, ანდა ამ ღლაპის ბრალი ყოფილიყოს, ჯანის დაეგესლოს კაცია — „ვაიო!“ — იბღავლა სასოწარკვეთილი ხმით, თან ჭიშკარს ეცა და მხრით შედღლიზა...

ველარ შეიკავა თავი, შარვალი ჩაუცურდა, გაიხლართა მის ტოტებში და გაკოტრილდა, მიწას სიგრძე-სიგანით გაეზომა...

კარში გამოვარდა კაციას მეუღლე.

ამ დღეში რომ ნახა კაცია, ქმარი გამოიგეძღო და საშინელი წივილ-კივილი მორთო, ლოყები ჩამოიხრკა და წამში მთელი სოფელიც შეჰყარა.

ძლივს ამოადგრივინეს კაციას რაც სჭირდა, მალე გრძნობაც დაკარგა, გათავდა.

შინ მეზობლის კაცებმა შეიტანეს, მათვე გახადეს ტანზე, ნიფხავ-პერანგი გამოუცვალეს და ახალ, გაქათქათებულ ლოვინში ჩააწვინეს.

დგებზე ქალის შელოცვა თუ უშველისო, — თქვა თაყა გეგიაშ. — ჯანი უნდა იყოს აქ სადღაც... — ხელჯოხი ბრმად მოათათურა ბალახში. — ეს ბალახი ცხენიან კაცს ჩაასწრებს, მოკლევით თუ გადავით. — დაუმატა ბერიკაცმა და ოდისავენ აუჩქარებლად წავიდა.

ასეც მოხდა, ჯანი აფრინეს გორს გაღმა, ცნობილი მეწამლე და შემლოცავი ექიმბაშის მოსაყვანად.

იშვირა ჯანიმ ფეხი, კისრისტებით გავარდა კაცია ბიძიას საშველად. სულ ტყე-ღრე და ფერღობ-ფერღობ ირბინა,

თავ-ფეხი დაიკაწრა, გაისისხლინეს ნახევარი გზა გალია ხელად...

უცებ, თითქოს გზა შეშლოდა, ან დავიწყოდა რისთვის და რატომ გარბოდა, მოულოდნელად შედგა, დაფიქრდა, მიმოიხედა ირგვლივ დაკვირვებით, უფრო სწორად, ისეთი მზერით, რა მიმარბენინებს ასე მწარედ და თავგამეტებით, აშკარად რომ იგრძნობდა.

ბალახში ჩაჭდა, უღარდელად მოირთხა ფეხი, დაისვენა.

უკვე არ მიუწევდა გული იქით, სადგებოში, პირიქით, რაღაცა გაახსენდა, რაღაცა კი არა, დედამისი: როგორ წყევლიდა და ყოველ დილა-საღამოს აჩვენებდა მათი ოჯახის ამომგდებს, თახსირ კაციასა და მის ტარტაროზ მეუღლეს და გაუხარდა, დროულად რომ მიხვდა ამას...

გაიზმორა, გაკოტრილდა ბალახში... ტყის ფაჩუნსა და ხე-ბუჩქების შრი-ალს, სხედასხვა ფრინველების ხმას, მათ უცნაურ ეივცივს მიაყურადა, მერე მის მახლობლად პაწია, გულწითელა ჩიტი დაინახა და ჩიტის თავისუფალ, მოურიდებელ სკუპ-სკუპს — იქნებ დავიჭერო კიდეცო — ცნობისმოყვარე, ქვეშევეშა მზერა მიადევნა...

გვიან, თითქმის შეღამებულზე მობარუნდა უკან.

ნარბენი ვარო და... ძლივს, ნაძალადევაღ სუნთქავდა.

— ავღააა დგებზე ქალი, — ჩაიღუღლუნა ცხვირში და თავი დახარა, ბრმა მოხუცის შეეშინდა თუ ვინმემ რაიმე შეკითხვა არ დამისვასო, ჯანი კაციას ეზოდან სასწრაფოდ გაიძურწა.

კაციასთვის კი სიცხეს აეწია; ბოდავდა, თან ჯანის ახსენებდა ხშირად, ხან — ჯანის, ხან — უხსენებელს... ნაჯენიც დასიებოდა...

ამჯერად სხვა გაგზავნეს სხვა სოფელში და მეორე დღით, მზის ამოსვლისას, ურმით ამოიყვანეს ვიღაც ოთხმოცი წლის ორად მოკაკული სიფრიფანა მოხუცი ქალი. აქამდე არ ეთქვათ მისთვის, თუ სად ეტბინა უხსენებელს ავადმყოფისათვის და ეს რომ გაიგო,

უარი თქვა შელოცვაზე (გაუთხოვარი აღმოჩნდა. ირწმუნებოდა, წელქვევით შიშველი მამაკაცი არ მინახავს და ამ სიბერეში რას მიშვრებთო!). ვინ არ თხოვა, მაგრამ უშედეგოდ. ისიც თქვეს: გასამრჯელო ეცოტაებდა, ალბათ, და მიტომ არის უარზეო. ერთ ფუთ სიმინდის ფქვილს მეორეც წაუმატეს, ორი მოჩიტული ყვინჩილაც. მაინც არაფერი შეისმინა, უფრო უარესად გასასვსავა ხელები. აქაც ბრმა კაცმა, ისევ თავა გეგია იყოჩალა, ქალი დამმარტოხელა და ორიოდ წუთში დაიყოლია ადრე ნაცნობი და მისი ტოლა დედაბერი.

თოფის წამალი და გოგირდი თუ გაქვთ მზადო — იკითხა ექიმბაშმა და ორივე მკლავი წაიკაპიწა.

უსიტყვოდ მოურბენინა ვილაცამ.

გოგირდი წყალში გასხნა დედაბერმა, თოფის წამალი აუჩქარებლად, ვერცხლის მტვერით მოაბნია ზევით, კოვზით მოურია, მერე ნაქბენზე ფრთხილად წაუსვა და: „ავაია შავაია, ორშო ბორშო ჭითა გვერი, უჩა გვერი, ბორბოლია, მორიალე, ოში დუში ნაჩამინაში წამალი ვორექ... მაჩამინჯექი დოლურასი, კაჯიაქი დოსკიდასი... ქრისტე დამბადებელი ფუი თავი გაქარი...“*

შელოცვა სამჯერ გაიმეორა, მერე სხედასახვა ბალახბულახებიც მიაშველა, დოში ამოვლებულ ზეწარში გაახვევინა ავადმყოფი... მთელი გვეგები მისჩერებოდნენ მოხუცი ქალის უკბილო, ტუჩებჩაბრუნებულ ჩიფჩიფსა და ფუსფუსს... ამოდ. ეტყობა, თავიდან არ ჰქონდა ექიმბაშს მაინცდამაინც დიდი იმედი, შელოცვამდეც აღნიშნა: ჯანდაბას, მე არაფერს დაეაკლებ... ისე, თქვენი ბრალია, გვიან რომ ამომიყვა-

*წითელი გველი, შავი გველი, ობოზა, მორელი... ასი სხედასახვა ნაქბენის წამალი ვარ... მაქბენარი მოკედეს, კაჯია მორჩეს... ქრისტე დამბადებელი, შენ გააქრე ასე იგი...

ნეთ, მე ავადმყოფს ვშველი ნახევრად მიცვალეხუსო... თან პაუზის შემდეგ, საეჭვოდ თქვა მიცვალეხუსო და მესამე დღეს, კაჯიას რომ სააქაო პირი არ უჩანდა, გასამრჯელოს მეოთხედი, ნახევარი ფუთი სიმინდის ფქვილი და ისევ ურბით წაყვანა მოთხოვა თავის სოფელში, ურბით წაყვანაზე ზრდილობიანი უარი უთხრეს, სამაგიეროდ, ფქვილს სამი თვის ყვინჩილას უმატებდა ოჯახის დიასახლისი. არ სწყენია. ოღონდ სოფლის ბოლომდე მიმიტანოს რომელიმე ბავშვმა ტომარა, მერე მეც მოვერევიო, ჩაილაპარაკა.

ისევ ჯანის უხმეს.

ჭიშკარს რომ გადიოდნენ: „მაკრინე, ქალოო!“ — თავა გეგია დაუძახა და მათკენ ყოჩაღად და თვალხილულივით წელგამართული წამოვიდა, მერე იქით მიდექიო, ჯოხით ანიშნა ჯანის და მკერდზე ყვინჩილა მისხუტებულ ექიმბაშს დაბალი ხმით უჩურჩულა: ხომ მოგაკიდებინე „იმისთვის“ მაინც ხელიო, თან უღვაშებზე ნები ეშმაკურად გადაისვა...

დედაბერს პირი ღია დარჩა...

გვიან მოვიდა გონს და პირზე იტაცა თავისუფალი ხელი, კინალამ მუჭი ხახაში ჩაიტენა თავას ნათქვამით შეშფოთებულმა, თან თვლები მიმოაცეცა სწრაფად — ვინმეს ხომ არ გაუგონიაო. როცა დამშვიდდა, პირი მომუწა, ნიკაპს ზედა ტუჩი დააბჯინა და: შენ გაქრი, თავაია მაზაკვალო*, ისევ ის წუწკი და ლაზლანდარა დარჩენილხარ, რაც მაშინ იყავიო! თქვა, თავშალის წკვეტი აიწია, პირი ბოლომდე აიკრა და წავიდა, გაფოფინდა კაჯიას ეზოდან მკერდზე ყვინჩილა საცოდავად მიკრული, უფრო მეტად კი — შემცბარი და უცნაურად აშურშურებული.

*ეშმაკო

შენი სისხლი ვარ

მდინარეა თუ ღრმალეღე,
ყველაფერს უყვარს გარჩევა...
რაც მაწუხებს და მალეღვებს,
გულში ტკივილად დარჩება!..
რაისთვის აურაცხელი,
კაი გყავდეს და...
ორი ყმა..
რად მინდა ვიყო მერცხალი,
გაზაფხულს თუ ვერ მოვიყვან!..
მზედ დამხვდი,
სადაც წავედი,
არც ქებად გეტყვი,
არც კვეხნად...
ასე ვერ შეგიყვარებდი,
ყველას რომ ჰგავდე ამ ქვეყნად!..
ვარ შხამ-ისარი ორგულთა,
შენი მზე მადგას ფარ-ჯილად...
სიცოცხლისათვის მოვსულვარ,
ვერავის მიგცემ საჩიჯგნად!..
ქვა რომ ქვა არი მთის წვერზე
ჭირდება მომფერებელი...
საზღვარი მეც დამიწესე,

დამმარხე, როგორც შემფერის!..
ქვეყნის სიმდიდრე მიწაა
და მიწას ვერ ვთმობთ ცოცხლები!..
შენი სისხლი ვარ,
ვინცა ვარ,
შენი გულისთვის მოვკვდები!..
გზებზე წვიმა და თოვლია,
საითაც უნდა გაქანდე...
რამდენი მტერი გყოლია,
როგორ მოხვედი აქამდე!..
მეც მოვიმღერი შენს გზაზე,
მზის ტოტი
გულზე მიმსხვლია...
შენს ერთ ყვავილსაც
ვერ გავსრეს,
წვეთ-წვეთა შენი სისხლია!..
წუხელ ვტიროდი,
მესიზმრა: —
გჩეხდა და გჩეხდა ორგული...
ერთი პატარა ლექსი ვარ,
შენი სიცოცხლით მოკლული!..

დედა

დედის სურათთან მოკრძალებით
ვღგავარ და ვთბები
და ღამეს ეუთევ, დედის ხსოვნას,
გრილს და მთვარიანს...
...როცა კვდებოდა,
დაუცვივდა მოღლილი ფრთები
და ანგელოსის სული დალია...

განათლი, წამო!
და მიწიერ ცოდვებს გამყარე,
შავი ლოტოსი ვიდრე გულზე
არ ამომსვლია...

შვილის გაჩენა თუ ნიჭია
ცოდვილ საძყაროს,
ყოველი დედა — ანგელოზია!..

აბრეშუმით სული მწვანე
ქარში შრიალებს
და ფასკუნჯივით გულს მიძიძგნის
დრო სატიალე...
ყალყზე შემდგარი მიჭიხვინებს
წუთი ცბიერი...

ვარ უბედური, ღმერთო ჩემო,
და ბედნიერი: —
შემომინახე სული ცათა
ცისფერ ტაძრების
და მომამალე ნიჭი წვის და
ნიჭი გაძლების...

ბაბუას სახლი...
 აივანი ძველი რიკულით,
 ხსოვნას შემორჩა
 გულზე ღარღარად გადაკიდული...
 სხვენზე აგდია
 ნამზითვე ბებოს ზანდუკი,
 კოჭლი კაცივით
 დგას კუთხეში სკამი ბამბუკის...
 არსად გიზგიზებს შუა ცეცხლი,
 მოკვდა ბუხარიც...
 ფიქრში შემოდის სოფლის ღამე
 ჩუმი, მწუხარე...
 აღარ ხურავენ ოდა-სახლებს
 წითელ კრამიტით
 და მეჩვენება: —

გულმოკლული ჩვენგან ცაც მიდის...
 ლავად აქციეს ნაკვესარი
 გუთან-სახნისიც,
 მარჩენალ ზარსაც ივიწყებენ,
 სად არს გზა ხსნისა!..
 თვლემს მუხის ტახტზე გაწყობილი
 პაპის არღანი,
 დედის ხელებით არ ირწევა
 არსად აკვანი...
 * * *
 მზე ყელირემა სევდასა ქსოვს
 გზებზე გასული,
 ტრემლის თვლებით
 გადარჩენას ითხოვს წარსული!..

ზურაბ სამადაშვილი

გუშინდელი ღღე — გამხდარი ბავშვი,
 ღღეს, ფიქრში ახელს მიბნედილ
 თვლებს
 ლამპიონები აენთენ ქარში.
 ამოდის მთვარე.
 ველარ ვპოულობ წყვდიაღში ადგილს
 და ბორგავს ეჭვი — დაჭრილი მავრი.
 სარკმელთან ისევ ფრიალებს ქარი.
 ამოდის მთვარე.
 ჩემი მეტოქე — წლების ქარავმა,
 ცხრა კლიტეს ადებს სურვილის
 კარებს.

ვერ დააწყნარა ქარი ქალაქმა.
 ამოდის მთვარე.
 მერე, კვედები და ცვოცხლდები მაშინ,
 როცა კარს ვამტკრევ სიცრუით
 მთვრალი.
 ლამპიონები ანთია ქარში.
 ამოდის მთვარე.
 და ვერ ვპოულობ წყვდიაღში ადგილს,
 როგორც ეშვებით დაჭრილი მავრი.
 „ქარის მოტანილს წაიღებს ქარი“.
 ამოდის მთვარე.

ივაროვიზაცია

სხვისი ღუმელის ფასი —
 სიტყვა ნათქვამი ჩემგან, —
 მაწანწალათა დასში
 პრინცი და... ძველი ჩექმა.

თავისუფლება ბოშის, —
 ბინდი — პატიმრის ფერი,
 ბინდში ნაპოვნი ქოში
 გზასაცდენილი გერის.

მრავალწერტილით შეცვლა
კითხვის ნიშანის — სახე
და პაროდია ზღაპრის:
პრინცესა — მეინახე.
მერე ქალწულის ვნება —
შეწირულ მამრთა სისხლი,
როგორც ქებათა-ქება, —

მოყირჱება და ზიზღი.
და არჩევანი ორში:
ყოფნა-არყოფნა — მტვერი,
გადაღებული ქოში
გზასაცდენილი გერის.

რაც იყო...

იყო და
არა იყო რა,
მდინარე იყო თეთრი,
მაგრამ მდინარე არ იყო, —
რაც იყო — იყო
ერთი.
გზაც იყო,
გზაზე — კაცი და
კაცზე — სურვილი ორი,
მაგრამ სურვილი არ იყო, —
რაც იყო — იყო
ორი.

ორ ნაბიჯზე კი
ხე იდგა
და ჩიტი იჯდა შავი,
მაგრამ მთლად შავი არ იყო, —
რაც იყო — იყო
სამი.
ცაც იყო,
ცაზე — ღრუბელი,
ღრუბელზე — წვიმის წვეთი
და ყველაფერი — რაც იყო,
სიცოცხლე იყო
ერთი.

პეიზაჟი

...ამ გზით
პირდაპირ ღმერთთან მიდიან...
იქით სასახლე უდგას
სატანას...
შეხედე, —
ხელავ თვალებს ბინდიანს —
მათ შესძლეს მწარე ხვედრის
ატანაც... მაგრამ ვიცი რომ
არ დაიჭერებ, ვიდრე ყველაფერს
თვით არ გამოცდი. ოღონდ,

არ აყვე ნაყალბევ ბგერებს,
სასიამოვნოს და დარდგამოცლილს.
ნუ შეგაშინებს
ფიქრი და გლოვა, იქ შეეფარე
სადაც ბინდია და რომც გაწამდე,
ნუ დაივიწყებ:
ამ გზით
პირდაპირ ღმერთთან
მიდიან...

ახეჩიქელი პოეტები

ჰენრი უოდსუორთ ლონგფელო

წვიმიანი ღლე

ცივი ღლე არის, ქარიანი და უამური,
წვიმს და მრუშეა ზეცა როგორც ფრთა მელამურის,
ეპოტინება სურო დიდი სახლის ლავგარდანს,
დაბერავს ქარი, მოწყვეტს ფოთოლს და გადაკარგავს
და არ ღამდება ღლე უჩინო და უამური.

ჩემი ცხოვრებაც უჩინოა და უამური,
მეც მაწვიმს წვიმა, მენატრება მეც მზის ღამუნი,
ეპოტინება ჩემი ფიქრიც წარსულს გრანტის,
იმედს მეც ვკარგავ ფოთოლივით, როცა ქარი ქრის
და ღლეებს მისდევს ღლე უქმური და უამური.

იყუჩე, გულო, დარდმა ასე როგორ დაგჩაგრა,
ღრუბლების მიღმა მზე ბრდღვიალებს უფრო ჩახჩახა,
კაცს და სამყაროს ღლე არგუნა ღმერთმა საერთო
და ყველა ბედში ავდარს უნდა რაღაც დაემოს,
ზოგი ღლე უნდა იყოს ქუში და უამური.

ემილი დიკინსონი

●
მე არასოდეს მინახავს კანკუი
და ზღვასაც ალბათ ოდესმე ვნახავ,
მაგრამ ვგრძნობ, როგორ ჰყვავის მანანა
და ნაპირს როგორ ეხლება ტალღა.

მე არც ქვეყანა მინახავს ზენა,
არც ღვთისთვის მითქვამს სიტყვა მცირედი.
მაგრამ მწამს — არის ასეთი მხარე,
თითქოს მიჭირავს ხელში ბილეტიც.

ცა ჩამოემხო — ყრიან ღრუბლები,
ნამცეცა ფიფქი ფოტრო ბედელთან
მიუხტა მესერს — ქვეყნად ჯერ კიდევ
ჩემს პარპაშს ბოლო არ მოედება —

ალარ ჩერდება წუპაკი ქარიც,
კოჭლივით დახტის და დაქირქილობს —
თვით ბუნებასაც წაასწრებ ზოგჯერ
როცა თავისთვის ზველმს უგვირგვინოდ.

ჩვენ ჯერ არ ვიცით, რა მაღლები ვართ,
ვიღრე არ გვეტყვის ვინმე: აღეჭო!
მაშინ ხომ — გეგმა თუკი არ ტყუის —
ავისვეტებით ღვთის სიმართლემდი.

არად იქცევა თვით ჰეროიზმიც,
რაზედაც ქვეყნის პოეტრი ჰყეფენ, —
მაგრამ წყრთებს ჩვენვე ვიკლებთ გზადაგზა
იმის შიშით, რომ არ გიქცეთ მეფედ.

სიკვილ-სიციოცხლეს — ამ ძველ გიგანტებს —
სძინავთ და მათი არ ისმის ჩქამიც
წვრილფეხობას კი — სარეველას თუ
ფარვანას, ალმა რომ შთანთქა ლამის —
სწამთ, ბრმა შემთხვევა წარმართავს საგნებს
და ყველაფერი მთავრდება ამით.

ჯეიმზ რასელ ლოუელი

ის მოვიდა და გაჰყრა

ჩიტი რომ უცებ დაფრთხება, იფნის
ტოტი რომ მერე გატოკავს შიდად,
ასე წამიერ მახსოვს, რომ იგი
შინ შემოვიდა და მერე გაჰყრა.

და როგორც საყდრის ხატი უძირო
ტბაში ჰკიდია ვით ლურჯი აფრა,
გულს ისე ჩამრჩა, რომ ის უცილოდ
მოვიდა ჩემთან, მნახა და გაჰქრა.

ვით ნადრევი კვირტები მსხვილი
ფანტავენ ზამთრის შიშსა და ზაფრას,
ძილს ისე მიერთობს ის ერთი სხივი,
რომ ის აქ იყო ჩემთან და გაჰქრა.

მე ანგელოსმა შემასწრო თვალი,
ცა ჩამომენგრა და ელდანაკრავ
გულს მაინც შერჩა ხატება მკრთალი —
ის შემოვიდა და მერე გაჰქრა.

როცა ამ ოთახს უამი დაბინდავს
და თვალში სხივიც ჩაქრება ვაგლახ,
ფიქრი მაღოცხლებს, რომ ის ნამდვილად
მოვიდა ერთხელ, მნახა და გაჰქრა.

ბაირონ ვაზაკასი

ცათამბჯენი

გასაგებია მისი სექსი საით იხრება — მამაკაცივით სახსრებიანი და
წახნაგოვანია. არაფერს მალავს, მხოლოდ ეგ არის
მოფუსფუსე ბრბო მის სხეულში გვირაბების არტერიებით შეედინება;

ხოლო სინათლე და გათბობა მის ქიმის ეპიზოდურად თუ
სჭირდება მხოლოდამხოლოდ; ცაც დაუპყრია. ქუჩიდან რომ ახედავ,
ფანჯრების თანამიმდევრობასა და ინტერვალებში დროის აბსოლუტური

წესრიგი იბეჭდება, ხოლო მათ ერთფეროვნებასა და სიხშირეში —
სიკვდილი. არავითარი გადაზრა... ფენს ესკალატორზე ვღამ
და გვარებს ვასახელებ; უსახურობის ინფექციური ემალი კი.

მხოლოდ ნომრებს აღნიშნავს. პორტალში ქარი
ფოლადის ჩარჩოებზე კენესის და ჩემს გულ-მუცელში შემოპარულ
შიშს ექოსავით ეხმიანება... რა ხელმა შეჰქმნა

ასეთი ურჩხული, რა გონებამ გამოიგონა! აქ არაფერი მესაქმება.
ახლა ერთი ტყეში გამატარა და ფეხქვეშ ტოტების ტაკა-ტაკი
გამაგონა... შორს, ცის ფუთფუთა ფონზე ტბას კელაპტარი ჩაუდგამს

წიაღში და ზედ შემოდგომური მწუხრის ბლონდი გადაუფარებია...
კლერკი რომ დამცილდა, ჰოლისკენ გავიძურწე და როგორც კი
კიბეებს მოვკარი თვალი, გულზე მომეშვა —

უცებ ამ უკაცრიელ მარმარილოზე ავირეკლე მთელი ჩემი შევებითა
და ჰლეღვარებით. მაგრამ ეს კედლები უფრო უღმრთოდ გთრგუნავს
ვიდრე ალბები. ბრინჯაოს კარების ხაზები და გეომეტრიული ფიგურები

გრძნობას ზღუდავს და ტვინს იმდენად აღიზიანებს,
რომ ხედები — კონსტრუქციის იდეა
თავად სამშენებლო მასალაა. მარადიული პირამიდების ხუროთმოძღვრები

ამ ქვაში მხოლოდდამხოლოდ სიკვდილს შეიცნობდნენ. როგორც კი გარეთ
გამოვედი, მაშინვე პარკისკენ მიმითითა თავისთავში დარწმუნებულმა
ავენიუმ —
სულგრძელი წიფლების ქვეშ მტრედებს აპურებდა მწვანე მერხების წმინდა
ფრანცისკი.

პიტერ ვიერეკი

თარსი კარტოზილი

სულ რომ შეწვასა და შებრაწვას მოელი,
ქვაბში რომ მიძვრები რუხიც და ყარაჩიც,
რამ ჩამოგათესლა უხსოვარ ღროიდან
აილაპოსა და ინდიანაში?

აილაპოშიც და ინდიანაშიც
მართლაც რამ გაბერა, რამ გაათამამა —
ნუთუ მეტი საქმე არა აქვთ მიდლ-უესტის
პარანოიკებს და დარეხვილ ჯამათს?

სულ იმის ცდაშია როდის დაიქუხებს —
ნაღდად ამ უკეთურს აქვს რალაც ნაყნოსი,
რომ ჩუმად უყურებს ტელეგადაცემებს
ინდიანაშიც და აილაპოშიც.

„ყველა ცხვირს გვიბზუებს, არად მიაჩნიათ
ჩვენი ყვავილებიც, კოხტა და ლამაზი,
მიტომ ვიბერებით და გულზე ვსივდებით
აილაპოშიც და ინდიანაშიც.

კაფეში თეფშებზე მხოლოდ ჩვენ ვაწყვივართ
და მალე მენიუც სულ ჩვენ ჩაგვბარდება,
თქვენ მერე გვიუბრეთ, როგორც გავახუნებთ
დიდ ვაკელ ავებსაც და დიდებულ ვარდებსაც!“

დრო მოვა (ასე სწამს აქ ყველა კარტოფილს)
და ეს დღევანდელი სუფლე და პიურე
ჭეშმარიტ ვარსკვლავად გამოგვეცხადება
და დიდი ტირაჟით გამოსცემს „დღიურებს“.

ტეოდორ როტკე

სევდა

მე კარგად ვიცნობ სევდას ფანქრების,
უხმოდ რომ წვანან ჭრელ ყუთებში, მესმის სწრაფმკერის
და სილიკატის წებოს დარდიც; რა უბადრუკი
და უღიმღამო არის სუფთა ბლოკნოტის ხვედრი!
როგორ ნაღვლობენ უბოლოო კორიდორები,
კომუტატორის ოთახი და საპირფარეშო,
თუ ცარიელი მისაღები; რამდენჯერ მომკლა
გრაფინისა და ჭიქის ერთობ დიდმა პათოსმა,
ჭიკარტების და სამაგრების რიტუალებმა —
უსასრულოა ამ საგანთა ღუბლიკაცია!
მინახავს, მტვერი როგორ სცივია კანტორის კედლებს —
პუდრივით წმინდა, კვარცხე უფრო მწვავე და სწრაფი —
მოცვივა უხმოდ და უჩინრად მთელი დღეები
და სტანდარტული სახეების ღუბლიკატებზე —
თმაზე, ფრჩხილებზე, წარბებზე და ყვრიმალის ძვლებზე
გამოჰყავს ხატი და ნაყშები უნატიფესი.

რობერტ კრილი

წიგნობა

პირველი ის იყო, რომ
ერთ მშვენიერ დღეს
საქორწილო ოქროს
ბეჭედი მიაართვა.

მეორე — გამთენიისას რომ გამოეღვიძა,
იდაყვებზე დაყრდნობილმა კარგა ხანს უყურა,
მერე დაიხარა
და აკოცა.

ხოლო მესამე და უკანასკნელი
ის გახლდათ, რომ
სიყვარულს თავი დაანება
და სიკვდილამდე ცხოვრობდა მასთან.

ლეონარდო და გინჩი

ი გ ა ვ ე ბ ი

ს ს რ ო

ღობის გადმოღმა სურო მაგრად მოეხვია კუნელების ტანსა და ტოტებს. მაგრამ ერთხელ, როცა მთლად წვერზე გავიდა და ირგვლივ მიმოიხედა, გზის იმ მხარეს მეორე ღობე დაინახა.

„როგორ მინდა იქით გადასვლა! — წამოიძახა სურომ. — მთელი ჩემი ცხოვრება ერთ აღგილზე ზომ არ ვიჭდომები. ზომ უღავოა, რომ ის ღობე ამაზე გაცილებით ლამაზი და მაღალია“.

მას აქეთ მოშურნე მცენარემ საბოლოოდ დაკარგა მოსვენება. იგი თანდათან იგრძელებდა, იყრია ტანს და დღითიდღე უახლოვდებოდა

სანუკვარ მიწას. და, აი, დიდი ხნის ნანატრი წუთიც დადგა! კიდევ ერთი ძალისხმევა და სურომ შეძლო იქითა ღობესთან გამოწვდილ ტოტს ჩასჭიდებოდა და მის ირგვლივ მუარად დახვეულიყო. ის წარმოუდგენლად ბედნიერი და მოპოვებული გამარჯვებით გააშაყებული გახლდათ.

მაგრამ შებინდებისას გზაზე შეგვიანებული მგზავრი გამოჩნდა, სრულიად მოულოდნელად დაბრკოლებას რომ წააწყდა, სუროს მწვანე გირლანდა მოტეხა და, რაკი არც არაფერში სჭირდებოდა, გზისპირა ორმოში გადაუძახა.

მთვარე და სამანწკა

სამანწკას გაგიჟებით უყვარდა მთვარე. მოჭაღოებული, საათობით აპყურებდა შეუვარებული მთვარეობით ღამის მნათობს.

საღარში მჯდომმა გამჭრიახმა კიბორჩხალამ შეამჩნია, რომ ყოველთვის, როცა კი ღრუბლებიდან მთვარე გამოცურდებოდა, სამანწკას ყველაფერი ავიწყდებოდა და თავისი ნიჟარის დარაბებს შლიდა, ჰოდა, მისი შექმა გადაწყვიტა.

ერთხელ, ღამით, როცა მთვარე სულ ახალი ამოსული იყო და სამანწკა, ჩვეულებისამებრ,

მას ასწერებოდა პირდაღებული, კიბორჩხალამ მარწუხით კენჭი დაითრია და მარჯვედ შეადო ნიჟარაში. მთვარის ციალის მერტყემ ის იყო სცადა თავისი საღაფის დარაბების დახურვა, მაგრამ უკვე გვიან იყო — ბეჩავს ნიჟარაში შეგდებულმა კენჭმა არ მისცა ამის საშუალება.

მსგავსი ხვედრი ელის ყველას, ვისაც არ შეუძლია ნეტარ გრძნობათა მალვა. სხვათა საიდუმლოს დამანახელი თვალი და გამოჩენი ყური ყოველთვის გამოჩნდება.

ოზოზა კლიტის ჭუჭრუტანაში

ოზობამ მთელი სახლი შიგნიდან და გარედან მიმოიხიწა და თავისთვის დასავენებელ საყვარელ ადგილად კლიტის ჭუჭრუტანა შეიგულა.

რა მარჯვე და საიმედო თავშესაფარი! აქ ოზობას ვერავინ ნახავს. ის კი სამალავიდან გამოძვრება ზოლმე და აღუშფოთებლად, ყოველგვარი რისკის გარეშე მიაღწევნებს თვალს ყველაფერს.

„ქვის ზღურბლთან გავექმავ ქსელს ბურებისთვის, — შეუდგა გეგმების დაწყობას კმაყოფილი ოზობა, — კიბის საფეხურებზე მიქნება მეორე, უფრო მაგარი ქსელი, — მსუქანი მუხლუხებისთვის, კარის საგდულებს შორის ეშმაკურზე ეშმაკურ მახეს დაუვებ კოლოებს...“

სისარულითა და სანუკვარი იმედებით შემ-

სტეფანელოვს ობობა მეცხრე ცაზე იყო. რკინით შემოკედლილი კლიტის ჭუჭქრუტანა აუღებელ ციხესიმაგრედ ეჩვენებოდა — უფრო უსაფრთხო სახუდარი თავის დღეში არ ენახა.

ვიდრე ობობა ოცნებაში ნეტარებდა და სამომავლო მაცდუნებელ გეგმებს სახავდა, მისმა

მაზილმა ყურმა მოახლოებული ნახევრისგან გაიგონა და რაკი ბუნებით ფრთხილი გახლდათ, თავის თავშესაფარში მაშინვე შეფოფნა.

შენ მოზრუნებულმა მასპინძელმა გასაღებების აცმა ააჩხარუნა, ერთი მათგანი კლიტის ღრუში შერგო და... მეოცნებე გაქუცია.

ფოთოლას მიკრული მუხლუხი

ცნობისწადილით უთვალყურებდა როგორ წღეროდნენ მწერები, ბოდუნენ, ასინკილაობდნენ, დაფრინავდნენ... ირგვლივ ყველაფერი მოძრაობდა და მოძრაობდა. და მხოლოდ მას, ბერაზე, არა ჰქონდა ხმა და არ შეეძლო არც სიბრძნე და არც ფრენა.

რის ვაი-ვაგლანით ხიხვავდა შეეძლო. და ვიდრე მუხლუხი ტლანქად გადაბოხდებოდა ერთი ფოთლიდან მეორემდე, ეგონა, რომ დედაშინის ირგვლივ მოგზაურობას იწყებდა და ამთავრებდა.

და მაინც, თავის ბედს არ ემდურა და არავისი არაფერი შურდა, რაკილა ესმოდა, რომ ყველაზე თავისი საქმე უნდა აეთქოს. აი, ვთქვათ, მას, მუხლუხს, წვრილი აბრეშუმის ძაღვების ქსოვის შესწავლა მოუწევს, რათა ამ ძაღვებით თავისთვის გამჭლე სახლი — პარკი გაიმართოს. მუხლუხი ბევრი განსჯიხა და ფიქრის გარეშე

შეუდგა საქმეს და საჭირო დროისთვის თავით ფეხამდე თილ პარკში ჩახვეული აღმოჩნდა.

„ახლა რაღა უნდა ვქნა?“ — იკითხა მან, როცა მისმა თავშესაფარმა მთელ დანარჩენ სამყაროს მოსწვევითა.

„ყველაფერი თავისი დრო და რიგი აქვს! — მოეხმა პასუხად. — ცოტაც მოითმინე და ნახავ რა და როგორ უნდა გააკეთო.“

როცა დრო გამოხდა და გონს მოეგო, უკვე ძველებურად მოუწენელი მუხლუხი როდ გახლდათ. პარკიდან მარად თავდახსნილმა, გოცნებით შენიშნა, რომ ჭრელ-ჭრელა მიმოხატული მსუბუქი პატარა ფრთები გამოზრდოდა.

იმ ფრთების ლაღი, მსუბუქი შერბევით, თითქმის ბუმბუღლიაო, აფრთხილდა ფოთლიდან, გაფრინდა და ცისფერ ნისლში გაუჩინარდა.

სამართლიანობა

„ამჟვეყნად სამართლიანობა არ არსებობს!“ — საწყალობლად დაიფრიახა თავუნამ, რომელიც საწყალებრივად დაუძვრა სინდიოფალას კლანჭებიდან.

„როდემდე ვითმინოთ უსამართლობა, ბოლოს და ბოლოს!“ — აღფოფრებით იყვირა სინდიოფალამ, რომელმაც ძლივს მოასწრო კარას ვიწრო ფულდუროში დამალვოდა.

„სიცოცხლე გამწარებული გვაქვს ამ ყურუშ-საღებისგან!“ იკნავლა კატამ, რომელიც მალალ ღობეს გადავიწყო და შიშით მოხედა ქვევით მყუდარე მაწანწალა ძაღვს.

„დამწვდილით, მეგობრებო! — თქვა ბრძენმა ბუმ, იქვე, გალიაში რომ იჯდა: — ცხოვრებაზე მღურვა-ჩივილის სახაბი ნამდვილად გვაქვს, მაგრამ, განა სამართლიანობა ერთი რომელიმე ჩვენთაგანის საკუთრებაა?“

ამ სიტყვების გაგონებაზე თავგმა სოროდან გამოიხედა, სინდიოფალამ ცვირუჟკა გამოჰყო ფულდუროდან, კატა უფრო მოხერხებულად მოკალათდა ღობეზე, ნაგავი კი უკანა თათებზე ჩაქდა.

„სამართლიანობა, — განაგრძო ბუმ, — გახლავთ ბუნების უუნეაესი კანონი, რომლის სა-

ფუძველზეც ამჟვეყნად მსუფთავარი ყველა ცოცხალ არსებობა შორის გონივრული თანხმობა მყარდება. ამ ბრძენელი კანონის შესაბამედ ცხოვრობს ყველა ცხოველი, ფრინველი, თევზი, და ქვეწარმავალიც კი. დააკვირდით, რა მეგობრულად თანახმიანობს და შრომობს ფუტკრის ნაყარი!“

ბუ ნამდვილად მართალს ბრძანებდა. ვისაც ერთხელ მაინც უნახავს სკა, იცის, რომ იქ შეუღლუფვლად მბრძანებლობს დედა ფუტკარი, ყველას და ყველაფერს წარმართავს უდიდესი ჰკუთი და სამართლიანად ანაწილებს მოვალეობებს თავისი ოქანის აურაცხელი წევრთა შორის. ფუტკრების ნაწილის ძირითადი საზრუნავია ყვავილის ნექტარის მოგროვება, სხვებისა — ფიჭაზე ზრუნვა; ერთნი სკას იცავენ, აბეზარ ბზიკებსა და კრაწანებს იგერიებენ, სხვებს სისუფთავის დაცვა აქისრათ. ფუტკრების ნაწილს დედა ფუტკრის მოვლა ავალიათ და მტკაველზეც არ შორდებიან მას. როცა მბრძანებელი დაბერდება, ყველაზე ძლიერ ფუტკრებს ფრთხილად, ჩიდიანად გადაჰყავთ ადგილიდან ადგილზე, ყველაზე გამოცდილნი და ბევრისმცოდნენი კი ნაირ-ნაირი წამლებით მკურნალობენ. და თუ

ერთი ფუტკარი მაინც არ შეიპარტულეს თავის მოვალეობას, აუცხადებლად დაიხატება.
ბუნებაში ყოლაფერი ბრძნულადაა მოფიქრე-

ბული და მოწყობილი, ყველამ თავისი საქმე უნდა აკეთოს, და ეს სიბრძნეა ცხოვრების უმაღლესი სამართლიანობის განსაზღვრება.

ოზოგა და გზიკი

ოზოგა როგორღაც ბუზებით საგვს ადგილას მოხვდა და დაუყვანებლად შეუდგა მათთვის მახის დაგებას. საყრდენად ორი ტოტი აირჩია, დაიწყო მათ შორის სიგრძე-სიგანეზე უფაქიზესი ვერცხლინებური ქაფების ქსოვა და გამძლე, უჩინარი ახლაბუდა გააბა. საქმე გაასრულა და ფოთოლქვეშ დაიშალა.
დიდხანს არ დასპირვებია ლოდინი. ერთი ცნობისმოყვარე ბუზი მაშინვე გარბა ქსელში. მოფართხალე მსხვერპლი რომ ნახა, ოზოგა

მყისვე გამოვარდა სამალავიდან და ბუზი დაითრია.
იქვე ახლოს, ყვავილის გვირგვინზე იჯდა ბუკი, რომელიც ოზოგას ამ ოინებს უყურებდა მისმა პატარასნმა, კეთილშობილმა გულმა ასეთი უმცხავსო მუხანათობა ვერ მოითმინა. პატარავ ფრთები შეაფრთხილა, მჩრისხნელ დაიწყო უნა, ვერაფერს, გარეწარ ოზოგას თავს დარეხა და თავისი მომავლიდნებელი ნესტარი ჩაასო. ბედ-შავი ბუზები გადარჩნენ.

ნაგლი და ლელვი

ერთხელ წაბლის ზემო გამოცხილთ დაინახა, რომ ერთი კაცი ასულაყო ლიდვის ხეზე, თავისკენ იწევდა ტოტებს და მწიფე ნაყოფს წყვიტდა. იტყუბა, იგემრიედა და ორივე ყბით შეუდგა მათ ქანჭლვას, თან მგელივით ამოშავებდა თავის მაგარ კბილებს.
„ყურთ მიგდო, მერზობელო! — გადაძაბა ლიდვს წაბლმა და უკმაყოფილოდ შეარბია თავისი ვარჯი, — რა დაუშავე დიდებულებას, რომ ასე დედიშობილა დაგტოვა? აბა მე შემომხედო, რა დიდებულად ვარ გამოწყობილი, ნახე, რა საიმედოდაა დაუპული და დამალული, შენგან განსხვავებით, ჩემი ნაყოფი. ბუნებას ჩემს მიმართ ნამდვილად არ უძუნწია“.

ამ სიტყვების გამოგონე მერზობელმა ვერ მოითმინა და გადაიხარხარა. ხარხარით გული რომ იჭრა და სული მოითქვა, ლიდვმა ბოლოს როგორც იყო, უპასუხა:

„ცუდად გცნობა, ჩემო ძმაო, შენ, ადამიანი; რაკი ასე წინდაუხედავად ბუზს მახუცი იგი იმდენად ჭკიანი და მარჯვეა, რომ შენს ზელწაუტანებელ ნაყოფსაც მისწვდება. კოკიბო, ქოხებიოთა და ქვებით მოგდგება და წაბლებს ხელძირს ჩამორეკავს. ასე რომ შენი ნაჭები ღამაშანები დამხუთრულებივით გამოცთვებობათავიანთი ბურჭლმა ნაუბუბებიდან“.

ლიდვმა ცოტაც იფიქრა და თავისი სიტყვა ასე დააბოლოვა:

„ბუნებაზე განაწყენებას ჩემს თავს ცოდვად ჩავუთვლიდი. მე ყველა აღერსიანად და კრძალვით მიტყავა, ჩემს მწიფე ნაყოფს კი მხოლოდ ხელით წყვდობენ, თან ასე რომ ცდილობენ, არ დაუყლიტონ და არ დაუფრონ იგი. მეც არ მიინდა ვალში დავრჩე ადამიანების წინაშე და ვცდილობ დავატკბო ისინი გემრიელი ხელით“.

ფარვანა და ალი

მოკაშულ-ჩაკობტაგებულმა ფარვანამ, რომელიც მწუბრისას მიმოფრინავდა და სიგრილით გულს იამედდა, უცებ შორს მოციმციმე სინათლე შეინახა, იგი მაშინვე გაერმართა განათებული ადგილისკენ და როცა მის ახლოს აღმოჩნდა, ფარვანა დაიწყო ფანჯარაზე მდგარი ანთებული

ღამის ირგვლივ, თან გამოცხილთ ათვალერიბდა მას. ოი, რა ღამაწია ეს უცნობი! მისი თვალღერებით გული რომ იჭრა, გადაწყვიტა გასცნობოდა კაშაშა სინათლეს, თამაშა მასთან, თავი შეეცკა, როგორც ჩვეულებრივ იტყვდა თავს ხელში ყვავილებით,

რომელითა გვირგვინებზეც ისე იწვეოდა, რომ
ერს სსპანელაზე, ოდნავ გვერდზე გადაწია
მკვეთრად შემობრუნდა და ისე გაიჭრა, რომ
ლამის ფრთით შეეხო აღის ყვითელ ენას, თით-
ქოს, ხათამაშოდ იწვევს.

მაგრამ რაღაცამ ძალზე მაგრად უჩველია და
ზევით აისრია. რაღაცე ღამის ახლოს შე-
მოქადარმა ფარვანამ გაოცებით შენიშნა, რომ
ერთი თოთი დეკარგა და ფრთების ბოლოებიც
შეიტრუსა.

„როგორ შეიძლება ეს მომხდარიყო?“ —
შეცხუებით ეკითხებოდა თავის თავს ფარვანა.
და პასუხს ვერ პოულობდა. ვერაფრით წარ-
მოედგინა, ასეთ თვალწარმტაც, უწყინარ სი-
ნათლეს მისთვის რამის დაზავება თუ შეძლო.
შეძრწუნების შემდეგ ცოტათი რომ გამოერ-
ცა, კვლავ გაიწორა ფრთები და აფრთხილდა.

ვაზი და გეგარი ხა

ერთხელ ვაზს აცვიათა განზრახვა ირგვლივ
შემოვტეოდა ბებერი ხის ტანს; რათა უფრო ლა-
ღად და უწესოდ ეტყინა თავი. მისი ვენახი-
მეგრი მეგობრები, რომლებიც წესისა და რიგის
შესაბამისად იზრდებოდნენ, გლეხის მიერ მი-
წაში ჩასობად ბოძებს ჩაჭიდებულნი, შეცხუ-
ებით ეკითხებოდნენ:

„მე ბებერი ხისგან რა ხერხს გამოვიღო? ეგ
ნამ ხუფს დაფავს, სადაცა გახედება და ძირს
დენარცხება, მოდა, მაშინ რა გინდა ქნა?“

„მე თქვენ ნუ გიღარდებათ! როგორმე ჩემი
ჭკუით გავლევ წუთისოფელს“, — მკახედ მი-
უგო მეგობრებს თავის სიმართლეში დარწმუ-
ნებულმა ვაზმა. ის კადვც უფრო მაგრად შემო-

ახატუნდა ღამიას რამდენიმე წრე შემოუტე-
რისა და მერე შევიდა პირდაპირ აღისკენ
გაფრინდა — უნდოდა ზანტი დარწმუნდყო, მაგ-
რამ შენიშნე ჩავარდა ზეთში, რომელითაც მუ-
ხანათი სინათლე იკვებებოდა.

„რა სასტიკი ვინმე ხარ, — ძლივს ამოთქვა
ქანცავალიშმა ფარვანამ, — მე ვიმედოვნებდი,
რომ შენი სახით მეგობარს ვაოცებდი, სინამ-
დვალეში კი აღსასრული ვაოცე. შეტისმეტად
გვიან გავიგე, რა ბოროტი და საშიში ყოფილ-
ხარ! ძვირად დამიქდა შენთან თამაში, ძვირად!“

„საწყალო ფარვანა! — მიუგო ღამიას, —
განა ჩემი ბრალია, რომ მთავრის შუჭით გა-
ნათებული უვავილი არა ვარ, როგორც შენ ეს
გაუგუზრუყვალად გეგონა? ჩემი დანიშნულებაა
— აღამაინებს ვუნათებდრ. ხოლო ვისაც ცი-
ცხლთან ფრთხილად მოქცევა არ შეუძლია,
აუცილებლად დაიწვება.“

ეგვია ხის ტანს, თან თავს იმით ინუგეშებდა,
რომ სხვა ვაზებს ჭკუაში აჭობებდა, სხვებზე
მაღლა აყრიდა მზისკენ თავის რტებს და ამით
არსებობის უამს გაიხანგრძლივებდა.

მაგრამ მისგან გამორჩეული ხე უკვე იმდენი
ზნისა იყო, რომ ფრზე ძლივს იდგა. ტოტები
დოდი ზანთა გახმობოდა, ხოლო მისი ფუტურო,
ნახევრად ღამილი ტანი ქარის ყოველ დაბერ-
ვაზე შეშისგან ირყეოდა.

ერთხელ ხემ მწარედ ამოიხვენა და წაიქცა,
ხოლო მის ტანს შემოხვეული ვაზი, ძირს და-
ნარცხებული გოლიათისგან გასრისილი, დაი-
ღუპა.

შროშანი

ტოჩინოს მწვანე ნაპირზე, რომელიც ღომ-
ბარდის მონღერებსა და მდელოებზე მიედინე-
ბა, აყვავდა მშვენიერი შროშანი. ყველა სხვა
მონღერის ყვავილი ქედს იხრიადა მის წინაშე,
ცდილობდნენ მისი ბრწყინვალეობისთვის უბრა-
ლო ჩრდილიც კი არ დაეკრათ, ტანქნარი შრო-
შანი კი, სიხარულით შემსჭვალული ყვდელა-
ობდა ქარში და ტბებოდა წყალში თავისი ანა-
რკლის მწერით. განსაცვიფრებელი სილამაზით
მოქალოებულმა მდინარის ტალღებმა გადაწყვი-
ტეს ხელთ ეგდოთ ყვავილი.

მაღლე მთელი მდინარე ააჩქარუნა და ამდელ-
ვარა ვნებებმა, ტალღები, დაუოკებელი სურვი-
ლით აღტყინებულნი, სულ უფრო და უფრო
მოუხვედრებოდნენ. თავის ნატიფ ღეროზე თვით-
დაქერებით მოუდუქლავდნენ, შხაპენასხურები
შროშანი კი, მიუკარებელი და ამაყი, ისევ ისე
განავრძობდა პრანჭილობას.

ტალღებმა უფრო მეტის ძალით შემოუტეის
ნაპირს, გადმოდუნდნენ მის და მიწის გამოხრამვა
იწყეს, ვიდრე ნაპირი საბოლოოდ არ ჩამოიქცა
და იული მზეთუნახავიც არ ჩაიყოლა გადარეულ
მორევში.

თხილის ხე და სამრეკლო

უკვამა სადღაც თხილი მოიგდო და ნაამები სამრეკლოზე აფრინდა. იქ მოხერხებულად მოკალათდა, ნადავლი კლანჭებში მოიჭიკა და დაუწყო ნისკარტით გააფთრებით ჩაჩქუნა, რათა როგორმე მისი გემრიელი გული დეცრო. მაგრამ ან დარტუმა მოუვიდა მეთისმეტად ძლიერი, ან ვერ იმარჯვა და თხილი კლანჭებიდან გაუსხლტა, ქვევით დაქანდა და კედლის ნაპრალში გაუჩინარდა.

„მო, კეთილო კედლო, ჩემო ქომაგო! — ცრემლის ფრქვევით შეძალადა თხილმა, რომელიც უკვამის ნისკარტის სახტოკი დარტყმებისგან ჭერ ვერ მოსულიყო გონს. — ნუ დამღუპავ, შემიბარაღე! შენ ისე მაგარი და დიდებული ხარ, ისეთი ლამაზი სამრეკლო გაქვს! ნუ გამაგლებ, შემოვრდომე. გივედრები!“

ზარებმა ყრულ და გამეცხვებულ დაიგუგუნეს. კედელი გააფრთხილეს, რომ არ მიდობოდა თხილს, ეგ კარგს არაფერს დაგმართებსო.

„მომხედე მე უპატრონოს, სვერბედურს! — გაუთავებლად ივედრებოდა თხილი, თან ცდილობდა. რომ ზარების გულმოსული გუგუნე დაეფარა. — უკვე დრო იყო მოზებელ ტოტს დაეკოვებოდა და ნესტიან მანქანა დავცემულიყავი, როცა ის უკეთუროც დამეცა. ღორმუცელა უკვამის ნისკარტში მოხვედრისთანავე თავს აღუქმა მივეცი: თუ ახლა გადავჩი, ჩემი წუთისოფლის დარჩენილ დღეებს რომელიმე ორმოში ჩუმად, მწირულად გავღვივებ შეთქო.“

თხილის გულმხურვალე ვედრებამ ბებერ კედელს

დელს ლამის სიბრალულის ცრემლი აღვრვინა. მან ზარების გაფრთხილებას უური არ ათხოვა, გადაწყვიტა თხილისთვის ნამდვილი მასპინძლობა გაეწია და დატოვა იგი თავის ნაპრალში.

მაგრამ დრო გამოსდა და თხილს შიშმა გაუარა, ახალ საბუღარში გაშიწაურდა და ფესვები გაუშვა, ამ ფესვებმა კი იწყეს სტუმართმოყვარე კედლის ღრღნა. მალე ნაპრალიდან პირველმა ულორტებმა იჩინეს თავი. ისინი შეწყობილად მიიწვიდნენ ზევით-ზევით და ძალას იკრებდნენ. კიდევ ცოტა ხანიც გავიდა და თხილნარის ახალი და ახალი ულორტები უკვე ამაყად ყელუქლებოდნენ სამრეკლოს თავზე.

განსაკუთრებით მძიმე დღე დაადგა კედელს მჭიდვ მდებარე ფესვებისგან, რომლებიც სულ უფრო და უფრო სქლად მოდიოდნენ და უმოწყალოდ არღვივდნენ ძველ მზრალ წყობას, აღვილიდან ძრავდნენ აგურებსა და ქვებს.

მეთისმეტად გვიან გაიგო კედელმა, რა ვერაგიც აღმოჩნდა უშნო, უზადრუკი თხილი მისი ფიცა-მტკიცით: სიოსავით უწყინრად და წყაროსავით უზნაურად ვიცხოვრებო, ახლა კედელს სხვა არაფერი რჩებოდა და თავის თავს დაუწყო კიდეა მიმნდობლობისთვის, მწარედ ნანობდა, რომ თავის დროზე უური არ ათხოვა ზარების ბრძნულ ხმას.

თხილნარი განაგრძობდა ამაყი გულგრილობით ზრდას, სამრეკლო კი სულ უფრო და უფრო ირღვეოდა, ინგრეოდა.

ციცხლი და კარდალ

თხილ ნაცარში ჭერ კიდევ დგოდა ოდნავ შესამჩნევ ნალვერდალი. იგი თავის უანასკნელ ძალებს დიდი სიფრთხილითა და თადარიგით ხარჯავდა, რათა მთლად არ ჩამქრალიყო, არ ჩამხრვალყო მიზნადილ ნაცარში.

ვახშობის დრო დადგა და ჩამქრალ, გაციელებულ ღუმელში შეშა და ხშილი ფიჩხი შეუარეს. ასანთი გაჟერეს და მისმა აწაწინა ალმა გააცოცხლა ნაკერჩხალი, რომელსაც ჩაქრობას არაფერი უკლდა. შეშეში, რომელთა ზეშოთ შეგამანდიანი თუქის ქვაბუნა იყო დაკიდებული, ციცხლის ენა აინთო.

ხშილი შეშით გალადებულმა ციცხლმა თანდათან ძალა მოიკა. აგიზგიზდა და ღუმელიდან შეგუბებული ზაფერი განივცნა. შეშასთან მოლაციცე, ხან ქვემოდან, ხან ზემოდან ანცად მოტაკა ცუნე ციცხლი უფრო და უფრო ძლიერდებოდა. ციცხლის ენები გაეკრპებით, შეუპოვრად მიიკვლევდნენ გზას. ბლუჯა-ბლუჯა ისროდნენ ფე-

რად-ფერად ნაერწყლებს. მრუმე ჩრდილები, რომლებმაც სამზარეულო აავსეს, მხიარულად აცეკვდნენ, უკველა კუთხეს მოედევნენ სეუასეუპით, გიჟბეი ციცხლი კი მხიარულად ღუღუნებდა, ცდილობდა, ღუმელი გამოერვია და გუშლიანად გაენავარდა, მალე ღუმელი აგუგუნდა, მრავალნაირი კილოზე ამღერდა, ხან ყოჩაღად უსტვინდა, ხან საწყალობლად ყმუოდა, სამზარეულოში დათბა, იგი უფრო გაფართოვდა, განივცო.

როცა დანახა, რომ შეშა სულ მთლად მის ძალაუფლებაში მოექცა, ციცხლმა ბოლოს თავი დაკარგა, გაჭირვრულდა, ვათავებდა. მას ყოყოჩობა, ქედმაღლობა და კუდაბეჭობა ვერ ატევდა თავის კანში და უკვე ევიწროებოდა ღუმელი, სული ეხუთებოდა იქ.

ბოლოს მართო შეპართი შეშანი, ტრკიკალით გაჟარა ნაერწყლები და თავისი ენებით ზეაზიდულმა განიზრახა ცამდე აშალებულიყო, მოხვდა კი... კარდალის გამჭვარტულ ძირზე.

3 ე რ ს ი

ცნობილია, რომ ვერხვი მრავალ სხვა ზეზე სწრაფად იზრდება. მისი უღორტები პირდაპირ თავლის დახმამხმეობაში იყრის ტანს და ირგვლივ ყველა სხვა მცენარეს ასწრებს სიმძლევში.

ერთხელ ახალგაზრდა ვერხვს ცხოვრების მეგობრის გაჩენა მოეგუვნება. არჩევანი თავლში მოსულ ვაჟზე შეაჩერა.

„რა ახირებულობა და სისულელეა! — უშლიდნენ ძმაცუბები. — ამ მზეთუნახავ ვაჟთან ჰერს გადაეყრები. აბა, ეგ შენ რაში გპირდება? ჩვენი საქმე სიმძლევში ზრდაა, სხვა რამ ჩვენთვის უცხოა“.

მაგრამ ჭიუტი ვერხვი თავისას არ იშლიდა. აღმოცენებული მიჯნური ახალგაზრდა ვაჟს შეუღლდა და ნება მისცა მას უფრო მაგრად მოზვეოდა, რაც ენით გამოუთქმელად ახარებდა, ვა-

ჟმა, მყარი საყრდენი რომ გაიჩინა, უფრო სწრაფად აიყარა ტანი, მხარში გაიშალა, მოსავალი გაიზარაქიანა. საზრიაშია გლეხმა, რაღად დაინახა, რომ ვაჟი ვერხვს კარგად შეეთვისა და მზიდედ იყო მის ტანს მოხვედელი, ზაფხულობით დაიწყო ვერხვის ტოტების შეჭრა, რათა მათ ზევით არ აეჩილათ ვაჟი, თვითონ კი მწიფე ყურძნის მტევნები უფრო იოლად დაეკრფა შემოადგომაზე.

სადღაც გაქრა ვერხვის ტანადობა-მოხდენილობა? იგი დამრგვალდა, უწინდელი გუნება დაკარგა და ზედრს შეურიგდა.

დაგს თავისთვის დავაჯული, ტოტებშეჭრილი, დგას და თავის ნოყიერ მეგობარს ბიჭვობას უწევს. მისი ხშირვაჭებამდღააზიდული ძმაცუბები კი არჩინად აშრილებენ ფოთლებს.

მუშა ფუტკრები და მამალი ფუტკრები

„თქვენი საშველი არაა, უსაქმურებო! — როგორღაც ვერ მოითმინა ერთმა მუშა ფუტკარმა და თათხა და თათხა სკის ირგვლივ არაფრისმაქნისად მორიადე მამალი ფუტკრები. — ოღონდ კი ხელი არ გაანძროთ. გრცხვენოდეთ მაინც! საითაც არ გაიხედავთ. თქვენს გარდა, ყველა იმზადებს სახვლიო მარაგს, აიღეთ, მაგალითად, პაწაწკინტელა ჭიანჭველა. ცეროდენაა, მაგრამ მარჭვეა. მთელი ზაფხული ჭანცის გამოცლამდე მუშაობს, ცდილობს უქმად არც ერთი დღე არ დაკარგოს. ზამთარი ზომ ცხრა მთას იქით არაა!“

„მოგვეყვანა ამანაც მისხამი მაგალითი! — შემოუღრინა მუშა ფუტკარს პასუხად ერთმა მამალმა ფუტკარმა, რომელსაც ეს დამოძღვრებები ყელში ამოუვიდა. — შენი ნაქმები ჭიანჭველა სწორედ, ყოველი მოსავლის თესლს რომ ანადგურებს. ეს წუწურაქი ყოველ ნამცეცს თავის ბუდეში ეწილება“.

უსაქმურს პურს ნუ აჭმევ, ოღონდ კი ლაქლაქის ენად გაკრფის საშუალება მიეცი. არადა, სხვების გაშვების ნიჭი აქლიაო, ვერ იტყვი. იგი ყოველთვის მშადაა თავისი უმაქნისობის, უსაქმურობის გასამართლებლად.

ჭიანჭველა და პურის მარცვალი

ნამკალზე მინდორში დარჩენილი პურის მარცვალი მოუთმენდლად ელოდა თოვლს, რათა მოახლოებული სიკივების წინ უფრო ღრმად ჩაფლულიყო ნესტიან მიწაში.

ახლოს ჩაცუნცუნებულმა ჭიანჭველამ შეამჩნია იგი. სახსუნავის პოვნით გახარებულმა დაუფიქრებლად მოიგდო ზურგზე მძიმე ტვირთი და ჭაპან-წყვეტით წაათრია ბუდისკენ.

შინ მისვლა დაბინდებამდე რომ მიეცწრო, ჭიანჭველა შეუხვეწებლად ილტვოდა. ტვირთი კი სულ უფრო და უფრო მძიმედ აწევებოდა მის ნაჭათარ წურგს.

„რატომ იწყვეტ წილს? აქ დამაგდე“, — შეევიდრა პურის მარცვალს.

„შენ რომ დავადო, — მიუვო მძიმედ მოქლომწიფე ჭიანჭველამ, — ამ ზამთარს უღელმეპუროდ დავარჩები, ბევრნი ვართ და ყოველი ჩვენ თავანი მოვალეა, ცოტა რამე მაინც მოიხე-

ლოს, რათა ჭიანჭველების ბუდეში მარაგი გაამრავლოს“.

მაშინ მარცვალი დაფიქრდა და უთხრა:

„მეხმოს შენი, პატოხანა მავრალის საზრუნავი, მაგრამ ჩემი მდგომარეობაც გაიგეგულისყურით მომიხმინე, ჭკვიანო ჭიანჭველავ!“

იმით კმაყოფილმა ჭიანჭველამ, რომ ცოტათი სულის მოთქმა შეეძლო, მძიმე ტვირთი ძირს დაუშვა და შესახვეწებლად მიქდა.

„გაიგე, ჩემო ბატონო, — უთხრა ჭიანჭველას მარცვალმა, — ჩემში დიდი ცხოველმყოფელი ძალაა ჩაბუდებული, ჩემი დანიშნულებაა, ახალი სიცოცხლის წარმოქმნა. მოდი, მე და შენ ხელშეკრულება დავდეთ.“

— რა ხელშეკრულება?

— რა და... თუ შენ ჭიანჭველების ბუდეში არ შემოთრევ და ჩემს მშობლიურ მინდორში დამ-

ტოვებს, — აუხსნა მარცვალმა, — ზუსტად ერთი წლის თავზე სანაცვლოდ ას ჩემისთანა მარცვალს მიიღებ“.

გაოცებულმა ჭიანჭველამ ეჭვით გადააქნია თავი.

„შენდო, ძვირფასო ჭიანჭველაჲ, ნაღდ ამბავს გეუბნები! თუ შენ ასლა შემეშვები და მოითმენ, ერთი წლის თავზე ამ მოთმინებისთვის ასწილ დაჭილდოვდები — მე დაგაჭილდოებ და შენი ჭიანჭველების ბუდეც არ დაწაჩაღდება“.

ჩაფიქრებულმა ჭიანჭველამ თავი მოიფხანა.

„ერთ მარცვალში ასს მიიღებო. ასეთი სასწაულოდ ლები მხოლოდ ზღაპრებში ხდება.“

„კი, მაგრამ, როგორ იზამ ამას? — ჰკითხა ცნობისწადილით შეპყრობილმა, თუმცა ჭერ კიდევ ურწმუნო თომაშ — ჭიანჭველამ.

„ჩემს სიტუვას ენდე! — მიუგო მარცვალმა. — ეს სიცოცხლის დიადი საიდუმლოებაა. აბლა პატარა ორმო ამოთხარე, ჩამუალი შიგ, გაწაფხულზე კი მომაკიხე.“

ჭიანჭველა დატყმულ დროზე მიაღმა იმ აღაგს. პურის მარცვალს სიტყვა შეესრულებინა.

ჩიტბატონა

ჩიტბატონა მიფრინდა ბუდისთან, თავის მართებთან ნისკარტით ჭია მიჰქონდა. მაგრამ ისინი იქ აღარ დახვდნენ, ვიდრე მამა სანადიროდ იყო. მართვეები ბოროტგანმწარახველებს მოეპარათ.

ჩიტბატონა კივილითა და ტირილით შეუღდა დაკარგული მართვეების ძებნას. მისი საწყალობელი მოთქმა და ძახილი მთელ ტყეს ესმოდა. მაგრამ პასუხი არსით იყო.

მეორე დღით უბედურ მშობელს შემოხვდა სკვინა, რომელმაც აუწყა, რომ ჭერ კიდევ გულშინ ნახა მართვეები ერთი გლეხის ოჯახში.

სიხარულისგან გაგიჟებული ჩიტბატონა ქარის უსწრაფესად გაფრინდა სოფლისკენ და მალე იმ სახლთან გაჩნდა, რომელზეც სკვინამ მიუთითა.

ჩიტბატონა ჩამოჯდა სახურავის კიდეზე, მიმოიხედა მაგრამ ვერავინ დაინახა. მერე კალოზე ჩაფრინდა, ვერც იქ ნახა ძეხორციელი. როცა ბეჩავმა მამამ ზეიხიბდა, ფანჯრის შიგნით ჩამოკედებული გალია შეამჩნია, რომელშიც ტყვეები

— მისი მართვეები ისხდნენ. ჩიტბატონა მათკენ გაქანდა.

მამა რომ დაინახეს, მართვეები საწყალობლად ასხარსხალდნენ, გალიიდან ჩქარა გამოშვებას ივედრებოდნენ. ჩიტბატონამ ბრტყალებით და ნისკარტით თავგამებებით შეუტია გალიას, რათა რკინის ურდული გამოეღო, მაგრამ მისი ცდა ამაო გამოდგა. მაშინ კი ხამამალა ატრდა და იჭაურობას გაეცალა.

მეორე დღეს დარღისგან გადარეული ჩიტბატონა კვლავ გაჩნდა გალიასთან, რომელშიც მისი სვეუბედური მართვეები იტანჯებოდნენ. დიდხანს უმჯირა მათ აღერსით, შემდეგ კი უოველ მართვეს დადებულ პირში რაღაც ჩაუდო.

მშობელმა ნისკარტით შხამიანი ბალახი მოუტანა შვილებს და ყველა მათგანმა ჭამისთანვე გაჭიმა ფეხი..

„სჭობია მოკვდე, ვიდრე ტყვეობაში იტანჯებოდე“, — ამოიკენესა მამამა ჩიტბატონამ და ტყეს მისცა თავი.

თარგმნა ჯუმბარ თითმფრინა.

შოთა ჩანტლაძე

სქოლიო

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველოში“ გამოდის შოთა ჩანტლაძის რჩეული ლექსები, შედგენილი ემზარ კვიტაიშვილის მიერ. მკითხველს გაეცნობოთ ერთ-ერთ გამოუქვეყნებელ მინიატურას ამ კრებულისად.

არა, არ მინდა სახელი და დიდება! არა, არ მინდა დაფნის გვირგვინები! არა, არ მინდა დაიწეროს ტომები იმის შესახებ, თუ როგორ ვწერდი ტომებს! არ მინდა დაიწეროს ჩემი ვრცელი ბიოგრაფია! არა, არ მინდა სახელი და დიდება! მე მინდა სქოლიო! სქოლიო... რა თბილია იგი. სქოლიო... რა სასიამოდ უღიჭინებს იგი ჩემს გულს. სქოლიო... როგორ გავს იგი ჩემს ოთახს (ზამთარში). სქოლიო... როგორ გავს იგი სამარეს.

მახსოვს, ჯერ კიდევ პატარა ბავშვი რა სიძულვილით ვკითხულობდი სასწავლო წიგნებს და როგორ მიხაროდა, როდესაც სიტყვის ბოლოში შევნიშნავდი სქოლიოს ნიშანს, რა სიამოვნებით ჩავიკითხავდი სქოლიოს. რა სიამოვნებით გადავიკითხავდი ხელმეორედ. ყოველთვის მეგონა, რომ სქოლიოში უფრო მნიშვნელოვანი ამბები ეწერა. ვიდრე ზევით. მე მიყვარდა სქოლიო ალბათ იმიტომაც, რომ მისი წაკითხვა სავალდებულოდ არ ითვლებოდა. მე ზოგჯერ არ ვიცოდი ვაკვეთილი. მე ყოველთვის ვიცოდი სქოლიო.

ახ, რა კარგია სქოლიო! ზევით სიბრძნე და სიმძიმე. ზევით შფოთი მრავალმნიშვნელოვანი. ხოლო სქოლიოში სიტბო და სიმყუდროვე, როგორც სამარეში და ოდნავი შიში, ვაითუ ჩამოინგრეს სქოლიოს ჭერი და თავზე დაგაწვეს მთელი ის ცოცხალი და შფოთიანი ამბები, რომელიც სქოლიოში მყოფს არაფრად მიგაჩნია. ახ, რა კარგია სქოლიო! როდესაც მოვკვდები, ჩემს ცხედარს ჩაასვენებენ სქოლიოს მაგვარ სამარეში და ჩემს სახელს კი სამარის მაგვარ სქოლიოში.

საუკუნეები მიედინებიან ნელა და მდორედ იქ, სადაც მთავრდება დრო. წლები მიდიან აჩქარებული ნაბიჯებით საუკუნისაკენ. დღეები და ღამეები გარბიან თავქუდმოგლეჯილნი წლებისაკენ. საათები მიფრინავენ დღეებისა და ღამეებისაკენ. წუთები გადადიან ყირამალა. წამები შემსხდარან ისარზე და არ ჩანან. გრიალებენ მსოფლიო ამბები. გრიალებენ სახელები და საქმენი დიდთა აღმართთა. კათედრები დაღლილან და დოცენტები დაძაბულან. ეძებენ ახალს. ერთმა მათგანმა „მიავნო“ კიდევ. თვალები მიაბჯინა სქოლიოს და ამოიკითხა: „შ. ჩანტლაძე. ამოიტანა მივიწყებული გვარი სქოლიოდან. ეს ისე მოხდა, როგორც პერსონალური პენსიონერი ამოიტანს ხოლმე სარდაფიდან შენახულ შეშას, როდესაც პირველი თოვლი ედება ქალაქს. პატარა ბავშვივით აუტაბია ხელში შეშა, თვალები გაფართოვბია. ყურებიანი ქუდი გვერდზე მოქცევია და მას სიყვარულით გადმოყურებენ ფანჯრიდან გადმოკიდებული მსუქანი ცოლი და ღორის ბარკალი. ასე ამოაქვს ახალგაზრდა დოცენტი — კათედრის იმედს — შ. ჩანტლაძე სქოლიოდან. შენ არ გინდა ამოსვლა სქოლიოდან. შენ გინდა იყვირო, რომ ახალგაზრდა დოცენტი — კათედრის იმედი — სტყუის. შენ გინ-

და იყვირო, მაგრამ არ ძალგდის, დოცენტი გრძნობს შენს აღმფრთვებას და ელი-
მება. რამდენიმე წუთიც და, დოცენტს ერთხმად ანიჭებენ დოქტორის ხარისხს.
შენ ისევ ჩაესვენები სქოლიოში, შენს სამარეში და უფრო მძაფრად იგრძნობ
და გაიფიქრებ: — ახ, რა კარგია სქოლიო!

ო, რა სიამოვნებით შევირჩევი სამარეში. როდესაც პატარა და ზარმაცი
ბავშვი ჭკვიანი თვალებით გადივითხავს დიდი ადამიანის ბიოგრაფიას. სადაც
შეიძლება ასე ეწეროს: — დიდი მწერალი გ. თუხარელი 19... წელს შეხვდა
ერთ მწერალს. ისაუბრა მასთან და მასზე გავლენა მოახდინა. მერე იგივე ბავ-
შვი თვალებს ჩააპარებს სქოლიოსაკენ და ამოიკითხავს: — „აქ ლაბარაკია ნაკ-
ლებად ცნობილ ქართველ მწერალ შ. ჩანტლაძეზე. ცხოვრობდა და მოღვაწე-
ობდა მე-20 ს-ში. 1982 წელს მოკლეს პარიზში. იგი მოკლა ქალმა, რომელ-
თანაც მას რალაც საიდუმლო ურთიერთობა ჰქონდა. ეს მკვლელობა საერთოდ
სიბნელითაა მოცული“. მე ესლა ვხედავ იმ ბავშვის ფართოდ გახეილ თვა-
ლებს. იღუშალებითა და ცნობისმოყვარეობით აღვსილს. მე ვხედავ, თუ რო-
გორ გადადო ბავშვმა სკოლის სახელმძღვანელო, თუ როგორ ჩაიცვა გახუ-
ნებული პალტო, როგორ წამოკრა ფეხი პატარა ძმის სათამაშო ცხენს და წაა-
ქცია იგი ისე, რომ არც ერთი ეს მას არ დაუნახავს და არ უგრძნია, თუ რო-
გორ გადაურბინა შავმა კატამ და როგორ ვერ შეამჩნია ნაცნობის სალამი, რო-
გორ გადაჭრა აკრძალულ ადგილას ქუჩა და როგორ არ დააჯარიმა მილიციე-
ლმა, როდესაც მისი ჩაფიქრება შეამჩნია, როგორ შევიდა ბიბლოთეკაში და
როგორ გადასინჯა კატალოგი და გამოიტანა შ. ჩანტლაძის რომანი „ბერლი-
ნის პროსპექტი და პარიზის შესახვევი“, როგორი ინტერესით შეუღდა მის კი-
თხვას ისე, რომ ვერც კი შეამჩნია თუ როგორ დაფარა იდაყვით გაზეთის ის
ადგილი, სადაც ახალგაზრდა დოცენტის — კათედრის იმედის — ნეკროლოგი
იყო მოთავსებული სურათითურთ, თუ როგორ გამოაცალეს გაზეთი იდაყვიდან.

ახ, რა კარგია სქოლიო! მაგრამ ვინ მალირსებს მე მას. მე მექნება სახე-
ლი და დიდება! მე მომიძღვნიან დადნის გვირგვინებს. დაიწერება ტომები მის
შესახებ, თუ როგორ ვწერდი ტომებს. დაიწერება ჩემი ვრცელი ბიოგრაფია.
ახ, რა კარგია სქოლიო! მაგრამ ვინ მალირსებს მე მას.

მოქალაქენო! ნაცნობო ჩემო! კაცნო და ქალნო! რომელთა არსებობა
მხოლოდ საბინაო წიგნშია აღნიშნული და რომელთაც გწყურიათ სახელი წიგ-
ნისმიერი და არ ძალგდით ელირსით სახელს თქვენი შრომითა და ღვაწლით. მე
გამეცნობთ თქვენ, შენ, კეთილშობილო ჭაბუკო, ზამთარში უქუდოდ რომ და-
დიხარ და ზაფხულში ქუდით, რადგან ზამთარში თმა გაქვს ქუდად და ზაფხუ-
ლში კი ქუდი გაქვს თმად. შენ, რომელმაც ადგილი დამითმე ტრამვაიში სრუ-
ლიად უცნობს და შემდეგ, როდესაც მხვდები, მესალმები სალმით ღიმილია-
ნით. შენც, მაღალო მილიციელო, რომელმაც ვერ შემომხედე დაჯარიმება და
რომელიც მზადა ხარ, მე რომ გიკადრო, დახარჯო ჩემთან მთელი ხელფასი.
თქვენი, მოქალაქე, რომელმაც ღამის 2 საათზე სიხარულით მომაწოდეთ ძვირ-
ფასი პაპირისი. თქვენც, ქალიშვილო, რომელიც ზაფხულის მოწყენილ ღამეს
დაგდადეთ კოცნებით ცხელით, რომელსაც უპასუხებდით უნაზეს ამბორით.

თქვენ ყველას და კიდევ მრავალს, რომელსაც მე ვიცნობ კეთილი საქმიით
და სალმით ღიმილიანით, თქვენ ყველას, რომელთაც გასურთ სახელი წიგნის-
მიერი და არ ძალგდით შეიძინოთ იგი თქვენი შრომითა და ღვაწლით, თქვენ
ყველას გიცხადებთ მე: — გათავსებთ სქოლიოში...

ახ, რა კარგია სქოლიო! მაგრამ ვინ მალირსებს მე მას (თუნდაც იმიტომ,
რომ მე დავწერე „სქოლიო“).

ახ, რა კარგია „სქოლიო“.

ნუგზარ წერეთელი

დიდ მწერლად დაბადებული

გურამ რჩეულიშვილმა ხუთი მშვენიერი ნოველის გამოქვეყნებისთანავე მოიპოვა აღიარება. მაშინ ოცდაორი წლის დამწყები მწერალი პირველად გაიცნო ფართო მკითხველმა საზოგადოებამ.

ეს იყო 1957 წლის ივლისში, როდესაც ახლად დაარსებულმა ჟურნალმა „ცისკარმა“ დიდი მწერლობის კარი გაუღო გურამს და მანაც სრული გაბედულებით შეაბიჯა მომავალდებულ სამყაროში.

რა თქმა უნდა, სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლას გარკვეული მოსამზადებელი პერიოდიც უძღოდა წინ.

პირველ რიგში ეს იყო ფართო განათლება, ოქაზური ტრადიციები, მანოვრებისა და ნათესავების წრე. გურამის მამა აკადემიკოსი მხიელი რჩეულიშვილი იყო ქართველი ხალხის საამაუო მეცნიერის, დიდი ივანე ჯავახიშვილის დისწული. გურამიც იმ სახლში იზრდებოდა, სადაც მისი სახელგანთქაა საქართველოს ისტორიის ოქროს ფონდს ქმნიდა.

გურამის დედა მარიამ ნიჟარაძე და ბებო საშა ჯავახიშვილი, ფართოდ განსწავლული ადამიანები, დაუღალავი ზრუნვით აყალიბებდნენ მომავალი დიდი მწერლის ნიჭსა და მსოფლმხედველობას.

გურამი ღრმად და საფუძვლიანად ფლობდა ქართულ, რუსულ, გერმანულ ენებს, დედანში ეცნობოდა ყველა მნიშვნელოვან ნაწარმოებს, საუცხოოდ იცოდა მშობლიური, რუსული, ევროპული, აღმოსავლური ლიტერატურა.

თავდაპირველად მას სურდა აღმოსავლეთ-მცოდნე გამხდარიყო. ბრწყინვალედ ჩააბარა კიდევ გამოცდები თბილისის უნივერსიტეტში, მაგრამ შემდეგ საქართველოს ისტორიამ გაიტაცა და ისტორიის ფაკულტეტზე გადავიდა, საქართველოს ისტორიას ჩაუღრმავდა, პირველწყაროების გაცნობას შეუდგა, საუკუნოვანი

მტკრით დაფარული და ისტორიის ფოლიანტებში ჩაქარგული მოვლენების გამომწერებებს შეეცადა.

ისტორიისადმი სიყვარულის უდავო გამოძახილი იყო შემდგომ მისი მშვენიერი „უხახულო უფლისციხეში“, ჭირ კიდევ გამოუქვეყნებელი ნოველა „პროფესორი ლევან ჭანდირი“ და სხვა ნაწარმოებები.

ამ წლებში მან დაწერა შესანიშნავი საკურსო თემები, გამოკვლევები, რეფერატები. ყველა ფიქრობდა, რომ მისი გზა ასპირანტურისა და მეცნიერული მოღვაწეობისაკენ მიდიოდა.

მაგრამ მასში ძალუმაღ ფეთქავდა წერისა და შექმნის ენის, ეს იყო მისი უსაზღვრო ვნება, უპირველესი მოწოდება და შინაგანად სწორი არჩევანი.

1956 წლის დედემიდან გურამ რჩეულიშვილმა სისტემატური, შთაგონებული, მიზანსწრაფული წერა დაიწყო.

თავის ბუნებითა და ხასიათით გურამი განუმეორებელი, მკაფიო და მთლიანი პიროვნება იყო, მუდმივი ძიება და მისწრაფება ავსებდა მის ვაჟკაცურ არსებას, რომელშიც შესისხლბორცდა ყველაფერი საუკეთესო, რაც თიქოს სხვას აკლდა. ამით იგი თაობის იდეალად იქცა და ლაღი, მიზანდასახული, გაბედული ცხოვრებით მომავალი თაობებისათვის მისაბამ მწერლად, პიროვნებად და გმირად ჩამოყალიბდა.

სახიზარელო იყო ის გარემოება, რომ გურამის მართლაცდა სისხლავსე ცხოვრება გასაოცარი ძალით, გასაოცარი სილამაზით შეერწყა მისსავე თვითმყოფად შემოქმედებას.

მისი სახელი რომანტიკული შუქით განათდა, სამოციანი წლების ქართულ მწერლობაში ახალი მიმართულების სიმბოლოდ იქცა.

მის ნაწარმოებებში ისეთი ახლის სურნელი, სინედლი, უშუალობა, ვაჟკაცური სული და

სათქმელისადმი მხოლოდ მისეული დამოკიდებულება ჩანდა, რომ ყველაშ ერობნად ირწმუნა დიდი მწერლის დაბადება.

ახალგაზრდა მწერალმა ბრწყინვალე ნოველებსა და მოთხრობებში, ლიტერატურულ მიზნატურებსა და პიესებში ქვეყნისათვის ოსტატის ძალით დახატა საკუთარი ცხოვრება, ბევრობიდანვე, სისხლხორცეულად შეთვისებული სამყარო, ძლიერი, სიცოცხლისუნარიანი და ამაღლებული ბუნების ადამიანები, მათი მიმართება გარე სამყაროსთან, მისწრაფება დაბრკოლებათა გადალახვისაკენ, ურთიერთთანაგრძნობისა და ადამიანური სიყვარულისაკენ, სხვათა ღირსებებისადმი პატივისცემისაკენ.

გურამმა მთელი გულით უმღერა სიყვარულს, მეგობრობას, სამშობლოს, ქართულ ბუნებას, საქართველოს წარსულს, აწმყოსა და მომავალს. ამით მან გააგრძელა და განავითარა ქართული კლასიკური მწერლობის საუკეთესო ტრადიციები და ნოვატორული ბუნება გამოავლინა.

გურამი იყო გულწრფელი და გულახდილი მწერალი, მის სიძლიერეს მკითხველთან უშუალოდ დამოკიდებულებაც განაპირობებდა. წერდა კიდევ ამის შესახებ ღრმადიანად პიესაში „იულიონი“: „გულახდილობა გავალა ჩვენი ყველას, გულახდილობა. — მე შემოდია ვიყო გულწრფელი ოქვინთან. — მოდი შევეცადოთ მართლა, თითოეული ჩვენი სიტყვა იყოს გულახდილი“.

მოგაზრობა, ნაზვა, სიახლის შეცნობა, სწრაფვა, ძიება, შექმნა — მისი მჭიდვარე ცხოვრების ერთ-ერთი ძირითადი ნიშანი იყო. გურამს არ შეეძლო რიგითი ადამიანის ჩარჩოებში ჩაკეტილიყო, ყოფილიყო შეუქმნელი ან ჩვეულებრივი და ასეთივე მოთხოვნილებების მქონე. მას ხან ბაკურიანი უზმობდა, ხან ბეცსურეთი, ხან ლურჯად მოღვივებულ ზღვა, ხან მოსკოვი, ჩრდილოეთ კავკასია თუ დიდი ქალაქები.

შემოქმედებითი დამუშავების შემდეგ კი ძალზე უხაროდა თბილისში დაბრუნება, რომ საკუთარ ოთახსა და სამყაროში ჩადრმავებულს ახალი, ბრწყინვალე ნაწარმოებები დაეწერა.

გურამი მეგობრების სული და გული იყო. ეს გრძნობაც დიდად უწყობდა ხელს ნაწარმოებებში წმინდა და ნაღდი მეგობრობა ექადაგა. მეგობრისათვის ყველაფერს გააკეთებდა, თუნდ შეძლებდესაც კი და ისე ბუნებრივად, უშიშრად, დიდხალვანად მოიქცეოდა, როგორც მხოლოდ მას შეეძლო.

სიმაღლე და სილამდე უზვად ჰქონდა მომადლებული, ძალდაუტანებლად გამოირჩეოდა ათას კაცზე, სახეზე პირველისა და არცულის დამდეკრა, აღმათ იმპრომაკი, რომ ის ჩვეულებრივი მოკვადვი არ იყო, ის იყო ზეგარდმო ნიჭით უზვად დაქალაქებული კაცი.

თავისი ბუნებითა და შეგარძნებით გურამი ტრაგიკული პიროვნება იყო, კარს მომდგარ

აღსასრულზე ფიჭვი წამითაც არ ახვნიდნენ ამის შესახებ ბზრად წერდა მოთხრობებსა თუ დღიურებში, უახლოეს მეგობრებსაც გადაწვეტილივით გვეუბნებოდა, რომ მალე დაიღუპებოდა, მაგრამ მიუხედავად სულში ჩაბუდებული ძლიერი ტრაგიზმისა, იგი ყველა დიდი და ნამდვილი მწერლის მსგავსად იყო ოპტიმისტი და სიცოცხლის დამამაკვიდრებელი მწერალი, რაც თავისთავად არის „ზოგადკაცობრიულის ერთ-ერთი განუყრელი თვისება და აუცილებლობით ნაკარნახევი ნიშანი“.

1886 წელს დაწერილ მოთხრობაში „ახვლა“ 31 წლის გაბუკი მწერალი ამბობდა:

„კაცმა უნდა მთელი სული იცოცხლოს, — ან რა არის შედეგობა, — სისულელე. ყველა ადამიანი შეუძნებლად ცხოვრობს: ყოველ შემთხვევაში მისი მარადიულობა ის წლებია, რომელსაც გაატარებს ამ ქვეყანაზე. კაცმა რომ თქვას, არცა კვდება კაცი, იბადება სხვა, რომელიც ოდნე განსხვავდება გარდაცვლილისაგან“.

გურამმა ძალზე ზეგრი მოახწრო: მის არქივში აღმოჩნდა ასევე მეტი გამოუქვეყნებელი ნოველა და მოთხრობა, აღმოჩნდა პიესები და სცენარები, ჩანახატები და მინატურები, დღიურები და ლიტერატურული შეხედულებები, ქართულ და რუსულ ენებზე დაწერილი მშვენიერი ლექსები, დაუმთავრებელი რომანი და ძალზე სიანტერესო ჩანაწერები, რაც დაახლოებით სამ-ოთხ ტომს შეადგენს.

ეს უკვე მისი სახელის ახალი შარავანდით განათებას უდრის, ეს უკვე დიდი და მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდრეობაა, რომელიც ისევე გაგვახარებს, როგორც მისი შეხანიწავი „ხალაშურა“, „ნელი ტანგო“, „იონი“, „ბათარკვა კინებარული“, „მე ახლა ოცდახუთი წლისა ვარ“, „ნათელა“ თუ „ალაფერდობა“.

თავისი მაღალი და თვითმყოფელი შემოქმედებით გურამი მტკიცედ დამკვიდრდა ჩვენს ცხოვრებაში და ნაადრევად დაბრძნებულმა გაბუკმა სამარადისო ანდერძად დაგვიტოვა, რომ „ვენების სიმძაფრე შენებაშია და არა აშენებულთ ტბობაში, მანვე შთაგონებულად გვიქადაგა“.

„მთავარია, გქონდეს სურვილი, რომ ზღვა გადაკურო და თუ პირველად ნაადრული ოკეანედ მოგიჩვენება, იგ არაფერი.“

თითქმის მთლიანი საუკუნე გადის გურამის ტრაგიკული დაღუპვის დღიდან და მისი ნათელი ხსოვნა ოდნავადაც არ შეწელებულა. ამის დადასტურებაა მისადმი ახალგაზრდობის უსაზღვრო სიყვარული, მისი ხელ უფრო შწარდი პოპულარობა.

დღეს ჩვენ კიდევ უფრო მეტი სიყვარულით და გულისტკივლით ვიხსენებთ ახალგაზრდა მწერალს, რომლის ნაწარმოებებიც აშვენიებენ და სამარადისოდ დამშვენებენ ქართულ ლიტერატურას.

„პერმილწეულის მნახიტი შეპყრობილი“

რატომ უყვართ ახალგაზრდებს ასე გურამ რჩეულიშვილი? ახალგაზრდობა გურამ რჩეულიშვილს საკადრის მიაგებს, იგი დიდ მწერლად აღიარებული. სიცოცხლეში კი მასზე არ თქმულა ის, რისი ღირსიც იყო.

დღეს უფრო იოლად ხდება ამა თუ იმ დამწერელის მწერლის რეკლამირება.

ნამდვილად წლები იყო საჭირო, რომ ჩვენს მკითხველს გადაეხარა ის დარტყმა, რაც გურამ რჩეულიშვილის დაკარგვით იყო გამოწვეული. დაკარგვით კი ბევრი დაკარგა, როგორც მწერლობამ, ასევე მთლიანად ქართულმა კულტურამ.

საოცარია, როგორ მოასწრო ამდენი ახალგაზრდა კაცმა? თან მარტო მოთხრობებისა თუ პიესების რაოდენობაში ხომ არ არის საქმე.

„ბებო მოვიდა ჩემთან, გვერდით მომიჯდა და ფრანგულიდან მითარგმნიდა მოპასხან“.

ერთი გოგო მომეწონა, მაგრამ მამამ სანადიროდ წამიყვანა და უცებ გადამავეწყდა მისი არსებობა. ამის შემდეგ სულ თოფს ვშენდდი, აფრიკის რუკას ვსწავლობდი და გვიან ღამემდე ვკითხულობდი წიგნებს“.

ამ ფრაგმენტებში არ იგრძნობა რჩეულიშვილისეული დამუხტული თხრობა. აქ მთავარი სხვა — მთავარი ის ფუძეა, სადაც წარმოიშვა მწერალი. მან ბავშვობიდან, აკნინიანვე შეითვისა ის, რასაც ხანთოდ თაობები ჭირდებოდა.

და კიდევ ერთი — გურამ რჩეულიშვილმა განსხვავებული თვლით შეხედა მშობლებს, წინაპრებს. მის ნაწარმოებებში თავისუფალი, უომპლესო დამოკიდებულებაა ახლობლების ცხოვრება — მოღვაწეობისადმი.

შეიძლება სწორედ ეს ფაქტორებია მიზეზი ამ დიდი ნიჭის ასე ადრეულ ასაკში მრავალმხრივად წარმოჩენისა.

რაც დრო გავა მით უფრო მეტად შევიგრძნობთ ამ დანაკლისს. გავისწავლოთ მისი მოთხრობა „სიკვდილი მთებში“. აღფრედ კურელსაც დრო დაჰერდა მეუღლის დატირებისათვის — დრო და დაღუპულისეული დეტალი, პირადი ნივთი.

ერთი ამერიკელი ლიტერატორი თომას ვულფზე წერდა, მისი როგორც აღნაგობა, ისევე მისწრაფებები შორს იდგა მცირე ფორმებისაგან.

გურამ რჩეულიშვილიც აშკარად მიიღობდა ფართო ტილოსაკენ (რა მშვენიერი პიესები გამოქვეყნდა ბოლო წლებში). აშკარად, აღარც მისი ენერგია და ნიჭი ეტეოდა მცირე ფორმებში.

რჩეულიშვილის პროზა ჩქეფდა, დუღდა. ჩამდენი დიდებული ნოველა დატოვა.

რად ღირს „ბათარეკა ბინჭარული“, როგორ იწყება, როგორ აუყვავართ ავტორს ზევით და ზევით (არა მარტო ხევსურეთში) და მკითხველიც მალღებში, ივსებში, მზადა ხარ ამ ხალხის (ნოველის გმირების) ყველაფერი დაიჭირო — ყველაფერი რაინდული, რომანტიკული. მთლიანად ენდობი ავტორს, რომ აქ ყველა პოეტიკა. „ყველაზე კარგს კი მათგან ის დაწერს, ვინც სხვაზე მეტად და ღირსებით იტანჯება, ვერმიღწეულის ვნებით შეპყრობილი“.

თავადაც ასეთი წავიდა გურამ რჩეულიშვილი და წლების მანძილზე ასე იქცა დიდ მწერლად სხვაზე მეტად ღირსებით ნატანჯი, ვერმიღწეულის ვნებით შეპყრობილი.

„გაღი ჩემის მოყვარისა“...

„ისევ მარტო დავუყუევო შარას. მსიამოვნებდა: მოხუცის თვალებში თანაგრძნობა ამოვიკითხე. დიდხანს რომ გაჰყრებოდი ყავი, წამოვივანდა, ჩემი დარდის გაქარვებას შეეცდებოდა...“

გულში ფეხი ჩამივარდა. ნესტიან წინდაზე ისევ ვგრძნობ სისველეს. ჯერ ზურგმა დამიწყო ქავილი, მერე კეფამ. ფეხი ამერია. ვგრძნობდი, მოხუცი იდგა და მიუღრებდა და ვეცოდებოდი. ცვალებად გამართულს გამეარა, მაგრამ ფეხი უფრო ამერია. მიხაროდა: მოხუცი შევიდა ჩემს მდგომარეობაში, მაგრამ თავი ამაჯად შევირა და შეხრადება ვერ გამოიხდებოდა, ხან გაშენსა. მერე ვითომ ქალაქის თასმის შესაყრავად დავიხარე, ნელა მივაბრუნე თავი მოხუცისკენ: იმას მხრებზე დიდი საბრე გავედო, ორივე ხელი ზედ ჩამოვიდნა და თავისთვის მივლოდა.

გული დამწყდა.

მერე უფრო დამწყდა.

მერე უფრო... („მოხუცი და მე“).

გურამ რჩეულიშვილის შემოქმედებითი მრწამსი... გამორჩეული მუშაინში, მოუვასისადმი სიბრალულის გრძნობა და დახმარებას წყურვილი, წყურვილი მოპირდაპირე მხარეშიც სიუფარულისა და თანაგრძნობის პოვნისა ახაზრდობდა მას, როგორც შემოქმედს, როგორც პიროვნებას. შეუირგებელი გულგრილობის უკვლანაო გამოვლენის მიმართ, ავი შეხრადების, თანაგრძნობის უნარის კაცისათვის უდიდეს ნიჭად თვლიდა. ეს ძველი, მაგრამ ადამიანისათვის მუდამ ახალი და შემაწუნებელი საკითხებია: (გ. შატერვაშვილი) გურამ რჩეულიშვილის შემოქმედების ძირითადი თემატიკა. მუშაინისტური იდეალები ზომ ოდითგანვე იყო ქართული მწერლობის საფუძველი საფუძველი. მაგრამ იმთავითვე დამკვიდრებული ტრადიცია მწერლის, როგორც მუშაინისტის აქტიური, საქმიანი პოზიციისა. გურამ რჩეულიშვილის შემოქმედებაში ახალ ნიუანსებს ეძებს. იგი მთლიანად ადამიანთა ურთიერთობების მოწესრიგების, მათი შეგნების გარდაქმნისათვისაა მოწოდებული.

გურამ რჩეულიშვილმა, პირად ცხოვრებაში მოძრაობის აპოლოგეტმა, თავის შემოქმედებას უდიდესი ტემპერამენტო, მოქმედების უჩვეულო წყურვილი და ენერგია ჩაასოვა. მან იცოდა, რომ „აუცილებელია მოქმედება“, „რაიმეს გაკეთება“, რაც აზრს მისცემდა ინერცი-

ამდე მისული გულგრძელი საზოგადოების უფას. ამ შემთხვევაში მთავარი არაა გზა, რომელსაც ახალგაზრდა მწერალი პრობლემის გადასაჭრელად ირჩევს. მთავარია ის დაუოკებელი წყურვილი მოქმედებისა, რომელიც ადამიანთა კეთილდღეობისათვის იქნებოდა მიმართული.

გურამ რჩეულიშვილის მოთხრობებისათვის დამახასიათებელია ერთი საერთო ნიშანი — ისინი შექმნილია ღრმა სულიერი განცდის საფუძველზე. ამიტომაც უკვლევან აშკარად იგრძნობა ავტორის სუბიექტური „მე“; მისი ემოციები, ასახული ამბავთან დაკავშირებული, უოველთვის წინა პლანზეა წამოწეული და უდიდეს როლს თამაშობს სიუჟეტის განვითარებაში. ეს ემოციები მოძრაობის, მოქმედების წყურვილს უდიდეს მითხრობის გზის. იგი წამბარასავითაა შეკუმშული და თითქმის ნიშანს ელოდება, რომ აფეთქდეს. ასეთი განწყობილებაა გადმოცემული მოთხრობა „შაილქას“ დასაწყისში.

„მე ვიდექი ბარის შუაგულში. მიღუწემა მანქანიდან ორი კასრი ახალი ლუდი შემოგორა: სტეკიდან დაბრუნებული გლეხები პირდაპირ შემოდიოდნენ თავიანთი ფიწლებით. გრძელ ნავთურაზე შეუჩერებლად იწებოდა პატარა მწვადები. გლეხები ქუდმოუხდელად სვამდნენ ლუდს და გრძელი სახელოებით იწმენდნენ ტუჩებს. გარშემო უკვლავი ბრუოდა: შემწვარი ხორცის ოხშევარი, პაპროსის ბოლი, ლუდის ქაფი, ჩქარი ლაპარაკი ერთ მთლიან მასად გადაიქცა ჩემს შეგრძნებაში. ხალხის ერთმანეთისაგან გამორჩევა კი აღარ შეიძლებოდა. „რატომ ვდგევარ მაინცა და მაინც შუაში?“ — გავიფიქრე რამდენჯერმე, მაგრამ მაინც არ დავიძარი ადგილიდან.“

საოცარი ლაქონიზმით გამოირჩევა ეს ანატი. აშკარად იგრძნობა მოთხრობის გზის სულიერი განწყობა, რომელიც რაღაც ახალს, შეუცნობელს ელოდება და მზადაა რეაგირებისათვის. მკითხველი პირველი სტრიქონებიდანვე გრძნობს, რომ რაღაც უჩვეულო უნდა მოხდეს.

მოთხრობაში აღწერილი ამბავი საქართველოდან შორს, რუსეთის ერთ სოფელში ხდება, ლუდის პატარა, სოფლურ ღუქანში, სადაც სათიბიდან დაბრუნებული მშრომელი გლეხაკობა იყრის თავს. მომწაცველი შრომის შემდეგ ისვენებენ, თამაშობსა და ლუდს

იგემოვნებენ, თავს იქცევენ მასლაათით და
ოხუნჯობით. აქ აღწერილი გარემო — ხაუც-
ბოო ფონია მთავარ გმირ შვილასათვის. „სა-
იდანღაც გაჩნდა შილიკა. შილიკა ფეხშიშველა
იყო, გაძლიერა ჩამოშვებული თმებით, აპარები-
ლი ცხვირით და თეთრი, ამოშვებული პერა-
ნგით“. იგი ხალხის გართობის საგანია. ძალზე
ციცხლად და ხელშემახებლად დაბატული ამ
ხალხის ვიწრო ჩარჩოებით შემოფარგლული
გონება, მათი გაუტანელი ხასიათი, დაუნდობე-
ლი ბუნება, რომელიც მკვეთრად უპირისპირ-
დება შილიკას სისულელეებში მისულ გულუ-
ბრყვილობას. შილიკა დაბადებიდანვე ყრუ-მუ-
ნჯი, არასრულფასოვანი ადამიანია. მის აჩხე-
ბოვას მხოლოდ ერთადერთი მიზანი აქვს —
ნაირგვარი ილეთების ჩვენებით გაართოს ბარ-
ში თავმოყრილი საზოგადოება, რათა ბოლოს
მათი კათებიდან მოწარჩენილ ღუდო დალიოს.
ეს საზოგადოება კი ჭანჭრითელი და წომაზე
მეტად მხიარულები კია. ყველას აქვს საშუა-
ლება დალიოს, რამდენიც მოესურვება, მაგრამ
უსასყიდლოდ კი ღუდის ნარჩენსაც არ გაიშე-
ტებენ.

„წომაზე ჩაბერებულმა გლეხმა თავისი
თითისი გამოცდილი კაობა გაიშვირა, ყველ-
ამ შიგ ჩაასხა ღუდის ნარჩენები, მერე მან
კაობა დარბაზის შუაში ჩადგა. ყველამ შილი-
კასკენ დაიწყო ყურება. მან ორჯერ შემოკრა
ტაში, ფეხები შეტკობით განწე გადგა. სწრა-
ფად დაიხარა, ხელები კაობის აქეთ-იქიდან და-
აბჯინა და ნელა აიწია ხელებზე. შიშველი,
გრძელი ფეხები ბაერში დაეკიდნენ. გლეხები
აზარბარდნენ“.

ეს მშრომელი, სტებიდან ეს-ეს არის მოხ-
ული ადამიანები, დალილ-დამაშვარდნი, წუ-
თიერ მხიარულებას ეძლევიან, განიხუბტებიან
უხასო ნაბერადადამიანის, ცხოველის დონეზე
დასული შილიკას ცქერით. ისინი ამ უკანასკ-
ნელში მხოლოდ სასაცილოს ხედავენ, რადგან
თვით შილიკასაც არა აქვს ადამიანური სახე
და არც ვინმე ხედავს მასში ადამიანს.

აქ უნებურად გვახსენდება გურამ რჩეული-
შვილის „დღიური“. უყურებს რა ფიქრულად
მახინჯ ბიჭს, რომელსაც „ვიწრო მხრებიდან
თითქოს პირდაპირ ეწყობოდა დიდი, ოთხე-
თხიდი თავი, რომელიდაც არ იყო არც ერ-
თი გამოკვეთილი ნაკეთი, თვალები თითქმის
ცხვირისა და შუბლის სიბრტყეზე ეწყო“, ავ-
ტორი აშკარა თანაგრძნობით იმსვენება მის
მიმართ და ფიქრობს: „რა უფლება ჰქონდა,
გულში გაეგვლო ვინმეს, რომ არ უნდა იცხოვ-
როს ამ კაცმა, რომელიც აშკარად სუსტია... ამ
კაცის მთელი ეს სევდიანი, უშნო აღსაგება,
რომელიც თითქოს მართლაც არ არის ცხოვ-
რებისთვის შექმნილი, განსაკუთრებული ხა-
ვასმით ლაპარაკობს, რომ მას-ისევე უნდა სი-
ცოცხლე, როგორც უძლიერესთ ამა ქვეყნისა,

რომ მას იმდენივე უფლება აქვს სიხარულს,
როგორც უზენაესებს ადამიანს“.

რას გავზნატავდა ღუდის კაობაზე დაუფუ-
ბული შილიკას სახე, ხელზეზე დაბჯინილი,
ბაერში დაიდებული ფეხებით, მოხარბარე,
სერიოს მოყვარული ბრბოთი გარშემორტყმუ-
ლი? „სად დაიკარგა მისი ადამიანური სახე?
ძნელია გაანახო, ისეთ ადამიანებს ბუნებამ
უფრო მეტი ვნება მოუტანა თუ ადამიანთა შე-
უბრალებელმა საზოგადოებამ?“.

ამ სიტუაციაში გურამ რჩეულიშვილის პე-
რსონაჟისათვის მთავარია მოქმედება. აქ ემო-
ციები უკვე წინის აღწევენ და ხდება აფეთ-
ქება. აფეთქების ბუმი კი საკმაოდ ძლიერია
და დისონანსი შეიქმნა იქ მყოფთა არსებაში.

„მე წუხტად კაობის წინ ვიდექი, შილიკას
ფეხები ჩემ თავს წევით ეკიდა, ხოლო ტურები
კაობასთან ერთად თითქმის ეხებოდა ჩემ ფე-
ხსაცმელებს... უცებ ვიკრძე, რომ გავნერ-
ვილდი და მთელი ძალით ვკარი ბაერსა კა-
ობას, რომელიც დახლს მიასკდა და გატყდა.
რამდენიმე გლეხი გაწუწულ შარვალს იწმენ-
დდა“.

ყველანი გაჩუმდნენ. შილიკა უცებ დადგა
ორივე ფეხზე და შეშინებული თვალებით
დამიწყო ყურება“.

ვინ არის შილიკა, რით მიიპყრო მწერლის
საგანგებო ყურადღება?

დაბადებიდანვე ყრუ-მუნჯი, ფიზიკურად არ-
ასრულფასოვანი;

არასრულფასოვანი იმდენად, რომ საზოგა-
დოებისათვის რაიმე მნიშვნელობისა გაეთება
არ შეუძლია.

სამაგიეროდ, საზოგადოებისათვის სრულიად
უზენაესი;

თავისი შრომით (როგორც შეუძლია) ირჩენს
თავს — კაობა ღუდისათვის ართობს ხალხს.
შეუძლია უნაწესი გრძნობით უყვარდეს ად-
ამიანი, თუნდაც ქალი.

საკითხავია, ვინ უფრო საშიშია საზოგადოე-
ბისათვის, — გულგრილი, საზოგადოების მი-
მართ ინერტული, თავგერძა ადამიანები თუ
სულელი, ძალივით ერთგული და გულუბრ-
ყვილტუ შილიკა?

როგორც საერთოდ, გურამ რჩეულიშვილის
გმირისათვის დამახასიათებელია, აფეთქების
შედეგად იგი მოწოლილი ვენებისაგან დაცალა,
თუმცა უაზრობა ვერ გაიფანტა. უაზრო და
ყაბლია მისი დამოკიდებულება ბარის მსახურ
გოგონასთან, თუმცა ეს უკანასკნელი მალე
აღიქვამს უცნობი ქართველის ბუნებას:

— „Один грузин среди степи“,
— სტეპებს ალბათ ადამიანის მდორე ხასიათი
უფრო შეემახებოდა. აბოოქრებული, გამო-
უცნობი ყინით შეპყრობილი გმირის სახე
მკვეთრად გამოჩნდა საპირისპირო გარემოში
და ეს კარგად შენიშნა მასპინძელმა.
„შილიკა ძალივით გვირბენდა გარშემო,

ხანდახან გოგონას ხელს კიდებდა და კოცნიდა, მერე მე მაკოცა ხალათის კალთაზე“. თითქოს იოკა გურამმა თავისი თავი — „უცნაური სიმშვიდე ჩაიდგარა ჩემს სხეულში, მაგრამ დიდხანს არ გასტანს ეს სიმშვიდე. ჩანს ეს სიტუაციაც ვერ მოერგო მის ბუნებას — „საშინელი მოწყენილობა შემომაწვა გულზე. ყველაფერი დიდებული და რომანტიკული იყო გარშემო, მხოლოდ მე არ ვიყავი არაფრისათვის განწყობილი. ალბათ ზედმეტად კარგი იყო რაღაც“.

„შეილკას“ ბევრი აქვს საერთო „ალავერდობასთან“. მათი სიუჟეტური ხაზებიც თანხვედბა ერთმანეთს: წრეგადასული ბრბო და მისი მაჟურნელოსი სამოქმედოდ დამუშავებული გმირი, აფეთქება, რომელიც ნაირგვარ ფორმებში შეიძლება გამოვლინდეს, მცირედდენი შეება, ანუ მიწის მიღწევის ილუზია, შემდეგ დაუშვარფილებლობის გრძნობა და კვლავ მოწყენილობა, სედაა ადამიანებზე, მათ ჭერ კიდევ მოუწინაობებელ უოფაზე.

შევადართ ამ ორი მოთხრობის დასასრული ერთმანეთს: „...გუმბათის თავზე შერჩენილს ეღიშება, ისე უაზრობად ეჩვენება აქ დგომა. ქვევით იხედება და დიმილი სცილად ექცევა — დაბლა უკვე დაშლილა ხალხი და ის სულ მარტოა აქ, ამ საშოშ ადგილს. აღწვებში მწყობრად იწთება სინათლეები და ჩამოხლს მხოლოდ ცხენის მიგდებული, უადვიროდღეში ავლენს თავის უნებურ, უაზრო, გაუმიწავ, უნაყოფო სურვილს.

სინათლეები კი სულ მატულობს და საოცარი მარმონით ერევა ალაწის მღუშარე ველს, რომელსაც ის ფეხით მიჰყვება ალვანისკენ“ („ალავერდობა“).

„საშინელი მოწყენილობა შემომაწვა გულზე ყველაფერი დიდებული და რომანტიკული იყო გარშემო, მხოლოდ მე არ ვიყავი არაფრისთვის განწყობილი. ალბათ ზედმეტად კარგი იყო რაღაც. უკან მიუხედავად ნელა მედიოდა სოფლისკენ, სადაც უკვე დაენთო სინათლეები“ („შეილკა“).

„უაზრო გაუმიწავ, უნაყოფო სურვილს“ შეიძლება გმირი დამარცხების შედეგად არ ტყუილად ადამიანთა საზოგადოებას. იგი ხალხი-ბაყენ, სოფლისკენ მიდის, სინათლეებისკენ ილტვის. მეტად სიმბოლურია ეს სინათლისკენ სწრაფვა.

„შეილკას“ თემა მანამდეც არ ყოფილა უცხო ჩვენი მწერლობისათვის. პირიქით, გარკვეულ პერიოდში, ჩვენი საუკუნის დასაწყისში, „საწყალი კაცის“ თემა დომინირებდა მწერლობაში. ამის დასადასტურებლად საკმარისია გავისხენოთ მიხეილ ჭავჭავაძის „ჩანჩურა“, მისივე „უპატრონო“, „თავდავწყება“, „მეჩქმე გაბო“, „იქურთა ქორწილი“.

მის. ჭავჭავაძის ყოველგვარი საღებავების გარეშე, უბრალოდ და ლაკონური ენით გვიხ-

ატავს ერთმანეთზე მძაფრ სურათებს, სადაც ასახულია, თუ როგორ თელავს საზოგადოებამ, ჩანჩურას ადამიანურ ხატებს.

ჩანჩურა საუკუნის დასაწყისის ცხოვრების სინამდვილიდანაა აღებული, შეილკა საუკუნის მეორე ნახევრის წარმომადგენელია. განსხვავება მხოლოდ ეროვნებაშია. ამდენად, ასახვის საგანი მის. ჭავჭავაძისა თუ გურამ რჩეული-შვილისათვის ერთი და იგივეა, მაგრამ დამოკიდებულება ამ საგნის მიმართ კი სხვადასხვა. გურამ რჩეულიშვილის შემოქმედების საფუძველია აქტიური ზუმანიზმი და არა მარტო შემოქმედების. ადამიანის სიყვარული, მით უმეტეს, ბუნებისაგან დაჩაგრული მოყვანისადმი თანაგრძნობა და სამსახური იყო ახალგაზრდა მწერლის ხანმოკლე სიცოცხლის მთავარი პრინციპი.

სახაცილოს მიღმა სატირაღის დანახვის უნარი ყველას არა აქვს. „ღვრდომილის აღდგენა“ და „მტირალისათვის ცრემლის მოწმენდაც“ ყოველთვის უდიდეს მსხვერპლს მოითხოვდა. ადვილი არაა, ჩაიხედო შენს ირგვლივ მყოფ ადამიანთა გულებში, უთანაგრძნო ბედით დაჩაგრულთ. ყოველი თაობის ადამიანისათვის ზნეობრივ ნორმთა საწყაოდ გამოდგებოდა დიდი ილიას სიტყვები:

„მე მინახავს ერთი მოზუცებული, ღარიბი, შიშველ-ტატკელი, ფეხებდახუთქილი დედაკაცი. ვინ იცის, რა-გვარ უბედურებისაგან ღოთად ჩავარდნილიყო და ღოთობაში საშუალოდ დეკარგა თავისი დედაკაცობა და ადამიანობა. მე მინახავს ის საცოდავი დედაკაცი, ქალაქის ბიჭებს დაეჭირათ და ზუთ გარშემოთილი საათი ახტუნებდნენ პაშუღლასავით. მე მინახავს, რომ იმათში ბევრი იყინოდა და ზოგიერთს კი ამ საცოდავის დედაკაცის მაგ უოფაზედ გული უტკიროდათ. ვინ იყო ამათში მართალი? მოციანარენი, თუ მოტირალენი? ორენი, იმითმა, რომ ერთნი თვალთა ზედდავდნენ მარტო და თვალისთვის მართლა სასაცილო იყო, მეორენი კი თვალთაყცა და გონებითაცა. გონებას კი — ძნელად თუ გაიცინება. სჩანს, შეიძლება, რომ ერთი და იგივე ამავე სატირალიც იყოს და საცინარიცა, — ეგ იმაზედ არის დამოკიდებული, როგორი აგებულებისა ხარ: თუ იმისთანა გონების ძალა გაქვს, რომ რაც უნდა მწუხარო ქეშმარიტობა იყოს, გაუღდავულ შეხედები, და თუ იმისთანა გულიცა გაქვს, რომ უბედურს და გზაკვალარეულს შეიბრალებ, ამისთანა სასაცილო ამავე უფრო ზიზარდ უნდა გატირებდეს შენა, თუ არა და იცინე, რამდენიც გუნებოს“ (ი. ჭავჭავაძე, „კაცობა-ადამიანი“).

„ბედი ჩემის მოყვრისა...“ — გურამ რჩეულიშვილის შემოქმედების ერთი მთავარი თემაა. ბედნიერია მწერალი, რაკი თავისი ხანმოკლე, მაგრამ ღამაში სიცოცხლითა და ასეთივე ღამაში სიკვდილით დაადასტურა თავისი შემოქმედებითი პრინციპი.

გ ა მ ო ს ა თ ხ ო ვ ა რ ი

„მისკრის“ ამაგდარი

მოულოდნელად გარდაიცვალა ჩვენი საყვარელი მწერალი და მეგობარი ოტია პაჭკორია.

ძნელი და ავბედითი წარმოსადგენია, რომ შეწყდა მაჯისცემა კაცისა, რომელმაც მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება ქართული მწერლობისა და ჟურნალ „ცისკრის“ სამსახურს უანგაროდ და უშურველად მოახმარა.

ქართველი მკითხველი, ამაოდ დაელოდება ოტია პაჭკორიას ცინცხალ, საოცარი სიღრმის და დახვეწილი გემოვნების ლიტერატურულ წერილებსა და მოთხრობებს. აღარ ექნება მოლოდინი ოტია პაჭკორიას შესანიშნავი, უდიდესი სიფაქიზით დაწერილი ესეებისა და პორტრეტების გაცნობისა.

გულდასაწყვეტია შესანიშნავი მოქალაქისა და კაცური კაცის სააქაოდან წასვლა, მაგრამ ეს გაჭირვება ალბათ ყველაზე მეტად ცისკრელებს დაადგათ. ძნელი, ძალზე ძნელი წარმოსადგენია, ველარ შეხედვით ოტია პაჭკორიას ავადმყოფგულთან, მაგრამ ომანიან და სიცოცხლის ხალისით ნერვულად დამუხტულ, კეთილშობილ პიროვნებას; მის ბავშვივით მიმნდობ კეთილ გულსა და გონებას; ველარ გაიზიარო ოტია პაჭკორიას ღვთისნიერი აღტაცება და სიხარული, როდესაც თანამოკალმის გამარჯვებას ზეიმობდა.

ძალზე სავალალო წარმოსადგენია, რომ ველარ შევხედებით „ცისკრის“ კიბეებზე მის აჩქარებულ ნაბიჯებს, მიმტევებელ ღიმის და გახშირებულ სუნთქვას.

ღიახ, ყველას ძალზე გაგვიჭირდება — მკითხველს და თანამოკალმეს; მეგობრებს კი განსაკუთრებით (ოტია პაჭკორია ის იშვიათი პიროვნება იყო, ყველა რანგის და ყველა ასაკის ნაღდი მეგობრები რომ ჰყავდა).

წავიდა ჩვენგან შესანიშნავი მწერალი და მეგობარი, იშვიათი ნიჭით მომადლებული აღმზრდელი, რომელიც თავის ახალგაზრდა მეგობრებს ძლიერ, სუფთა და კაცურ მარჯვენას მძლავრად ჩაავლებდა და არამარტო მწერლური ოსტატობით, ღირსეული კაცობითაც აძლევდა მაგალითს. ღიახ, მის ახალგაზრდა მეგობრებსაც ძალიან გაუჭირდებათ, მაგრამ ყველაზე მეტი გასაჭირი იმ ახალგაზრდა გოგონებს და ბიჭებს ელოდებათ, ვინაც ჯერ კიდევ ნედლი ლექსები და მოთხრობები ხვალ უნდა მოიტანონ „ცისკარსა“ და „მნათობში“. მოიტანენ კიდევაც, მაგრამ იქ ვეება გულის სითბოთი და მზრუნველობით, არწივივით გადაფოფრილი ოტია პაჭკორია აღარ დახვდებათ და საწუკვარ საგზაას და საკმევლს ველარ დაახვედრებს...

ამიტომაც ემშვიდობებინან საყვარელ მწერალს, აღმზრდელსა და მეგობარს ასე გულდამწუხრებული ჟურნალ „ცისკრის“ რედაქციის თანამშრომლები და სარედაქციო კოლეგია.

უფრო თაბაბად, ოტია, სიკვდილი დაიწყო!

გულისტკივილით იუწყებიან, ქართულმა მწერლობამ უდიდესი დანაკლისი განიცადა...

ქვეყანაზე ბევრი რამ გადახდა. ამდენს თუ გაუძლო, უფრო იმით, არნახული ენერგიის პატრონი იყო. მერე ეს ენერგია თვითონაც დაუზოგავად უხარჯავს და არც სხვებს დაუკლიათ ხელი...

ოტია პაჭკორიას ბედისწერის წიგნში ტრაგიკული მომენტი ქარბობდა.

დაბადებიდან ასე ეწერა — მის პირად ცხოვრებას, შინ თუ გარეთ, სხვათა ნება წარმართავდა!

საკუთარ ავტონომიას მხოლოდ ლიტერატურაში მიაღწია. ამ სფეროში მისი დიდი ნიჭით შექმნილი სახელმწიფო სხვათაგან ხელშეუვალი იყო — მტერსაც და მოყვარესაც ერთნაირად აიძულებდა, — ეცნოთ მისი დამოუკიდებლობა!

ღირსეულთ ღირსეულად მიუზღავდა!... მას უყვარდა ყველა, ვინც რაიმეს ქმნიდა, პატივს სცემდა პიროვნებას, რომელზეც წერდა!..

წერდა კი ლამაზად! სიმართლით! არტისტულად!.. რადგან იგი, უაღრესად ნატიფი გემოვნების გამო, სხვათა შემოქმედების უბრალო კომენტატორი ვერ იქნებოდა!..

თავისი სიკვდილის დღეს რედაქციაში მოვიდა. დიდხანს გვესაუბრა, იმის შთაბეჭდილებაც არ შეუქმნია, სადღაც რომ ეჩქარებოდა!..

ჩვენდა გასაკვირად, თავისდაუნებურად, იმაზე მეტ გაფაქიზებულ ყურადღებას ვიჩენდით მის მიმართ, ვიდრე აღრინდელი ჩვენი ყოველდღიური, ჩვეულებად ქცეული ურთიერთობა გულისხმობდა...

ალბათ მიხვედრილები თუ ვიყავით, ტრაგედია რომ მთავრდებოდა...

უეცრად წამოდგა და სინანულით დაგვემშვიდობა — ახლა წავალ, კარგად იყავითო...

საოცარია! კიბემდე ჩავაცილეთ, რასაც ალბათ სხვა დროს არ ვიზამდით — ჩვენი ახლობლობა ამას არ გვაქვდალდებულვება!

ამ უჩვეულო ექსკორტის შემხედვარე მთარგმნელობითი კოლეგიის თანამშრომლები განცვიფრებული შემოგვყურებდნენ...

მაღე გაირკვა, თურმე პირდაპირ სიკვდილში მივაცილებდით!..

**მუხრან მაზაპარიანი, გივი ძნელაძე, რეზო
ვაიშვილი, თამაზ წივწივაძე, ლევან მაღა-
ჯონია.**

კობა იმედაშვილი

ახალი სიმაღლე

წარდგენილია შ. რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პრემიის მოსაკრებლად.

ბოლო წლების ქართულ მწერლობაში მეტად საინტერესო პროცესი შეინიშნება, მხედველობაში მაქვს ეროვნული ხასიათის, ისტორიისა და ამჟამინდელი რეალური არსებობისათვის თვალის გახსნობა, „მართლის თქმის“ პრინციპის აღორძინება, რომელიც უპირისპირდება, ზოგჯერ კი ავსებს პეროიზაციის პროცესს.

ჩანსუ ღარკვიანის ბოლო წლების პოეზია — ლექსები თუ პოემები სწორედ ამ „მართლის თქმის“ მძაფრი ტენდენციით ხასიათდება და მისი მნიშვნელობა არამარტო პოეტის შემოქმედებითი ბიოგრაფიის, არამედ თანამედროვე ქართული პოეზიისა და, საერთოდ, საზოგადოებრივი აზრის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია. პეროიზაცია სინამდვილისა, გარდასულ თუ ცოცხალ გმირთა ძიება და წარმოსახვა ახლაც ახასიათებს ღარკვიანის პოეზიას, მაგრამ მთავარი ახლა მაინც ზემოთხსენებული ტენდენცია გახლავთ და სწორედ ამიტომ მისი პოეზია უფრო სრული, უფრო დინამიკი, უფრო შემხედვარი და უფრო ღრმა გახდა.

გარკვეული და არარტოფული მოქალაქეობრივი პოზიცია თანამედროვეობისა და თანამედროვეთა პირუთვნელ, მოურიგებელ შეფასებას კანონობს პოეტს, რადგან სიმართლეზე უკეთესი და ეროვნულად აუცილებელი რამ არც შეიძლება არსებობდეს, რა არასახიამოვნოც უნდა იყოს იგი, ეს სიმართლე. არა ოდენ პური... არამედ სიმართლითა. ესაა ჩანსუ ღარკვიანის ბოლო წლების შემოქმედების ძირითადი განმსაზღვრელი.

სიმართლე მწყურია,
სიმართლე მშოი,
უფალო, მაუწყე,
გავსძლები როდის.

სწორედ ამიტომ, იგი ნიღბებს რომ ზღის მდროვეებს, მომხვეჭილებს, ეგოისტებს, ცრუ პატრიოტებს, ფარისევლებს და ყველა მათგანს ღირსია მწარე სიტყვისა („ჩვენ და ისინი“, „მიძღვა“, „ცუდი პოეტი და ცინიკოსი“, „თვითონ იცის“... „პატივმოყვარე“, „უტიეთ“, „ცბიერი“, „მავრის მოტივი“, „პოპოტის გადასახვევთან“, „ცუდი კაცს“ და სხვ.).

გამაფრებული ძიება სიმართლისა, სიყალბით შეძრწუნება და ნიღბების ახლა ძნელია, ახლა ვიღას რაღად უნდა ოცნება, „ახლა ვიღას რაში უნდა ზღაპარი და მითი...“ ობიექტული გამოვიდა ახარკვე და ქვეყნის ბატონ-პატრონად გრძნობს თავს, იმ ქვეყნისა, რომლისთვისაც პეროიკული ორგანულია, რომელსაც გმირები მარტო წარსულში არ მყოლია... სწორედ ამ გმირულს უპირისპირდება ერო კაცის ფსიქოლოგია, ჩვევები და ცხოვრების წესი. ამიტომ ჩანსუ ღარკვიანი შეურიგებელი ყოველივე იმისადმი, რაც გამოიცხავს და უპირისპირდება პეროიკულს.

ნუ დამხედვლები, ნუ მიგაძინებს მონანავე ყოველდღიურება, ნუ ჩაიკეტები შენს ნაუკუშში, ნუ იცხოვრებ მხოლოდ შენთვის და შენით... დადგა შეუბრალებელი გულახდილობის დრო. თანამედროვე ადამიანის გაორება, ოდითუდ ყოფა პიროვნებისა სანამდვილესთან რთულ ურთიერთობაში, შემოქმედის ყოფის სიძნელე

და იმ წუთის სიმწიფეც, როდესაც ყველაფერს თავის სახელი დაერქმევა, მთელის სიცხადით ჩანს ლექსში „მე და მე“. ეს ცხოვრებასთან მწერაგაგაწორებული ადამიანის ფიქრია, რომელიც ჩვენი უნდა ჩაგვაფაქროს. ზოგჯერ მაინც.

შენი ცხოვრების სუვერენი წუთი იყო ლანდოვით მფრთხალი, მშობარა, ხორხში ჩიყვივით ჩაჩრილი ბურთი, გაღაბრუნებულს ჰგავდა ნიჟარას.

შენ ბედისწერა ვარდყავილებით, როგორც ახალი საფლავი მორთე, ხოლო სინათლეს ბაღდასინებით მისაგენებდა ვიღაცა ბოთი.

ან, კაცმა რომ სთქვას, რა დააშავე, რაში მიგიძღვის ბრალი შემოქმედს? აი, მე ვხედავ შენს წინ გზაშარას, აი, მესამე ზარიც შემოკრის.

თეთრი ცხენით მოირაგებ ლავამს, უცებ გახედავ შენს კეისს სასკორეს, იქნებ ბოლომდეც სწორი ხარ, მაგრამ ერთსა გთხოვ, კარგად დაიმახსოვრე:

როდესაც სიტყვას აგიწონიან, ბერლინით, ბერნით, პრაღით, სოპოტით, როდესაც დასწერ დიდ ისტორიას, აღნიშნე, რომ მე არ გემზრობდი!

ჩვენ ზნორად ძალზე ვერცხვით ერთმანეთს და აზროვნების ანერციის გამო ვეღარ ვამჩნევთ ერთმანეთის ფერიცვალებას, არადა, ჭანსუდ ჩარკიანის შემოქმედებაში თვისობრივად ახალი პერიოდი დადგა. მართალია, პოეტის უფალაზე მეტად ისევ ჭანსუდ ჩარკიანის ჭგავს, მაგრამ მისი პოეზიის მთავარ განმსაზღვრელად ახლა კრიტიკული პათოსი იქცა. ახლა ბევრი რამ სულ სხვადასხვად მოჩანს. „ბევრი რამე“ კი პოეტმა, როგორც ვნახეთ, საკმაოდ შეუბრალებლად თავის თავზეც გადააფარა და სწორედ ამიტომ მას აქვს უფლება ასევე შეუბრალებელი იყოს ყველაზეადმი და ყოველდღეობადმი.

თუმცა ძნელია ყოველაფე ეს, რადგან, სანამ იტყვი, მანამ შენს სულში ხდება ყოველთვის შეფასება, სიმართლის აღმოჩენა. ამ სიმართლესთან შემოქმედი ყოველთვის მარტოა.

ჩემად გტოროდი და ისე ჩემთვის, რომ საუბარი მესმოდა ღმერთის ველებზე ქარი დაჰქროდა ეშხით, თმაფაწილი ქარს ვგავდი შემოღილს.

იყო მწუხრი და არ იყო შველა ვით სახრჩობელა ზე იდგა ველად. ტრემლებით საფე ხელთ მებყრა თასი — ღმერთმა თუ იცის ტირილის ფასი.

წლებს თავისი მოაქვს...

სულს ეუფლება ნოსტალგია — იმ შორეული ჭვეყნის გამო, რომელსაც ბავშვობა ერქვა და იმ მშვენიერი თავშესაფარის გამო, რომელსაც სიყვარული ჰქვია. „იფრთხლება ძველისძველი ოცნება და ფიქრი“, ძველი ტკივილებიც აიშლებიან და მოდის ძნელი დაუნჯება სიცოცხლისა და სიკვდილზე, ადამიანური ყოფის უსასრულობასა და წარმავლობაზე. დადგა დრო, როცა ნებისმიერი კომპრომისი შემოქმედისათვის დამუშავებულია, მან უნდა აირჩიოს ან ტკივილი სიმშვიდის ან ძნელი ბრძოლის გზა. პოეტი მერტვს ირჩევს:

ღმერთო, ერთს გავედრები — არ მაცალო, ამოხეცრა, თუ მშვიდად დაგებრდები.

წლებს სიბრძნეც მოაქვს და მაშინ უნდა თქვა ის, რასაც აღმოაჩენს.

ახლა ჩემი სიბრძნე რასაც მეტყვის, მხოლოდ ის უნდა დავიჯერო.

და მოდის ფიქრი ადამიანური არსებობის სიმწიფეზე: ადამიანად ყოფნის სიმწიფეზე, ქართულად ყოფნის სიმწიფეზე. ძალზე ხანტერესო და ბევრის მოქმედია ამ თვალსაზრისით ცრელი ლექსი — „ვეუშველოთ მიწას სამკვიდრებელსა“, — პოეტურად გამოხატული ფიქრი მშვედობაზე, დღევანდელი ადამიანის ვალზე ჭვეყნისადმი, კონკრეტულ სინამდვილეში მისი მოქმედების ტაქტიკაზე, კეთილშობილ ბრძოლაში ადამიანთა სოლიდარობაზე.

აქ დედამიწასთან, ადამიანთა სამშობლოსთან მიმართება და ყოველი ჩვენგანის მიმართება მამულთან გაიკავებულა, ამდენად ზოგადი ტიპიკური კონკრეტულს უკავშირდება, ხოლო კონკრეტული ზოგადდება. ჩვენ, „ქერი აზრზე არმოსულნი“, მართლა „უცდი სტუმრები ვართ წუთის, ამასოფლის“, არ გვეჩმის, რომ „მიწა დატრიალ ბეჭში“ და რომ ჩვენი ვალია „ვეუშველოთ დედამიწას“. მხოლოდის უჭირს, ადამიანებს უჭირთ. გაჭირვება ხორცისა ასატანია, მაგრამ რა ეშველება იმ გაჭირვებას, „როცა პირში ბურთი თვალზე გადენს კურცხალს, შენს თავს არ ეკუთვნი და ეკუთვნი სულ სხვას“.

კოხა იმედაშვილი
ახალი სიმღერა

ადამიანი უნდა თავისუფალი იყოს. უნდა „ჩვენ თავს ვეპყრონოდით“ და მხოლოდ მაშინ ვიქნებით თანასწორნი, „ძმობის დედამიწის ორტყენის“ სრულუფლებიანი წევრნი, ამ ძნელ სამყაროში, იარაღით გადატვირთულ მსოფლიოში, თავისუფლებას მოპოვება უნდა, ოღონდ ახლა არა მორფით, ახლა არა ღვინით, წინააღმდეგ თოქის ბრძოლა უნდა ტვინიო!“, ამჟებ აზრს ეხმიანება სხვაგან ნათქვამი:

„რასაცა სხვა პტლობს ძალითა,
პკუთ ფლობდეს ქართველი“.
(„პატარა ბები „მართვედან“).

აქ გავიხსენოთ ისიც, სხვაგან ნათქვამი, რომ ჭკუას სიკეთე სიწმინდესთან წილნაყარობაში მიიჭვს.

ჩვენ გადავყვირთ თავგანწირულ ზეიშს და მეჯლისს, დაფართოფრთობს მტერი გარშემო. რომ კვლავ ეშველოს ქვეყნიურ ჭეჯილს, უმანკობის საფანენი უნდა ვაშენოთ.

ამიტომაცაა ასე დაფინებით, ასე შეუფარავად და შეუბრალელად რომ იბრძვის პოეტის მორალური სიწმინდისათვის. პუბლიცისტური სიმამფრით არის დაწერილი ეს ლექსი. პუბლიცისში, მოქალაქეობრივი მგზნებარება და ეროვნული მძაფრი შეგრძნება, სიერთოდ დამახასიათებელი ქანსუდ ჩარკვიანის პოეზიისთვის, აქ კონკრეტული რეაღიებით განსაკუთრებულ ხასიათს დებულობს. ამ და მსგავსი ლექსების გამოწვევი გრძნობა შემოაშუთოთებელი ტიკილია, ხოლო ფიქრი — ქვეყნის მომავლის გამო ფიქრი.

თანამედროვე ქართულ პოეზიაში, განსაკუთრებით კი ლირიაში, ასეთი ლექსები საკმაოდ მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ. მათში სათქმელი იმდენად მწვავეა, სიტყვა იმდენად ზუსტად მოსარტყმელი მიზანში, მკითხველის გულთან და გონებასთან მისასვლელი გზა იმდენად მოკლე და უშუალო, რომ პოეტური ტიქსების გართულებაზე ავტორები სავსებით შეგნებულად უარს ამბობენ. მხატვრული ტიქსების კართულების თანამედროვე ფონზე ასეთი ლექსები გამოირჩევიან პოეტური ენის ყოფით მეტყველებასთან განგებისა დაბოლოებით (გავიხსენოთ მაგალითისთვის მუხრან მაჭავარიანს, მურმან ლებანიძეს, ტარიელ ჭანტურიას ასეთი ხასიათისა და ასეთი ტიპის ლექსები).

დადარაქებული კრიტიკისის თვლი ალბათ შეინშნავს მსგავს ლექსებში რაიმეს, ესთერბს პოზიციიდან თეორიულად არცთუ გამართლებულს (თუმცა განა თეორია ლიტერატურისა არსებული მასალის განზოგადება არაა?), მაგრამ მთავარი ეს არ არის. ლექსის შინაგანი კა-

ნონშომიერება თავისთავად გულისხმობს მისი სიწმინდის, ლექსი, სავსებით შეგნებულად, არაა „უნაყოფო გაპარალელული“, ძალზე მოწინააღმდეგე გარემოში ადამიანს უკირს ცხოვრება. სინამდვილე თავისი უბნში ფორმებით ეტრება პოეზიაში და სწორედ ეს წინააღმდეგობა პოეტურისა და პროზისა შორის მხატვრულ ეფექტს.

პოეზიას ბევრი გზა აქვს და ყოველი მათგანი გამარჯვებასაც პირდება პოეტს და დამარცხებასაც. ერთი გზა მორცხე არ გამოიყვანება. ღმერთმა ნუ ქნას. პირადად ჩემთვის ეს გზა უფრო ახლობელია, ვიდრე ბანალურ მოღონებზე ხელოვნურად გათულებული რებუსული დაპარაკი, რადგან, ჩემის ღრმა რწმენით — პოეტური და მშვენიერი ის გახლავთ, რაც პოეტური და მშვენიერი სასიცოცხლოდ აუცილებელია სამშობლოსათვის.

პოეზიის შეფასებას ბევრი კრიტერიუმი აქვს და რაც უფრო შრავალგვარი და შრავალგვარი პოეზია, მით უფრო დიდია მისი შემქმნელი ხალხი, მაგრამ არჩევანზე რომ მივდგეს საქმე, ილიასა და აკაკის ლირიაზე ეროვნულად მნიშვნელოვანი პოეზია დღესდღეობით, ჩემის აზრით, ჩვენ არ მოგვპოვება, რადგან იგი დღესაც იწარჩუნებს მაგალითის მნიშვნელობას, დღესაც იწვევს ჩვენში ემოციურ უკუგებას, გერჩვენებს გზას...

ქართულ მწერლობას თავიდანვე თან დაჰყვა სამშობლოზე ტიკვილიანი ფიქრი, მაგრამ მეტწილად საუკუნეში ამ ტიკვილმაცა და ფიქრმაც განსაკუთრებული ხასიათი მიიღო. ლიტერატურაში სწორედ მაშინ ჩამოყალიბდა ბევრი მოარული ხანე, მოტივი, სიმბოლო; გამოიკვეთა ჩამოდენიმი ძირითადი პრობლემა...

ყოველივე ეს დღესაც ცოცხლობს ჩვენს ლიტერატურაში და ცხოვრებაში.

ქანსუდ ჩარკვიანი ერთი იმ მწერალია, განი გახლავთ, რომელიც სავსებით ღირსეულად, რთულად, მაგრამ შესაფერი დაფინებით აგრძელებს სხვებთან ერთად ამ ხალხს.

თვით მისთვისვე, ეტყობა, შემოქმედებითად და მოქალაქეობრივად მნიშვნელოვანია, ბევრად მნიშვნელოვანი, განსაზღვრული კი, პატრიოტული პრობლემატიკა. ამიტომაცაა ალბათ, რომ არცერთი კარგი სატრფილო პენსიუტრი თუ მედიტაციური ლექსის ავტორი გახული წლის „მნათობის“ მეთორმეტე ნომერში სხვათა თუ თავისსავე კითხვას („ნაკლებად გშვენიის სწვარულიის უღრჭი არშია, ნაკლებად ისმის შენს ლექსებში ღურტული მერცხლის“) ლექსით („საყვედური“) პასუხობს:

ეს ჩემი „გორდა“

„ლექტურსა“ და „სპარსულს“ შეაკეთა.

კაცს არ უწევია იმოდენი,

მე რომ ვაწვდამ

მაშელის გამო.

არ გყოფილვარ მონა დიაკთა,
მინდოდა მაგრამ ვერ მოვიცალე.

არჩევანი გაკეთებულია. დიდი ხნის წინათ, სა-
ბოლოო და უმჯობესო.

ჩვენი ცხოვრება ისეა მოწყობილი, რომ ქარ-
თველმა შემოქმედმა და, იტყობა, მკითხველმაც
აღრე თუ გვიან (სჭობა კი აღრე) უნდა გააქი-
თოს ეს არჩევანი.

სამშობლო ყველას უყვარს და ამაზე ხაზგას-
მით ლაპარაკი ლექსად იქნება ეს თუ პროზად,
უბერსულიც კია, თუ ნათქვამი მხოლოდ მოქმე-
ლის გრძნობების გამოხატვას ისახავს მიზნად.
ქვეყნის სიყვარული საქვეყნო ქმედებაში უნდა
გამოიხატებოდეს. საქვეყნო ქმედებას კი მაშინ
აქვს ფასი თუ არც დაბრმავებული სიყვარუ-
ლითაა იგი ნაკარნახევი და არც დაბრმავებული
სიძულვილით. ილია და აკაკი ამ თვალსაზრისით
შეუდარებელნი არიან. მათ ნათქვამს კარგი გა-
გონება და გათავისება უნდა მხოლოდ. თანამე-
დროვე ქართულ მწერლობაში არის რამდენი-
მე შემოქმედი, რომელთაც ბევრი რამე აქვთ
გათავისებული ამ დიდი წინაპრების ნათქვამ-
თან. მაგრამ დრო სხვაა და სათქმელიც ზოგჯერ
სხვაგვარად ტრიალდება, სხვა გზებითა და სხვა
მიწვეულ-მოხვედრებით მიდის მკითხველისკენ.

ჩანსულ ჩარკვიანს ბევრი რამა აქვს ნასწავლი
დიდი წინაპრებიდან და ამიტომ არც ისაა გასა-
კვირი, რომ იგი ხშირად იხსენებს როგორც
ერთს, ისე მეორეს და არც ის, რომ იგი განგე-
ბისად ცდილობს მათი სახეებისა თუ მხატვ-
რული ტექსტის სხვა თავისებურებათა განმეო-
რებას ასოცირებითა თუ განგების ციტირე-
ბით. ეს ჰქმნის თავის იფექტს. მკითხველი გო-
ნებაში ერთმანეთს უკავშირებს ახალ ნათქვამსა
და ძველს და ფაქტურად გონებაში ახალ
ტექსტს ჰქმნის, ახალ დამოკიდებულებას სინა-
მდვილეთან. მკითხველი თანაშემოქმედი პო-
ეტისა, შემოქმედებითი პროცესის უშუალო
მონაწილე, ორიოდე მაგალითი განსჯისათვის:
„აკაკის ლექსების კითხვისას“ და „ჩემი გან-
თიადი“.

ჩანსულ ჩარკვიანი თანამედროვე ქართული
ლირიკული პოემის ერთ-ერთი ადრეტი, მისი
უერთგულესი რაინდი და მისივე განვითარების
გზების დაუდღელი მამოძღვრელიც. ბოლო სამი
პოემა კარგი მაგალითი გახლავთ ამისა. მხედ-
მელობაში მაქვს „პარალელური ხაზები“, „ვა-
ნის საგლობელი“ და „მეექვსე ღამე“. ერთი
კია, ეს ძიებანი არ იწყება ამ პოემებში და,
იტყობა, არც მთავრდება.

„პარალელური ხაზები“. ამ პოემაში განსა-
კუთრებული სიმკვრივით და განზოგადებით გა-
მოვიდნა უკანასკნელ წლებში გამაფრებული
დაფიქრება ქართული ეროვნული ხასიათის
რაობაზე. როგორც ითქვა, ეს პროზაზეა განსა-
კუთრებით ბოლო ხანებში იქცა ჩანსულ ჩარ-

კვიანის პოეზიის წამყვან თემად. ბევრ ლექსში
აიხსნა იგი: ზოგან შეუერთებელი კრიტიციზმით
ზოგან ტკივილიანი სიყვარულით, ზოგან დაკარ-
გულის გამო სევდით.

ერზე ლაპარაკის უფლებას მოპოვება უნდა:
სიყვარულის გამოხატვასაც, აუცილს თქმასაც,
გოდებასაც და იმედინაობასაც. იტყობა შენა-
განი სიმართლე და სამართლიანობა იძლევა ამ
უფლებას.

„პარალელური ხაზები“ მთელის გულანბო-
ლობით არის წარმოჩენილი ქართული ხასია-
თის ორი, დამეტრულად განსხვავებული წახ-
ნაგი“, თითქმის ერთმანეთის გამომრიცხავი პა-
რალელური ხაზი, სამწუხაროდ, ხშირად ტრაგი-
კულად რომ გადაკეთეს ერთმანეთი:

ვით იღბალია,
საქართველოს წმინდა გიორგი,
კიენის სულიც
საქართველოს გახლავთ იღბალი.

დრო პოემაში ტემათა—სხვადასხვაა და სხვა-
დასხვანაირი — დღევანდელი, გუშინდელი თუ
ხვალდელი, მაგრამ ქართული ხასიათი ერთია
— სამცხრად სტალილური თავის ამაღლებასა
თუ დაძალებებაში. თუმცა აქ მართო ქართული
ხასიათი კი არ ჩანს, არამედ საერთო ადამია-
ნურიც... პარალელური ხაზები ცალ-ცალკე
არსებობენ, მაგრამ ერის არსებობაში მაინც
კმეტენ ერთმანეთს... პოემაში კიენის ლანდიც
მოჩანს, გიორგი სააკაძეცა და თეიმურაზ პირ-
ველიც, სტალინიც, პაატა სააკაძეც და იაკობ
ჭელაშვილიც... ისინი გამოირიცხავენ ერთმან-
ეთს, ავსებენ ერთმანეთს, განმარტავენ ერთმან-
ეთს... ეს უკვე ჩვენი ფიქრია. ტკივილიანი,
ზოგჯერ ძნელად პასუხასაცემი, ზოგჯერ მიჩუ-
მათებულიც. პოეტი არ ერიდება არაფერს, იგი
თავის სახელს არქმევს ყველას და ყველაფერს.
არა წარსულისათვის. მომავლისთვის. დღევან-
დელი და ხვალდელი კაცისათვის. მისი სა-
ზომი კაცობისა და ქართველობისა ერთია: ქარ-
თველი საქართველოსთვის იბადება და საქარ-
თველოსთვის კვდება. სხვა გზა მართობის
გზაა.

ქართველის ზეე ქართველში უნდა იწყოდეს
და თუ არ ჭყოფნის შენი არჩივი,
იფრინე,
მაგრამ ერთიც იცოდე,
მართობაში კვდება არწივი.

ან:

ერთი გზა არის კემშარიტი, სახელის
ძებნის,
შენი მამული, შენი ძველი ნათესაყვლარი.

კობა იმედაშვილი
ახალი სიმაღლე

ეროვნული არ ნიშნავს მხოლოდ კარგს და არც ერის ისტორია გახლავთ მხოლოდ მეროიკული, ქართული ზასათის წინააღმდეგობას ხშირად დიდი ზიანი მოუტანია საქართველოსთვის. პოემის პარალელური ხაზები სწორედ ამ ტრაგიკულ გზაჯვარედინზე კვეთენ ერთმანეთს. აქ დაპირისპირებულია თეიმურაზ მეფე და გიორგი სააკაძე. ილიასთვის ბაზალეთის ტბის ძირას მომავალი გმირის ოქროს აკანის დგას, ჩანსულ ჩარკვიანისთვის ბაზალეთი ეკვია და ტყვილის საბაბია, რადგან ქართველთა შორის აქ გამართული ბრძოლა იყო ბრძოლა „ქართველთა ქართველისა დამთრგუნველი“;

ძმა ძმას შეება
და გაისხვისა,
ვახ, თუ აკენში
ყრმამ მწოლიარემ,
გაიგო გემო
მოძმის სისხლისა.

ამ ეგვს, სამწუხაროდ, ჩვენს ისტორიაში გამართლება ეწერა, რადგან კენის ჩრდილმა არაერთხელ გადაიარა საქართველოზე.

მაგრამ ამავე პოემაში ქართული ხასიათის გაუტეხლობა და გმირული სულის უკვადავება ჩანს. აქ შეიძლება უფრო ძალუმაღ უცემთ ეროვნული ძაღვი. ეს იმედს იძლევა, რადგან შეილება ჰქონდეს მომავალი.

ჩვენს მწერლობაში უფრო და უფრო მკვიდრდება შეუფარავი ხილვა სინამდვილისა (სხვაგვარადაც ღირსების ღირებულ ლიტერატურას არც შეიძლება ჰქონდეს). პოეზიაში, კერძოდ კი ლირიკულ პოემაში, მთელის პირდაპირობით ასეთი პოზიცია წარსულის მიმართ „პარალელურ ხაზებში“ გამოვლინდა. ამაში მდგომარეობს სწორედ მისი სიახლე.

„ვაჟის საბაღოზადნი“. ამ პოემაში ჩანსულ ჩარკვიანი აგრძელებს ჯერ კიდევ ადრე მის ლირიკულ პოემებში წარმოჩენილ ხაზს — ქართული პოეზიისთვის ტრადიციული (და თითქოს ბელოვსური) უარის — ოდის გათანადრობებას. ფიქრობ, ეს ცდა აქ წარმატებითა. პოემა ერის მეროიკული სულის სადღებელია, მისი მუდამ არსებული ემანაციის ხოტბა. საინტერესოაა გამოყენებული პოემაში ტრადიციული „სიზმრის ახსნა“, რომელსაც მხატვრული ფუნქცია აქვს შეძენილი. სიზმარი საზარელია: საქართველოს ჭილყავები დახევიან და თვალგზს უკრტნიან; მარიამის წილხევერ ქვეყანას უპაღები ვგარე აკრავენ. მაგრამ სხვა სიზმრის ახსნა — იმედინი, პათოსით სავსე.

„მომძვინდელე“. სამართლიანად აღინიშნა, რომ ამ პოემაში გადაიკეთა ტრადიციული და

ლირიკული პოემის განვითარების გზები. დენიშე წლის წინ მე გამოვთქვი ვარაუდი, რომ ლირიკული და ტრადიციული პოემები ერთმანეთს დაუახლოვდებოდნენ და ამით მხოლოდ პოეზია მოიგებდა. და მაშინ, როდესაც ლირიკულ პოემას ერთფეროვნება შეეპარა, ჩანსულ ჩარკვიანმა წარმატებით სცადა ეს ერთფეროვნების საშოშრობა ტრადიციული პოემის მნიშვნელოვანი მონაპოვართ — ხასიათის გაშლიდრებინა. პოემაში ძირითადად ხუთი ხასიათია — ხუთი ერთმანეთისგან განსხვავებული პიროვნება, თავისი მრწამსით, თავისი შეხედულებით ცხოვრებაზე. საკმაოდ ბანალური ამბავი — აღამიანური არსებობის ჩარჩოების დამსხვრევა, თვითოვლა ცია და მისგან თავის დაღწევა იქცევა პოემის ფორმალურ სიუჟეტად. და აქ აღმოჩნდება, თუ რამდენ რამეს კარგავს აღამიანი, მოჩვენებით სიმშვიდეს (სინამდვილეში კი სულიერ კვდომას) რომ ებლაუტება:

თუ ცხოვრობ ქვეყნად, უნდა იტანჯო...
მხოლოდ სიმშვიდე და ნეტარება
სიკვდილს უდრის, უაზრო სიკვდილს.

ამბავი პოემაში ძალზე დინამიურად ვითარდება (გავიხსენოთ: ლირიკულ პოემაში ამბავს განვითარების ფუნქცია უმნიშვნელოა, იქ მთავარია მომხდარი ამბის კომენტარი და არა თავად ამბავი.), თუმცა, არც ლირიკული პოემისათვის დამახასიათებელი განსჯა-მედიაცია კარგავს თავის ფუნქციას. ამა თუ იმ პერსონაჟის ეს თუ ის ქმედება, თუ აზრი იქვე ფახდება (მეორდება ლირიკული პოემის სქემა: ამბავი განსჯა). ასე იკვეთება ხასიათები, უპირისპირდება ერთმანეთს, თბრობის მანძილზევე ხდება თვით მთხრობელის მიერ საკუთარი პოზიციის შეცვლა, საკუთარი ქმედებისა თუ აზრების კრიტიკული გადაფასება.

საოცარი რამ ხდება დღევანდელ სამყაროში. აღამიანთა შორის გლობალურ სოლიდარობას ყოველდღიურ სინამდვილეში ენაცვლება პიროვნების საოცარი იზოლაცია. ამ იზოლაციას სხვადასხვა ფორმა აქვს, სხვადასხვა მიზეზი, სხვადასხვა ხილვით და დაძლევა ამ იზოლაციისა ძნელია, ძალზე ძნელი, ხშირად იგი თვით ჩვენსავე წინააღმდეგობას აწყდება, რადგან შეჩვეული პირი გვიჩვენებს შეუჩვეველ ლხინს.

და აი, პოემის გმირს ურღვევენ ამ მდორე წონასწორობას. სულს რომ აჩლუნგებს, ყველა კანონის დარღვევით ურღვევენ, მაგრამ იმ დიდ უფლებით, რომელსაც სიყვარული იძლევა. და საოცარი მეტამორფოზა ხდება გმირში. პაწაწინა, შიშნარევი დარღები სადღაც ქრება და მოდის დიდი ფიქრი და დიდი დარდი სხვებზე, ყველაზე... და ხმა, რომელიც საოცარ გეშმარიტებას უკარნახებს საბლის მასპინძელს, მისივე სულის ძახილია: ყველაზე და ყველაფერზე

უნდა დარდობდეს, თუ კაცი ხარ და თუ პოეტი ხარ, მით უფრო.

იყავ მღვიძარე, ფრთხილ და მღვიძარე, შენზე მინდობილი ერთი ცხოვარიც არ წარწყმდეს ქვეყნად შენი ბრალითა. არ მოისვენო არც დღე, არც ღამე, თავს არა, სამწყსოს გაუფრთხილდი და აღასრულე ვალი შენი, წინაშე ერის.

„მეექვსე დღის“ ფორმალური თუ კონცეპტუალური ძიებანი მეტად მნიშვნელოვანია და მისი მიგნებების გათვალისწინება თანამედროვე ლირიკულ პოეზიას თუ პოეტურ აზროვნებას უდაოდ გაამდიდრებს.

სამშობლოზე ღრმა ჩაფიქრებამ, თანამედროვეობის შეუფერავმა შეფასებამ ჯანსუღ ჩარკვიანი ახალ აღმართს შეუყენა. პარადოქსია, მაგრამ ეტყობა, შინაგანმა წონასწორობამ შემოქმედებითი თავისუფლება მოუტანა პოეტს, რამაც თავი იჩინა არა მხოლოდ პატრიოტული თემის გაშლაში, მოქალაქეობრივი მოტივების დამუშავებაში, არამედ სატრფიალო და მედიატაციურ ლირიაში, რაც ცალკე დაკვირვების საგნად უნდა იქცეს. აქ კი მხოლოდ მინდა მივუთითო სატრფიალო ლექსებზე: „უშენობა“, „მაწაწინა ჭოჭოხეთო“, „შენი შემოდგომა მხო-

კავს...“, „ბერნისი გახსენება“; მედიატორი ხასიათის ლექსებზე: „ნატირალი“, „ნადირობა“, „გონების ციცილი თუ არსებობს“; ბუნების შეხანიშნავ აღქმაზე, პეიზაჟის ხასიათის ზუსტ გამოხატვაზე ლექსებში: „მაწერი“, „ნოსირი“, „ქუჩა“, „შეხვედრა გაზაფხულის მჯოხანთან“, „პალატა № 12, პირველი მარტი“.

სათქმელი ისიცაა, რომ რიტმული, სტილბრივი თუ საბეობრივი სპექტრი ჯანსუღ ჩარკვიანის ბოლო წლების პოეზიისა მეტად ფართოა: კონვენციური ლექსი და ვერლიბრი (ზუსტი ფუნქციონალური დანიშნულებით), არქაული ლექსიკა და ჟარგონი, პრიმიტიული თუ რთული რითმები... ესეც სათქმელია, ესეც საკვლევი, მაგრამ მე მხოლოდ იმაზე შევჩერდები, რაც გულზე მომხვდა და რამაც მაფიქრებინა, რომ არ შეიძლება იმ აღმართზე, რომელსაც პოეტი შეუდგა, იგი მარტო იყოს...

ათასი თვალი უცქერის მის კიბილს, ათას ყურს ესმის მისი ხმა, ათასი გული გრძნობს მის გულისცემას.

სიმაღლე ერთია, გზა ბევრი. ამ სიმაღლისკენ მიმავალ ძნელ ბილიკს ადგას ჯანსუღ ჩარკვიანი, მძიმეა მისი ტვირთი, მაგრამ მაინც მხოლოდ მან უნდა ატაროს იგი. ერთმა, მუხლგაუბრელად და ერთგულად.

გერონტი გასვიანი

საქართველოს მთიანეთის ისტორიის პრაქიზაზის ნიშნები

მეტწიერული თვალსაზრისი საქართველოს ბარისა და მთის ისტორიულ ერთობას აღიარებს და სვანეთის ისტორიას განიხილავს, როგორც ერთიანი საქართველოს ისტორიის ორგანულ ნაწილს, მისი ცხოვრების მავის-ტრალური მიმართულების მოწიარეს, რომლისთვისაც, ისევე, როგორც საქართველოს მთიანეთის სხვა რეგიონებისათვის, უცხო არ იყო გეოგრაფიული გარემოთი და ზოგიერთი სხვა გარემოებით გაპირიბებული სპეციფიკური თავისებურებანიც. „...ძველ დროს, ფეოდალური ურთიერთობის ხანაში, — წერდა აკად. ნ. ბერძენიშვილი (1964), — საქართველოს შემადგენელ ტომთა შორის სვანეთს ოდნავაც ნაკლები დამსახურება არ მიუძღვის ჩვენი ქვეყნის ისტორიის შემოქმედებით ასპარეზზე, რომ სვანეთი სხვა მოქმე ქართველ ტომთა გვერდით ორგანული და ღირსეული მონაწილეა ფეოდალური საქართველოს სოციალური და პოლიტიკური განვითარებისა... განსაკუთრებით დიდია სვანთა დამსახურება ფეოდალურ-ბატონყმური საქართველოს პოლიტიკურ-წარმატებაში“ (ხაზგასმა ჩვენია — გ. გა.).

ტერიტორიულად მომცრო ქვეყნის, საქართველოს ისტორიული ცხოვრება ძირითადად ერთიანი პროცესია, მისი ბარი და მთა ერთი ბედის მოწიარეა. ამიტომ მისი აღმავალი (ფორმაციული) განვითარება არსებითად ერთიანობით ხასიათდება, თუმცა იმავე გეოგრაფიული ფაქტორის ზოგიერთი კომპონენტის გავლენით, მთა და კერძოდ სვანეთი — შუა საუკუნეებსა და ახალ დროშიც ეკონომიკურად და სოციალურადაც გარკვეულად ჩამორჩებოდა ბარის მოწინავე კუთხეებს, ძველი ურთიერთობის ზოგიერთი გადმონაშთიც მთაში უფრო სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა, ვიდრე ბარში, მაგრამ ეს შეეხება არა მთავარს — ხალხის ცხოვრების, მის მატე-

რიალურ და სულიერი კულტურის ხასიათსა და ბუნებას. უამპირობოდ წარმოუდგენელიც იქნებოდა ქართველი ხალხის ერთიანი ეთნოკულტურული განვითარება, შემდეგ კი მისი ერად კონსოლიდაცია.

სვანეთის წარსულისა და აწმყუს ამსახველი საისტორიო წყაროების შესწავლის შედეგად შემუშავებული თვალსაზრისის გაბათილებისა და მისი საპირისპირო შეზღუდულობის (არსებობდა „გვაროვნული თეორიის“) განმეორების თამაში ცდაა მხოლოდ ბერძენის ნარკვევი „ხუთასი კოშკის მხარეში“.

თვალი გავადევნოთ არასწორ თვალსაზრისს, რომელიც თითქმის ორი საუკუნეა არსებობს და სვანეთის ისტორიის არქაიზებას ეწევა.

საქართველოს მთიანეთის, კერძოდ სვანეთის „პირველყოფილობისა“ და „გვაროვნულობის“ თეორიის დასაბამი XIX საუკუნის პირველ ნახევარში ეძლევა და (შემდეგში სრული მარცხის მიუხედავად) დღემდე განაგრძობს უსახელო არსებობას.

ეს თვალსაზრისი პირველად ცარიზმის ოფიციალური ისტორიოგრაფიის წარმომადგენლებმა შეთხზეს. ჩვენი ქვეყნისათვის არც თუ ისე შედეგითან ვითარებაში, ცარიზმმა კავკასიელთა უკიდურესი ჩამორჩენილობის „დასაბუთებით“ სცადა თავისი „კულტურტრეგარული“ მისიის გამართლება.

ცარიზმის მოხელეთა და ოფიციალური ისტორიოგრაფიის წარმომადგენელთა ზემოხსენებული თვალსაზრისის შემდგომი განვითარება სცადეს ადამიანთა საზოგადოების საწყისი ხანის ურთიერთობათა სოციალოგიური სქემის შემუშავებითა და კონკრეტულ მაგალითზე ზორცშესხმით გატაცებულმა მეტ-ნაკლებად ავტორიტეტულმა მკვლევარებმა, უმთავრესად ეთნოგრაფებმა, რომელთა გაგებით ეთნოგრაფიის მიზანი და მოწოდება სხვა არაფერი იყო, თუ არა უკიდურესად ჩამორჩე-

ნილი, პრიმიტიული ხალხების ყოფაცხოვრების მოდელის კონსტრუირება. ამგვარი მცდელობა მეცნიერული აღმოჩენების საცდურად იქცა და ზანგრძლივი დროის მანძილზე არაერთმა ავტორმა საქმედ გაიხადა.

ასეთ ვითარებაში მეცნიერული თვალსაზრისის პარალელურად უაღიმიდოდ უსაფუძვლო აზრი საქართველოს მთიანეთის მრავალსაუკუნოვანი კარჩაკეტილობისა ჰყენის ბარისაგან მისი სრული მოწყვეტილობის, ჩამორჩენილობისა და სიბნელის თაობაზე. ამ შეხედულების მიმდევრებმა საქართველოს მთიანეთის მცხოვრებნი — სვანები, ხესურები, ფშავლები, თუშები და სხვანი დანარჩენ საქართველოსაგან ხელოვნურად გამოკალკევებს, ერთმანეთისგანაც გათიშეს და მონათლეს, „გვაროვნულ წყობილებაზე გაქავებულ პირველყოფილ დემოკრატიულ საზოგადოებებად“ ან კიდევ „ეთნოგრაფიულ ჯგუფებად“, რომლებიც სოციალური, მატერიალური, სულიერი ცხოვრების ყველა სფეროში უმდაბლეს საფეხურზე გაიუიუნენ. ამგვარი თვალსაზრისის უმთავრეს ნიშან-თვისებას უძველესი ყოფის გადმონათვისების წლადრული გავრცელება წარმოადგენს. ყველაზე საკვირველი და დამაფიქრებელი კი ისაა, რომ საქართველოს მთიანეთის გვაროვნულობის თვალსაზრისის ზოგადი ავტორი ქართული საბჭოთა მეცნიერების მიღწევების უგულვებელყოფით მიქანითურად, პირველ წყაროზე მითითებლად, ყოველგვარი კლევადიების გარეშე იმეორებს. ასე მაგალითად, 1979 წელს გამოქვეყნდა „ნარკვევები სამხედრო საქმის ისტორიიდან ფეოდალურ საქართველოში“, რომელიც სამართლიანადაა გაკრიტიკებული სამეცნიერო ლიტერატურაში (იხ. „მაცნე“, 1981, გვ. 108-124). ავტორი ქ. ჩხატარაშვილი წერს: „მთიან მხარეებში გვაროვნულ-თემური წყობილება ფეოდალური ეპოქის მთელ მანძილზე შემორჩა, ხოლო ზოგ ნაკლებად მისაწვდომ რეგიონში ახალ ხანაშიც განაგრძობდა არსებობას“ (გვ. 25-26). ეთნოგრაფ მიხეილ ჩართლანის თქმით „სვანეთის ტერიტორიაზე მხოლოდ მეთოთხმეტე საუკუნის დასასრულსა და მეთოთხმეტე საუკუნის დასაწყისიდან იწყება ფეოდალიზაციის პროცესი“ (კრებული „სვანეთი“, 1979, გვ. 103; მ. ხერგანი, იღებს ღამე უთენებია“, თბ., 1983 წ.), ამის შემდეგაც ბალსზემო სვანეთში „სამხედრო დემოკრატიასთან“, „საოჯახო და სასოფლო თემთან“, „პატარონიშულ გაერთიანებასთან“ და სხვა ამგვარ „გვაროვნულ-თანაწორუფლებიან და დემოკრატიულ საზოგადოებასთან“ გვაქვს საქმე. ავტორს არ აფიქრებს ის, თუ რაწირად დაიწყო ფეოდალიზაცია სვანეთში ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლი-

სა და ქვეყნის ძნელბედობის თითქმის უაღრესი კრიტიკულ ეპოქაში.

აი, ამასთან დაკავშირებით კიდევ რას წერს მ. ჩართლანი ბალსზემო სვანეთზე: „...როგორც ჩანს, ცალკეული პირები იღებენ წოდებასაც, მაგრამ ქონებრივად მათი მდგომარეობა უცვლელი რჩება, იქ სადაც ფეოდალიზაცია მოხდა სვანეთმა თავისი ტერიტორიის გარკვეული ნაწილი დაკარგა და იმ ტერიტორიაზე ნახვანარი ადგილები დაიჩინა. ასე მოხდა ჩრდილო კავკასიაში: ბაქსანის, თერგის და ყუბანის სათავეებში, სამხრეთში (ზემო რაჭა, ლეჩხუმი, ჭვარი და ახლანდელი აფხაზეთ-სვანეთის ტერიტორია) XIV საუკუნის დასასრულსა და XV საუკუნის დასაწყისიდან სასტიკი შემოტევა“... (კრებული „სვანეთი“, 1979, გვ. 104. ზანგასმა ჩვენია).

ამ ამონაწერში არაერთი გაუგებრობაა: ჯერ ერთი, თუკი ბალსზემო სვანეთში აწნურის წოდება გაჩნდა, რაღა მაინცდამაინც მისი ქონებრივი მდგომარეობა დარჩა საუკუნეებით უცვლელი, როდესაც ეთნოგრაფი-სავე რწმუნებოთ: „სვანეთში V-VI საუკუნეებიდან მაინც (თუ უფრო ადრე არა) არსებობს ძლიერი გამაგრებული ციხეებიც და სუსტად გამაგრებული სახლებიც, რომელშიც ცხოვრობდა შესაბამისად ძლიერი და სუსტი, მდიდარი და ღარიბი“ (იქვე, გვ. 104). გამოდის, რომ სვანეთში ქონებრივი ლიფერენციაცა მხოლოდ გლეხებს ეხებოდა, ხოლო აწნურებს — არავითარ შემთხვევაში; მეორეც, საინტერესოა XV საუკუნემდე სვანეთს თერგის სათავეებში რომელი ტერიტორია (სადაც ფეოდალიზაცია მოხდა?) ეკუთვნოდა; მესამეც, რაწირად შეიძლება ლეჩხუმში, რაჭაში და ჭვარში ფეოდალიზაციის პროცესის XIV-XV საუკუნეების მიჯნით დათარიღება, მით უფრო უცნაურია სვანეთის ფარგლებში ახლანდელი აფხაზეთ-სვანეთისა და ლეჩხუმის გაერთიანება შემოუთმეტე საუკუნემდე, ან როგორ მოხერხდა აფხაზეთ-სვანეთისა და რაჭის მოქცევა სვანეთის სამხრეთში (ახეთი) „გადაადგილებას“ ავტორი რამდენიმე ნაშრომში იძლევა).

ამასთან, სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, რომ ახლო წარსულში, როცა საქართველოს მთიანეთის და, სახელმძღვრ, სვანეთის ისტორიის, მეტადრე კულტურის კლევადიება წარმატებით გაიშალა, სვანთა პირველყოფილობის თეორიას არაერთი სერიოზული მკვლევარი განუდგა.

საკვირველია, თუმცა ფაქტია, რომ ცარი-

ზმის ოფიციალური ისტორიოგრაფიის ფეხს-

გერონდნი ბასპინდინი
საპარტიველო მთიანეთის ისტორიის
არქაიზმის ნიშნები

სმას აყოლილმა, ჩვენი დროის ზოგიერთმა ეთნოგრაფმა სერიოზულად განიზრახა დაამტკიცოს, რომ ისტორიის უმთავრეს და პირველხარისხიან წყაროს, მის უმთავრეს საშენ მასალას, საფუძვლელ-საფუძვლებს წარმოადგენს არა წერილობითი წყაროები, არამედ ეთნოგრაფიული მასალა. მოცემული ფაქტობრივით ნიშანდობლივია ეთნოგრაფმა ჩართოლანის განცხადება: „ადრე აღენიშნე ერთგან, ეთნოგრაფიული საბუთები ისტორიის კმნიან-მეთქი, და მე ვიტყვი, რომ ყველაზე ნაღდ, ყველაზე სარწმუნო ისტორიასაც. ვინც ამა თუ იმ კუთხის საზოგადოებრივ წყობილების კვლევას ისახავს მიზნად, მან პირველ რიგში ამ კუთხის ეთნოგრაფია უნდა შეისწავლოს და მხოლოდ მერმე მოჰქიდოს ხელი დასახული მიზნის განხორციელებას, ეს უფრო ახალგაზრდა მეცნიერების საყურადღებოდ მინდა ვთქვა, — განაგრძოს იგი, — რადგან არის ხოლმე შემთხვევები, როცა ამ უმთავრეს წყაროს, საფუძვლელ-საფუძვლებს გვერდს უვლიან და თეორიული მონაცემებისა და ინფორმაციების საფუძვლელზე აგებენ მთელს კარკაშებს, აბსტრაქტულ მეცნიერულ ცათმჩენებს...“ (მ. ხერგიანი, „დღეს ღამე უთენებია“, ხაზგასმია ჩვენია).

ეცოდნა ამგვარ მსჯელობას და ფიქრს ეძლეოდა... ნათუ ყოველივე ეს მართლაც ასეა და თუ ასეა, დღემდე რატომ ყველასათვის მიუწვდომელი დარჩა ეს ჰერმეტიკობა... მით უფრო მეტ ინტერესს აღვიძოვს „ეთნოგრაფიული საბუთების“ ავტორისეული გაგება, ლეკალიზაცია და ინტერპრეტაცია.

ვიდრე ეთნოგრაფის ნაწერებიდან ამ „სახუთებს“ მკითხველს გავაცნობდით, შევნიშნავთ, ჭირ ერთი, რომ მისი გაგებით სრულებით არაა საჭირო ამ საბუთების ჩსმა დროისა და სივრცის ფარგლებში, დროს, ეპოქას ამ საბუთებისათვის არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს, რადგან ისინი ერთხელ და სამუდამოდ განეკუთვნებიან მარადიულ კატეგორიას. მეორეც, ავტორის გაგებით, „ეთნოგრაფიული საბუთები“, პირველ რიგში კლასობრივსაზოგადოებამდელი ურთიერთობის სტრუქტურის აღსადგენად გამოიყენებიან.

ახლა მივყვით ავტორის მიერ წარმოდგენილ „ეთნოგრაფიულ საბუთებს“ და მის მსჯელობას. „მეზარის“ კულტისა და კერძო სადმი მიძღვნილ შრომაში იგი ირწმუნება, რომ სვანეთში უკანასკნელ დრომდე ყოველ ძველ სახლში თავისი მფარველი ძალა ჰყავდათ ცოცხალი არსების — ხზოს, თავისი, უხუხებელის, ბაყაყის, ჭათმის და სხვათა სახით. ავტორი მთხრობელთა დამოწმებით ლაპარაკს უძეკვლი გახადა, რომ სვანეთში ყოველ ძველ სახლში 1940-იან წლებშიც ცოცხლად

იყო შემორჩენილი მეზარის კულტის მფარველი, რომ ზემო და ქვემო სვანეთის სოფლებში და სხვაგან 1950-იან წლებამდე ჰყავდათ მჭამელი („ქორა მუშევი“): „უშგულში ზოგს ხზო ჰყავდა, ზოგს — უხუნებელი, ზოგს ბაყაყი. სწამდათ, რომ ქორა მუშევის ნახვა არ შეიძლებოდა. ვინც ნახავს, ის მოკვდებოდა. ასახელებენ მაგალითებს, რომ ამა და ამ კაცს უნახავს და მომკვდარა კიდევო. ამბობდნენ იმ სახლში სადაც ხზოა დაჩვეული, მდიდრობა იცისო, სადაც უხუნებელი, იმ ოჯახში მუდამ ცუდი სიზმრები ეხიზმრებოდა“ (მ. ჩართოლანი, ქართული ხალხის მატერიალური კულტურის ისტორიიდან, თბ., 1961, გვ. 172). შემდეგ ავტორი წერს, კალის თემში მეზარის სამყოფი ყველას ძველ სახლში ჰქონდა. მთხრობელი მ. განიძის მონაყოლის საფუძველზე ამბობს, რომ განიძის ოჯახს მეზირად ჰყავდა ჭრელი თავი, რომელიც კედლის ხვრელიდან როგორც კარგი თიქანი ისე იყურებოდა მსხვილი თვალებით“ (იქვე, გვ. 173).

თუკი ავტორს დავუჩერებთ ოჯახის მფარველი „მეზარის სვანეთის ყველა თემსა და სოფელში ნამდვილად ჰყავდათ უკანასკნელ დრომდე“. თითქმის რამდენიმე ხნის უკან „მკლავისოდენა დიდუვალბა მიწის თვლი“ ჭ. ფარჯიანს და სხვებსაც თავიანთი თვლით უნახავთ ლატალში: „ასეთი თვლი იცისო ლენჩერის ფართო ჭალასთან. მისი მოკლა არ ვარგაო, ვერც მოკლავ, ტყვია არ ხვდებაო“ (გვ. 188).

სხვა მთხრობელის დამოწმებით ეთნოგრაფი გვამცნობს, რომ ლატალში ერთი ოჯახის ნატკრის თვლი დევი იყო, რომლის სახელზე ოჯახი ლოცულობდა: „ამ ოჯახს ახალი რძალი ჰყოლია, მასთან დევი ყოფილა მიჩვეული და დროდადრო დადიოდა ამ ოჯახში, ხოლო რძალს ამ დევისათვის პური მიჰქონდა“ (გვ. 184).

რათა თავის ნარკვევს დამაჩერებლობა შემატოს, ავტორი ირწმუნება, რომ ამ მხრივ სვანეთი არ იყო ერთადერთი კუთხე, რომ გველით კულტი ქართლშიც ცოცხლად იყო შემონახული 1940-იან წლებშიც. ანონიმი მთხრობელის გადმოცემით, თურმე ქართლის რომელიღაც სოფლის ძველბერი სახლის შუა ცეცხლთან გველები, როგორც წინაოქმის ისე ედლიოდნენ: „ცეცხლის პირას მოეხვიოდნენ, როცა სახლში არავინ იყო. ზოგი დიდი იყო და ზოგიც პატარა. პატარონი რომ მოკლავდნენ, მამულისაო. ერთ ჩვენს მეზობელთან ზომეურთანაო მოეკლათ, მერე ისე ამოწყდნენ, რომ საწყალს ერთი ქალი ყვანდა გორში, იგილა დარჩა შვიდი შვილის პატრონს“ (გვ. 198).

ეთნოგრაფი მადლიერების გრძნობით აღნიშნავს, რომ ქართლში გველის კულტზე „არანაკლებ საინტერესო ცნობები“ მიაწოდებს სხვა მთხრობელმაც. ერთ-ერთი მათგანის მიხედვით, ერთ ოჯახს, „დიდი ყურებიანი გველი ჰყვოდა“ (იქვე). მეორე მთხრობელის ნაშრომით, „წინათ კი არა, ადგილ-ადგილ ახლაც ყამთ გველი, ოჯახის დოვლათი აქვს“. თურმე „ერთ ოჯახში ახალ რძლებს გველები დაუბოცნათ და თვითონაც ამოწყვეტილან“ (იქვე).

მეოცე საუკუნის სვანეთში თუ საქართველოს სხვა კუთხეებში ვეტორის მიერ აღმოჩენილი ამგვარი არქაული „ეთნოგრაფიული საბუთების“ ჩამოთვლა შორს წავიყვანდა აღნიშნული „საბუთების“ საფუძველზე ეთნოგრაფი დაასკვნის: „ზოგად მსჯელობაში მართლაც ბევრი, რამ ითქვა აქაურობისათვის (სვანეთის გ. გ.) ნიშანდობლივ და სპეციფიკურ მოვლენებზე. ახლა დავუმატებ იმას, რომ სვანეთის სინამდვილეში ეს არქაულობა და სიძველე თავისი გამოვლენების ყველა ასპექტში გაქვავებული, ანდა ჩამქრალი სახით კი არ გვევლინება, არამედ იგი ხალხის ცოხალი ყოფაშია შემოხაზული“. (მ. ხერგიაძე, „დღეს ღამე უთენებია“).

მთხრობელთა შემოადნენი ნაშრომები შესაძლებელია გველის კულტის და რაღაც არქაული რწმენა-წარმოდგენის ოდინდელი არსებობის ფანტასტიკური, გაზვიადებული და დამახინჯებული ანარეკლია, მაგრამ ეთნოგრაფის მიერ ყოველივე ამ ცრუ რწმენების ჩვენი დღევანდლობის რეალობად და ცოცხალ სინამდვილედ, აგრეთვე ამგვარი ზეპირი ლეგენდა-თქმულების ამა თუ იმ კუთხის საზოგადოებრივი წაობლების კვლევის უმთავრეს წყაროდ და საფუძველთა-საფუძვლად გამოცნადება, ყოვლად მიუღებელია.

სხვათა შორის, საკვირველია სვანთა ძველ და XIX-XX საუკუნეების რწმენა-წარმოდგენებზე, ეკრძოდ „მეზირზე“ მსჯელობისას მკვლევარ-ეთნოგრაფს რატომ არ აღეძრა მოთხრობა რისთვისაა აწენებდნენ ამდენ ქრისტიანულ ეკლესიას, სვანეთში რისთვისაა ამკობდნენ ჭვარ-ხატებით, სახარებებით და სხვ. რისთვის იცავდნენ მათ საუკუნეების მანძილზე და, საერთოდ, რისთვის სჭირდებოდათ ყოველივე ეს, თუკი მფარველ ღმერთად „მეზირი“ მიაჩნდათ.

ყველაზე საკვირველი მაინც ისაა, რომ მ. ჩართოლანი წყაროდ შემოთმობავს ამონაწერებს უწოდებს „საბუთებს“, რომლებიც მისი კატეგორიული განცხადებით, „ქმნიან ისტორიას, ყველაზე ნაღ, ყველაზე სარწმუნო ისტორიას“, თურმე ასეთი საბუთთა „ისტორიის უმთავრესი წყარო, საფუძველთა-საფუძვლი“.

ჩვენი აზრით, არასწორია ე. წ. „ოჯახის მფარველ ღვთაებასთან“ (მეზირთან) დაკავშირებული რიტუალის ეთნოგრაფიული ინტერპრეტაცია: თურმე მეზირთან დაკავშირებულ რიტუალს მხოლოდ ქალი ასრულებდა, თანაც ლოცვა-ვედრება ზემოთ ცისკენ კი არა წარმოებდა, არამედ ქვემოთ — დედამიწისაკენ. ამგვარი „მეზირების“ დადგენის საფუძველზე, ავტორი დაბეჭდილებით აცხადებს, რომ ეს რიტუალი მატრიარქატის დროს („შეგროვებითი მეურნეობის გვერდით“ — ე. ი. გვაროვნული წყობილების დასაწყისში გ. გ.) არის წარმოშობილი, მაშინ, როდესაც ქალი იყო მეურნეობისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების წამყვანი ძალა — ეკრიაც ხომ მუდამ ქალის საკუთრებას შეადგენდა“ (მ. ჩართოლანი, ქართველი ხალხის მატ. კულტ. ისტორიიდან, გვ. 201).

ასეთი გამოკვლევები გამოწვეულია XIX-XX საუკუნეების სვანეთის ყოვალცხოვრებაში პირველყოფილი საზოგადოების დამახასიათებელი რელიგიის ძიებისაკენ, ანუ, სხვათა შორის, სხეულები ხანის სვანეთის ყოფის ხელოვნურად დაძველება-გამუქებისაკენ, არქაიზებისაკენ; ამიტომაც, რომ არც ერთ ასეთ ნაშრომში შუასაუკუნეების სვანეთში, მით უფრო მის ბალსზემო ნაწილში, არ მოიხსენიება არც ერთი ფეოდალური ინსტიტუტი. ამ ავტორთა ხელოვნური სქემით იქ ყველგან და ყველად ფერხი უფედესი საზოგადოების ყოვლისმომცველი გადმონაშთები დომინირებენ.

ამ თვალსაზრისის ერთ-ერთი შედეგი ნიშნულია ეთნოგრაფ მ. ჩართოლანის მთავარი ნაშრომი „ეკრია“ და მასთან დაკავშირებული წესჩვეულებები თუ რიტუალები, რომლებიც კაცობრიობის ცხოვრების უძველესი საფეხურის ნიშანდობლივ ფაქტებად და მოვლენებადაა მონათლული. ეთნოგრაფის „მეზირი“ განსაზღვრით, „სვანური სახლის ეკრია... დაუშლელად წარმოგიადგენს ყველა იმ უფუნქციო, რომლებიც სხვა ქართველ ტომებთან დასცილდა ერთმანეთს და ტერიტორიულადაც გაითიშა“ (იქვე).

დამაფიქრებელია სვანურ სახლში ქალებისა და მამაკაცების ცალ-ცალკე სხდომის მაგალითზე კაცობრიობის გარიგებულ მდებარეობას და მამრობითი სქესთა შორის შრომის განაწილების და მათი უფლებების სხვადასხვაობის დადგენის ავტორისეული მცდელობა, ასევე ეკრიასთან დაკავშირებული რიტუალების წარმართული რელიგიის უძველესი საფეხურის გადმონაშთად გამოცხადება.

გერონტი მასპინძი

საქართველოს მთიანეთის ისტორიის არქაიზების ნიშნული

რა დასაშლია, ზედარულია სვანური საქონლის სადგომის — „გვალის“ დეკავშირება იმ უძველესი ეპოქასთან, როცა გარეული პირუტყვის მოშინაულება ხდებოდა, მტკიცება თითქმის: „გვალ წარმოადგენს ისეთ გალიას, რომელიც ერთმხრით, ცხოველებს ბორკავდა და მთელ მის ინსტიქტებსა, და ყურადღებას გარკვეული მიმართულებით მახვილებდა“, მეორე მხრივ „ცხოველს მუდმივად ახლო ურთიერთობაში ამყოფებდა ადამიანთან, აჩვენდა ადამიანს, მის ბინას, მის ატმოსფეროს. ამ გზით თანდათან ათვისებდა მას და ამგვარად მოშინაურების გზაზე აუენებდა“. ხედავთ, ცხოველების ერთ-ერთი პირველი მოშინაურებლებიც სვანები ყოფილან. (კრებული „სვანეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1970, გვ. 88).

დღევანდელ სვანეთში მესაქონლეობაში მამაკაცისა და დედაკაცის განსხვავებული მოვალეობაც გვარგონული წყობილების საწყისი საფეხურის გადმონაშთი ყოფილა: „დედაკაცის საქმიანობის სფეროში ძროხის წველა-მოვლის შესვლა იმ უძველესი ხანის გადმონაშთი უნდა იყოს, როცა ოჯახს დედაკაცი გააგებდა“ (გვ. 96). იქმნება შთაბეჭდილება, თითქმის ძროხას დედაკაცები მხოლოდ სვანეთში წველიდნენ და წველიან, ანდა სადაც კი ქალები ძროხებს წველიან — ეს მატრიაქატის გადმონაშთი ყოფილა!

დღევანდელი ყოფილი რეალობით, საცხოვრებელი და სამეურნეო ნაგებობებით, გადმონაშთური რწმენა-წარმოდგენებით და მათი შესრულების რიტუალებით ზოგიერთი ეთნოგრაფის მიერ კაცობრიობის ცხოვრების პირველი საფეხურების სრულად აღდგენის ამაო ცდების წინააღმდეგ ცნობილი მკვლევარ-ეთნოგრაფი პროფ. შ. გეგეშვიძე სამართლიანად შენიშნავს: „...საქართველოში — ხანგრძლივი, მრავალფეროვანი ისტორიული წარსულისა და უძველესი ცივილიზაციის ამ ქვეყანაში ძნელი წარმოსადგენია, რომ მარტო ეთნოგრაფიით და, გნებავთ, წერილობითი წყაროებით ადამიანი ასე ადვილად მისწვდეს საზოგადოების განვითარების უადრეს საფეხურებს და გულდაჩერებით სრულად აღადგინოს ჭაუფური ქორწინების, ღვინის გვარის თუ ძველი ქვის ხანის სხვა სოციალური სისტემები“ (შ. გეგეშვიძე, ეკოლოგიის... პრობლემები საქართველოში, თბ., 1982, გვ. 72).

„ძნელი დასანახი არ არის, — განაცხადებს მკვლევარი, — რომ ჩვენი სინამდვილის ამგვარი პირველყოფილობის სოციალური სქემებით კვლევა აღმოცენებული და დაფუძნებულია ჩვენამდე მოღწეული ველური ტომების ყოფის მონაცემებზე, რითაც მიგნებულია კვლევის იოლი გზა“ (იქვე, გვ. 73). უდავო ქვეშარტებაა!

ჩვენი აზრით, სინამდვილისათვის პირველი აქვს სვანეთის გვარგონობის პირველყოფილობის დამადასტურებელ მუნჯ მოწმედება კოშკების გამოცხადების ცდებსაც. ეთნოგრაფ შ. ჩართოლანის განცხადებით, სვანეთში V-VI საუკუნეებიდან არსებობდა „ძლიერ გამაგრებული ციხეებიც და სუსტად გამაგრებული სახლებიც“, გვარის დაშლისა და ქონებრივ-სოციალური დიფერენციაციის ძალაუნებური და ერთგვარი აღიარების მუხედვად, ეთნოგრაფის განცხადით, „XV საუკუნემდე მთელ სვანეთში ერთნაირი ვითარებაა“, ამასთან, შუა საუკუნეების მთელ მანძილზე „გლეხი და აზნაური (ვარგი) ჭონებრივად და უფლებრივადაც თანასწორი დარჩნენ“. თითქმის ყოველივე ამას სვანური არქიტექტურული ძეგლები ადასტურებენ (კრებული „სვანეთი“, გვ. 105). მის კონცეფციით, XIV საუკუნის ბოლომდე და XV საუკუნის დასაწყისამდე, — ფეოდალიზაციის პროცესამდე — კერძო ოჯახები მთელს სვანეთში ფლობდნენ ძლიერ გამაგრებულ ციხე-სიმაგრეებს, მაგრამ XIV-XV საუკუნეების მიჯნაზე „ზედაფენების მოშლავრებამ მიწასთან გაასწორა თავისუფლებისა და წინააღმდეგობის კერები, საგვარეულო და სამო საბრძოლო და თავდაცვითი ნაგებობანი“. (შ. ბერგაინი, „ღვთის ღმერთებთან“). იგი ცდილობს დამაშვიტოს, რომ ქვემო სვანეთისა და ბაღსქვემო სვანეთში კოშკები მხოლოდ მებატონეებსა შემორჩათ, ყველა სხვა კოშკები კი იქ მებატონეებმა გელოვანებმა, დაღოშელიანებმა, გარდაუხაძეებმა და დაღინებმა დაანაგრეს, თითქმის გლეხთა ციხე-კოშკები მარტო ბაღსქემო სვანეთშია შემორჩა (იქვე). აჰ, რამდენიმე შეცდომაა: ჯერ ერთი: „თუ V-VI საუკუნეებიდან სვანეთში გვარი დაშლილია და კერძო ოჯახები მთელ სვანეთში ფლობდნენ ძლიერ გამაგრებულ ციხე-სიმაგრეებს“ რანაირად გახდნენ შემდგომი დროის კოშკები (ციხე-სიმაგრეები) საგვარეულო და სამო; მეორეც — ზედაფენების მოშლავრებაც (მისივე სიტყვებით — ფეოდალიზაციის პროცესი) რანაირად შეიძლება ამდგვარად წარმოდგინოთ; მესამეც — როგორ და რით აღგავს მებატონეებმა მიწისაგან პირისა ამდენი კოშკი; მეოთხეც — ვინ არ იცის, რომ ბაღსქვემო სვანეთში დღემდე მოღწეულ 80 კოშკიდან აბსოლუტური უმრავლესობა ეკუთვნის გლეხებს: არღვლიანებს, კაშტანებს, მურღვლიანებს, ჩიტანებს, გერლიანებს, ქალდანებს, ანსიანებს, ცალანებს, წულუკიანებს, დავითიანებს და სხვ. ქვემო სვანეთის კუთხეებშიც (ლაშხეთში და ჩოლოურში) დღემდე შემორჩენილ 21-მდე კოშკიდან უმრავლესობა გლეხების — ონიანების, გიგანების და სხვათა საკუთრებაა. ამასთან, მთელ სვანეთში მრავალი კოშკია და-

ჰქონდა სვანეთში, მაგრამ იმიტომ კი არა, რომ ბატონები იყვნენ. არც არვის სმენია, რომ ვილა-ცემა დაეჩაგროთ, ჰქონდათ, მაგრამ სხვათა თანაბრად ცხოვრობდნენ თავისთვის მშვიდობიანად, გაპირვებულად იყვნენ ხანდახან და დაღლი-ნებულად...“ (იქვე).

აი, როგორც იდეალური, იდეალური. მარ-მონათლი და თანასწორუფლებიანი ურთიერ-თობა და მმართველობა გაბატონებული სვა-ნეთში შუა საუკუნეების მთელ მანძილზე.

პუბლიცისტსა და რესპოდენტს, ჩანს, სწო-რად არ ესმოთ, თუ არა გულისხმობს საყო-ველთაოდ ცნობილი ცნება „სოციალური დი-ქტერმცია“ (რაც საზოგადოების სხვადა-სხვა წოდებად, სხვადასხვა ფენად გათიშვას, მათ სხვადასხვა უფლება-მფლობელობას და დაპირისპირებას ნიშნავს და არა თავისუფლე-ბასა და თანასწორობას, ყოველგვარ პრივი-ლეგიას მოკლებულ აზნაურობას, ასევე თა-ქსიუფალ მეთემეებს. წინააღმდეგ შემთხვე-ვაში, თანასწორუფლებიან საზოგადოებაში, რა მონაცემით შეიძლება ვივარაუდოთ საზო-გადოების სოციალური დიქტერმციაა?

კიდევ მეტი, პუბლიცისტმა და მისმა რეს-პოდენტმა სცადეს არქიტექტურული ძეგლების ღერსებისა და კუთვნილების თავისებური ინ-ტერპრეტაციით, რადაც არ უნდა დაუჭდეთ, დამატებით, რომ თითქმის შუა საუკუნეე-ბას სვანეთში ფეოდალური საქართველოს და, ხანდაზმად, ფეოდალური სამყაროს საპი-რისპირო ვითარება შეიქმნა — თურმე სვა-ნეთში გლეხები ჰქონებოდათ არამედ თუ აზნა-ურებს არ ჩამორჩებოდნენ, არამედ უკეთეს მიწებსა და ტყეებს, კოშეებსა და ეკლესიებს, საცხოვრებელ და სამეურნეო ნაგებობებს ფლობდნენ, ვიდრე აზნაურები. რესპოდენტი გარანტობს და პუბლიცისტი წერს: „...როგორც წესი, სვანეთში ეკლესიის მშენებელი არის საღვთისმეტყველო მეთემე, ან მეთემეთა გაერთი-ნებული გვარები. ასეთთა რიცხვს განეუ-თვნება მესტიის ბერგიანების ეკლესია სო-ფელ ლაბთაგში, რომელიც საცხოვრებელი სახლის კომპლექსშია წარმოდგენილი, მარ-გაინების თარნგუელის ეკლესია სოფელ ლაჩნაგში, ჩართლანების ლაპარის ეკლე-სია ასევე ლაბთაგში“... და შემდეგ: „შეინი-შნება უცნაური დამთხვევა — ეს გვარები, რომელთაც სრულყოფილი კომპლექსები გაა-ჩნდათ, ამავე დროს ფლობდნენ საუკეთესო მიწის სავარგულებს, სავარგულო ტყეებს. ეს კერძომეცხოვრებული დამოკიდებულება გარემომცველი ბუნებისადმი გრძელდებოდა სვანეთში კოლექტივიზაციის დამკვიდრებ-მდე და იმის შემდეგაც რამდენიმე ხნის გან-მავლობაში, რაც აგრეთვე მიგვანიშნებს თა-ვისუფალი სვანეთის სპეციფიკურ მდგომარე-ობაზე, რითაც იგი დამეტრალურად განსხვა-

ვდებოდა საბატონო სვანეთში შექმნილ ციალური და ეკონომიკური, ასევე პოლიტიკური ვითარებისაგან“ (მ. ბერგიანი, „დღეს დამე უთენებია“).

როგორც ვხედავთ, ავტორის აზრით, ბალს-ზემო სვანეთში შუა საუკუნეებში (და შემ-დეგში, ვიდრე 1930-იან წლებამდე) ქონებრივ-მატერიალურად ყველაზე აღწევნულობი იყვნენ არა აზნაურები ყოფიანები, ჩარკიანე-ბი, ეოსელიანები, ქურდიანები, უორულოი-ნები და გოსთელიანები, არამედ ზემოსხენე-ბული ე. წ. „თავისუფალი მეთემე“ გლეხები, ამასთანავე კერძომეცხოვრებული დამოკიდ-ბულება გარემომცველი ბუნებისადმი თურმე მხოლოდ ბალსზემო სვანეთში გრძელდებოდა კოლექტივიზაციამდე და შემდეგაც, რაც თი-თქმის მიგვანიშნებს თავისუფალი სვანეთის სპეციფიკაზე, რითაც ის დამეტრალურად განსხვავდებოდა საბატონო სვანეთში შექმნი-ლი სოციალური და ეკონომიკური, ასევე პო-ლიტიკური ვითარებისაგან.

ეთნოგრაფი მ. ჩართლანი დიდი ხანია ირწმუნება: „დადგენილია, რომ სვანეთში თითქმის ყველგან ეკლესიის კაცებად — საყ-დრი მარე — თავისუფალი მეთემეები ითვლე-ბოდნენ. ფეოდალმა ვერც ზემო და ვერც ქვემო სვანეთში ეკლესია ვერ წაართვა გლე-ხობას. აქ ეკლესიები გვარის ხელში იყო, ზო-გან კი ისინი რამდენიმე გვარის გაერთიანებას ეკუთვნოდა. მაგალითად, მესტიისა წმ. გიო-რგის ეკლესია — ჯგურაგი გვართა გაერთი-ნების — მულჯგურაგის წელი იყო. ამ ფაქტ-ში ჩანს გვარგუფი წყობის გადმონამუშავება და საზოგადოებრივი ურთიერთობის მიმნიშნე-ბელი ძველი ინსტიტუტების გველენაც. ისეთი ინსტიტუტებისა, როგორცაა სასოფლო თემი, საოჯახო თემი (დღიე თაბი), პატრონიზმიული გაერთიანებისა და სხვა. (კრებული „სვანეთი“ გვ. 104; მ. ბერგიანი, „დღეს დამე უთენებია“).

მოცემული ამონაწერი ცხადყოფს, რომ ავტორი ქრისტიანულ ეკლესიას, ფეოდალურ იდეოლოგიას არასწორი თვალთახედვით ავა-სებს.

არაფერს ვიტყვით იმაზე, რომ როგორც წერილობითი ძეგლების მიხედვითაა დადგე-ნილი, სვანეთის ეკლესიათა მნიშვნელოვანი ნაწილის მშენებელი, შემამაობი, ისევე სა-უდრის მშენებელი, უპირველეს ყოვლისა, სო-ციალურად და ჰქონებრივად აღწევებული პი-რები იყვნენ (თუმცა, როგორც ზემოთ და-ვინახეთ, ჩვენი ეთნოგრაფის კონცეფციით ამ რიგის საკითხების უწვდისას მხოლოდ ეთნო-გრაფიულ მასალებს უნდა დაეყრდნო და გაუ-წიო ანგარიში). საკითხავია — რომელიმე გვა-რის, სოფლის ან რამდენიმე სოფლისადმი ეკლესიის კუთვნილება რაინარად შეიძლება იყოს გვაროვნული წყობილების გადმოწა-

შთების მიმანიშნებელი, როცა პირიქით, ქრისტიანობის შემოღება და ქრისტიანული ეკლესია-მონასტრები ყველა ქვეყანაში — ბარშიც და მთაშიც გვაროვნული წყობილების და მისი წარმართული რელიგიის უკუგდების, განდევნისა და უარყოფის მანიშნებელია. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მ. ჩართლანს რომ დაუჭერათ, გვაროვნული წყობილების პირველ გადმონაშთებად თავდაწანაურობა უნდა მიგვეჩინა, რადგან ეკლესია-მონასტერი, პირველ რიგში მათი გვარჩამომავლობის, წოდებრივი პრივილეგიების, ქონებრივ-უფლებრივი ძალების მახასიათებელი და მაჩვენებელია. ამასთან, არც იმაშია არაფერი უჩვეულო რომ სვანეთში ეკლესიები გლეხთა ხელშიც იყოს. საქმე იმაშია, რომ შეძლებულ აზნაურებს და, მით უფრო, თავადებს თავ-თავისი ეკლესია გააჩნდათ, ზოლო საქართველოს მთასა და ბარში გლეხობას (სახოფლო, სათემო და საგვარც) — თავისი. სვანაირად გლეხები ვერც ეკლესიებით ისარგებლებდნენ და ვერც ქრისტიანულ რიტუალებს შეასრულებდნენ. ამასთანავე ვერც ეკლესიები შეასრულებდნენ ფეოდალიზმის იდეოლოგიის შვადახელების როლს.

დამაუიქრებელია მ. ხერგიანის შემდეგი განცხადებაც: „ბარში ეკლესიებსა და მონასტრებს, ციხეებსა და სალოცავებს აშენებდნენ, მთაში კი, და მეტადრე ენგურისა და ცხენისწყლის რეგიონში ტანწერწეტა გოლიათების აღმართვას შეუდგნენ“ (მ. ხერგიანი, „დღეს ღამე უფენია“ ბაზგასმა ჩვენია), არა გვგონია პუბლიცისტისათვის უცხო იყოს, რომ სვანეთი არა მარტო კოშკების, არამედ საოცრად, მდიდრულად გაფორმებულ-შემკული ეკლესია-მონასტრების მხარეცაა (აკი რგი ერთგან ახსენებს კიდევ, რომ მარტო ზემო სვანეთში დღემდე 70 ეკლესია შემორჩა), ზოლო ზემო და ქვემო სვანეთში, ჩვენს

დროში, 200-მდე ეკლესია და ნაეკლესიარია შემორჩენილი (ა. ჩარკვიანი, საბჭოთა სვანეთი, 1974, გვ. 255), რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი X-XV საუკუნეებს განეკუთვნება.

როგორც ცხედავთ, კოშკებთან ერთად, სვანეთისათვის უცხო არ იყო ეკლესიების მშენებლობა. პირიქით, ამ მხრივ სვანეთი ფეოდალურ საქართველოს დაწინაურებული ქრისტიანული რეგიონია.

ნარკვევში „ხუთასი კოშკის მხარეში“ დღევანდელ სვანეთზე მსჯელობისას რამდენიმეჯერ ფიგურირებს ე. წ. „გვარისა და საფლის მახვში“, „მესტიის თეთრი მახვში“ და ა. შ. ყოველივე ეს ეთნოგრაფიული გახმაურებული „გვარისა და თემის“ ზღაპრული მახვშის (ბელადის) გვაროვნული ინსტიტუტის ასოციაციის გამოსაწვევადაა გამოწვეული.

იქმნება შთაბეჭდილება, რომ მ. ხერგიანის პუბლიცისტური ნარკვევი დაიწერა შუასაუკუნეებისა და ახალი ხანის სვანეთის საზოგადოების ეკონომიკური და უფლებრივი ერთფეროვნების, იქაური საზოგადოების ყველა ფენის ან თანასწორუფლებიანობის დასამტკიცებლად — საქართველოს მოცემული კუთხის ისტორიის არქაიზებისათვის.

მთავარი მაინც ისაა, რომ სვანთა „პირველყოფილობისა“ და „გვაროვნულობის“ ფსევდოციენტური თეორია, რომელსაც ზოგიერთი ჩვენი თანამემამულე მკვლევარი ებღუშება, სამწუხაროდ ჩვენი რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთაც, საფუძვლეს და სტიმულს აძლევს საქართველოს მთიანეთის მოსახლეობის მრავალსაუკუნოვანი ჩამორჩენილობისა და მირველყოფილობის შეზღუდულებას; რითაც ქართველი ხალხის წარსული ძალაუნებურად დამცირებულად და დამახინჯებულად წარმოგვიდგება.

ახალგაზრდა მეცნიერი „ცისკარში“

დადილა ბედიანიძე

XVIII საუკუნის რუსული პასტორალი და დავით ბურაკიშვილის „ქაცვია მწყემსი“

დავით ბურაკიშვილი ერთ-ერთი ორიგინალური ფიგურაა ქართულ ლიტერატურაში. იგი გამოირჩევა თავისი მრავალმხრივობითა და ნოვატორობით, ფილოსოფიური სიღრმით.

მის ცალკეულ ლექსებში შეინიშნება პასტორალური სახე-სიმბოლოები და მოტივები, ხოლო პოემა „ქაცვია მწყემსი“, როგორც უკვე აღნიშნულია ლიტერატურის მკვლევართა მიერ, პასტორალურ პოემას წარმოადგენს.

გურამიშვილთან ამ უანის არსებობას თავისი ლიტერატურული-ისტორიული საფუძვლები მოეპოვება. ეს არის XVIII საუკუნის 80-90-იანი წლების რუსეთის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური თუ რელიგიურ-ლიტერატურული ცხოვრება. მწერლის ბიოგრაფიიდან ცნობილია, რომ იგი საქართველოსთან განშორებას შემდეგ ამ წლებში ცხოვრობდა რუსეთსა და უკრაინაში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პერიოდი XVIII ს.-ის 80-იანი წლებიდან 90-იან წლებამდე, ვინაიდან მწერალმა ამ პერიოდში მოიცალა მძიმე სამხედრო ცხოვრებისგან ლიტერატურისათვის.

ჩვენი წერილის მიზანია მე-18 საუკუნის რუსული პასტორალის ძირითადი ნიშუშებისა და ბურაკიშვილის თანამედროვე რუსეთ-უკრაინის საერთო მდგომარეობის მიმოხილვა.

რუსული პასტორალის ჩამოყალიბება სწორედ XVIII საუკუნიდან იწყება, ამ ლიტერატურაში პასტორალი ორი გზით შევიდა:

1. უშუალო წყაროებიდან თარგმანებით (თეოკრიტი; ვერგილიუსი), რასაც ხელი შეუწყო სლავურ-ბერძნულ-ლათინური აკადემიის ღვაწივს.

2. დასავლეთევროპული (ძირითადად — ფრანგული) ლიტერატურიდან; როგორც ვხედავთ, ორივე გზა თარგმანს უკავშირდება. სწორედ ამით უნდა იყოს გამოწვეული პირველ რუსულ

პასტორალებში ტოპონიმებისა და ონომასტიკონის გაუცხოება. რუსულმა ლიტერატურამ, ასე ვთქვათ, მთავარი დახვეწილი პასტორალური ნიღაბი, მაგრამ ამ ნიღბის შეხორცება და გათავისება არ მოხდა რიც მიზეზთა გამო, რომელთაგანაც უთავრესი რუსული ლიტერატურული ტრადიციებია.

პასტორალი რუსეთში ლიტერატურული გზით შევიდა და მხოლოდ შემდეგ გამოჩნდა ფოლკლორში. ნაცვლად იმისა, რომ პასტორალს გამოეყენებინა ფოლკლორი, ფოლკლორმა გადააშუშა იგი. პასტორალებს წერდნენ როგორც ცნობილი რუსი მწერლები, ასევე — ანონიმი ავტორები. წამყვან-თემად მათთან რჩება სიყვარულის თემა, როგორც ყველაზე უფრო დამახასიათებელი პასტორალური ლირიკისათვის. ეს ლექსები სავესებით შეესატყვისება კლასიციზმის კანონებს, აქვებს მწყემსი გოგონა და ბიჭის სატრფიალო შეხვედრებს „იველე“, „ქალაში“ „ბუჩქნარში“ ცხვრების მწყემსვის დროს, მათ ბედნიერ „მწყემსურ“ ყოფას. პასტორალისათვის დამახასიათებელი პირობითობა შენარჩუნებულია. მაღალ წრეებში ყველაზე უფრო პოპულარული პასტორალები შეტანილ იქნა XVIII საუკუნის შუაწლების მრავალ ხელნაწერ კრებულში.

40-50-იან წლებში შეიძლება გავრცელებული პასტორალების არსებობას წინ უძღოდეს ლექსთა მცირე ჯგუფი, რომელთა პერსონაჟებიც იყვნენ აპოლონი, კუპიდონი, ვენერა და ს. შ. ეს იყო ანაკრონტული ხასიათის ლექსები, რომელთაც ხალხურ პოეზიაზე გავლენა არ მოუტანდნიათ, მაგრამ ნიადაგი მოუშალეს რუსულ ხალხურ პასტორალს.

რუსული ლიტერატურული პასტორალის განვითარებაში აღინიშნება ორი პერიოდი: 1. კლასიციზმის იდეებზე შექმნილი ეპოქა-

ბი და იდილიები II. ლიტერატურის დემოკრატიზაციასთან დაკავშირებული სხვადასხვა ფაქტის პასტორალური იდილიები, რომელთაც სენტიმენტალიზმის გავლენა დაიტოვა. პირველი პერიოდში შექმნილი ჰასტორალების ჯგუფითაა ჩვენთვის ახსენებული ჟურნალების — „ტრადიციონალიზმი პრელუდი“ (1759 წ.), რომელსაც სუმაროვსკი სცემდა, „პოლენოვი უფესი“ (1760—61—62 წწ.) — რომელიც ზერასკოვი ხელმძღვანელობდა — გარეშე. გამოდიოდა კიდევ ჟურნალი „ტრადიციონალიზმი მურავი“ (1771 წ.), რომლის გამოცემაც მალე შეწყდა. პირველი ორი ჟურნალი მეორედ გამოიცა 1780 წელს ყოველგვარი ცვლილების გარეშე. თითქმის ყოველ ნომერში შეტანილია იმდროინდელი ცნობილი რუსი მწერლების ესეეები და იდილიები. ამდენად, ლიტერატურული ცხოვრებით დაინტერესებულ ადამიანს ყოველგვარი საშუალება ჰქონდა“ გაეცნობოდა მათ.

ამ ჟურნალებს ფურცლებზე ორიგინალურ ნაწარმოებთა გვერდით იბეჭდებოდა თარგმანებიც. მაგ. „ტრადიციონალიზმი პრელუდი“ 1759 წლის თებერვლის ნომერში დაბეჭდილია ბიონის „ადონისის დატერების“ კოზიკისეული თარგმანი, ხოლო იგივე ჟურნალის 1759 წლის თებერვლის ნომერში დაბეჭდილია ბიონის II, III-IV იდილების და მოსხის იდილია — „ლოკოლიტი ერასი“-ს მისივე პარაფრაზი თარგმანებით. „პოლენოვი უფესი“ 1760 წლის ივნისის და ივლისის ნომერებში — პორაციუსის, I, XVI, XVIII ოდები, ასევე — თეოკრიტის „თაფლის ჭურჭლის“ პრიკლასნიკისეული თარგმანი და მაღამ დეზუდერის „სიზმარი“-ს კარინისეული თარგმანი.

1777 წელს ცალკე წიგნად გამოიცა ვერგილიუსის გეორგიკების და 1 ესეოსის 3-ე გარუბანის პოეტური თარგმანი ლაინიურიდან, ხოლო თეოკრიტის 12 იდილია, ჩვენთვის გაუგებარი პრინციპით შერჩეული, ძველი ბერძნულიდან თარგმანა და გამოსცა ე. სფერიძის 1808 წელს. ეს იყო პირველი ცდები ამ ორი ავტორის რუსულად თარგმანა-გამოცემაში.

ტრედაკოვსკი, ლომონოსოვი, ზუმაროვოვი, ზერასკოვი, მაიკოვი, რუცესკი პოპოვი, კასტოვი, აბლესიშოვი, კარაშინი — გუარამიშვილის თანამედროვე ეს მწერლები და უცხოურულად ამდიდრებდნენ რუსულ ლიტერატურას თარგმანებითა თუ ორიგინალური პასტორალიებით.

რუსულ პასტორალს ახასიათებს იდილიური მოტივების სივრცე და იგი სოფლური ცხოვრების გაიდუღებას ემსახურება. წმინდა პასტორალური პრობლემატა პისთვის უცხოა. სოფელი, როგორც ადამიანური თავისუფლების, თანასწორობის, დემოკრატიზაციის,

სიმშვიდის, სიწმინდის, ლაღი სიუყვარულის წიაღი — ასე წარმოედგინა რუს თავადმჯდომარე ინტელიგენციას იგი. ეს ანატიკური ნაურთულ ინტელიგენციას იგი. ეს ანატიკური მიზნული იყო განპირობებული: ბატონ-უმოვის საკითხის გამწვავება, რაწმინდითა მომრავლება-დაწინაურება, სიყვარული და მლიქვნელობით აღსავსე სამეფო კარისა და მაღალი საზოგადოების ყოველდღიური ინტრიგები ამ საზოგადოებიდან გაქცევისაკენ უბიძგებდა ადამიანს. ამავე დროს, მემამულეთა ლტოლვა საკუთარი მეურნეობისაკენ გაიზარდა, რათა შეეთვისა მთელა-პატრონობით გაეწვდოდა შემოსავალი. ისინი უარს ამბობდნენ სამხედრო სამსახურზე. ბიუროკრატიული ხელისუფლება, საიდუმლო კანცელარია და მისი აგენტები, მეფის თვითმპყრობელობა, პოლიცია, მოქმედების თავისუფლების ყოველგვარი გამოვლენის ცდის ჩახშობა აიძულებდა პროგრესულად მოაზრებულ ადამიანს, სახელმწიფოს მონად და სტერეოტიპად გადაქცეულიყო. სამართლიანად აღნიშნავს გ. გუკოვსკი, რომ ამ პირობებში არსებობდა თავის შვილის ერთადერთი საშუალება — სოფელი, რომელსაც დაუსრულებლად ასახედნენ ხოტბას, დაუსრულებლად აიძულებდნენ და მიესწრაფოდნენ XVIII საუკუნის რუსი მწერლები (ე. წ. „მემამულური რუსიზმი“). მათი ლიტერატურა სოფლად ცხოვრების პროპაგანდის საშუალებად გადაიქცა. თავადანაურული მწერლობის ძირითადი და უსაყვარლესი ფაქტი იყო პოეზია. იწერებოდა საწმიო, ამაღლებული სტილის პოლიტიკური მნიშვნელობის ოდები, ეპიკოლოგიები, სატრეფიკო ეპიგრაფიები, მწვერბული იდილიები, ეპიკოლოგიები, ფილოსოფიური ხასიათის ლირიკული ლექსები ეთიკურ პრობლემებზე. წმინდა ლირიკაში, სადაც აღწერილია სატრეფიკო ტანჯვა, ხშირად მოჩანს ქორწინებისადმი სერიოზული და მოკიდებული მითითებები, ვრცელის თავისუფლებაზე მსჯელობა (როგორც ზედადთ, გარდა რელიგიური ლიტერატურისა). რუსული სინამდვილიდანაც შეიძლება შესულიყო ეს პრობლემატიკა და გუარამიშვილის „ქაცვია მწყემსში“, ისევე, როგორც დიდაქტიკური ელემენტები, რომელიც მოხლეკად ამ საუკუნის რუსულ ლიტერატურაში). ამ ლექსებს აქვთ ლირიკული მსჯელობის ფორმა და არა მორალის მშრალი გაკვეთილის სახე, მათი მხატვრული ქსოვილი მდიდარია ფერებით და ელასტიური, რაც თამამად შეიძლება ითქვას „ქაცვია მწყემსის“ მისამართითაც — ურთულესი პრობლემები იოლად აღსაქმელი ფორმითაა გადმოცემული.

მართალია, რუსული პასტორალის ჩამოყალიბებას სუმაროვსკის შემოქმედებას უკავშირებენ, მაგრამ ჭკრ კიდევ ლომონოსოვთან გვხვდება ამ ფაქტის პირველი ნიმუშები. დასაწყისისათვის, როგორც ლომონოსოვთან, ასევე — ტრედაკოვსკისთან, მოგვიანებით კი —

სუმაროკოვთან — შეინიშნება ორი მიმდინარეობა: წმინდა — პირობითი პასტორალი ფრანგული ტიპისა და ყოფითი ჩანახატების ცდები. ანტიკური პასტორალის უშუალო გავლენა აქ არ გვხვდება, ანტიკური ანტურაჟი მხოლოდ თარგმანის გზით უნდა იყოს შესული. ასეთია, მაგალითად — ლომონოსოვის მიერ 1788 წელს თარგმნილი ფრანსუა ფენელონის მიერ 1661 წელს აბაღ დე ლანერონისადმი მიძღვნილი ოდა, რომელიც სავსეა თეოკრიტიკული რემინისცენციებით. ვასილ ტრედიაკოვსკის პასტორალური ხასიათის ფრანგული თუ რუსული ლექსები და თარგმანი პოლ თალმანის რომანისა „მოგზაურობა სიყვარულის კუნთულზე“).

ადრეული რუსული პასტორალის საინტერესო ნიმუშს წარმოადგენს ლომონოსოვის მიერ გრაფ კირილე გრიგორის ძე რაჭუმცვისადმი მიძღვნილი ოდა მის უკრანის გეტმანად დანიშნებასთან დაკავშირებით — „პოლიდორი“ (1750 წ.). გეტმანი, როგორც მწყემსი (ყურადღება მიაქცევთ სიმშოლიკას) უკრანისა, პოლიდორის — ბერძნული მითოლოგიის პერსონაჟის სახელითაა წარმოდგენილი. ოდა არის საზოგადო, ენაოებისა ვერგალიუსის VIII ეკლოგას, რომელიც თავის მხრივ, თეოკრიტის IV-V იდილიების საფუძველზეა დაწერილი, ამავე დროს, რუსული თანამედროვეობა აბაღ დავიწყებული — შექებულია დედოფალი ელისაბედი, პეტერბურგი, თვით რაჭუმცესი — პოლიდორი, მისი მეუღლე ეკატერინა.

ლომონოსოვის დიდ გავლენას განიცდიდა სუმაროკოვი. იგი გაცილებით ლირიკული იყო, ვიდრე მისი წინამორბედი — ტრედიაკოვსკი პნ კანტემირი, რომელმაც ასევე განიცდიდნენ ლომონოსოვის გავლენას. ეს განსაკუთრებით მის პასტორალურ ლექსებში შეინიშნება, რომელიც რიცხვშია ათობით ეკლოგა და იდენტია სუმაროკოვის ეკლოგებში პირობით — სქემატური, აგებულია ფრანგული პასტორალების ყაიდაზე და ერთფეროვანი სატრფიალო თემატიკისა თუ ფრიგოლური სცენების გარდა, მკითხველის გულს და ვიწებებს ვერაფრით გაახარებს. პირველი მიზანი აღბათ ის იყო, აღედგინა უკონფლიქტო პასტორალური უტოპია, რომელსაც ყოველდღიური პროზისგან უნდა ეხსნა ადამიანი. ეკლოგათა შორის გვხვდება თარგმანი ფონტენელის V ეკლოგისა. ტოპონიმიკა და ონომასტიკონი მის ეკლოგებში იმდენად ზოგადია, რომ საკუთარ სახეს კარგავს და პასტორალური სამყაროს კუთვნილებად განზოგადებულიად გვევლინება. ისინი აბარუსული ლიტერატურული ხასიათისაა და სტაჟურეთ-ერკობული პასტორალიზმი სიუჟეტებიდან უნდა იყოს ნახსენები. ამგვარი ზოგადობა, რომელიც ხშირად გარკვეულ საერთაშორისო, ზოგადადამიანურ, ზოგადასაკაცობ-

რიო პრობლემებსა და სამყაროზე შეფასებებს საერთოდ ახასიათებს რუსულ პასტორალს. იგი იმდენად არ არის რუსული მოვლენა, რამდენადაც ეალექტიკური და ზოგადია. ეს განზოგადება ნაწილობრივ ახასიათებს დავით გურამიშვილის „ქაცვია მწყემსისა“, სადაც არც ერთი ტოპონიმი არ გვხვდება და სადაც ერთადერთ-ხელა მოხსენიებული ქაცვიას გარდა ერთადერთი საკუთარი სახელი ღელა, მაგრამ ქართველი მწერლის პოემას ეროვნული სული, ქართული ანტურაჟი ისტორიული მომენტების და ზენიველუბების აღწერა უნარჩუნებს საკუთარ სახეს — რომელ ენაზეც არ უნდა ითარგმნოს, იგი მაინც ქართულია. მხოლოდ მწყემსის სახელი „ქაცვია“ რად ღირს, თეოკრიტიკსა და ვერგალიუსის შემდეგ არც ერთ ბუკოლისტ მწერალს არ მოუხსენებია ასეთი სპეციფიკური, წმინდა ბუკოლიკური და ამავე დროს — ეროვნული სახელი.

ჩვენთვის ცნობილია, სუმაროკოვის მიერ გადქცეული ფსალმუნები, მისი ლოცვები, სადაც იოლი საცნობია ქრისტიანული ალტეგორია. იგივე ითქმის ტრედიაკოვსკის მიერ თარგმნილ ზემოხსენებულ თარგმნილ რომანზე. ამრიგად — პასტორალური ალტეგორია, რომელიც ნათლად ჩანს გურამიშვილას პოემაში, მხოლოდ რელიგიური ლიტერატურულიდან არ უნდა მოდიოდეს, შესაძლოა, თავის წინამორბედ რუს მწერალთა გავლენის შედეგაც იყოს.

საინტერესო ფაქტია, რომ ქორწინების და ოჯახის უფრო მეტისმეტად დაინტერესებული იყო XVIII საუკუნის რუსული მწერლობა. არაერთგზის გვხვდება ავი ცოლის, ახალგაზრდა ცოლის და მხოცი ქმრის დამოკიდებულებების პრობლემა.

1780-70-იან წლებში გაბატონებულ თავადზნაურულ ლიბერალიზმს თანდათანობით გამოუჩნდნენ მოწინააღმდეგენი — ი. წ. „ქვედა ფენები“ — ვაჟართა, მეშჩანთა, წყრილბურჟუაზიული ინტელიგენციის წარმომადგემლები, არა მხოლოდ დედაქალაქში, არამედ პროვინციაშიც. კლასიციზმის იდეები მათთვის უკვე უცხო იყო, ლიტერატურასა და ხელოვნებაში ბუფონურ ელემენტს ანიჭებდნენ პრიმატს. უცხო ენათა უცოდინარობისა და კლასიკური განათლების გარეშე მათი თვალსაწიერი მეტად ვიწრო იყო, თუმცა ამას მოჰყვა თავისი დადებითი შედეგაც: ფრანგული პასტორალების სქემატური მიმჭყველმოს ნაცვლად სპონტანურობა მშობლიური ფოლკლორით დაინტერესდა. ამ პერიოდთან დასაწყისიდან ჩულოკოვის და პოპოვის ფოლკლორული კრებულები და ძიებანი, ფოლკლორის და ლიტერატურის ურთიერთშეკრება. პოეზიას, როგორც უანის, პრიმატი ჩამოერთვა, წინ წამოვიდა ყოფითი კომიკური ხასიათის ნაწარმოებები (მაგ. ოპერები და კომედიები). ამ მოვლენის შედეგია გურამიშვილის „ქაცვია მწყემსის“

კომიში, და მასში სანახაობითი ელემენტის სიმრავლედ.

„მწევრმსურთ პოეტის“ მათეო ციკლები ავსებადნენ XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის კრებულებს. იმატა მწევრმის გოგო-ბიჭის შეზღუდვის ნატურალისტურმა აღწერამ. ჯერტი ხალხურ წრეებში. ფოლკლორში ისევ, როგორც ანაკრონოტიკას, არც პასტორალს არ დაუთვრებია ღრმა კვალი. ამ საკითხს ვრცელ გამოკვლევას უძღვნის ა. მ. ნოვოკოვა, რომელიც აღნიშნავს, რომ ერთადერთი გამოწვევაა პოპულარობის თავდაპირველი ფოლკლორში იყო პასტორალი სამონადირეო თემაზე, იგი არა მხოლოდ ლექსად იყო გავრცელებული XVIII საუკუნის ბოლოს, არამედ — იმდროინდელ კიდეც. იგი მუხობურ კრებულებშიც კი იქნა შეტანილი.

საუკუნის ბოლოსათვის პასტორალი განიცდის სენტიმენტალიზმის გზვლენას. მწევრმის ხალხური არა მხოლოდ მღერის, არამედ — კანცის კიდევაც. დემოკრატიზაციასთან დაკავშირებით, ქრება ანტიკური სახეები და ფრაგმენტული ნაწარმოების გამოჩნა საზოგადოებრივი ადგილი სოფელი თუ დაბა, მწევრმის გოგო-ბიჭი სოფელში გოგო-ბიჭად გადაქცენ. გადელელებულია სენტიმენტალური განუშარტება სოფლად. „სოფელური ქოხი“. სოფლური და არა მწევრმური ცხოვრების გადელელება იგრძნობა განსაკუთრებული მხატვრული სიმძაფრით სწორედ XVIII საუკუნის ბოლოს შემწილ პასტორალებში, როგორც ღრმადი დამოკიდებულება მათ მიმართ მდებარე აქტიურობა, ვინაიდან ამგვარი ნაწარმოებები სხალბუ უფროს ჯერო უაზოვდება, ვიდრე ცივი და ამაღლებული კლასიციტური ლიტერატურა. პოეტური ენა უკიდურესად გაზაღებულია თითქმის ვულგარულობამდე. მწევრმის გოგო-ბიჭი შეზღუდულად, მათი გრძნობები აღწერილია შეუღამაზებლად, ნატურალისტურად, სამაგიეროდ, აქ უფრო მეტია რელიგოზური ელემენტი, რამაც ხელი შეუწყო რუსულ ზალხურ სიმღერებში პასტორალური სიუჟეტების და მოტივების გავრცელებას. მაგალითისათვის ა. მ. ნოვოკოვა ახსენებს 90-იან წლებში სიმღერათა კრებულში შეტანილ პასტორალს. — „Как шел пастух до погоста“. თუ განვიხილავთ გუარამიშვილის პოემას XVIII საუკუნის ბოლოს შემწილ პასტორალების ფონზე, უდავოდ ბევრ საერთოს დავანახავთ მათ შორის. სენტიმენტალიზმი იქნება ეს თუ უფროთი ელემენტის მომძაფრება, ანტიკური ტერმინოლოგიის უქონლობა თუ უნებ გამოთქმთა სიმრავლე, ზალხურობა თუ სოფლური ცხოვრების გადელელება, მწევრმის გოგო-ბიჭის სიუჟეტის აღწერა ვულგარული, ნატურალისტურად დაუყვანილი რელიგოზური შტრიხებით — ეს ყველაფერი ამ პერიოდის რუსული პასტორალების და სწორედ ლიტერატურული

მოვლენების მახუალებით არის მის პოეტურ ში შესული.

ამასთანავე, ნიშანდობლივია, რომ სამზოზლოსთან დღი წნის განზოგების შემდგავ შეძლო პოეტმა, მესხიერებაში აღედგინა სიუჟეტის შთაბეჭდილებები, შეინარჩუნებინა ქართული კოლორიტი, ზალხურობა, როგორც ლექსიკაში, ასევე — პერსონაჟთა ხასიათებში და ჩაცმულობაში, წეს-ჩვეულებებში (მაგ. ქორწილი, აღაპი და სხვა).

ამ პერიოდის მწერალთა ნაწარმოებებში პასტორალური მოტივი შეფარებულია ზატოყნობის გადელელების თემატთან, მაგალითისათვის დავასახელებთ ვ. მაიკოვის ორ დრამას: „Аркас и Ириса“ და „Деревенский праздник“ (1777). ავტორი აშკარად ეზნობა ზატონეზობას „სოფლურ დღესასწაულში“, ზატონეს საკუთარი სახელები კი არ ჰქვიათ, რაც მიგვანიშნებს, რომ მას მზედელელებაში ჰყავს არა რომელიმე კონკრეტული პერსონა, არამედ — მთელი ფრის წარმომადგენელი და წერს არა კონკრეტულ, არამედ — ტიპურ საზოგადოებრივ მოვლენაზე, სიუჟეტური ღრმადი ორი მწევრმის — მღერის და ნადიდებს სიუჟარული. პიესა შემწილია რუსული კომიკური ოპერის ძირითად მოტივზე — მანკიერი ქალაქის და წმინდა სოფლის დამირის პირებაზე. მართალია, გუარამიშვილიან ამგვარი დამირისპირება არ გვხვდება, მაგრამ მისი პოემა უდავოდ დავალებული უნდა იყოს მაიკოვის ზემოსხენებული ნაწარმოებისგან თავისი პირობებისა და ზატვის მეთოდით (საკუთარ სახელთა უარყოფა). აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მაიკოვისგან განსხვავებით, ზატონა ფენას გუარამიშვილი არ გვიხატავს.

მაიკოვის თანამედროვე მეორეპირისხივანი რუსი პოეტი — ევმი ივანეს ძე კასტრკი (1760-1790), სენტიმენტალიზმის ერთ-ერთი პირველი მიუწეველი, თავის იდილიებსა და ეკლოგებში დომინანტის და სუპაროკოს ბატავს. მასთან გვხვდება ტოპონიმიის და ონომასტიკონის გაუცხოება, რითიც განზოგადების პრეტენზია იქნება. მხოლოდური და ლიტერატურულ-პასტორალური ცნებების შერწყმა — ეს მხატვრული ხერხი სანტერესოდ გამოუენა გუარამიშვილამ. მხოლოდური სენტიმენტალიზმის გავლენით უნდა იყოს სწორედ, მისი მწევრმები მტისმებოდ ემოციური რომ აჩიან და ტრადიულ მანიაც არ ამოზენ უარს, როცა სრულიად არაა ამისი საპირობა, აქ კასტრკის გარდა, კარამიშინაც უნდა მიუძღოდეს წვლილი.

იდილიურ მოტივებსა და განწყობილებებს შეიცავს აბლენიშოვის ოპერა „Мельник, колдун, обманщик и сват“ (1778 წ.), რომლის სიუჟეტიც რუსოს „სოფლის ჯადოქრიდან“ მოდის. ჩვენთვის საინტერესო პერსონაჟია სო-

ფლის მეწიწიკილი თადეოზი (Фадеев), რომელიც შუამავლის როლს ასრულებს და შეეცარება გლეხის გოგობის — ანიუტას და ფილემონის ხელს უწყობს დაქორწინებაში, საინტერესო მისართებაშია ეს სახე „ქაცვია მწყემსისაჲ“ გლეხის სახესთან, რომელიც ასევე მოხერხებულად დაქორწინებს ქაცვიას მამს და მის სატყვოს. მოხერხებული შუამავლის სახე ჯერ კიდევ ანტიკური კომედიებიდანაა ჩვენთვის ცნობილი (ფრანგულ კომედიაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ), ამდენად — პარალელი შეიძლება, ზოგადი ხასიათისა და ჩაითვალოს და აბელისოვის უშუალო გაგლეხნათან არ გვეპოვდეს საქმე. ჩვენ მხოლოდ ამგვარი პერსონაჟის გურამიშვილთან არსებობის ფაქტს აღვნიშნავთ.

იგივე სიუჟეტზე (შუამავლის გარეშე) შექმნა თავისი კომიკური ოპერა „ანიუტა“ მინიელ პოპოვი.

ფანტასტიკური-იდილიურ ელემენტს შეიცავს სოციალისტის ფოლკლორული სიუჟეტზე შექმნილი პოემა „Душенька“.

როგორც ვხედავთ, სურათი მეტად მრავალფეროვანია: რუსული პასტორალური ლიტერატურა, დაწყებული ფსალმუნების გაღმევივით ვადრე კომიკურ ოპერებამდე, საინტერესოდ ვითარდება სწავლასზე ლიტერატურულ მემკვიდრეობაზე (თავდაზნაურული ლიტერატურა, რუსიზაციები, სენტიმენტალიზმი და ა. შ.), პოეტალ-პოლიტიკურ პრობლემათა (ბატონების გამწვანების საკითხი) და რელიგიურ ნაწარმოებთა შესაზამისად, გურამიშვილის პოემის პარალელმატიკა და თემატიკა ახალი არ არის, მაგრამ გამოხატვის ხერხები სრულიად ახალია. მან მოახერხა თავის ნაწარმოებში შეენახა ეროვნული სული, ისე, რომ პასტორალისათვის დამახასიათებელი ზოგადობა არ დეკარგა; შექმნილი, ანტიკური თუ დისავლეტიკოსული გავლენებისაგან დაცვა იგი და არც რუსული პასტორალისათვის დამახასიათებელი, სიუჟეტური თუ კამპოზიციური მსგავსებას რუსულ პასტორალთან, რომელთაც პოეტი ალბათ კარგად იცნობდა, მასაც პოემა არ იჩენს.

და ბოლოს, ყურადღება გვანდა შევაჩეროთ ერთ საკითხზე, რომლის გარეშეც გურამიშვილის რელიგიურ-ფოლკლორული შეხედულებათა გაგება ალბათ შეუძლებელია — ესაა მასონობა. მასონობა, ამ ურთულესმა რელიგიურ-ფოლკლორულმა მიმდინარეობამ, XVIII საუკუნის განმავლობაში და განსაკუთრებით, მის ბოლო ათწლეულებში, დიდი გავლენა მოახდინა არაერთ იმდროინდელი მწერლის თუ მოაზროვნის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაზე, როგორც დასავლეთ ევროპაში, ასევე — რუსეთში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, დღისმოსრწმუნე, განმარტული და ბუნების წიაღში მის ორგანულ ნაწილად მცხოვრები თავისუფალი ადამიანის იდეალი, რომლის სულიც ამდღეული იყო რელიგიური ლიტერატურით, მეტი რომ არ შეიძლება, ისე

მიხედვებზე გურამიშვილის პოემის პერსონაჟთა ხასიათებს. მას ადისტურებს არა მხოლოდ შემოხსენებული პოემა, არამედ — მთელი მისი შემოქმედება.

ჩვენი ვარაუდით, პოეტი მასონური მიმდინარეობის განვითარების ორივე მთავარი პერსონაჟისათვის დამახასიათებელი საუკეთესო იდეალის გაერთიანებას უნდა ცდილობდეს თავის „ქაცვია მწყემსისა“, რამაც გამოიწვია ალბათ მის პოემაში არსებული ზოგიერთი წინააღმდეგობრივი შეხედულებანი წინააღმდეგობისაგან. 1760-70-იანი წლების დასავლეთეუროპული ვოლტერიანობის მორალური ამოცანები — წინააღმდეგ და ფიზიკურად ძლიერი ქანსალი ძალადობის ინსტიტუტების დაცვა ეკლესიის ძალადობისა და ბიუროკრატისმისაგან, ისე, რომ მისი წინააღმდეგობი სიწმიდედ იქნება ალბათი და პუგაროვის აქანების შემდგომი რეპრეზენტაციური განწყობილებები როგორც კრიტიკების, მარტინისტების, შარკის მიმდევართა სწრაფი შეადამიანურისა და მისტიკური აქანების სათანადოდ აისახა იმდროინდელ რუსულ ლიტერატურაში. ისმის საკითხი: ხომ არ უკავშირდება შემოხსენებული მასონური მიმდინარეობათა — მასონთა ბოლო პერიოდის იდეებს „ქაცვია მწყემსის“ ერთგვარი რიგორიზმი? ჩვენი წერილის მიზნობრივად ხასიათის ამ საკითხზე დაწერილებით მსჯელობის საშუალებას არ გვაძლევს, რაც ალბათ შესაძლებელი გახდება. მისი შემდგომი განხილვის შედეგად, ჩვენ შევძლებთ, დავგებთა გურამიშვილის თანამედროვე რუსული პასტორალიკისათვის უფრო მეტი რაღაც გამოხატული თავისებურებებით და წარმოშობის მიზეზებით და მიტოვებულობა ამ მიმართულებით ზოგიერთი ტიპოლოგიური მსგავსების ფაქტით.

სიუჟეტური მსგავსებას გურამიშვილის პოემა რუსულ პასტორალთან არ იჩენს, მაგრამ მხატვრული ხერხებით და იდეურ-თემატიკურ ხაზით იგი ენათესავება XVIII საუკუნის ბოლო პერიოდის ამ უარსა ნაწარმოებებს. რუსული პასტორალი არის წმინდა ლიტერატურული ხასიათის მოვლენა, განხვადებით ძველი ბერძნული და ფრანგული პასტორალისაგან, მისი ავტორთა ინიციალის საკითხი არ ისმის. აქ გვაქვს „ლიტერატურა ფოლკლორში“ და არა — „ფოლკლორის ლიტერატურაში“, ამდენად, ფოლკლორული წყარო არც გურამიშვილის პოემას არ ასახდარებს, თუ არ ჩავთვლით ცალკეულ, შემთხვევით ხასიათის სატყვიალოს მოტივებს და რეზინისცენიებს ხალხური პოეზიიდან. გურამიშვილის პასტორალი არის ლიტერატურული ხასიათის, დამოუკიდებელი სიუჟეტის მქონე ფოლკლორული კოლორიტით გამდიდრებული პასტორალი. მას ახასიათებს ყველა ის თავისებურება, რომელიც გვხვდება XVIII საუკუნის რუსული პასტორალის და რუსული ლიტერატურის განვითარების გზაზე.

შერნალ „ხისკრის“ 1984 წლის ნომრების შინაარსი

მოწინავე წარიღები

- ჩვენი უპირველესი საზრუნავი — № 4
საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის რიგგარეშე პლენუმი (1984 წლის 18 თებერვალი) № 3
სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის ამხანაგ კ. უ. ჩერნენკოს სიტყვა — № 3
სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიბუროს წევრის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის ამხანაგ ნ. ა. ტიხონოვის სიტყვა — № 3
სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიბუროს წევრის, სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მდივნის ამხანაგ მ. ს. გორბაჩოვის გამოცხადება — № 3
კონსტანტინე უსტინის ძე ჩერნენკო — № 3
სკკპ ცენტრალური კომიტეტის სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიმართვა კომუნისტურ პარტიას, საბჭოთა ხალხს — № 3
უკვდავი ტრადიციების ერთგულება — № 6
დავამკვიდროთ ცხოვრებისეული სიმართლე, სოციალიზმის მაღალი იდეალები — № 11
სამომავლო ამოცანები — № 12

მოთხრობები, რომანები, პიესები

- ახაშიძე მერაბ — ცეცხლი. მოთხრობა, № 9
ბიბილოტი თამაზ — შეიღი ხმისა და ტროლუსათვის. რომანი, № 2, 3, 4, 5, 6, 7
ბრეგვაძე ლალი — დღესასწაული. მოთხრობა, № 2
გელაშვილი ნაირა — „ამბრნი, უმბრნი და არაბნი“. მოთხრობა, № 1, 2
გიორგობიანი რამაზ — ოქახური იდილია. მოთხრობა, № 1
გომურაშვილი ზურაბ — ქვევრი. მოთხრობა, № 6
დავლიანიძე ქემალ — შემობრუნება. რომანი, № 4, 5, 6, 7, 8, 9
დოჩნაშვილი გურამ — ცალ-ცალკე და ერთად. თანამედროვე ზღაპარი, № 10

- თანდაშვილი თაფლო — ბაცანა. მოთხრობა, № 11
თორია ზურაბ — გაუსაძლისი დღეთა დასასრული. მოთხრობა, № 10
ინანიშვილი რევაზ — სამაგიდო რვეულებიდან, № 1
კალანდია ზაურ — ზვარაკი. რომანი. დასაწყისი. № 12
კეჭელაძე გიორგი — კარავი ღრუბლებზე. მოთხრობა, № 1
ლანჩავა თიემურაზ — მოთხრობები, № 8
მიშველაძე რევაზ — ნოველები, № 4
მორჩილაძე მიხეილ — ცხენი ქალაქში. მოთხრობა, № 8
მორი რამაზ — სალტო-მორტალე. მოთხრობა, № 10
ნემიშვილი გურამ — ფოლადის ბაგირი. მოთხრობა, № 3
ონაშვილი ნათელა — ზამთრის ღრუბლიანი დღე. მოთხრობა, № 3
ფეტეშელაძე გური — ხასიათები რომანიდან, № 6
ქარჩიაძე ქემალ — სოლომონიანი. მოთხრობა, № 11
ქორიძე დავით — იმედი. მოთხრობა, № 5
ქორიძე ჯანეტა — დილოგი სამი განწყობილებით. მოთხრობა, № 9
ქელიძე მიხეილ — ფიქრები... ფიქრები, № 1
ყურაშვილი ავთანდილ — ცთომილთა დღესასწაული. რომანი, № 8, 9, 10, 11, 12
შამაძე შადიმან — ღია შუშაბანდი. კომედია, № 9
ბეიშვილი რეზო — ვაიმე, ჩემო ვენახო. მოთხრობა, № 5
ბეიშვილი გოდერძი — სიყვარული, ანუ წყნარ ვარსკვლავიდან ღამეს. მოთხრობა, № 12
ხორგუშაშვილი გიორგი — კვირისა. მოთხრობა, № 7
ჩაგავიშვილი დავით — მიკროქიურგიული ნოველა, № 8

ლექსები, კომედიები

- ადგიშვილი ნოდარ — ლექსები, № 8
ადონია აპოლონ — ლექსები, № 3

აღმაშენებელი გივი — ლექსები, № 1
 არაბული შაბურა — ლექსები, № 11
 ასათიანი ჭაბა — ლექსები, № 5
 ასაფი რევას — ლექსები. თარგმნის ბალათერ
 არაბულმა, ელდარ კერძევაძემ, ამირან ასა-
 ნიძემ, № 3
 აჭა ტაფ — ლექსები — აფხაზურიდან თარგ-
 მნა ჭანო ჭანელიძემ, № 5
 ბაზაძე ირაკლი — ლექსები, № 12
 ბაძალა თამაზ — ლექსები, № 11
 ბეგიაშვილი ილია — ლექსები, № 8
 გაგუა ხუტა — ლექსები, № 10
 გონაშვილი მაცყალა — ლექსები, № 10
 გოგნაძე გივი — ლექსები, № 11
 გოგუაძე დიმიტრი — ლექსები, № 12
 გოგიაშვილი ნანა — ლექსები, № 11
 გოდერძიშვილი ზურაბ — ლექსები, № 5
 გუმბაყი ალი — ლექსები, № 10
 გიგიაშვილი ალექსანდრე — ლექსები, № 7
 გურგენიძე ავთანდილ — ლექსები, № 11
 დანელია რევას — ლექსები, № 4
 დონაძე ომარ — ლექსები, № 11
 ებნაიძე ზაალ — ოცე, პოემა, № 12
 ვასაძე აკაკი — ლექსები, № 6
 თანდილა იაშა — ლექსები, № 6
 თურმანაშვილი ომარ — ლექსები, № 2
 თოდუა ლია — ლექსები, № 1
 ივარდავა დილარ — ლექსები, № 1
 კიკნაშვილი რუსუდან — ლექსები, № 5
 კაცია რევას — ლექსი, № 8
 კიკიაშვილი ემზარ — ლექსები, № 6
 კიკიაშვილი გურამ — ლექსები, № 4
 კვანთალიანი შარლოტა — ლექსები, № 8
 კვარტია ედემ — ლექსები, № 12
 კერძევაძე ელდარ — ლექსები, № 10
 კობერიძე ნუგზარ — ლექსები, № 4
 კობაიძე მანანა — ლექსები, № 10
 კუჭავა ნოდარ — ლექსები, № 8
 მარგარიტა რევას — ლექსები, № 11
 მახვილაძე გიგა — ლექსები, № 9
 მინდაძე ბიძინა — ლექსები, № 5
 მინდიაშვილი გიორგი — ლექსები, № 5
 მილიანი ჭულიშვილი — ლექსები, № 6
 მჭედელი დავით — ლექსები, № 2
 მუხანაზი მალეხი — ლექსები, № 9
 მებურიშვილი ტაგუ — ლექსები, № 8
 მეტრეველი გიორგი — ლექსები, № 7
 მოლაშხია ზაურ — ლექსები, № 8
 ნადირაძე კოლაუ — ლექსები, № 5, 8
 ნარსია ნოდარ — ლექსი, № 5
 ნარსიაძე სილოვან — ლექსები, № 5
 ნარსია ზურაბ — ლექსები, № 4
 ნიჟარაძე ენერ — ლექსები, № 11
 ოდიშარია გურამ — ლექსები, № 4
 რ. მანაძე ზურა — ლექსები, № 5
 სასკაძე ეთერ — ლექსები, № 4
 სტურუა ლია — ლექსები, № 1, 11

სულაბერიძე ლადო — ლექსები, № 1
 სამადაშვილი ზურაბ — ლექსები, № 12
 სვანაძე თემიზ — ლექსები, № 12
 ტაბატაძე ალექსანდრე — ლექსები, № 5
 უშვერიძე ირინე — ლექსები, № 9
 ფირცხალავა არჩილ — ლექსები, № 9
 ფხოველი ჭარჭი — ლექსები, № 6
 ქიქოძე თეოდორე იოსებ — სილოვან ბაზარი, ნოვე-
 ლა, № 2
 ქუთათელიძე ნინო — ლექსები, № 7
 ქვლივიძე მიხეილ — ლექსები, № 8
 ყუბუხიძე ვაჟა — ლექსები, № 6
 შამყიანი ბეთქილ — ლექსები, № 11
 შავდაი კობა — ლექსები, № 6
 ჩარკიანი ჭანსუღ — ლექსები, № 3, 9
 ჩხეტიანი თემურ — ლექსები, № 1
 ჩილაჩავა რაულ — ლექსები, № 8
 ცაავა დალი — ლექსები, № 7
 ციკრაშვილი ირაკლი — ლექსები, № 7
 წერეთელი ნუგზარ — ლექსები, № 1
 ჭანტურია ტარიელ — ლექსები, № 7, 12
 ჭუმბურიძე დოდო — ლექსები, № 7
 ხარჩილაძე ვახტანგ — ლექსები, № 2
 ხარაწული ბესიკ — თავგადასავლები. პოემა,
 № 9
 ხარბელაური ტარიელ — ლექსები, № 8
 ხარაწილი ავთანდილ — ლექსები, № 9
 ხალვაში ფრიდონ — ლექსები, № 8
 ხორაწული ვაჟა — ლექსები, № 3
 ხერგიაძე მირან — ლექსები, № 10
 ხვედელიძე ნოდარ — ლექსები, № 8
 ჩაქვლიანი ბორენა — ლექსები, № 5
 ჩუბურია მურმან — ლექსები, № 3, 12
 ჩუბურიძე გრიგოლ — ლექსები, № 4

ასპურცელა

არაბული ბალათერ, გელუტაშვილი მაია, დიდე-
 ბაშვილი ალექსანდრე, მეგრელიშვილი ავ-
 თანდილ, ნაშრომები ალექსი — ლექსები,
 № 6

ნარკვევები

ფრუიძე ლევან — სახალხო დღესასწაული გა-
 ნახლებული ჭერემისათვის, № 2

ასალი თარგმანები

ამერიკელი პოეტები — ლექსები, ინგლისური-
 დან თარგმნა გიორგი ნიშნაიძემ, № 12
 ირთი მაგენი — პატარა ხალხი. თარგმნა რევას
 ნიშნაიძემ, № 4
 კოსტას კარიოტაკისი — ლექსები, ბერძნული-
 დან თარგმნა იზა ორჭონიძემ, № 6
 ლევ ტოლსტოი — სიტყვა წარმოთქმული რუ-
 სული სიტყვიერების მოყვარულთა საზოგა-
 დოებაში, ხელოვნების შესახებ. თარგმნა
 ქეთევან დუმბაძემ, № 9

ლეონარდო და ვინჩი — იგავები. თარგმნა ჭუ-
მბერ თითმერიაშ, № 12

მიპია ბაბიჩი — ლექსები. თარგმნა ნოდარ გუ-
რუშვიძე, № 4

ზიგფრიდ ლენცი — ამბავი ერთი სიყვარულისა.
თარგმნა ზათუნა ფხოველიშვილმა, № 11

პლატონი — პარმენიდე. ძველი ბერძნულიდან
თარგმნა ანა ზარანაულმა, № 6

სტანისლავ ლეცი — დაუვარცხნელი აზრები,
თარგმნა გურამ გოგიაშვილმა, № 6, 7, 8

პრანტ მათეოსიანი — ჩემი მგელი. სომხუ-
რადან თარგმნა ზეზვა მედელაშვილმა, № 1

პრინტიზა, პუბლიცისტიკა, პუბლიკაცია

ალხაზიშვილი გივი — „შემოქმედის ბედი“,
№ 6

ბართია ევგენი — მაძიებელი, № 10

ბრეგაძე ლევან — „ცისკრის“ პროზა 1983
წელს, № 9

ბენაშვილი გურამ — დრო ხედავს ახალ გზის-
კენ გადახრას, № 7, 8

ბერიძე როლანდ — აკაკი გაწერელია — ქარ-
თული ლექსის მკვლევარი, № 4

ბორისოვა ირა — ოტია იოსელიანის ეპიკელა-
ვები და დოკუმენტები, № 11

გაჩეჩილაძე გიორგი — გზა სინთეტიზმისაკენ,
№ 8

გაჩეჩილაძე მაცვალა — ვახტანგ კორტეიშვილი
და ქართული ფოლკლორისტიკა, № 9

გამსახურდია ზვიად — გოეტეს მსოფლმხედვე-
ლობა ანთროპოსოფიური თვალსაზრისით,
№ 5

გახელაია ალექო — მხოლოდ ფიქრი, № 5

გახეიანი გერონტი — საქართველოს მთიანეთის
ისტორიის არქაივების ნიმუში, № 12

გეგელაშვილი კარლო — ახალგაზრდას სურს
გახდეს ექიმი, № 10

გელაშვილი ნაირა — ტრაგიკული გრადაცია,
№ 10

გელაშვილი ნანა — სიმონ მეფე ყიზილბაშთა
ტყვეობაში, № 6

გელენავა ტატო, ჩხარტიშვილი რევაზ — „უჩ-
ვეულო სიმბიოზის“ გამო, № 7

გოჩალიშვილი დარეჯან — „ვარდის კვირა“,
№ 5

გუჩაბიძე პარმენ — წიგნი დიდი მოაზროვნის
შესახებ, № 8

გიორგაძე ოთარ — „ჩემი სული საქართველოს
აქჟარებულ სუნთქვაშია“, № 10

დანელია ბათუ — მე მათი მჭერა, № 2

ვასაძე თამაზ — ლირიკული გმირი და ურბა-
ნისტული მსოფლმხედვა, № 4

ზედელაშვილი გივი — ოსეთის უცვდავი შვილი,
№ 11

ივარაძე რევაზ — „გვაქვს უთვალავი ფერიათ“,
№ 1

თოფურია პავლე — ქართველთა ეროვნული
თვითშემეცნების ისტორიიდან, № 5

იმედაშვილი კობა — ახალი სიმაღლე, № 12

კანკავა გურამ — დანაშაულისა და სისჯელის
განზომილებანი, № 6

კვანჭიაშვილი ტარიელ — ლადო ასათიანი,
№ 9

კახიშვილი აბულფაზ — თაყვანი ვცეთ პურს,
№ 4

კილაძე ზაურ — „როგორც ერთი ქვეყანა მთე-
ლი“, № 2

ლაბარტყავა ტრისტან — ბურჟუაზიული იდეო-
ლოგიის წინააღმდეგ ბრძოლის პრობლემე-
ბი თანამედროვე ეტაპზე, № 1

ლემონაძე ნაპოლეონ — კონსტანტინე გამსა-
ხურდია და ქართული სალიტერატურო ენა,
№ 1

ლომთაძე ამირან — „შერე ნოუ“, № 6

მიშველაძე რევაზ — მზიან გულთა სიკეთე,
№ 1. მიწაზე... მიწაზე... № 2

მინდიაშვილი აკაკი — ზღურბლზე, № 2

მჭედლიძე ბაბო — შიო მღვიმელი, ილია სიბა-
რულოძე, № 2

ნიშნაიძე შოთა — ლიტერატურას ერთგულე-
ბი ქმნიან, № 2

ნიკოლეიშვილი ავთანდილ — ხიბლი რომანისა,
№ 4

პაპასკირი ვაჟა — ძიება ქეშმარიტების არსისა,
№ 9

ჟორდანიას სულხან — შემეცნების ლირიკოსი,
№ 4

რუსაძე ივლიდა — მრავლობითის იშვიათი ფო-
რმები საშუალო ქართულში, № 2

ხარიშვილი გიგლა — წიგნი სიბრძნისა და სათ-
ნოებისა, № 8

ხირაძე რევაზ — ქართული ესთეტიკის სპეცია-
ლური საფუძვლის, № 6, 7

ქვლივაძე მიხეილ — მოდი, ვიკამოთო, № 2

დვინჭილია ჯანსუღ — ლირსება და ნაკლი, № 4

ყორანაშვილი გურამ — ქართული ეროვნული
ხასიათის საკითხისათვის, № 1

შარაძე გურამ — ლადო გრიგოლია, № 2

შელეგია მამუკა — რომანტიკული ილუზიები-
დან რომანტიკულ რეალობამდე, № 1

შტოკმანი იგორ — წყურვილი, № 10

ჩარკვიანი ჯანსუღ — მხატვრული დონეა მთა-
ვარი, № 2

ჩარკვიანი გიორგი — ვისთვის რას იტყვი, № 7

ჩხიბიძე თენგიზ — „სიხლე ორბის“, № 3

ცინცაძე დიურმუხან — ქართველი დიპლომატი
პოლონეთის სახელმწიფო სამსახურში,
№ 5

ხორნალუი ვაჟა — „სულ ჩემია, რასაც ვეცე-
ბი...“, № 9

ხინთიბიძე აკაკი — იაკობ შემოქმედელი, № 4

ჭაფარიძე რევაზ — მწერლის პიროვნული სიტ-
ყვა, № 7

ქანერით გია — თბილისის ისტორიული ბირ-
თვის რეკონსტრუქციის ამოცანები, № 7
ქანჭიანშვილი უშანგი — ჯოყოლას სახე „სტუ-
მარ-მასპინძელში“, № 6

იუბილეები

ლემო შინაძელი — 100 — № 9
აკაკი თოფურიძე, რევა შიშველძე, ვახტანგ
ხაჩილაძე, № 9
სმარტო კლდიაშვილი — 90, № 1
სიმონ ჩიჭოვანი — 80, № 5
ჭაფარიძე რევა — წათელი სახე, № 5
დასავლეთი ზურაბ — „ხალისიანი ქვეყნიე-
რების მომღერალი“, № 5
ბრინჯო პაპაშვილი — 70, № 10
თამაზ ბიბილოვი — შემოქმედის სიჭარბე,
№ 10
ბესიკ ხარაწული — ლექსის „ლელომდე..“,
№ 10
მანანტა ნინოშვილი — 125, № 11
სიმართლისათვის მებრძოლი, № 11
გურამ რჩეულიშვილი — 50
რჩეულიშვილი ნანა — „ბელი ჩემის მოყვარისა..“,
№ 12
წერეთელი ნუგზარ — დიდ მწერალად დაბადე-
ბული, № 12
გოხოწელიძე ბადრი — „ვერმილწეულის ენებით
შეყვრობილი“, № 12

სამართაშორისო ცხოვრება

ბეჟუაშვილი გიორგი — დემოკრატი გერმანელი
მწერლები და ახალგაზრდობა, № 8
ჭაში ნიკოლოზ — ესთეტიკა და ხელოვნება
თანამედროვე იდეოლოგიურ ბრძოლაში,
№ 9

დიპლომი

ოპტიმიზმისათვის გვაქვს მტკიცე საფუძველი
№ 7

პირველად იყო საქმე, № 11

ხოფერია ნინო — გამოცემა იტალიაში, *გაზეთი*
გაზეთი

ინტერვიუ

დღევანდელი და ხვალისდელი, № 5
ინტერვიუ გურამ გიგეშვიტსთან — საუბარი
ჩაიწერა ნინო დეკანოიძემ, № 1

მწერლის ბახანება

კიკვიძე ურამან — ჩანაწერები, № 10
ჩანტლაძე შოთა — სქოლიო, № 12
ჭაბუშანური გაბრიელ — ლექსები, № 11.

გამოსათხოვარი

დუმბაძე ნოდარ ვლადიმერის ძე, № 10
პაპაშვილი მტკიცე მიხეილის ძე, № 12

ახალგაზრდა მცენარი „ტისპარში“
გრეგორაშვილი ნოდარ — გზა ხსენისა, № 3
ბედიანძე დადილა — XVIII საუკუნის რუ-
სული პასტორალი და დავით გურამიშვი-
ლის „ქაცვია მწყემსი“, № 12
ჭავჭავაძე ზურაბ — დავით აღმაშენებლის აღ-
სარება, № 10

ხელოვნება

მერაბიშვილი ირინე — მხატვრული კადრების
აღზრდის კერა, № 8

სკორტი

გაფრინდაშვილი ნონა, გურგენიძე ბუხუტი —
უნებარე მოღვაწე, № 9
დადიანი აგული — ქართული ჭიდაობიდან მოკ-
დივართ, № 6

იუმორი

ბაღუაშვილი ზაურ — სოფლის საპარიკმახე-
როში, პირველი სართულის გამო, № 6

ჩვენს მისამართს: თბილისი, 880007, დადიანის ქ. № 2.
ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81. მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-82,
პასუხისმგებელი მდივანი 72-43-75, მდივანი — 72-44-78, განუყოფლობათა გამგეები — 72-26-35,
პროზის — 72-26-80, „ცისკრის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-47-62.

გადაცემა ასაწყობად 5. 10. 84 წ., ხელმოწერილია დისამეტრად 5. 12. 84 წ., ქალაქის ზომა
70×108, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 11, სააღრ.საჯ.
თაბახი 15.85. შეკვ. № 2238, უე 08290. ტირაჟი 57.000.

საქართველოს კვ ციკის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის 14.
Типография издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

ფანი 80 კპ.

0500360 76286

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ